

**ODBORNÁ ŠKOLENÍ A VZDĚLÁVÁNÍ
PRACOVNÍKŮ ÚZEMNÍ VEŘEJNÉ SPRÁVY
PRO OBLAST CESTOVNÍHO RUCHU**

**PAMÁTKOVÁ PÉČE, CESTOVNÍ RUCH
A VEŘEJNÁ SPRÁVA**

www.vzdelavanivcr.cz

PAMÁTKOVÁ PÉČE, CESTOVNÍ RUCH A VEŘEJNÁ SPRÁVA

Autoři:

PhDr. Miloš Kadlec, Mgr. Milan Svoboda

SCIENTIS - EU

Praha 2007

Památková péče, cestovní ruch a veřejná správa

Vydalo: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha, 2007.

Staroměstské náměstí 6, 110 15 Praha 1, www.mmr.cz

Tato skripta byla vytvořena pro projekt „Odborná školení a vzdělávání pracovníků územní veřejné správy pro oblast cestovního ruchu“ CZ.04.1.03/4.2.00.1/0002 Operační program Rozvoj lidských zdrojů (OP RLZ), Opatření 4.2., Specifické vzdělávání.

<p>Tento vzdělávací program je spolufinancován Evropským sociálním fondem (ESF) a státním rozpočtem ČR.</p>

Obsah

1	ÚVOD	9
1.1	CHRONOLOGICKÝ PŘEHLED PLATNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ A VYBRANÝCH ŘÍDÍCÍCH AKTŮ VLÁDY A DALŠÍCH NORMATIVNÍCH OPATŘENÍ NA ÚSEKU PAMÁTKOVÉ PÉČE:.....	11
2	HISTORIE A VÝCHODISKA PAMÁTKOVÉ PÉČE	16
2.1	PŘEHLED STRUČNÉ HISTORIE PAMÁTKOVÉ PÉČE V EVROPĚ.....	18
2.2	PŘEHLED STRUČNÉ HISTORIE PAMÁTKOVÉ PÉČE V ČECHÁCH.....	19
2.3	DESATERO ZÁSAD PÉČE O ZPŘÍSTUPNĚNÉ PAMÁTKY:	25
3	PAMÁTKA JAKO HODNOTA ESTETICKÁ A EMOCIONÁLNÍ A JAKO HISTORICKÝ PRAMEN, JAKO NOSITEL IDENTITY MÍSTA, VÝZNAMNÝ FAKTOR KRAJINNÉHO RÁZU	30
3.1	PŘÍPADOVÁ STUDIE: ANALÝZA NEMOVITÉHO PAMÁTKOVÉHO FONDU LIBERECKÉHO KRAJE 31	
4	KULTURNÍ SEKTOR V ČESKÉ REPUBLICĚ	71
4.1	KRAJINA.....	71
4.2	MĚSTA A SÍDLA.....	73
4.3	NEMOVITÉ PAMÁTKY	75
4.4	MUZEA, GALERIE A SBÍRKY	82
4.5	PROGRAMOVĚ ZAMĚŘENÁ CENTRA.....	85
4.6	VÝZNAMNÉ KULTURNÍ AKCE.....	85
4.7	STAV KULTURNÍ SFÉRY V ČESKÉ REPUBLICĚ	87
4.8	POLITICKO – EKONOMICKÝ KONTEXT KULTURY	89
4.9	PŘÍPADOVÁ STUDIE: MÍSTNÍ SAMOSPRÁVA A PAMÁTKOVÝ FOND, MÍSTNÍ PAMÁTKY, OBČANSKÉ INICIATIVY A PÉČE O KULTURNÍ KRAJINU.....	92
5	PROBLEMATIKA MARKETINGU V KULTURNÍCH INSTITUCÍCH V ZÁVISLOSTI NA MĚNÍCÍCH SE ZDROJÍCH PODPORY KULTURY	109
5.1	KULTURA JAKO KAPITÁL A NÁSTROJ ROZVOJE	110
5.2	ROLE KULTURY V REVITALIZACI MĚST A MÍSTNÍM ROZVOJI.....	111
5.3	EKONOMICKÉ A SOCIÁLNÍ PŘÍNOSY KULTURY	112
5.4	KULTURNÍ INSTITUCE NA POČÁTKU 21. STOLETÍ – RIZIKA A PŘÍLEŽITOSTI.....	114
6	KULTURA VE VZTAHU K CESTOVNÍMU RUCHU	117
6.1	GLOBÁLNÍ VÝVOJ TURISMU	117
6.2	KULTURNÍ TURISTIKA	118
6.3	STAV A TRENDY ROZVOJE CESTOVNÍHO RUCHU V ČESKÉ REPUBLICĚ 121	
6.4	PŘÍPADOVÁ STUDIE: STÁTNÍ PAMÁTKOVÁ PÉČE A CESTOVNÍ RUCH.....	124
7	MARKETING A PROPAGACE ČESKÉ REPUBLIKY JAKO KULTURNĚ – TURISTICKÉ DESTINACE	151
7.1	PROBLÉMY A BARIÉRY ROZVOJE KULTURNÍHO CESTOVNÍHO RUCHU V ČESKÉ REPUBLICĚ.....	155
8	KULTURNÍ TURISMUS A JEHO DOPADY POZITIVNÍ A NEGATIVNÍ	158

9	SPOJENÍ KULTURNÍ DESTINACE A PRŮMYSLU VOLNÉHO ČASU, PRODUKTY KULTURNÍCH DESTINACÍ	161
9.1	PRODUKT KULTURNÍ DESTINACE	164
10	KOMUNIKACE A PROPAGACE.....	167
10.1	PROPAGACE.....	170
10.2	PUBLICITA A PUBLIC RELATIONS.....	173
10.3	KRIZOVÉ PUBLIC RELATIONS	175
10.4	INTERNET	175
10.5	PŘÍMÝ MARKETING	176
11	ROZVOJ FINANČNÍCH ZDROJŮ KULTURNÍCH INSTITUCÍ	178
11.1	VSTUPNÉ A CENOVÁ POLITIKA.....	179
11.2	KOMERČNÍ ČINNOSTI A SLUŽBY	179
11.3	PŘÍPADOVÁ STUDIE: STÁVAJÍCÍ MOŽNÉ FINANČNÍ ZDROJE NA OBNOVU PAMÁTKOVÉHO FONDU V ČESKÉ REPUBLICE Z VLÁDNÍCH I NEVLÁDNÍCH ZDROJŮ.....	182
12	DOPORUČENÁ LITERATURA:	211
13	KLÍČOVÁ SLOVA.....	213

1 ÚVOD

Kulturní památky jako velice cenný odkaz uměleckého a tvůrčího potenciálu a doklad společenského vývoje tvoří neodmyslitelnou součást hmotného prostředí i soudobého života. Komplexní péče o jejich zachování a optimální uplatnění v dnešním životě patří k jedněm z důležitých úkolů státu. Soustava činností a opatření, která vede a směřuje k uchování kulturních památek a k jejich organickému začlenění do současného života, je památkovou péčí. „Systém účinné památkové péče o památkový fond zahrnuje početný soubor navzájem propojených odborně metodických, organizačních, ekonomických a normativně právních opatření, přičemž je nezbytné zároveň preventivně pečovat o příznivé širší předpoklady související s celkovým společenským a hospodářským vývojem v České republice po roce 1989, resp. 1993.“¹

K odborným předpokladům památkové péče náleží zajišťování, evidence, dokumentace a hodnocení kulturních památek, speciální výzkum a průzkum k účelům péče o ně, jakož i výzkum a vědecká práce v oboru dějin, teorie, metodiky a praxe památkové péče. Při vlastní péči o zachování památek jde o jejich ochranu, konzervaci, restaurování a odbornou správu. Do rozvíjení společenské úlohy památek se zahrnují všechny činnosti a všechna opatření vedoucí k optimálnímu uplatnění jejich užitkové, především však kulturní a výchovné funkce (zpřístupnění veřejnosti, instalace interiérů, průvodcovská činnost, pořádání kulturních akcí na památkových objektech, jejich využití v rámci domácího i zahraničního cestovního ruchu). Další okruh památkové péče tvoří činnosti, které se váží k publikační činnosti, propagaci, působení na veřejnost ve smyslu zásad a cílů památkové péče.

Památkový fond jako jedna z nejvýznamnějších součástí bohatství našeho státu a národa má obrovský přínos z hlediska jeho nenahraditelných hodnot jak historických, tak i uměleckých, estetických, památkových i užitkových. Úroveň péče o památkový fond je dokladem obecné úrovně vyspělosti společenského systému v daném státě. Celoevropským přijatým standardem je princip zajištění praktické a teoretické složky péče o památkový fond prostřednictvím státem budovaného systému specializovaných institucí.

Česká republika, resp. Ministerstvo kultury České republiky, si velice jasně uvědomovalo a uvědomuje význam památkové péče a proto přistoupilo ke zpracování zevrubné analýzy stávajícího stavu a s přihlédnutím k očekávanému vývoji ostatních

¹ in: Koncepce účinnější péče o památkový fond v České republice do roku 2005, s. 11

celospolečenských a mezinárodních faktorů a přistoupilo ke koncepčnímu řešení, jehož cílem je vytvořit podmínky pro věcný i časový soulad mezi jednotlivými opatřeními s výhledem do roku 2005. Materiál pod názvem „Koncepce účinnější péče o památkový fond v České republice do roku 2005“ byl schválen Usnesením vlády České republiky č. 278 ze dne 22. dubna 1998.

V současné době se pracuje na novém koncepčním materiálu, který by měl být dopracován do konce roku 2007 a na období 2008 – 2013. Na tento materiál by měla navázat práce na novém zákonu o státní památkové péči. Předložení jeho věcného záměru předpokládá vedení Ministerstva kultury České republiky v roce 2008.

Výše citovaný koncepční materiál formuluje tyto základní cíle:

- uchování a prezentace památkového fondu
- diferenciaci památkové ochrany v památkových územích
- posílení právní jistoty vlastníků památek
- nová úloha obcí
- decentralizace a zjednodušení výkonu státní správy
- metodické řízení a odborná úroveň oboru památkové péče
- finanční podpora vlastníků památek
- zapojení občanských iniciativ do péče o památkový fond
- památky a cestovní ruch
- ochrana movitých památek
- nová právní ochrany památek

Základním cílem péče o památkový fond je ochrana, uchování a prezentace významných kulturních hodnot vytvořených v minulosti v jejich autentickém stavu, na původním místě a v dochovaném historickém prostředí tak, aby byl zachován pro další generace.

Tento cíl jednoznačně potvrdil i v rámci celé České republiky rozsáhlý výzkum veřejného mínění, který byl proveden v roce 1997. Podle jeho závěrů je vztah obyvatelstva České republiky ke kulturním památkám velice pozitivní a jednoznačně převažuje názor o povinné garanci státu při zachování památkového fondu. Toto je potvrzením správnosti názoru, že péče o kulturní památky je u nás (obdobně jako v členských zemích Evropské unie a i dalších evropských státech) opravdu předmětem celospolečenského zájmu. Kromě

neoddiskutovatelného přínosu kulturních památek pro kulturní úroveň života společnosti se zároveň zařadily mezi jedny z nejdůležitějších cílů mezinárodního i tuzemského cestovního ruchu, a tím i jedním z významných zdrojů příjmů veřejných rozpočtů.

K hlavním okruhům především patří:

- posílení spoluzodpovědnosti občanů za uchování hmotného kulturního dědictví a posílení motivace občanských aktivit a neziskových subjektů v této oblasti zvýšení právní jistoty vlastníků a uživatelů kulturních památek a nemovitostí, které nejsou kulturními památkami, ale jsou součástí památkově chráněného území
- aktivnější podíl obcí v rámci jejich samostatné působnosti do ochrany tzv. pamětihodností, které mají místní historický a umělecký význam
- rozlišení míry památkové ochrany v památkově chráněných územích a systémové napojení územní památkové ochrany do procesu územního plánování
- decentralizaci výkonu státní správy ve věcech památkové péče se vznikem krajských úřadů v územní působnosti vyšších územních samosprávných celků
- zapojení nevyužívaných a chátrajících památek do společenského života jejich vhodným využíváním a prezentací

1.1 Chronologický přehled platných právních předpisů a vybraných řídicích aktů vlády a dalších normativních opatření na úseku památkové péče

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 94/1958 Sb., o Úmluvě na ochranu kulturních statků za ozbrojeného konfliktu a protokolu k ní

Zákon č. 71/1967 Sb., o správním řízení

Zákon č. 97/1974 Sb., o archivnictví, ve znění zákona č. 343/1992 Sb.

Vyhláška č. 101/1974 Sb., o uznávání archiválií za kulturní památky a zvýšené ochraně archiválií jako kulturních a národních kulturních památek

Vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 15/1980 Sb., o Úmluvě o opatřeních k zákazu a zamezení nedovoleného dovozu, vývozu a převodu vlastnictví kulturních statků

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči

Vyhláška Ministerstva kultury č. 66/1988 Sb., kterou se provádí zákon č. 20/1987., o státní památkové péči

Zákon č. 425/1990 Sb., o okresních úřadech, úpravě jejich působnosti a některých dalších opatřeních s tím souvisejících, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška Východočeského krajského národního výboru v Hradci Králové ze dne 17. 10. 1990 o prohlášení památkových zón ve vybraných městech a obcích Východočeského kraje

Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví; č. 159/1991 Sb.

Zákon č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 445/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů

Usnesení vlády ze dne 25. 3. 1992 č. 209 k Programu regenerace městských památkových rezervací a městských památkových zón

Zákon č. 242/1992 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění zákona č. 425/1990 Sb., o okresních úřadech, úpravě jejich působnosti a o některých dalších opatřeních s tím souvisejících

Zákon č. 244/1992 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí

Zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška Ministerstva kultury č. 476/1992 Sb., o prohlášení historických jader vybraných měst za památkové zóny, ve znění Vyhlášky Ministerstva kultury č. 251 /1995 Sb.

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 13/1993 Sb., celní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Opatření Ministerstva kultury ze dne 14. 4. 1994, kterým se určují organizace pověřené vydáváním osvědčení pro vývoz předmětů kulturní hodnoty – publikováno pod č. 22/1994 Sb.

Zákon č. 71/1994 Sb., o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty

Usnesení vlády ze dne 22. 2. 1995 č. 110 k Programu záchrany architektonického dědictví

Nařízení vlády č. 127/1995 Sb., o prohlášení ucelených částí vybraných měst a obcí s dochovanými soubory lidové architektury za památkové rezervace

Vyhláška Ministerstva kultury 249/1995 Sb., o prohlášení historických jader vybraných obcí a jejich částí za památkové zóny

Vyhláška Ministerstva kultury č. 250/1995 Sb., o prohlášení historických jader vybraných obcí a jejich částí za památkové zóny

Nařízení vlády č. 262/1995 Sb., o prohlášení a zrušení prohlášení některých kulturních památek za národní kulturní památky

Vyhláška Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního č. 190/1996 Sb., kterou se provádí zákon č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem ve znění zákona č. 210/1993 Sb. a zákona č. 90/1996 Sb., a zákon č. 344/1992 Sb. o katastru nemovitostí České republiky, ve znění zákona č. 89/1996 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška Ministerstva kultury č. 208/1996 Sb., o prohlášení území vybraných částí krajinných celků za památkové zóny

Usnesení vlády ze dne 16. 7. 1997 č. 426 o Programu restaurování movitých kulturních památek

Vyhláška Ministerstva financí č. 279/1997 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a o změně některých zákonů

Instrukce Ministerstva kultury č. j. 3.084/1997 ze dne 5. 2. 1998, kterou se upravuje postup okresních úřadů, Magistrátu hlavního města Prahy a magistrátů měst Brna a Plzně při výkonu státní správy ve věcech památkové péče na území památkových rezervací a památkových zón s dochovanými soubory lidové architektury – *publikováno ve Věstníku vlády České republiky pro okresní úřady a orgány obcí, částka 1, 19. 2. 1998*

Zákon č. 83/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění některých dalších zákonů; úplné znění vyhlášeno pod č. 197/1998 Sb.

Usnesení vlády ze dne 23. 3. 1998 č. 209 k návrhu na podpis a ratifikaci Úmluvy o ochraně architektonického dědictví Evropy, Rada Evropy č. 121, sjednané v Granadě dne 3. 10. 1985 – *dílčí změna provedena usnesením vlády ze dne 17. 6. 1998 č. 445*

Usnesení vlády ze dne 22. 4. 1998 č. 278 o Koncepti účinnější péče o památkový fond c České republiky do roku 2005

Vyhláška Ministerstva pro místní rozvoj č. 131/1998 Sb., o územně plánovacích podkladech a územně plánovací dokumentaci

Vyhláška Ministerstva pro místní rozvoj č. 132/1998 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení stavebního zákona

Nařízení vlády č. 171/1998 Sb., o vymezení některých národních kulturních památek a o změně doplnění některých právních předpisů

Usnesení vlády ze dne 23. 9. 1998 č. 625 k návrhu na podpis a ratifikaci Úmluvy o ochraně archeologického dědictví Evropy (revidované), Rada Evropy č. 143, sjednané ve Valettě dne 16. 4. 1992

Zákon č. 106/1999 S., o svobodném přístupu k informacím

Vyhláška Ministerstva kultury č. 139/1999 Sb., kterou se mění vyhláška Ministerstva kultury č. 66/1988 Sb., kterou se provádí zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči
Nařízení vlády č. 147/1999 Sb., o prohlášení a zrušení prohlášení některých kulturních památek za národní kulturní památky

Zákon č. 356/1999 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Zákon č. 361/1999 Sb., kterým se mění zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění zákona č. 243/1992 Sb.

Zákon č. 132/2000 Sb., o změně a zrušení některých zákonů souvisejících se zákonem o krajích, zákonem o obcích, zákonem o okresních úřadech a zákonem o hlavním městě Praze

Zákon č. 61/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 361/1999 Sb., kterým se mění zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění zákona č. 242/1992 Sb., a zákon č. 356/1999 Sb., kterým se mění zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Nařízení vlády č. 132/2001 Sb., o prohlášení některých kulturních památek za národní kulturní památky

Zákon č. 146/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů

Nařízení vlády č. 336/2002 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 262/1995 Sb., o prohlášení některých kulturních památek za národní kulturní památky, ve znění nařízení vlády č. 171/1998 Sb.

18/2004 Sb., 186/2004 Sb.

Změna: 1/2005 Sb.

Změna: 3/2005 Sb.

Změna: 240/2005 Sb.

Změna: 203/2006 Sb.

Změna: 186/2006 Sb.

2 HISTORIE A VÝCHODISKA PAMÁTKOVÉ PÉČE

Památkovou péčí rozumíme soustavu činností a opatření, která směřují k uchování kulturních památek a k jejich organickému začlenění do současného života společnosti.

Zahrnuje v sobě zajišťování potřebných předpokladů, přímou péči o zachování kulturních památek, rozvíjení jejich společenské funkce a řešení vlastní problematiky památkové péče.

K odborným předpokladům náleží zajišťování evidence, dokumentace a hodnocení kulturních památek, speciální výzkum a průzkum k účelům péče o ně, jakož i výzkum a vědecká práce v oboru dějin umění, teorie, metodiky a praxe památkové péče. K právním a správním předpokladům patří normotvorná, administrativní, organizační, technická, ekonomická a jiná činnost orgánů státní správy v oboru státní památkové péče.

Při vlastní péči o zachování památek jde o jejich ochranu, konzervaci, restaurování a odbornou správu, přičemž se vychází z různých metod péče o zachování památek.

Do rozvíjení společenské úlohy památek se zahrnují všechny činnosti a všechny opatření vedoucí k optimálnímu uplatnění jejich užitkové, především však kulturní a výchovné funkce (tj. zpřístupnění veřejnosti, instalace interiérů, průvodcovská služba, pořádání kulturních akcí na památkových objektech, jejich využití v rámci domácího i zahraničního cestovního ruchu).

Poslední skupinu tvoří činnosti, které jsou spojeny s dalšími otázkám rozvíjení památkové péče, jako je publikační činnost, propagace, výchova veřejnosti a popularizace smyslu, zásad a cílů památkové péče, péče o výchovu mladé generace památkářů, spolupráce s vědeckými institucemi, školami, styky a výměny zkušeností se zahraničím a spolupráce v mezinárodním kontextu.

Památková péče v naší republice je nedílnou součástí **mezinárodní památkové péče**. Ta je také souhrnem činností a opatření vedoucích k památkové péči na mezinárodní platformě. Je stálou součástí programu činnosti Organizace Spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu UNESCO a v jejím rámci zejména Mezinárodní rady pro památky a sídla (ICOMOS), založené v roce 1965.

- a) Na poli mezinárodní právní ochrany památek byla v roce 1954 přijata mezinárodní Úmluva na ochranu kulturních statků za ozbrojeného konfliktu (tzv. HAAGSKÁ KONVENCE).

Postupně byly přijímány a členským státům doporučovány mezinárodní zásady o archeologických vykopávkách (1956), o ochraně přírodních krás a charakteru krajiny a sídel (1962), o opatřeních, která by měla být činěna k zákazu a zamezení neoprávněného vývozu, dovozu a zcizování kulturních statků (1964), o ochraně kulturních statků ohrožených velkými veřejnými nebo soukromými pracemi (1968), o ochraně kulturního a přírodního dědictví v jednotlivých zemích (1972), o ochraně památkových a tradičních souborů a jejich úloze v současném životě (1976), o mezinárodní výměně kulturních statků (1976).

- b) Na poli mezinárodní vědecké spolupráce, kde UNESCO A ICOMOS pořádají nebo podporují a pod jejich patronací uskutečňují řadu mezinárodních konferencí, sympózií, kolokvií apod. na aktuální témata k ochraně kulturních statků a památkové péče. Podporuje i zakládání mezinárodních institucí – např. Mezinárodní studijní středisko pro konzervaci a restaurování kulturních statků v Římě (ICCROM), vydávání mezinárodních publikací a periodik - např. Monumentum. Poskytuje i finanční podpory a stipendia k vědeckému bádání v oblasti ochrany kulturních statků a památkové péče. V případě potřeby vysílá experty k řešení či konzultaci konkrétních problémů (v případě naší republiky to byl např. transfer kostela v Mostě, konzervace gotické mozaiky na Zlaté bráně svatovítského chrámu na Pražském hradě,...).
- c) Na poli mezinárodního rozvíjení a zdokonalování památkové péče na poli propagace a popularizace kulturních hodnot kulturních památek nejširší veřejnosti – v rámci různých mezinárodních kampaní – Mezinárodní den památek a historických sídel, Dny evropského dědictví,...
- d) Na poli mezinárodní pomoci při výzkumu, konzervaci a obnově kulturních památek, v případě, že přesahují možnosti jednotlivých členských států, což se uskutečňuje prostřednictvím Misí UNESCO pro kulturní dědictví (např. restaurace paláce sultána Njoyi ve Fimbanu v Kamerunu, restaurování kolosálních soch na Velikonočním ostrově, konzervace nástěnných maleb v thrácké hrobce v Kazanlyku v Bulharsku).
- e) Na poli velkých mezinárodních kampaní pro záchranu ohrožených kulturních památek celosvětového významu – např. mezinárodní kampaň pro záchranu památek v zátopové oblasti Asuánské přehrady v Nuri, mezinárodní kampaň pro Florencii a Benátky pro záchranu kulturních památek zničených tragickou

povodní 1966, Benátky jsou navíc ohrožovány neustálým postupným klesáním historického města do moře,...

- f) Na poli řešení a organizace kulturního turismu – nejen jeho rozvíjení a poznávání kulturních památek, ale rovněž přispívat k jejich udržování a obnově z ekonomických zisků, které každé zemi v rámci cestovního ruchu přinášejí.

2.1 Přehled stručné historie památkové péče v Evropě

- první památková legislativa – edikt papeže Pia II. (papežem: 1458 – 1464), původem spisovatel a historik Eneas Silvius Piccolomini. Vydal v roce 1462 edikt, který měl zabránit ničení a rozebírání antických památek. Sám měl k antice velmi úzký vztah, své papežské jméno přijal podle Vergilia, který často požíval výraz „pius“ (zbožný) ve vztahu k svému hrdinovi Aeneovi. Z jeho pohledu šlo o ochranu památek v tehdejší církevní pojetí, kladné hodnocení českého království z hlediska architektonického
- papež Pavel III. (1534 – 1549) vytvořil instituci, která by dohlížela nad dodržováním ediktu papeže Pia II. Byl vytvořen úřad jakéhosi konzervátora, který měl dohlížet nad antickými památkami, pečovat o ně, studovat je, chránit, vyhledávat, ale i prezentovat
- význam pro památkovou péči mělo objevení antického města v roce 1715
- Johann Joachim Winckelmannem (1717 – 1768), klasický archeolog, zakladatel vědecké archeologie, vynikající znalec antického umění, které poznal v Itálii. Jeho stěžejním dílem je vydání „Dějiny umění starověku“ v roce 1764 podle nichž je konstatováno, že na počátku evropského umění byla antika. Dílo je zakladatelem teorie klasicismu
- Napoleon Bonaparte měl specializované skupiny v rámci své armády, jejichž posláním byla dokumentace historie, staveb v místech, kudy jeho armády procházely. Cenné umělecké sbírky pak převážel do Francie
- velký rozvoj archeologie především v 19. století – Heinrich Schliemann (1822 – 1890), německý archeolog (původně obchodník). Podnícen četbou Homérových eposů vedl a financoval od roku 1868 v Řecku vykopávky v Tróji, Mykénách,

Tirynsu, Orchomenu a na Ithace. Jeho vykopávky umožnily probádání dosud neznámých kultur 2. tisíciletí před naším letopočtem.

- Osvícenství – Josef II. zrušil kláštery, které byly z jeho pohledu neužitečné, zůstaly ty, které měly vzdělávací funkci, funkci péče o nemocné a žebravé řády. Mobiliář řádů byl vesměs rozprodán, klášterní knihovny byly převezeny na Strahov, kde takto vzniklý bohatý knižní fond se stal základem Památníku národního písemnictví
- 1789 – Velká francouzská buržoazní revoluce – odluka církve od státu, zabírání církevních majetků, dáván do veřejného užívání, ničen – obdoba v našich podmínkách Josef II.
- 1790 - vznik Centrální památkové komise – centrální lapidárium
- 1810 – provedení soupisu francouzských památek
- 1830 – vytvoření Památkového ústavu ve Francii
- 1850 – Řecko – památkový zákon

2.2 Přehled stručné historie památkové péče v Čechách

1796 – Společnost vlasteneckých přátel umění

Cíle:

- a) obrazárna – zachráněné a zakoupené obrazy – Státní galerie – Národní galerie
 - b) 1799 založení školy – reprodukce a restaurování maleb
 - c) zpřístupňování památek
- 1801 – Frýdlant – Clam Gallas nejstarší hradní muzeum ve střední Evropě

hrabě Jan Václav Chotek – nejvyšší purkrabí – dekrety dvorské kanceláře - vydávány s cílem regulovat zájem státu na ochraně archeologických nálezů, nálezů numismatických nebo na ochraně kulturních a starožitných předmětů – byly vydány např. tyto dekrety: Dekret o obchodu s obrazy, Dekret o nálezů mincí, Dekret o zachování archeologických nálezů. První dekret je datován 24. únorem 1776, doplněn dekretem č. 38 ze dne 5. 3. 1812 a

dekretem č. 79 z 30. června 1829. Zde je obsažena povinnost hlásit nálezy, odevzdávat je kanceláři, povinnost chránit je a způsob jejich ochrany

- dekret č. 124 z 28. prosince 1818 upravoval vývoz památek – byl zde stanoven výčet věcí, kde byl zakázán vývoz
- 1818 - vznik Vlasteneckého muzea (Národní muzeum) – hrabě Kašpar ze Šternberka
- 1843 – archeologický sbor Národního muzea
- „Společnost pro archeologii“ – hrabě Thun - „O starožitnostech českých a potřebě chrániti je před zkázou“ – co je staré je cenné, zamezit vandalskému ničení, sbírat a uchovávat, dychtit památky obrazově a typograficky, badatelská činnost, propagace. Zpracování seznamu starožitností v Čechách
- Po celé 19. století nebylo komplexní pojetí – problém soukromé vlastnictví
- V roce 1850 byla vytvořena Centrální komise pro výzkum a zachování stavebních památek – sídlo ve Vídni – zřízena císařským nařízením z 31. prosince 1850 při ministerstvu pro obchod, průmysl a veřejné stavby. Byli jmenováni konzervátoři pro výzkum a zachování stavebních památek. Komise začala působit od roku 1853. Hlavním úkolem bylo poznávání a vyhledávání památek, pořizování jejich soupisů (vydán formulář, podíleli se i dobrovolníci), výchovné působení na veřejnost, poskytování posudků a pokynů pro úpravy a zásahy do památek, publikační odborná činnost. V roce 1855 bylo jmenováno 58 konzervátorů pro celou monarchii (z toho 14 v Čechách, 1 pro Moravu a 2 ve Slezsku). Od roku 1859 byla komise přiřčena k ministerstvu kultu a vyučování. V roce 1873 se dočkala nového statutu – přejmenována na Centrální komise pro výzkum a udržování památek uměleckých a historických. Byla rozdělena do tří sekcí
 - a) předměty antické a pravěké
 - b) architektura, sochařství, malířství středověké až do konce 18. století
 - c) ostatní druhy památek
- 1854 – začal vycházet časopis „Památky archeologické a místopisné“
- 1866 byla prohlášena Praha za otevřené město

- 1896 tzv. Velikonoční manifest – který byl protestem proti asanaci Starého, Nového a Židovského města
- 1908 sjezd na ochranu památek (Alois Rieger, jeho žák Max Dvořák)
- Alois Rieger (1858 - 1905), řádný profesor vídeňské univerzity – přednášky nehabilitující italské baroko, hledání univerzálních zákonitostí vývoje umění – dospěl k známé teorii „uměleckého chtění“ (Kunstwollen) – tzv. teorie stylu. Díky vlastnímu uměleckému chtění má každý sloh svou dobovou oprávněnost a vlastní ideál krásy, od roku 1904 generální konzervátor. Jeho hlavní zásluhy:

- a) zbavení závislosti dějin umění na kulturních dějinách
- b) překonání stylově – estetického dogmatismu
- c) jako první pochopil univerzální charakter moderní památkové péče – vypracoval první teoreticky zdůvodněný a detailně vypracovaný návrh rakouského památkového zákona – tiskem 1903 „Moderní kult památky - jeho podstata a vývoj“. Indukoval v sobě dvě památkové hodnoty – pamětní a přítomnostní. Revolučnost teorie Riedla spočívala v odmítnutí zakládat nadále památkovou péči na úzce intelektuální historické či umělekohistorické hodnotě památek. Rozhodující se pro něj stala historicky nejmladší hodnota stáří, kterou považoval za obecně a bezprostředně srozumitelnou a v budoucnosti stále víc respektovanou.

- Od roku 1911 byl generálním konzervátorem Max Dvořák (1874 – 1921), který je považován za zakladatele moderní památkové péče. V roce 1916 vydal „Katechismus památkové péče“.

- Základní body:
- a) provedení decentralizace
 - b) suverenita odborného názoru
 - c) vědecký charakter památkové péče
 - d) široké pojetí památkové péče (otevřenost systému)
 - e) proti restaurování

f) svéráznost a malebnost stavu – určitý stav opotřebení není na škodu

- 1911 nový statut centrální komise se třemi základními požadavky:
 - a) ideová jednotnost uchování památek při stavu decentralizace
 - b) vysoká odborná úroveň a kvalifikace odborných pracovníků
 - c) kontakt nové organizace s potřebami současného života
- nově zřízen státní památkový úřad ve Vídni s jednotlivými zemskými památkovými úřady, které převzaly agendu konzervátorů
- pokus o předložení komplexního zákona o památkách a jejich ochraně
- 1918 – vznik Československé republiky
- Zákon č. 13/1918 – o ochraně uměleckých a historických památek - vydán 29. 10. 1918 – ochrana a zákaz vývozu (jak majetek veřejný tak i soukromý). Sankce až do jednoho milionu korun nebo vězení
- 1. 4. 1920 zřízen Památkový úřad - v Praze, v Brně, na Slovensku působil vládní komisionář pro zachování památek. Cíl: evidenčně podchycovat památky, odborně řídit, psát posudky, prosazovat subvenční politiku - forma daňového zvýhodnění pro vlastníky památek
- 1919 – Státní ústav fotoměřičský
- 1919 – Státní ústav archeologický- obě instituce byly podřízeny ministerstvu školství a národní osvěty
- fungovala síť dobrovolných konzervátorů
- tento stav trval až do roku 1945 – návrh na komplexní zákonnou normu – tzv. Paličkův návrh v polovině 30. let 20. století neprošel z důvodu majetko – prvních vztahů
- v době druhé světové války fungoval dál Zemský památkový úřad podřízený Berlínu
- v době okupace bylo vydáno vládní nařízení 272/1941 o archeologických památkách, kde byl vymezen pojem archeologické památky, stanoveny povinnosti vlastníků při péči, ústřední odbornou institucí byl Archeologický ústav, podřízený ministerstvu školství a osvěty. Podmínky výkopů – dohoda s majitelem, ohlašovací povinnost

- po roce 1945 – konfiskační dekrety – zabavení majetku Němců, Maďarů a nepřátel státu - 12/1945 Sb. a 108/1945 Sb. Do této kategorie patří i dekret o pozemkové reformě státu, podle něhož propadlo státu na 2.500 objektů s 600.000 inventárnými čísly a 1.500.000 knih.
- 1946 – zákon o Národní kulturní komisi pro správu státního kulturního majetku (137/1946 Sb.) – vznikly dvě – jedna pro Čechy a Moravu, druhá pro Slovensko
Převzato asi 130 objektů v Čechách a na Slovensku třicet. Objekty byly připravovány ke zpřístupnění, nutno bylo zabezpečit mobiliář, údržbu a obnovu
- 9. 5. 1949 – ústava – zde přímo kulturní statky zmiňovány – jsou pod ochranou státu
- Od 1949 – vznik krajského zřízení – KNV – ONV – NV – dopad na památkovou péči. Problematiku památkové péče byl v působnosti referátu pro školství, osvětu a tělesnou výchovu. Bylo centrální řízení památek ve vazbě na krajské zřízení
- Změny zakotveny v 112/1951 – vládní nařízení o reorganizaci státní památkové péče – veřejná správa přechází na ministerstvo školství, věd a umění a na KNV. Odborné a vědecké úkoly přejímá Státní ústav památkové péče v Praze (s pobočkou v Brně). Postupně NKK zrušeny a přeměněny na poradní sbory ministerstva školství, věd a umění. Správa objektů přešla na ministerstvo a částečně na KNV.
- Březen 1953 – sloučení Státního památkového ústavu a Ústavu fotoměřičského v tzv. Státní památkovou správu (název od května 1953) – cíl sloučení do jedné organizace složek odborných, kontrolních, výkonných i řídicích. Problematika staveb obnovy a údržby památek – vybrán první soubor měst, které měly být památkovými rezervacemi. Právní normou upraveny údržba
- Příprava nového zákona o památkové péči – potřeba komplexnosti řešení problémů památkové péče – přípravy od roku 1953
- Duben 1958 . schválen zákon 22/1958 Sb., o kulturních památkách (1953 i knihovní zákon, 1959 – o muzeích a galeriích). Působnost zákona byla pouze v českých zemích (Slovensko 7/58 Sb., o kulturních pamiatkach – ale analogie s naším zákonem i prováděcími vyhláškami).
- Zákona 22/1958 Sb. měl celkem devět prováděcích předpisů
- 1973 – usnesení vlády ČSSR – památek je moc – nutno snížit jejich počet – kategorizace – čtyři kategorie (Třetí a čtvrtá – na odpis)

- 20/1987 Sb., o státní památkové péči

S problematikou historie památkové péče souvisí i problematika **metod péče o zachování památek** používaných v tomto oboru:

- a) puristická metoda - vycházela z romanticko – historického chápání hodnoty památek a snažila se vzhled středověkých architektonických objektů, zvláště významných hradů a chrámových staveb oprostit od všech pozdějších změn a doplňků (včetně interiérových zařízení) a uvést do „původního“ slohově čistého vzhledu (čistý – latinsky purus), jak si památkoví architekti vyabstrahovali, a to popř. i se slohovými přístavbami. Spolu s obnovou památky však byly zpravidla způsobeny vážné škody na její autentické hodnotě historické a umělecké (např. Mockerovy puristické úpravy Karlštejna)
- b) restaurační metoda – vycházela z respektování individuální umělecké hodnoty každé jednotlivé památky a uskutečňovala obnovovací zásahy, které nenarušily její dochovaný vzhled (např. výměna zchátralých stavebních částí v nové hmotě ve stejné formě i materiálu – viz substituce). Uplatňovala se již v druhé polovině 19. století a také dnes zůstává v převážném užívání při odborných zásazích (viz restaurace)
- c) konzervační metoda – po roce 1900 byla reakcí proti puristickým a restauračním obnovám a vycházela z nového pojetí památkové péče, formulovaného vídeňským historikem Aloisem Rieglem (Der moderne Denkmalkultus, 1903). Připouští – s výjimkou restitucí – v podstatě pouze konzervaci památek v dochovaném stavu s respektovanou „patinou stáří“
- d) analytická metoda – extrémně uplatňuje konzervační zásadu a viditelně zachovává všechny detaily z různých vývojových etap objektu, nalezené při průzkumu bez doplňků a rekonstrukcí. Je zaměřena k analýze, stavebnímu rozboru památky, ale často v neprospěch celkového jednotného účinku odhalující všechny - i fragmentárně - dochované stopy starších stavebních a slohových frází (např. v barokní fasádě vykrojená část s renesančním sgrafitem, kusem ostění apod. Nadsazené hledisko historicko – dokumentární však přitom zpravidla vedlo k narušení celkového uměleckého výrazu architektonického díla.
- e) syntetická metoda – souvisela s šířícím se uplatněním strukturalismu ve vědách o umění od konce třicátých let 20. století a na rozdíl od analytické metody usilovala

naopak o to, dát při obnově památkovému objektu ucelený umělecký výraz a působení

- f) rekonstrukční metoda – byla vyvolána po roce 1945 potřebou znovuvýstavby památkových objektů a měst, zničených válečnými akcemi, v jejich historické podobě. Jako hlavní formu obnovu uplatňuje dostavbu či jiné doplnění původního vzhledu (viz Staré město ve Varšavě)
- g) regenerační metoda- usiluje o komplexní pojetí obnovy památek nejen po stránce odborné, technické a výtvarné, ale též s řešením funkčního uplatnění a všech souvislostí harmonické vazby na soudobý život společnosti. Byla typická pro socialistické pojetí státní památkové péče. Uplatňována hlavně při péči o obnovu historických urbanistických celků.
- h) metoda preventivní ochrany – spočívá v předcházení škod na památkách účinnou ochranou a průběžnou péčí o jejich udržení v dobrém stavu podle zásad úamátkové péče. Je optimální z hlediska odborného, kulturně politického i ekonomického, neboť zachovává památky v maximálně autentickém stavu a vyžaduje minimálních nákladů i nároků na materiál a pracovní kapacity. Měla by se proto stát hlavní metodou péče o zachování kulturních památek a dojít mnohem širšího uplatnění

2.3 Desatero zásad péče o zpřístupněné památky:

Kategorie zpřístupněných památek je tématicky obsáhlá. Lze do ni počítat nejenom soubor hradů a zámků, zříceniny, některé sakrální stavby, bývalé kláštery, zahrady, ale rovněž i lidovou architekturu, technické památky, významné profánní stavby, divadla, městské domy, paláce či vily a četné další stavby. Zařazení do kategorie zpřístupněných památek má určitý punc výjimečnosti, který je dán i mimořádnými hodnotami historickými a uměleckými (sbírkový nebo mobiliární fond), výlučnou hodnotou architektonickou i výlučností urbanistického začlenění (např. dominantní poloha v urbanistické struktuře, krajině).

Nárok na to být zpřístupněnou památkou má však potenciálně každý typ zachovalé, přestavbami nezdevastované historické stavby, a to nejen jako zástupce určité typologické skupiny, ale především jako doklad autentického dokladu svébytného projevu lidské existence, umu a tvořivosti. Autenticita a její souborná komplexnost jsou tedy chápány jako těžiště hodnotového potenciálu každé památky. Autenticita je i předpokladem opodstatnění

funkce zpřístupněné památky. Jde přitom o autenticitu mnohvrstevnatou a vzájemně provázanou.

- a) Autenticita architektonicko – stavební se týká stavební podstaty památky, aniž by se rozlišovalo, co je více a co je méně hodnotné.
- b) Autenticita mobiliárního fondu a instalační prezentace – musí být důstojně a profesionálně koncipovaná a pokud možno vždy spjatá s historickým vývojem památky
- c) Autenticita širšího okolí památky – nádvoří, zahrad, parků, intravilánu, navazující urbanistické struktury a širší krajinný rámeček

Základní obecně platné zásady péče o zpřístupněné památky můžeme shrnout do následujících deseti základních bodů:

1. Problematika docílení srovnatelného stavu s dobovými standardy

U početně hojně zastoupené skupiny památek (zejména se jedná o městské či vesnické domy) nelze eliminovat utilitární potřeby vlastníků a jejich snahy přizpůsobit památku sobě. V těchto případech lze tyto transformace pouze mírnit. Při těchto postupech se pochopitelně postupně ochuzuje hodnotový potenciál památky až k nulové hodnotě (tj. proces přeměny památky v obyčejnou stavbu).

U památek zpřístupněných veřejnosti není utilitární potřeba dosáhnout srovnatelného stavu s dobovými standardy relevantní. Není zásadně nezbytná, životně aktuální a adaptační záměr je vždy při pochopení a dobré vůli odvrátitelný. Princip transformací je v tomto případě nežádoucí. Existence památky jako takové, její životaschopnost, přitažlivost a atraktivita její funkce je podmíněna zafixováním památky a plným respektováním její vývojové zavrženosti. Stupeň zachovalosti zvyšuje hodnotu památky i šanci pro to, aby se zájem na nejvyšším stupni ochrany stal věcí veřejnou. Čím výš je deklarován vyšší zájem na zachování autenticity památky, tím je větší naděje pro další existenci památky. Tím se zároveň i dociluje hlubšího poznání, podmiňuje se úcta, pochopení a respekt širší veřejnosti. Vzhledem k postupnému ubývání hodnotových potenciálů památek je velmi žádoucí využívat každé příležitosti k rozšíření a obohacení kategorie zpřístupněných památek a tento trend podporovat.

2. Zachování historické hmotové konfigurace a nedotčenost širšího okolí

Při plném respektování vývojové zavrženosti vyvstává i požadavek na zásadní redukci či úplné vyloučení adaptací a především na zachování historické hmotové konfigurace

i nedotčenosti širokého okolí. Velmi výrazně porušují autenticitu památky nejenom novodobě pojaté korekce jejich hmoty, různé kontrastní novostavby a přístavby, které se bezprostředně dotýkají památky samotné, ale i jakákoliv soudobá výstavba, která je zakomponována na historických pozemcích, zahradách či v hospodářské zázemí či bezprostřední blízkosti areálů.

3. Zachování historické vrstevnatosti

Kromě respektování vývojové zavrženosti je třeba i zachovávat historickou vrstevnatost, která by měla být nejenom součástí ochrany, ale i rovněž prezentace památky. Tento aspekt je důležitý nejenom z hlediska historického, architektonického, dokumentárního, ale i ryze vjemového a emotivního. Velmi negativně musíme hodnotit snahu o slohové očišťování s trend hypotetických rekonstrukcí dávno zaniklého staršího stavu, který je vždy odůvodňovaný zaručeně doloženými nálezy a významem zaniklé stavební fáze. Tento puristický přístup je nežádoucí především v takových případech, kdy představuje definitivní ztrátu dokladů pozdějších významných hodnotových etap.

4. Potřeby rozsáhlejších úprav souvisejících se špatným stavebně technickým stavem

Jestliže je nezbytné jednak se vyvarovat dalších transformací, dále i fixovat stávající podobu a omezit záměry přestaveb a dostaveb (za použití moderních výrazových prostředků či formou hypotetických rekonstrukcí), nelze ale apriori vyloučit potřebu rozsáhlejších úprav, které jsou vyvolané špatným stavebně technickým stavem (statické poruchy, dožití autentické konstrukce a její náhrada,...) nebo i potřebou odstranit nekvalifikované zásahy, což se týká především období druhé poloviny 20. století.

5. Zabezpečení podmínek pro každodenní chod památky

Aby byl zabezpečen chod památky, je třeba účelně nastavit organizaci provozu a vytvořit podmínky pro každodenní chod (průvodcovská služba, administrativa, údržba, m. dílny, topení,...) Soudobé provozy, které umožňují fungování památky a její prezentaci, je nutno řešit s určitou univerzalitou a s omezením rozsahu transformací. Důležité je situovat je do prostor, které byly již dříve adaptované, nerozšiřovat je na úkor autentických a dbát na to, aby se omezily zásahy do konstrukcí a aby měly tyto zásahy pokud možno reverzibilní charakter.

6. Vytvoření bariéry stereotypnímu mechanismu souběžného reagování na vývoj standardů

V podmínkách zpřístupněných památek nelze uspokojivě a v souladu se současnými normami reagovat např. na požadavky bezbariérových přístupů, včlenění hygienických zázemí, zajistit předepsané dimenze a šířky schodišť. Nelze eliminovat tepelné ztráty, protože by zanikly autentické okenní výplně.

7. Památkový záměr pro daný areál

Žádné činnosti na zpřístupněných památkách nesmějí vybočovat ze stanoveného a zásadně neměnného památkového záměru pro daný areál. Stanovení památkového záměru musí předcházet průzkumy, řádné zdokumentování, fundovaná projektová příprava). Stejně přísná hlediska musí platit jak při kvalitně řízené realizaci, tak i běžné údržbě.

8. Restaurátorský charakter prací

Péče o významné prvky výtvarné výzdoby, mobiliář, produkty náročnější řemeslné práce by měly mít restaurátorský charakter. Důraz je nutno klást na ochranu originálních materiálů, používání tradičních technologií a materiálů, kvalitu řemeslné práce v rámci celé struktury památky. Při opravách by se měl preferovat konzervační přístup a nikoliv renovační (nutno respektovat cenu stáří). U rozsáhlejších areálů, kde dochází k postupné obnově je nutno dbát na řemeslnou kompatibilitu, výrazovou slučitelnost výsledného efektu

9. Stanovení režimu památek

Režim památky musí být stanoven tak, aby nedocházelo k poškozování hodnot. Prvořadé je hledisko ochrany a povinnost zachování památky pro další generace. S přihlédnutím k tomuto hledisku musí být koncipován i samotný provoz. Nutná je pravidelná kontrola stavu památky, ověřování degradativního vlivu provozu (opotřebení, negativní vliv zvýšením vlhkosti, riziko odcizení či úmyslného poškození) a vyvozovat účinná opatření. Vhodné je proto strukturovat nabídku zpřístupnění.

10. Kvalita instalace

Prezentace musí respektovat nejpřísnější odborná hlediska směřující k věrohodnosti historického prostředí, musí vytvářet důstojný a pokud možno co nejkomplexnější obraz o památce samé, o její historii, společenské a kulturní funkci v proměnách času.

Historický prostor by se neměl stát pouze pozadím pro nějaké supermoderní audiovizuální prezentace.

3 PAMÁTKA JAKO HODNOTA ESTETICKÁ A EMOCIONÁLNÍ A JAKO HISTORICKÝ PRAMEN, JAKO NOSITEL IDENTITY MÍSTA, VÝZNAMNÝ FAKTOR KRAJINNÉHO RÁZU

Památka je věc nebo i myšlenka uchovávaná na paměť či upomínku někoho nebo něčeho. V obecném významu zahrnuje např. i památky osobní, rodinné, apod. Zpravidla jsou tímto zkráceným názvem míněny kulturní památky, jejichž zachování je společenským zájmem a které jsou předmětem památkové péče

Kulturní památka – objekt (předmět), který jako doklad vývoje společnosti jako projev tvůrčích schopností člověka nebo jako nositel vztahů k důležitým událostem a osobnostem dějin a kultury má takové hodnoty a význam, že jeho uplatnění a uchování příštím generacím se stalo celospolečenským zájmem a potřebou. Za památku se považuje i soubor statků a věcí, i když některé z nich nejsou památkami. Kulturní památkou jsou i některé jevy, jež nemají vlastní hmotnou podstatu, např. historické pomístní názvy.

Historická památka – kulturní památka, jejíž význam spočívá v převažující historicko – dokumentární hodnotě. Tohoto termínu se používá k odlišení od umělecké památky, u staveb od architektonické památky, kde převládá památková hodnota umělecká.

V podstatě je každá památka produkt společenského vývoje historickou památkou.

Příkladem historických památek – památky dějin dělnického hnutí. Památkové hodnoty může určitý objekt nabýt i nepřímo ve vztahu k význačným historickým událostem či osobnostem (např. dům, kde byl podepsán Košický vládní program – prohlášen národní kulturní památkou,...)

Hodnoty kulturních památek jsou v podstatě trojí základní povahy a trojího základního druhu.“

Podle základní povahy rozlišujeme:

- a) *hodnoty přímé* – jsou bezprostředně obsaženy v autentické hmotné realizaci objektu, který je památkou a lze je z něho vyčíst
- b) *hodnoty nepřímé* – té nabývá památka vztahem k vnějším skutečnostem
- c) *hodnoty funkční* – vyplývají ze společenského uplatnění památky

Přímé i nepřímé hodnoty jsou trojího druhu

- hodnoty památky jako dokumentu (historicko – dokumentární)
- hodnoty památky jako lidského díla (hodnoty umělecké, vědecké, technické či jiné tvůrčí činnosti)
- hodnoty stáří

Funkční hodnoty rozlišujeme z hlediska časového na prvotní a následné, z hlediska záměrnosti na vlastní a implikované a z hlediska účelu na hmotně účelové a ideově účelové

Tato uvedená odlišení jsou výsledkem teoretické analýzy. V konkrétních památkách se jejich hodnoty navzájem prolínají v různých proporcích. Někdy dominují hodnoty historicky – dokumentární, jindy zase hodnoty lidského díla či hodnoty stáří. Podstata památkových hodnot vždy ale spočívá v jejich autenticitě. Na kulturní památky je třeba nahlížet jako na lidský a společenský jev, produkt i faktor.

3.1 Případová studie: Analýza nemovitého památkového fondu Libereckého kraje

3.1.1 Podle druhové bohatosti

3.1.1.1 Problém druhové různosti památek

Podle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, v platném znění se památky rozdělují pouze do dvou základních skupin. Na památky movité a nemovité. Z hlediska důležitosti zákon rozlišuje dva stupně ochrany. Vyšší stupeň památkové ochrany vyjadřuje pojem národní kulturní památka, nižší stupeň památkové ochrany a důležitosti pojem kulturní památka.

Toto rozlišení považujeme za nedostačující.

Proto jsme památky rozdělili dále, a to především podle jejich polohy, účelu a využití. Jako vzor jsme použili druhové dělení bývalého Státního památkového ústavu v Ústí nad Labem (dnes Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ústí nad Labem). Na tento vzor, který jsme podrobili drobným úpravám, jsme pak aplikovali všechna další data, týkající se všech okresů, z nichž se nyní Liberecký kraj skládá.

Pro potřeby této koncepce je vzniklá druhová kategorizace kulturních památek následující:

- hrady, zámky, tvrze , paláce, zříceniny
- sakrální (kultovní) objekty
- městské domy - domy obytné a občanské (školy, radnice, špitály, sirotčince, peněžní ústavy, muzea apod.,)
- vesnické stavby
- díla sochařství, malířství a uměleckých řemesel
- technické památky – výrobní památky, dopravní památky (silnice, železnice, mosty, nádraží atd.)a jiné (např. rozhledny, přehrady)
- archeologické lokality
- zahradní architektura (historické zahrady, parky, aleje, historické sadové úpravy apod.)
- historické - případně rodné domy, významná místa (území bitvy apod.), památníky obětem válek, dělnického hnutí a osvobození
- ostatní

Skupinu ostatní památky, která je ve své podstatě velmi problematická, neboť se do ní zařazují ty památky, které jednoznačně nezapadají do žádné z výše zvolených kategorií, lze charakterizovat alespoň těmito níže uvedenými druhy památek:

- základy kostela
- zřícenina kostela
- partyzánská zemljanka
- most se sochou
- podstavec šibenice
- pevnůstka
- mauzoleum

- holubník
- stopy sklenářské huti

Všeobecně tento problém zařazení památek do příslušných druhových skupin naráží na dva zásadní problémy:

- Toto rozdělení přisuzuje dané památce vždy příslušnost jen k jedné ze zvolených skupin (vlastní volba druhové skupiny je sama dostatečně problematická a museli jsme zvolit jistý kompromis, vyhovující časovým podmínkám tvorby této koncepce). Je velmi těžké při různorodosti kulturních památek zařadit je vždy jen do jedné druhové skupiny. Do budoucna by bylo vhodné zařazovat památky i do několika různých druhových skupin. Např. památka zapsaná jako most se sochou by byla uvedena ve skupině sochařská díla (socha) i technické památky (most). To by umožnilo při vyhledávání zjistit skutečnou množinu dané skupiny památek.
- Druhým problémem je skutečnost, že pracujeme pouze s daty, která nemáme ověřená v praxi. Zde pomůže program reidentifikace, který přinese cenné informace pro zařazování památek do příslušných kategorií. Často je totiž pouze z popisu velmi těžké určit charakter či účel památky a tím je správné přiřazení k dané kategorii velmi komplikované. Za příklad může sloužit velmi často používané označení památek jiná obytná stavba nebo rodinný dům (je těžko určit, zda jde o lidovou architekturu či o památku městskou) apod.

Nemovité kulturní památky je samozřejmě možné rozdělovat i jinak. Pohledů na tento problém může být celá řada. Pokládejme však toto rozdělení za primární pro tuto analytickou část Koncepce účinnější podpory památkové péče Libereckého kraje.

Na závěr je důležité podotknout, že výše uvedené druhové dělení nemovitých kulturních památek vzniklo pouze pro potřeby této koncepce a slouží pro lepší orientaci zaměstnanců krajského úřadu Libereckého kraje. Nevychází tedy z žádné státní legislativní úpravy, je jen informativní a má čistě interní charakter.

3.1.1.2 Shromažďování dat o množství a druhové bohatosti kulturních památek Libereckého kraje.

Při shromažďování dat o počtu a druhu památek jednotlivých okresů, z nichž se dnešní Liberecký kraj skládá, jsme narazili na následující obtíže:

Existují tři zdroje informací o nemovitém památkovém fondu:

- 1) *referáty kultury okresních úřadů*
- 2) *územně příslušná územní odborná pracoviště Národního památkového ústavu*
- 3) *Národní památkový ústav, ústřední pracoviště - centrální středisko evidence kulturních památek (Ústřední seznam kulturních památek)*

Všechny tyto tři zdroje se liší z různých důvodů:

- *různé stáří poskytovaných údajů v závislosti na jejich různě staré aktualizaci*
- *jejich různé druhové dělení*
- *různý způsob uchovávání dat – od kartoték přes tištěné seznamy až po nejmodernější druhy databázových počítačových programů atd.*

Tento poznatek má dva aspekty:

- a) *pro naše účely se počty památek, které uvádějí jednotlivé výše uvedené zdroje, liší jen v řádu jednotek, maximálně desítek. Pro procentuální vyjádření zastoupení různých druhů památek v kraji to nevadí. Vytvořené procentuální spektrum je dostatečně přesné.*
- b) *z hlediska vysoké důležitosti uchovávaných dat o kulturních památkách je tato situace téměř neúnosná.*

Svědčí o nejednotném přístupu k evidenci nemovitých kulturních památek jak ze strany okresních úřadů, tak ze strany státních památkových ústavů, ale i z pohledu celostátního (Státní ústav památkové péče), jehož seznam nemovitých kulturních památek je např. uveřejněn na Internetu, ale v neaktuální verzi.

Na základě analýzy zdrojů dat o nemovitém památkovém fondu byl vybrán seznam nemovitých kulturních památek Státního památkového ústavu v Ústí nad Labem (dnes Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ústí nad Labem), který tato organizace státní památkové péče vede jako regulérní regionální seznam nemovitých

kulturních památek. A to také díky jeho největší aktuálnosti, úplnosti a digitální podobě. Tento seznam je základem níže uvedeného druhového rozdělení nemovitých kulturních památek Libereckého kraje.

Ze zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči v platném znění, pak pro Krajský úřad Libereckého kraje vyplývá vedení krajského seznamu nemovitých kulturních památek, kterou přebírá jako část Ústředního seznamu nemovitých kulturních památek. Ta odpovídá jeho územně-správnímu celku.

Na základě výše uvedených faktů bylo doporučeno vytvořit nad rámec seznamu vedeného Národním památkovým ústavem specifickou vrstvu nemovitých kulturních památek v rámci sestavování územního plánu kraje. Jednalo by se o vrstvu územního plánu, která by byla vytvořena pro potřeby nejen odboru kultury, památkové péče, tělovýchovy a sportu, cestovního ruchu, nýbrž i pro potřeby odboru územního plánování a stavebního řádu, odboru životního prostředí a zemědělství a podobně. Jednotlivé body této vrstvy (tzn. jednotlivé nemovité kulturní památky) by obsahovaly i další specifikace, které jdou nad rámec informací, které jsou vedeny Státním ústavem památkové péče v Ústředním seznamu kulturních památek (např. vlastnictví, popis památky apod.) a současně by nereflektovala všechny informace, které uvádí Ústřední seznam kulturních památek (nepokládáme za důležité aktuálně vést např. údaj „zapsáno v roce“ apod.).

Z jednání s odborem územního plánování a stavebního řádu vyplynulo, že ideální variantou pro vytvoření této vrstvy nemovitých kulturních památek Libereckého kraje by bylo její zpracování ve struktuře Geografického informačního systému (GIS), která dokáže zobrazit a prolnout veškeré vrstvy územního plánu.

Z tohoto pohledu je nezbytně nutné, aby tato vrstva obsahovala všechny nemovité kulturní památky, které se v kraji nacházejí. Jedině s celistvou vrstvou nemovitých kulturních památek bude možné v uvedené struktuře Geografického informačního systému (GIS) pracovat. Tzn., že bude kdykoli možno na mapě zobrazit např. územní rozmístění památek v kraji, místa s hustým výskytem památek či naopak místa s řídkým výskytem památek. Hlavně bude možné včas zjistit body případného střetu s ostatními obory činnosti v kraji (např. místa konfliktu s budovanou dopravní či elektro infrastrukturou, umístění památek v chráněných památkových zónách atd.).

V návaznosti na probíhající reidentifikaci nemovitých kulturních památek (obnova identifikace nemovitých kulturních památek v České republice) bude nutné v co nejkratším možném termínu po jejím dokončení (rok 2007) promítnout její výsledky do již vytvořené vrstvy. Vrstva nemovitých kulturních památek pak bude vytvořena na základě skutečného

stavu nemovitého památkového fondu, nikoli pouze na základě písemných podkladů, které často již neodrážejí skutečný stav té které památky.

Průběžná aktualizace se musí týkat nejenom změn vlastnických poměrů (pro ní bude nezbytně nutné, aby Liberecký kraj měl přístup do katastru nemovitostí) ale také i změn, které se týkají prohlašování nových nemovitých kulturních památek či naopak jejich vyjmutí z nemovitého památkového fondu.

Pravidelná aktualizace však vyžaduje neustálou pozornost pracovníků, kteří databázi povedou. Domníváme se, že bude nezbytně nutné, aby databázi vedl pracovník odboru kultury, památkové péče, tělovýchovy a sportu, cestovního ruchu. Protože se bude jednat o poměrně úzký a velmi specifický problém, bylo by možné využít spolupráce s některou z vysokých škol, zabývajících se buď historií umění či architekturou. Studenti mohou v rámci seminárních či diplomových prací zabezpečit sběr a aktualizaci potřebných údajů pod vedením zkušených pedagogů, kteří budou zárukou kvality shromážděných informací.

Navrhované údaje, které by měla vrstva nemovitých kulturních památek struktury Geografického informačního systému (GIS) obsahovat:

- národní kulturní památka, kulturní památka
- movitá kulturní památka, nemovitá kulturní památka
- rejstříkové číslo památky
- druh památky
- číslo pozemkové parcely, katastrální území
- fotografie památky
- popis památky
- důvod ochrany
- adresa či orientační umístění
- ochranná pásma (nachází-li se památka v ochranném pásmu či ne + zobrazení na mapě)
- Městská památková zóna (MPZ), Městská památková rezervace (MPR), Vesnická památková zóna (VPR), Vesnická památková rezervace (VPR) - nachází-li se památka v jednom z uvedených památkově chráněných území či ne + zobrazení na mapě

- Státní archeologický seznam - je-li památka zahrnuta v seznamu arch. nalezišť či ne
- stav (rozlišení alespoň do tří základních skupin – stav vynikající, uspokojivý, neuspokojivý)
- vlastnictví – stát, samospráva, církev, fyzická osoba, právnická osoba + jméno (název) vlastníka a jeho kontaktní adresa, popř. tel. či e-mailové spojení
- turistická atraktivita
- využití – využívaná (a jak), nevyužívaná (možné využití)

Zanesení těchto údajů do struktury Geografického informačního systému (GIS) dovlí daleko detailnější práci a manipulaci s vrstvou nemovitých kulturních památek v mapách územního plánu.

Především údaj o popisu nemovité kulturní památky vzbudil značnou diskusi. Zpracovatel se domnívá, že základní popis nemovité kulturní památky je nezbytný pro celistvost informace uchovávané v databázi a má velkou dokumentační hodnotu především pro případ např. nečekaného zničení památky živelnou pohromou apod.

Popisy památek doplněné fotografickou dokumentací by bylo vhodné rozšířit i o půdorysy staveb a informacemi o vývoji památky (pokud jsou o něm doklady). Takový materiál má potom nejenom vysokou vypovídající hodnotu po stránce faktografické, ale stává se i důležitým zdrojem informací pro kvalifikované rozhodování při stavebně rekonstrukčních a restaurátorských pracích na památce.

Některé popisy nemovitých kulturních památek již existují na pracovištích územně příslušných státních památkových ústavů.

Údaj důvod ochrany musí vycházet z pramenů archivu Ministerstva kultury České republiky, kde je v původním prohlášení nemovitou kulturní památkou uveden důvod vlastního prohlášení. Dále pak z fyzické návštěvy, která posoudí důvod ochrany z hlediska současného stavu památky. Příklad: „cenná je mansardová střecha, krov, dochovaná dělená okna, členění fasády a štuková výzdoby, toto je nutné chránit, ostatní (dveře, vnitřní omítky ...) jsou pozdější a nemají pro památkovou péči takovou cenu“.

Odborníci na tvorbu územního plánu hovoří o časovém horizontu pěti let, kterých je zapotřebí ke zpracování výše uvedené vrstvy nemovitých kulturních památek. To je jistě doba velmi dlouhá, ale z hlediska důležitosti vytvoření takové vrstvy nemovitých kulturních památek pro potřeby kraje, která je zcela zásadní, je to doba akceptovatelná (je to spíše doba

krátká, vzhledem k náročnosti úkolu vytvořit skutečně kvalitní a detailně zpracovanou vrstvu územního plánu).

3.1.1.3 Výsledky analýzy druhové bohatosti nemovitých kulturních památek, movitých kulturních památek a památkově chráněných území Libereckého kraje

Nemovité kulturní památky

V Libereckém kraji, který se skládá z okresů Semily, Liberec, Jablonec nad Nisou a Česká Lípa, je evidováno v tuto chvíli na 2 101 nemovitých kulturních památek, z toho sedm národních kulturních památek.

<i>Početní vyjádření - zastoupení jednotlivých druhů památek v rámci Libereckého kraje</i>												
Okres	NKP	hrady, zámky, tvrze	kulturní památky	městské památky	vesnické stavby	sochařská díla	technické památky	archeologické památky	zahradní arch.	památníky	ostatní	v kraji celkem
Semily	2	19	44	72	157	147	17	1	0	7	22	486
Česká Lípa	3	46	113	140	338	99	21	3	0	2	15	777
Liberec	2	11	85	159	85	113	13	10	0	4	10	490
Jablonec nad Nisou	0	9	32	159	65	55	11	0	0	9	8	348
celkem v kraji	7	85	274	530	645	414	62	14	0	22	55	2101

Procentuální vyjádření (%) - procentuální zastoupení jednotlivých druhů památek v rámci Libereckého kraje

Okres	NKP	hrady, zámky, tvrze	kulturní památky	městské památky	vesnické stavby	sochařská díla	technické památky	archeologické památky	zahradní arch.	památníky	ostatní	celkem
Semily	28,6	22,4	16,1	13,6	24,3	35,5	27,4	7,1	0	31,8	40	23,1
Česká Lípa	42,9	54,1	41,2	26,4	52,4	23,9	33,9	21,4	0	9,1	27,3	37
Liberec	28,6	12,9	31	30	13,2	27,3	21	71,4	0	18,2	18,2	23,3
Jablonec nad Nisou	0	10,6	11,7	30	10,1	13,3	17,7	0	0	40,9	14,5	16,6
celkem v kraji v %	0,3	4	13	25,2	30,7	19,7	3	0,7	0	1	2,6	100

Národní kulturní památky představují 0,3% všech památek kraje.

Největším počtem jsou národní kulturní památky zastoupeny v okrese Česká Lípa. Jsou celkem tři – hrad Bezděz, zámek Lemberk, zámek Zákupy.

Počtem dvě jsou zastoupeny národní kulturní památky v okrese Semily – hrad Trosky a zámek Hrubý Rohozec.

Dvě národní kulturní památky jsou pak také na území okresu Liberec – zámek Sychrov, hrad a zámek Frýdlant.

V okrese Jablonec nad Nisou není žádná národní kulturní památka.

Na území Libereckého kraje se nachází celkem 85 hradů, zámků, tvrzí a jejich zřícenin. To je 4,0% z celkového počtu památek kraje. Nejbohatší na ně je opět okres Česká Lípa se 46 hrady a zámky (54,1%), na Semilsku je lokalizováno 19 hradů a zámků (22,4%), na Liberecku celkem 11 (12,9%) a na Jablonecku celkem 9 hradů a zámku (10,6%).

Z hlediska kultovních památek se na území Libereckého kraje nachází celkem 274 kostelů, klášterů a dalších církevních památek. To je 13,0% z celkového počtu památek kraje. Z toho nejbohatší je opět Českolipsko se 113 kultovními památkami (41,2%), následuje Liberecko se 85 kultovními památkami (31,0%), dále Semilsko s 44 kultovními památkami (16,1%) a Jablonecko má nejnižší počet těchto památek, a to 32 (11,7% z celkové počtu v kraji).

Městských památek se na území Libereckého kraje nachází celkem 530. To představuje 25,2% z celkového počtu památek kraje. Z toho je nejpočetněji zastoupen Liberec se 159 památkami (30,0%) S Jabloncem nad Nisou se stejným počtem městských památek, následuje okres Česká Lípa se 140 památkami (26,4%), dále okres Semily se 72 památkami (13,6%).

V oblasti lidové architektury je v Libereckém kraji celkem evidováno 645 kulturních památek. To je 30,7% z celkového počtu památek kraje. Z toho nejpočetněji zastoupen je opět českolipský okres s 338 památkami (52,4%), dále následuje okres Semily se 157 památkami (24,3%), pak okres Liberec se 85 památkami lidové architektury (13,2%), Jablonec nad Nisou s 65 památkami (10,1%).

Velmi početně jsou v Libereckém kraji zastoupena sochařská díla, a to celkem 414 památkami, které představují 19,7% z celkového počtu památek kraje. Nejvíce, celkem 147 (35,5%), se jich nachází v okrese Semily, 113 (27,3%) sochařských památek je v okrese Liberec, na Českolipsku je evidováno na 99 (23,9%) sochařských památek a na Jablonecku celkem 55 (13,3%).

Památek technického charakteru nebo památek svědčících o rozvoji vědy a techniky je celkem v Libereckém kraji evidováno na 62, tzn. 3% z celkového počtu památek kraje. Nejvíce jich nalezneme v okrese Česká Lípa, a to celkem 21 (33,9%), 17 památek tohoto charakteru nalezneme na Semilsku (27,4%), 13 těchto památek se nalézají v okrese Liberec (21,0%) a 11 památek nalezneme v okrese Jablonec nad Nisou (17,7%).

Celkově se v Libereckém kraji nachází 14 archeologických památek, tzn. 0,7% z celkového počtu památek kraje. 10 archeologických památek se nalézají v okrese Liberec (71,4%),

3 se nacházejí v okrese Česká Lípa (21,4%), 1 archeologická památka leží v okrese Semily (7,1%) a v okrese Jablonec nad Nisou se nenachází žádná archeologická památka.

Na rozloze celého Libereckého kraje se nenachází žádný historický parky či zahrada, která by byla zapsána jako samostatná nemovitá kulturní památka.²

Okres Česká Lípa

Česká Lípa	zahrada býv. augustiniánského kláštera
Doksy	zámecký park
Horní Libchava	zámecký park
Horní Police	zámecký park
Houska	historická sadová úprava nádvoří hradu
Lvová	zámecký lesopark s alejemi
Lvová	zahrada Bredovského zámečku
Markvartice	zahrada Palmova statku
Mimoň	zámecký park
Mimoň	historická sadová úprava u Božího hrobu
Nový Berštein	zámecký park s alejemi
Sloup	zámecká zahrada s alejemi
Stráž pod Ralskem	zámecký park s alejí
Stvolínky	zámecká zahrada
Svojkov	zámecký park
Velký Valtinov	zahrada u zámku č.p.40
Velký Valtinov	zahrada u panského domu č.p.9
Vřísek	zámecká obora
Zahrádky	zámecký park s alejemi
Zákupy	zámecká zahrada a park
Zákupy	zahrada bývalého kapucínského kláštera
Zámecká	zahrada s alejemi u zámku Nový Falkenburk

Okres Jablonec nad Nisou

Desná	zahrada Riedlovy vily č.p.120
-------	-------------------------------

² Historické parky a zahrady jsou zapsány v rámci areálů jiných nemovitých kulturních památek. Pro úplnost uvádíme jejich výčet [viz tabulky níže]

Jablonec nad Nisou	zahrada u Háskovy vily č.p.449
Jablonec nad Nisou	zahrada u vily č.p.3102
Jablonec nad Nisou	zahrada u vily č.p.1077
Navarov	zámecký park
Sněhov	historické úpravy přír. prostředí v areálu hradu Vranova s Pantheonem
Sněhov	zámecký park u zámku Malá Skála
Sněhov	lesní hřbitov

Okres Liberec

Černousy	zbytek zámeckého parku s alejemi
Český Dub	zámecký park
Český Dub	zahrada u vily č.p.31/IV – zv. Blaschkovy
Frýdlant	zámecký park s alejemi
Grabštejn	zámecký park
Hejnice	zahrada bývalého kláštera + vstupní prostranství před kostelem
Lázně Libverda	lázeňský park
Nové Město pod Smrkem	zahrada u Klingerovy vily č.p.626
Nové Město pod Smrkem	historická zahradní úprava okolí Klingerova mauzolea
Liberec	zahrada v zámeckém areálu
Liberec	zahrada u vily č.p.381/V – (galerie)
Liberec	historický park u č.p.437 a 785/I – (Sč muzeum)
Raspenava	zahrada Richterovy vily č.p.311
Svijany	zámecká zahrada
Sychrov	zámecký park s alejemi a oborou

Okres Semily

Hrubý Rohozec	zámecký park
Hrubá Skála	arboretum
Hrubá Skála	Řezníčkova vila
Jilemnice	zámecký park

Památníků je na území Libereckého kraje celkem 22, tj. 1,0% z celkového počtu památek v kraji. Nejvíce, celkem 9 (40,9%) se jich nachází v okrese Jablonec nad Nisou, 7 (31,8%) jich najdeme v okrese Semily, celkem 4 (18,2%) je jich lokalizováno v okrese Liberec, celkem 2 památníky (9,1%) nalezneme na Českolipsku.

Ostatních památek je na území Libereckého kraje evidováno celkem 55 (2,6% všech památek kraje), z toho 22 památek na Semilsku (40,0%), 15 památek na Českolipsku (27,3%), 10 památek v okrese Liberec (18,2%) a 8 památek v okrese Jablonec nad Nisou (14,5%).

Movité kulturní památky

Na území Libereckého kraje se nachází celkem 977 movitých kulturních památek.

Z toho nejpočetněji je zastoupen semilský okres s 326 movitými kulturními památkami. Z tohoto počtu movitých kulturních památek zaujímá významné místo mobiliární fond zámku Hrubý Rohozec pod rejstříkovým číslem 6000, který je veden jako chráněný mobiliární fond a zámecká knihovna tamtéž, která je vedena pod rejstříkovým číslem 5973 jako chráněný knižní fond.

Na druhém místě v počtu movitých kulturních památek s počtem 295 inventárních čísel je okres Liberec. Z tohoto počtu jsou dva soubory mobiliáře vedeny jako chráněný mobiliární fond. A to mobiliář zámku Sychrov a zámku Frýdlant. A dva historické chráněné knižní fondy tamtéž (Sychrov a Frýdlant).

Na třetím místě co do četnosti movitých kulturních památek je okres Česká Lípa s 256 movitými památkami. Z toho jsou dva mobiliární fondy vedeny jako chráněné (zámek Lemberk a zámek Zákupy) a jeden chráněný knižní fond na zámku Zákupy.

V okrese Jablonec nad Nisou je evidováno 100 movitých kulturních památek. Žádná z nich však nepatří do kategorie chráněných mobiliárních a chráněných knižních fondů.

Početní vyjádření - početní vyjádření množství státem chráněných movitých památek v jednotlivých okresech kraje

Okres	Movité památky	Chráněný mobil. fond	Chráněný kniž. fond
Semily	326	1	1
Česká Lípa	256	2	1
Liberec	295	2	2
Jablonec nad Nisou	100	0	0
Celkem v kraji	977	5	4

Procentuální vyjádření (%) - procentuální vyjádření množství státem chráněných movitých památek v jednotlivých okresech Libereckého kraje

Okres	Movité památky	Chráněný mobil. fond	Chráněný kniž. fond
Semily	33,4	20,0	25,0
Česká Lípa	26,2	40,0	25,0
Liberec	30,2	40,0	50,0
Jablonec nad Nisou	10,2	0,0	0,0

Památkově chráněná území

Na území Libereckého kraje se nachází celkem 35 památkově chráněných území, která se dále rozdělují podle stupně ochrany a lokalizace na:

- městské památkové rezervace
- městské památkové zóny
- vesnické památkové rezervace
- vesnické památkové zóny
- krajinné památkové zóny
- ochranná pásma

Nejbohatší zastoupení památkově chráněných území (17) má okres Česká Lípa s 5 městskými památkovými zónami (Česká Lípa, Dubá, Jablonné v Podještědí, Kamenický Šenov, Nový Bor), se 4 vesnickými památkovými rezervacemi (Janovice, Lhota, Rané, Žďár), s 5 vesnickými památkovými zónami (Bukovec, Kravaře, Sloup, Tubož, Velenice), s 2 krajinnými památkovými zónami (Lvová – KPZ Lembersko a Zahrádky – KPZ Zahrádecko) a s ochranným pásmem (hrad Bezděz). Na Českolipsku není evidována žádná městská památková rezervace.

V okrese Liberec (9) najdeme 4 městské památkové zóny, a to Frýdlant, Český Dub, Hodkovice nad Mohelkou a Liberec) a 5 ochranných pásem (zámek Sychrov, hrad a zámek Frýdlant, kamenný kříž / náměstí Hodkovice nad Mohelkou, hrad Grabštejn, Příšovice/Holanův statek čp. 23). V okrese se nevyskytuje žádná městská památková rezervace, žádná vesnická památková zóna ani rezervace, žádná krajinná památková zóna.

V okrese Jablonec nad Nisou (3) z výše uvedených druhů památkově chráněných území nalezneme 1 městskou památkovou zónu, a to v Jablonci nad Nisou a 2 vesnické památkové rezervace (Jizerka, Železný Brod – Trávníky).

V okrese Semily (6) se nachází 2 městské památkové zóny (Turnov, Jilemnice) a 2 vesnické památkové rezervace (Karlov/Lomnice nad Popelkou a Horní Štěpanice) a dvě

ochranná pásma (hrad Trosky, soubor nemovitých kulturních památek Lomnice nad Popelkou).

Početní vyjádření - zastoupení jednotlivých druhů památkově chráněných území v Libereckém kraji

okres	<i>Městs. pam. rezervace</i>	<i>Městs. pam. zóna</i>	<i>Ves. pam. rezervace</i>	<i>Vesnická pam. zóna</i>	<i>Krajin. pam. zóna</i>	<i>Ochran.pásm a</i>	<i>v celém kraji</i>
Semily	0	2	2	0	0	2	6
Česká Lípa	0	5	4	5	2	1	17
Liberec	0	4	0	0	0	5	9
Jablonec nad Nisou	0	1	2	0	0	0	3
celkem v kraji	0	12	8	5	2	7	35

Procentuální vyjádření (%) - procentuální vyjádření zastoupení jednotlivých druhů památkově chráněných území v Libereckém kraji

okres	<i>Městs. pam. rezervace</i>	<i>Městs. pam. zóna</i>	<i>Ves. pam. rezervace</i>	<i>Vesnická pam. zóna</i>	<i>Krajin. pam. zóna</i>	<i>Ochran.pásma</i>
Semily	0	17	25	0	0	25
Česká Lípa	0	42	50	100	100	13
Liberec	0	33	0	0	0	63
Jablonec nad Nisou	0	8	25	0	0	0

Přehled stávajících prohlášených chráněných památkových území v Libereckém kraji:

okres Česká Lípa

obec

typ chráněného

plán ochrany

památkového území

zpracován/nezpracován

Bukovec	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Česká Lípa	městská památková zóna	NEZPRACOVÁN
Dubá	městská památková zóna	NEZPRACOVÁN
Jablonné v Podještědí	městská památková zóna	NEZPRACOVÁN
Janovice	vesnická památková rezervace	NEZPRACOVÁN
Kamenický Šenov	městská památková zóna	NEZPRACOVÁN
Kravaře	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Lhota	vesnická památková rezervace	NEZPRACOVÁN
Lvová - Lembersko	krajinná památková zóna Lembersko	NEZPRACOVÁN
Nový Bor	městská památková zóna	NEZPRACOVÁN
Rané	vesnická památková rezervace	NEZPRACOVÁN
Sloup	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Tubož	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Velenice	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Zahrádky	krajinná památková zóna	NEZPRACOVÁN
Žďár	vesnická památková rezervace	NEZPRACOVÁN
Bezděz	ochranné pásmo ³	

okres Jablonec nad Nisou

<i>obec</i>	<i>typ chráněného památkového území</i>	<i>plán ochrany zpracován/nezpracován</i>
Jablonec nad Nisou	městská památková zóna	NEZPRACOVÁN
Jizerka	vesnická památková rezervace	NEZPRACOVÁN

³ Ochranná pásma, která byla prohlašována okresními úřady, mají podmínky ochrany již stanoveny ve svém prohlášení.

Železný Brod – Trávníky vesnická památková rezervace NEZPRACOVÁN

okres Liberec

<i>obec</i>	<i>typ chráněného památkového území</i>	<i>plán ochrany zpracován/nezpracován</i>
Český Dub	městská památková zóna	NEZPRACOVÁN
Frýdlant	městská památková zóna ochranné pásmo hradu a zámku Frýdlant*	NEZPRACOVÁN
Hodkovice nad Mohelkou	městská památková zóna ochranné pásmo kamen. kříže na náměstí*	NEZPRACOVÁN
Liberec	městská památková	NEZPRACOVÁN
Sychrov	ochranné pásmo zámku ⁴	
Grabštejn	ochranné pásmo hradu ⁵	
Příšovice	ochranné pásmo objektu čp. 23 (Holanův statek) ⁶	

okres Semily

<i>obec</i>	<i>typ chráněného památkového území</i>	<i>plán ochrany zpracován/nezpracován</i>
Turnov	městská památková zóna	NEZPRACOVÁN

⁴ Ochranná pásma, která byla prohlašována okresními úřady, mají podmínky ochrany již stanoveny ve svém prohlášení.

⁵ Ochranná pásma, která byla prohlašována okresními úřady, mají podmínky ochrany již stanoveny ve svém prohlášení.

⁶ Ochranná pásma, která byla prohlašována okresními úřady, mají podmínky ochrany již stanoveny ve svém prohlášení.

Jilemnice	městská památková zóna	NEZPRACOVÁN
Karlov/Lomnice nad Popelkou	vesnická památková rezervace	NEZPRACOVÁN
Horní Štěpanice	vesnická památková rezervace	NEZPRACOVÁN
Trosky	ochranné pásmo ⁷	
Lomnice nad Popelkou	ochranné pásmo ⁸	

Velmi významným krokem bude zanesení stávajících památkově chráněných území do vrstvy nemovitých kulturních památek územního plánu Libereckého kraje, neboť tato území reprezentují svébytnou plošnou památkovou ochranu daných území, kterých je na území kraje celkem 34.

Na získání mapových podkladů bude muset odbor územního plánování a stavebního řádu spolupracovat jednak s odborem památkové péče Ministerstva kultury České republiky v případě městských a vesnických památkových zón a rezervací a krajinných památkových zón a dále s obecními úřady pověřených obcí, do jejichž působnosti spadají ochranná pásma nemovitých kulturních památek.

V budoucnu bude nezbytné do vrstvy nemovitých kulturních památek územního plánu Libereckého kraje začlenit i památkově chráněná území, která se chystají v současné době k prohlášení (je jich celkem v kraji 25). Jejich hranice a další specifikace je sice známa, ale negociační proces, který předchází vlastnímu prohlášení památkově chráněných území ještě není u konce. To znamená, že ještě před prohlášením může dojít k výrazným změnám hranic zamýšlených památkově chráněných území⁹.

Dále je třeba specifikovat údaje, které by měla vrstva nemovitých kulturních památek struktury Geografického informačního systému (GIS) obsahovat. Na rozdíl od jednotlivých nemovitých kulturních památek, kde uvádíme celou řadu ukazatelů, není možné tolik údajů u památkově chráněných území uvést, protože se většinou jedná o soubory staveb či celé areály vesnic či měst. Proto navrhuje zanášet do struktury Geografického informačního systému (GIS) územního plánu následující údaje:

⁷ Ochranná pásma, která byla prohlašována okresními úřady, mají podmínky ochrany již stanoveny ve svém prohlášení.

⁸ Ochranná pásma, která byla prohlašována okresními úřady, mají podmínky ochrany již stanoveny ve svém prohlášení.

⁹ V současné době je možné do územního plánu kraje vyznačit tato území jen přibližně.

- druh památkově chráněného území (městská památková zóna, městská památková rezervace, vesnická památková zóna, vesnická památková rezervace, krajinná památková zóna, ochranné pásmo)
- důvod ochrany (krátká specifikace důvodu prohlášení daného území za památkově chráněné)¹⁰
- turistická atraktivita
- mapové zanesení památkově chráněných území do vrstvy územního plánu nemovitých kulturních památek Libereckého kraje

Přehled v současné době navrhovaných památkově chráněných území v Libereckém kraji a přehled zpracovanosti jejich plánů ochrany

okres Česká Lípa

<i>obec</i>	<i>typ chráněného památkového území</i>	<i>plán ochrany zpracován/nezpracován</i>
Blíževedly	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Bořejov	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Dolní a Horní Světlá	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Domašice	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Dražejov a Nedvězí	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Kruh	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Křenov	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Loubí	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Pavlovice	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN

¹⁰ Viz. kapitola 7. Plány ochrany památkově chráněných území, kde je na jejím konci v příloze uveden přehled vymezení hranic městských vesnických památkových zón a rezervací a krajinných památkových zón spolu s jejich důvody ochrany

Vojetín	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Újezdec	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Zakšín	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN

okres Jablonec nad Nisou

<i>obec</i>	<i>typ chráněného památkového území</i>	<i>plán ochrany zpracován/nezpracován</i>
Dolní Zbirohy	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Malá Horka	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Železný Brod (další část)	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Karlov – Pláň	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Maloskalsko	krajinná památková zóna	NEZPRACOVÁN

okres Liberec

<i>obec</i>	<i>typ chráněného památkového území</i>	<i>plán ochrany zpracován/nezpracován</i>
Kryštofovo Údolí	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Dehtáry	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Polesí	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Rynoltice	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Višňová-Víska	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Minkovice	vesnická památková zóna	NEZPRACOVÁN
Hrádek nad Nisou	městská památková zóna	NEZPRACOVÁN

okres Semily

obec	typ chráněného památkového území	plán ochrany zpracován/nezpracován
Lomnice nad Popelkou	městská památková zóna	NEZPRACOVÁN

3.1.2 Podle technického stavu a ohrožení

Při shromažďování podkladů pro analýzu nemovitého památkového fondu Libereckého kraje z hlediska jeho nejohroženějších nemovitých kulturních památek jsme narazili na problém různého pohledu na pojem *“nejohroženější kulturní památka”*.

Jak Národní památkový ústav, tak referáty kultury okresních úřadů se odvolávají na Seznam nejohroženějších a nevyužívaných nemovitých památek v České republice. Tento materiál je vydáván Národním památkovým ústavem a je aktualizován vždy jednou za dva roky. Obsahuje však ty památky, které jsou z celostátního hlediska jednak nevyužívané a jednak silně ohrožené, ale současně je možné je v případě vysokých budoucích investic a pod dohledem orgánů státní památkové péče komerčně využívat.

Citát doc. PhDr. Josefa Štulce, k tomuto seznamu zcela jasně a přesně vystihuje důvod vytvoření tohoto seznamu a jeho charakter:

„Výběrový seznam kulturních památek zpracoval z podkladů připravených regionálními památkovými ústavy Státní ústav památkové péče. Seznam není a při proměnlivosti situace v terénu ani nemůže být úplný. Zahrnuje jak památky ohrožené nedostatečnou údržbou, tak objekty v různém technickém stavu, jejichž vlastníci mají zájem na jejich prodeji nebo pronájmu. V těchto případech uvádíme s jeho souhlasem vždy i konkrétní jméno a adresu, popř. další identifikaci vlastníka. Jednotlivé charakteristiky objektů se omezují pouze na základní identifikační a lokalizační údaje spolu se stručným postižením současného technického stavu a využití stavby. Zcela nezávazně je připojen námět na možné nové využití, v souladu s velikostí a povahou památky.

Zveřejňování údajů o ohrožených a nevyužitých památkách považujeme za kontinuální proces. Zpracovaný seznam budeme každé dva roky aktualizovat. Všechny regionální památkové ústavy jsou zároveň připraveny zájemcům obratem podat potřebné podrobnější informace, zprostředkovat kontakt na současné vlastníky i kvalifikovaně poradit s užitelským záměrem. Věříme, že touto cestou se nám alespoň částečně podaří zlepšit stav našeho památkového fondu ve prospěch jak vlastníků, tak celé společnosti.“

Celkem tento seznam (poslední aktualizace bude provedena v roce 2007) obsahuje na 665 památek. Z toho 250 zámků, 139 tvrzí, 15 klášterů, 72 domů, 28 technických památek apod.

Zajímavé je i spektrum vlastníků. 252 z výše zmíněných památek vlastní fyzické osoby, 122 osoby právnické, 116 obce, 104 církve a 60 jich je ve vlastnictví státu.

Tento seznam pro Liberecký kraj uvádí celkem 21 nejohroženějších památek (14 na okrese Česká Lípa, 1 v okrese Jablonec nad Nisou, 5 v okrese Liberec a 1 na okrese Semily).

Tak jak uvádí doc. PhDr. Štulc nemůže se jednat o seznam zcela aktuální a především zcela úplný.

Setkali jsme se zajímavým postřehem pracovníků tehdejšího referátu kultury Okresního úřadu v Liberci nás upozornil na další aspekty tohoto problému. Zcela určitě existují památky, které jsou také vysoce ohrožené a které se tak jeví z hlediska svého nikoli celostátního, ale především regionálního významu.

Jedná se o ty památky, které jsou již nyní ve velmi špatném technickém stavu anebo jsou dlouhodobě nevyužívané, čímž se jejich technický stav neustále zhoršuje.

V seznamu se nacházejí ty objekty, o které majitelé nepečují odpovídajícím způsobem nebo objekty, které nemají prokazatelné majitele. To je zejména u drobné architektury velký problém. Na takové objekty totiž nelze směřovat eventuelní státní příspěvky.

Je zajímavé srovnání s centrálním Seznamem nejohroženějších a nevyužívaných nemovitých památek v České republice právě pro liberecký okres. Zatímco centrální seznam uvádí pro tento okres pouze 5 nejohroženějších památek (*Frýdlant – dům čp. 73, Hrádek nad Nisou – dům čp. 65, 66 Azyl, Liberec – areál lázní, Liberec – kostel sv. Máří Magdaleny, Jeřmanice – kostel sv. Anny*), referát kultury uvádí dalších 17 památek na území okresu, které si zaslouží zařazení mezi nejohroženější. Zajímavé je, že oba seznamy se vůbec nepřekrývají.

Pokoušeli jsme se podobné informace získat i od ostatních okresů kraje či územně příslušných státních památkových ústavů. Na žádost zpracovatele vypracovaly zbývají referáty kultury okresních úřadů všech tří zbývajících okresů tyto seznamy.

***P**roblematická je i specifikace „špatného technického stavu“, který považujeme za jeden ze základních kritérií pro zařazení níže uvedených památek do seznamu nejohroženějších nemovitých kulturních památek v kraji. Zákon č. 20/1987 Sb. o státní

památkové péči, v platném znění neuvádí žádné podrobnosti, týkající se specifikace technického stavu kulturních památek (jak movitých, tak nemovitých). Navíc Ústřední seznam kulturních památek v současné podobě neobsahuje žádné informace o technickém stavu nemovitých kulturních památek. Bude proto nutné tyto informace o aktuálním technickém stavu památek získat, a to např. prostřednictvím konzervátorů a zpravodajů (viz. bod 2.2. Silné a slabé stránky státní památkové péče v Libereckém kraji, str. 24). Protože však konzervátoři či zpravodajové nemusí mít vždy požadované vzdělání, které by jim umožnilo stav památky správně odhadnout, bude potřeba jednak sestavit kritéria, která budou konzervátoři sledovat (stav střechy a krovu, vlhkost objektu, statické problémy, apod.) a dále bude třeba konzervátory řádně v této problematice proškolit.

Níže uvedený seznam tedy obsahuje nejohroženější památky Libereckého kraje, které se zde vyskytují nad rámec již citovaného seznamu celostátního (první vždy uvádíme rejstříkové číslo památky):

Okres Liberec:

5-4481 – *protestanský kostel ve Višňové*

Kostel byl opraven tak, aby nedocházelo k jeho další devastaci, v osmdesátých letech byl pravděpodobně volně přístupný. Opravila se střecha, a zamezilo neoprávněnému vstupu, část kostela se využívá k bohoslužbám. Neutěšený stav je uvnitř, vnitřek kostela slouží jako skladiště Obecního úřadu a přitom se tam nachází soubor několika renesančních náhrobků. Strop a ochozy jsou zdevastovány..

5-4185 – *chalupa čp. 48 v Arnolticích*

Objekt neudržován majitelkou, údržba je finančně nad její síly a přitom objekt nechce odprodat, přestože je o něj zájem např. ze strany Obce Bulovka.

5-4228 – *dům čp. 73 na náměstí T.G.Masaryka ve Frýdlantě*

Objekt byl dlouhodobě neudržován bývalými majiteli, letos došlo ke změně majitele, který však zatím příliš iniciativy neprojevil. Přesto byl předběžně zařazen do Programu pro MPZ a MPR

5-4242 – *socha Piety v Okružní ulici ve Frýdlantě*

Existuje správní rozhodnutí o restaurování této kulturní památky, avšak v realizaci brání nejasné majetkové poměry tj. není toho komu bychom mohli směřovat eventuelní finanční příspěvek

5-4253//4 – *socha sv.Heleny v areálu kostela sv. Kříže ve Frýdlantě*

Existuje správní rozhodnutí o způsobu restaurování této kulturní památky, přednost však ze strany majitele a také z ohledem na jeho finanční možnosti, dostaly práce související s interiérem samotného kostela a přilehlých prostor

5-4253/10 – *křížová cesta v areálu kostela sv.Kříže ve Frýdlantě*

V souvislosti s otevřeností areálu kostela sv.kříže veřejnosti stala se křížová cesta obětí vandalů. Její oprava je vzhledem ke způsobu provedení křížové cesty z finančních důvodů prakticky neproveditelná.

- 5-4256 – *dům čp. 352 v Husově ulici ve Frýdlantě*
U tohoto objektu došlo v poslední době k posunu. Byl prodán správcem konkursní podstaty, je již v současné době obydlen a bude udržován.
- 5-4215 – *větrný mlýn ve Vysokém u Frýdlantu*
Nejasné majetkové poměry, z mlýna zbyl jen tubus,, jeho případné využití např. k rekreačním účelům je vzhledem k umístění zařízení pro příjem signálů mobilních telefonů velmi sporné
- 5-4318 – *areál hospodářského dvora na Grabštejně*
Hospodářský dvůr byl dlouho předmětem restitučních sporů s bývalými majiteli a Pozemkovým fondem ČR což se odrazilo na stavebně-technickém stavu jednotlivých objektů, které se staly obětí vandalů.
- 5-4444 – *socha sv. Jana Nepomuckého v Jitřavě*
Majetkové problémy neboli není jasné komu patří, je dlouhodobě neudržována a není jasné kdo by ji měl udržovat.
- 5-4470 – *stodola a sýpka v Lažanech*
V nedávné době proběhlo jednání mezi majitelem objektů a zástupci Ministerstva kultury ČR neboť majitel požádal o zrušení prohlášení za kulturní památku. Přirozeně neuspěl, údajně se podařilo přesvědčit majitele, že se přece jen do opravy objektů pustí.
- 5-5233 – *městské lázně Masarykova 723 v Liberci*
V poslední době v této věci dochází díky aktivitě některých neziskových organizací a Magistrátu města Liberec k určitému posunu. Na pořadu jednání je případná změna majitele a sdružená investice do objektu.
- 5-5328 – *dům čp. 770/7 ve Vítězné ulici v Liberci*
Majitelem objektu je města Liberec, v současné době byl objekt zabezpečen tak, aby nedocházelo k jeho další devastaci. Údajně jsou zájemci o jeho odkoupení.

- 5-4171 – skupina Kalvárie v Liberci – Ruprechticích
Majetkové problémy neboli není jasné komu patří, je dlouhodobě neudržována a není jasné kdo by ji měl dát zrestaurovat a poté udržovat.
- 5-4387 – *zřícenina hradu Hamrštejn*
Majetkové problémy neboli není jasné komu patří, je dlouhodobě neudržována a není jasné kdo by ji měl udržovat. Leží sice na pozemku Českých lesů, ale ty nemají zájem o údržbu. Podobná situace je i se zříceninou hradu Roimund (5-4180) katastrálním území Bílý Kostel nad Nisou.
- 5-4394/2 – *stáj čp. 87 v Nové Vsi u Chrastavy*
Stáj byla součástí hospodářského dvora, který byl poškozen požárem. Na základě této události byla z části areálu sejmuta památková ochrana, ale ani co zbylo jako chráněné je jen velmi těžko v dohledné době využitelné neboť stáj nemá ani střechu.
- 5-4139 – *dům U zeleného stromu v Revoluční ulici v Liberci*
Dům je v majetku v Praze sídlící společnosti Amadeus, která ho podle původního záměru chtěla učinit součástí investičního záměru ve středu města. Od té doby již uplynuly 4 roky, záměr se stále z různých důvodů nerealizuje a majitel zanedbává základní údržbu objektu.
- 5-4270 – *socha sv. Jana Nepomuckého na mostě pod zámekem*
Majetkové problémy neboli není jasné komu patří, je dlouhodobě neudržována a není jasné kdo by ji měl udržovat. Leží sice na zařízení Českých silnic a dálnic, ale ty nemají zájem o údržbu.
- 5-4317/14 – *kaplička 14 pomocníků na Grabštejně*
Letos byly připraveny finanční prostředky na opravu, ale nepodařilo se vyřešit majetkové problémy neboli není jasné komu patří, je dlouhodobě neudržována a není jasné kdo by ji měl udržovat. Leží sice na pozemku Armády ČR, ale ty

nemají zájem o údržbu. Nedávno oplotili areál kasáren a kapličku ostentativně ponechali vně areálu posádky.

5-4314 – *kaple v Horním Sedle*

Majetkové problémy neboli není jasné komu patří, je dlouhodobě neudržována a není jasné kdo by ji měl udržovat. Iniciativa města Hrádek nad Nisou ve věci opravy objektu zůstala uvázla kdesi v půli cesty.

Okres Česká Lípa:

5-3484 – *kostel sv. Jakuba s areálem, baroko, Bořejov, obec Ždírec*

fasáda kostela je v havarijním stavu, střecha byla opravena asi před dvěma lety, hrozí zřícení říms

5-2856 - *kostel sv. Jana Křtitele s areálem, baroko, Brenná (obec Zákupy)*

kostel je celkově ve velmi špatném stavu, je nutná generální rekonstrukce

5-2858 – *kostel sv. Mikuláše s areálem, baroko, Brniště*

kostel má zcela zničené fasády, zdivo kostela je ohroženo

5-3427 - *kostel sv. Václava s farou a s areálem, věž s relikty románského zdiva, loď
baroko, Deštná (obec Dubá)*

nejcennější částí kostela je jeho románská věž, vlastník požádal o příspěvek z Programu záchrany architektonického dědictví na 2003, kostel má ve velmi špatném stavu krov a návazně na tento problém hrozí zřícení stropu v lodi kostela

5-2910 – *sušárna chmele č.p. 195, technická památka, Dubá*

sušárna byla v minulosti základně zajištěna, ale nebyly dokončeny střechy, je tedy nutné dokončit alespoň provizorní zastřešení

5-2959 - *zámek Vřísek, renesanční objekt*

měděná střecha zámku byla odcizena a do objektu začalo zatékat, zámek je celkově ve špatném stavu, vyžaduje celkovou rekonstrukce, která však naráží na nezámek vlastníka (Lesy České republiky)

- 5-2971 – *kostel sv. Jakuba Většího s areálem, baroko (dat. 1736), Horní Libchava*
v roce 2002 byla z havarijního fondu opravena střecha, zbytek areálu má však propadlé střechy a krovy, je třeba pokračovat v opravě zastřešení a následně přistoupit k opravě fasád
- 5-3003 – *středověké městské hradby, Jablonné v Podještědí*
nutno pokračovat v zpevňování, záchraně a především zaměřování, zaměřeny a opraveny jsou pouze dvě části městských hradeb, zbytek je ve špatném stavu
- 5-2999 – *kostel Panny Marie č.p. 10, barokní s gotickými prvky, Jablonné v Podještědí*
zde již byla zahájena oprava věže, dále objekt vyžaduje celkovou rekonstrukci, jinak hrozí jeho brzká destrukce
- 5-3489 – *zámek (tvrz), konec 16. století, Kuřivody*
v minulosti již byla započata oprava střechy jižního křídla a krovu, je třeba pokračovat v započaté rekonstrukci, nutná výměna krytiny, oken, dveří, opravy fasád, schodišť, zajistit statiku opěrných pilířů
- 5-3082 - *kostel sv. Jakuba Většího, baroko, Kvítkov*
nutnost pokračovat v opravě střech a fasády
- 5-2966 – *dům č.p. 1 s areálem, klasicistní, Loubí (obec Holany)*
nutno především najít využití a začít s celkovou opravou, jinak do 5 let dojde k destrukci objektu, vlastník přesto, že mu byly nařízeny udržovací práce, obnovu neprovádí
- 5-3201 - *kostel Nanebevzetí Panny Marie, baroko, Pavlovice (obec Jestřebí)*
krov a střecha kostela jsou ohroženy, je třeba urychleně přistoupit k rekonstrukci
- 5-3233 - *kostel sv. Petra a Pavla s areálem, baroko, dat. 1721, Pysk – Horní Pysk, obec Pysk*
v minulosti již byla opravena věž kostela, nyní je třeba pokračovat na opravě

střechy a fasády kostela

- 5-3297 – *fara č.p. 144, baroko, Stráž pod Ralskem*
objekt je třeba především staticky zajistit, v současné době se trhá celá štítová zeď domu, a pokračovat na navazujících pracích na krovu a střeše
- 5-3312 - *kostel všech Svatých, dat. 1811, Stvolínky*
kostel má především střechu ve velmi špatném technickém stavu, bude nutno urychleně vyměnit krytinu a současně opravit i krov kostela
- 5-3313 – *zámek, raně barokní, dat. 1684, Stvolínky*
objekt je nevyužíván a celkově je ve velmi špatném technickém stavu, nalezení využití brání nedořešené majetko-právní vztahy mezi obcí a římskokatolickou církví
- 5-3355 - *kostel Nejsvětější Trojice, baroko, dat. 1735, Velenice*
krov kostela v havarijním stavu, zborcené trámy drží již jen plechová střecha, je třeba též kostel staticky zajistit
- 5-3448/11 – *hospodářský dvůr zámku Zákupy, baroko, Zákupy*
celý dvůr je v havarijním stavu, nutná celková obnova
- 5-3440 – *kapucínský klášter s kostelem a areálem, baroko, Zákupy*
klášter je celkově v havarijním stavu, nutná celková obnova
- 5-3441 – *most se sochami, poč. 18. století, Zákupy*
jde především o záchranu a restaurování soch, které na mostě stojí, jsou v havarijním stavu, hrozí jejich destrukce
- 5-3434 – *hřbitovní zeď u kostela sv. Fabiána a sv. Štěpána – renesanční náhrobky, Zákupy*
na této zdi jsou umístěny renesanční náhrobky, které se trhají, zeď se bortí, má narušenou statiku

- 5-3430 – *sousoší Nejsvětější Trojice na náměstí, baroko, dat. 1708, Zákupy*
v roce 2002 bylo sousoší základně zajištěno, je ale nutno pokračovat v restaurování a zajištění statiky základů sousoší, protože v minulosti zatékalo do podloží
- 5-5478 – *západní křídlo domu č.p. 303, Nové Zákupy, Zákupy*
je nutné najít využití domu, který již přešel do majetku státu, nutná celková rekonstrukce
- 3079 - *kostel sv. Vojtěcha v Kruhu*
vyhořel a je pouze provizorně zastřešen lepenkou. Je nutný nový krov a střecha..
- 3296 - *Stráž pod Ralskem – zámek*
zámek rovněž vyhořel, současný vlastník – Město Stráž pod Ralskem - vedl řadu jednání o jeho novém využití, ale bezvýsledně. Stav je havarijní, vyžaduje celkovou rekonstrukci.
- 5-2779 - *sloup Nejsvětější trojice, Česká Lípa*
- 5-2974 - *sloup se sochou Panny Marie, Horní Libchava*

Okres Semily:

- 6-2546 - *tzv.Plátenický dům č.p. 74, Horní Branná*
objekt téměř před zánikem, celkově velice špatný havarijní stav v letošním roce zahájena rekonstrukce
- 6-2537 - *kostel Horní Branná*
havarijní stav střešní krytiny
- 6-2588 - *dům č.p. 9, Jilemnice*
objekt vyhořel, staticky zabezpečen, řeší se vlastnické vztahy

- 6-2558 - *Alainova věž – Chlum, Obec Lomnice nad Popelkou*
silné statické narušení, řeší se vlastnické vztahy
- *mlýn č.p. 63, Košťálov (číslo prozatím nebylo památce přiděleno)*
havarijní stav střechy
- *rolnická usedlost č.p. 63, Košťálov (číslo prozatím nebylo památce přiděleno)*
usedlost má částečně poškozenou střechu
- 6-2798 - *zřícenina hradu Kumburk, Bradlec, obec Syřejov*
objekt celkově staticky narušen
- 6-2572 - *zřícenina hradu Nístějka, obec Vysoké nad Jizerou*
značné statické poruchy, havarijní stav – hlavně věž
- 6-2870 - *kamenný kříž u silnice ke Sklenařicům, obec Vysoké nad Jizerou*
poškozeno vandaly, nutný restaurátorský zásah
- 6-2874 - *vahadlová studna při č.p. 143, Vysoké nad Jizerou*
dožilá, nutná rekonstrukce
- 6-5983 - *synagoga židovská, obec Turnov*
nutná celková rekonstrukce, nevhodné využívání vlastníkem (sklad) snaha o získání objektu ze strany města
- 6-2743 - *kostel Přepeře*
poškozená střecha a fasáda
- 6-2512 - *Ábelův mlýn č.p. 78, Dolánky u Turnova*
celkové dožití objektu, narušené krovy, střecha
- 6-5629 - *chalupa č.p. 103, Semily*
celkové dožití objektu, narušené krovy, střecha
- *špýchárek u č.p. 24, Stružnice (číslo prozatím nebylo památce přiděleno)*
zborcená a propadlá střecha

Okres Jablonec nad Nisou:

- 5-84 - *Kittelův dům čp. 10, Pěnčín – Krásná*
dům je v pokročilém stádiu rozpadu, hrozí jeho destrukce, je dlouhodobě nevyužíván a již řadu desetiletí neobyvatelný, je nutné najít nové využití, vlastník ale ne domě neprovádí ani základní údržbu
- 5-5706 - *areál starokatolického kostela, kostel + fara čp. 245 Desná v Jizerských horách*
areál byl zapsán jako kulturní památka teprve před pěti lety, soustavně se však neprovádí ani základní údržba, kostel vyžaduje generální opravu, výměnu krytiny, opravu fasád, je nutné provést základní restaurátorský průzkum, krov kostela je napaden dřevomorkou, vlastník (Římskokatolická církev) žádá o příspěvek z programu záchrany architektonického dědictví na rok 2003
- 5-81- *areál kostela sv. Josefa, zejm. kostel a fara čp. 19 a ohradní zeď, Krásná, obec Pěnčín*
tento areál představuje dlouhodobý problém:
ohradní zeď hřbitova – zeď je v havarijním stavu, část se již zřítla, je silně narušená stromy (zde je konflikt s ochranou životního prostředí – je otázkou, zda chránit stromy či ohradní zeď), vlastník nemá prostředky na obnovu, obec již zahájila opravy, horní část zdi již byla rekonstruována, další dvě třetiny jsou v havarijním stavu, jsou nakloněny a hrozí zřícením
kostel – krov kostela byl v letech 1991-95 kompletně opraven, současně byla vyměněny střešní krytina na věži (střešní krytina kostelní lodi byla neporušená), objekt je však nutno odvodnit, zabezpečit proti krádeži (v minulosti byl kostel již třikrát vykraden), je nutné dokončit rozpracované restaurování na kazatelně. Všechny tyto práce stojí z důvodu nedostatek financí
fara - objekt fary byl obýván do roku 1994 farníkem, pak byla fara pronajata, nyní je prázdná, soustavně do ní zatéká a všech y dřevěné konstrukce jsou již napadeny dřevomorkou
- 5-5455/6 - *objekt. dílen a výtopny železniční stanice Kořenov v rámci nemovité kulturní*

památky ozubnicová trať Tanvald – Kořenov

výtopna je součástí celého areálu železniční stanice Kořenov, je bez současného využití, a využití v současném stavu nelze najít (je bez střechy)

5-73 - *areál vodního Vacardova mlýna čp.191, Malá Skála – mlýn, výměnek, seník*
vlastníkem je velmi starý muž, který odmítá na mlýně provádět jakékoli úpravy, přestože byly vyčleněny prostředky z havarijního fondu na základní opravu střechy, vlastník opravu nepovolil, mlýnu chybí mlýnské kolo, má poškozené dřevěné části krovu, střešní krytinu

5-103 - *kostel sv. Archanděla Michaela – interiér*
kostel v roce 1967 vyhořel, v rámci oprav se opravila jen skořepina klenby, střecha a provizorní krytina, celková rekonstrukce se dělá již od roku 1992 postupně ze zdrojů církev, města, okresního úřadu a Programu záchrany architektonického dědictví. Byla zahájena první etapa záchrany interiéru, asi jedna třetina omítek byla opravena. Vlastník (církev) ho nevyužívá a o další využití nemá zájem.

- *vesnická památková rezervace Trávníky – Železný Brod*
větší množství roubených objektů ve vesnické památkové rezervaci, většinou ve vlastnictví fyzických osob, konstrukce na nebo za hranicí životnosti – roubení, krovu, izolace apod.

5-5102 - *hotel Praha, Komenského 446/6, Jablonec n. N.*
dům je v soukromém vlastnictví a jeho vlastník s okresním úřadem nekomunikuje, je nutné najít především využití tohoto městského domu, byla provedena základní oprava střechy, takže v současné době do domu nezatéká, ale je poslední v ulici, který není opraven a město má zájem na jeho rekonstrukci

5-117/2 - *Železný Brod – ohradní zeď kostela*
ohradní zeď je v havarijním stavu od roku 1994, již se v minulosti zřítla, třetina byla opravena zbytek je nakloněn a hrozí zřícením

5-5116 - *městský dům. – Korejská 1999/2,4 Jablonec nad Nisou*

5-32 - *kostel sv. Anny, Anenské nám. 2/2, Jablonec nad Nisou*

kostel je dlouhodobě nevyužíván, církev o něj nemá zájem, město v něm v minulosti chtělo umístit koncertní síň, v současné době má kostel novou břidlicovou střešní krytinu (prostředky z programu regenerace), v interiéru se opravily pouze omítky v sakristii, dále se nepokračuje. Vzhledem k tomu, že se jedná o nejstarší kostel ve městě, bylo by dobré najít pro něj využití a prostředky alespoň na opravu vnějšího pláště.

5-5105 - *městský dům, ul. 28. října 2001/35, Jablonec nad Nisou*

dům je v soukromém vlastnictví a ve velmi špatném technickém stavu, je to typická ukázka městské vily se zahradou, velmi hodnotná architektura, celkově velmi zanedbáno, neudržuje se (jak dům, tak zahrada)

5-5100 – *městský dům, ul. Lidická 405/3, Jablonec nad Nisou*

dům v soukromém vlastnictvím bez dlouholeté pravidelné údržby, je celkově ve velmi špatném stavu

Proto navrhuje, aby byla stanovena kritéria pro zařazení památek mezi nejohroženější.

Za tato kritéria považujeme:

- špatný technický stav objektu ohrožující jeho památkovou hodnotu či samu jeho podstatu
- objekty bez prokazatelných majitelů
- objekty nevyužité, které mohou v budoucnu zchátrat
- objekty památkově hodnotné zničené nevhodným zásahem – nevhodnou přestavbou, nevhodným užíváním apod.

3.1.3 Podle vlastnictví

<i>Procentuální vyjádření (%) - vlastnických vztahů v oblasti nemovitých kulturních památek v Libereckém kraji</i>					
<i>okres</i>	<i>fyzické osoby</i>	<i>právnícké osoby</i>	<i>obce</i>	<i>stát</i>	<i>církev</i>
Semily	45	6	35	4	10
Česká Lípa	59	5	9	6	21
Liberec	41	7	28	9	15
Jablonec nad Nisou	48	5	28	10	9
celkem v kraji	48	6	25	7	14

Z uvedené tabulky vlastnických vztahů je zřejmé, že téměř 50% nemovitého památkového fondu je ve vlastnictví fyzických osob (drobných vlastníků), čtvrtina fondu je v majetku obcí a 14% v majetku církví. Právnícké osoby a stát vlastní pouze zlomek nemovitých kulturních památek, které však patří k nejvýznamnějším (národní kulturní památky).

Problémem v současné době je, že památková ochrana nemovitých kulturních památek není zaznamenána v katastru nemovitostí. Vlastníky nemovitých kulturních památek neznají ani úřady vykonávající státní správu, ani státní památkové ústavy. Vznikají tak problémy především při změně vlastníků nemovitých kulturních památek, kdy nabyvatelům často není zřejmý památkový charakter nemovitosti.

3.1.4 Podle památkové a turistické atraktivity

Památková a turistická atraktivita toho kterého památkového objektu je vyjádřena zájmem nejširší veřejnosti. Tento zájem je pak měřitelný počtem návštěvníků, kteří projdou objektem a množstvím doprovodných akcí pro veřejnost, které se na daném objektu uskuteční za rok.

Všeobecně se za turisticky atraktivní objekt pokládá ten, který dosáhne (nebo přesáhne) návštěvnosti 50 000 návštěvníků za kalendářní rok¹¹.

¹¹ V této kapitole je třeba podotknout, že Koncepce účinnější podpory památkové péče v Libereckém kraji se z hlediska památkové a turistické atraktivity zabývá těmi nemovitými kulturními památkami, které svou povahou spadají do působnosti zákona č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči, v platném znění (např. hrady a zámky s interiérovou instalací zpřístupněné veřejnosti a současně ve správě územně příslušných státních památkových ústavů či přímo Ministerstva kultury České republiky – např. zámek Sychrov). Na území Libereckého kraje se

Liberecký kraj byl v roce 2002 na šestém místě v počtu památkových objektů přístupných veřejnosti (16 objektů, tzn. 7,21% z celkového počtu všech památkových objektů v České republice) a na čtvrtém místě v jejich návštěvnickém provozu (650 702 návštěvníků, tzn. 7% z celkového počtu všech návštěvníků památkových objektů v České republice). Zaujímá tím přední místo v návštěvnosti veřejnosti přístupných památkových objektů mezi kraji České republiky.

V Libereckém kraji jsou veřejnosti zpřístupněny následující nemovité kulturní památky / památkové objekty s interiérovou instalací:

Okres Česká Lípa

- hrad Bezděz
- hrad Houska
- zámek Lemberk (2 objekty)
- hrad Sloup
- zámek Zákupy

Okres Jablonec nad Nisou:

- Boučkův statek v Malé Skále
- hrad Frýdštejn
- Pantheon ve Vranově

Okres Liberec:

- zámek Frýdlant
- hrad Grabštejn
- zámek Sychrov

Okres Semily:

- zámek Hrubá Skála
- zámek Hrubý Rohozec

ale nachází i řada turisticky atraktivních památek, které jsou sice prohlášeny za nemovité kulturní památky, ale svou povahou (rozuměj účelem) spadají do působnosti zákona o ochraně sbírek muzejní povahy. Jsou to objekty, které fungují na úrovni muzeí. Ta spadají do působnosti odboru muzeí a galerií ministerstva kultury. Mezi tyto památky spadá např. Dlaskův statek.

- hrad Trosky
- hrad Valdštejn

Při vysokém počtu památkových objektů v kraji a při stejně vysokém počtu návštěvníků je Liberecký kraj z hlediska utrženého vstupného v přepočtu na jednoho návštěvníka pouze mezi průměrnými kraji (předstihnou ho především kraje Jihočeský, Středočeský, ale i Karlovarský či Jihomoravský).

To je způsobeno dle našeho názoru především malým počtem zahraničních turistů (převážný podíl na tržbách mají tuzemští návštěvníci s nižším vstupným). Tento fakt lze vysvětlit jistým opomíjením „českého severu“ v rámci cestovního ruchu v České republice. O oživení této oblasti je nutné dlouhodobě usilovat spolu s vládními i nevládními složkami činnými v cestovním ruchu.

Návštěvnost památkových objektů Libereckého kraje a vybrané vstupné (2001)

Liberecký kraj	Počet objektů - hradů a zámků přístupných pro veřejnost	Počet návštěvníků památkových objektů přístupných pro veřejnost	Vybrané vstupné v tis. Kč	Průměrné vstupné na jednoho návštěvníka
	16 objektů	584 076 osob	15 984,00 Kč	27,36 Kč

V počtu kulturních akcí konaných na památkových objektech je naopak Liberecký kraj na prvním místě. V tržbách za doprovodné akce ho předstihne pouze Středočeský kraj. Liberecký kraj je hned na druhém místě.

Přehled o počtu kulturních akcí a jejich návštěvnosti, uskutečněných v památkových objektech Libereckého kraje (2001)

Liberecký kraj	Počet kulturních akcí na památkových objektech v Libereckém	Samostatných výstav	Samostatných koncertů	Dramatických vystoupení	Ostatních¹²
Kulturní akce	1814	24	70	62	78
Návštěvníků kult. akcí	313 775	163 558	8 630	7 329	134 258

Toto kritérium v Libereckém kraji splňují následující hrady a zámky:

Neatraktivnější památkové objekty Libereckého kraje (údaje za rok 2001)

Liberecký kraj	Hrad Trosky, okres Semily	Zámek Sychrov, okres Liberec	Hrad Valdštejn, okres Semily	Hrad a zámek Frýdlant, okres Liberec	hrad Bezděz, okres Česká Lípa
Návštěvnost	133 883	101 902	72 055	60 312	58 500¹³

Za zmínku pak stojí ty objekty, které by svým památkovým i jiným potenciálem zcela určitě měly patřit mezi ty neatraktivnější, ale z nějakého důvodu je jejich návštěvnost příliš nízká (pod hranicí 50 000 návštěvníků za rok), aby se do této kategorie daly zařadit.

Tyto důvody mohou velmi různorodé:

- špatná dostupnost
- špatná nebo nedostatečná propagace

¹² Z tabulky je zřejmé, že součet samostatných výstav, koncertů, dramatických vystoupení a ostatních akcí nedá dohromady celkový počet kulturních akcí konaných na uvedených památkových objektech. Zdrojem těchto počtů je Roční výkaz o památkových objektech s kulturním využitím KULT (MK) V 17-01. Zpracovatelé koncepce tyto údaje pouze převzali.

Mezi ostatní kulturní akce můžeme např. zařadit: šermířská vystoupení, noční prohlídky zámku, oživené prohlídky, krátkodobé zpřístupnění částí památkových objektů, které nejsou běžně přístupné veřejnosti, apod.

¹³ Hrad Bezděz neuvádí v použitém přehledu svojí návštěvnost (využil možnosti neposkytnout tyto údaje ke zveřejnění), ale je uveden ve skupině objektů s návštěvností nad 50 000 návštěvníků. Jeho návštěvnost za rok 2001 dle správy hradu činila cca 58 500 návštěvníků.

- objekt doposud nevstoupil v dostatečné povědomí u návštěvnické veřejnosti (byl například zpřístupněn v nedávné době) apod. (takovým objektem je např. národní kulturní památka zámek Lemberk).

Takové objekty si jistě zaslouží pozornost jak státních orgánů na poli památkové péče, ale také především státních i nestátních subjektů na poli cestovního ruchu. Zvýšení jejich atraktivnosti, a tedy i jejich návštěvnosti, může přinést kulturní oživení dané lokality a finanční přínos jak pro státní tak pro soukromý sektor.

4 KULTURNÍ SEKTOR V ČESKÉ REPUBLICE

Kulturní sektor v České republice zabezpečují nejenom instituce s přívlastkem „národní“ (např. Národní muzeum, Národní galerie, Národní divadlo, Národní knihovna, Národní památkový ústav) ale rovněž i muzea, galerie, památkové objekty zřizovaná kraji, městy, případně i soukromými fyzickými či právníckými osobami. Všechny instituce fungující v rezortu kultury jsou ovlivňované nejenom svými specifickými místními podmínkami, ale velký vliv na ně má pochopitelně veškeré ekonomické, společenské a politické dění v naší republice.

4.1 KRAJINA

Česká krajina je velice specifická a má jako fenomén velký vliv na hodnotu dané destinace, protože ji umísťuje do určitého krajinného rámce. Česká krajina je bezesporu výrazným kulturním zdrojem a základem pro rozvoj kulturní turistiky. Je velice rozmanitá (přírodní útvary, monumentální památky. Velmi výstižně charakterizoval českou krajinu Dr. Dobroslava Líbal, který ji hodnotil jako „nedostižnou souhru přírody a ušlechtilého projevu lidského ducha“. Naši krajinu bohatou přírodními útvary, monumentálními památkami doplňuje i velké množství drobných stavebních památek (tzv. pamětihodností lokálního charakteru – např. kapličky, boží muka,...). V podmínkách České republiky nelze chápat kulturně – historické dědictví mimo jeho zasazení do krajiny. Navzájem se tyto dva fenomény doplňují a ovlivňují.

Pochopitelně, že ráz krajiny a v něm zasazená architektura (ať již se jedná o památku či nikoliv) jsou silně ovlivňovány ekonomickými vlivy. Negativní dopady moderního života se začaly na českou krajinu silně projevovat především od konce 19. století, kdy dochází k prudkému a dynamickému rozrůstání městských sídel a k industrializaci. Silně negativní dopady na krajinu byla nesystematická industrializace, intenzivní rozvoj zemědělské a lesnické velkovýroby a v neposlední řadě i nepromyšlená urbanizace v dobách budování socialistické společnosti. S tím šla v ruku v ruce i neúcta k tradicím a rovněž ideologicky motivované zásahy nejenom do architektury, mobiliářů, ale vedly také do zpřetrhání tradičních vlastnických vztahů a ve svém důsledku vedly k narušení demografických a sociálních struktur, což se v hlavní míře dotklo především venkova.

Po roce 1989 hodnotily vládní dokumenty přírodní prostředí ČR jako celkově neuspokojivé (znečištěné ovzduší, doprava, neuvážený územní rozvoj vedoucí k nadměrné

urbanizaci, nekoordinovaná zástavba v extravilánech obcí, vandalismus, ...). Je ovšem pravdou, že se v posledním období značně mění vztah ke krajině a jsou silné tendence ji chránit a revitalizovat. Na tomto úsilí se podílejí státní orgány, samosprávné celky (od krajských po místní), různá občanská sdružení i jednotlivci). Důkazem toho je tzv. „Státní program ochrany přírody a krajiny“, který byl přijat usnesením vlády č. 415/1998 ze dne 17. června 1998 jako výchozí strategický dokument, který bude průběžně upřesňován zejména podle možností státního rozpočtu. Podstatou strategie péče o krajinu je harmonizace ekonomického rozvoje s ochranou životního prostředí tak, aby současným i budoucím generacím byla zachována možnost uspokojovat jejich životní potřeby, aniž by došlo k nevratnému poškození přírody nebo ztrátě její rozmanitosti. Ochrana přírody je zde považována a deklarována za veřejný zájem. Příroda a krajina jsou součástí národního bohatství a na jejich stavu přímo či nepřímo závisí naše ekonomická a v mnoha ohledech i kulturní úroveň. Mezi hodnoty strategického významu pro lidskou společnost, o něž český stát musí dbát, náleží udržení nebo zvýšení biologické rozmanitosti, příznivé uspořádání vodních poměrů, zachování přirozené úrodnosti půd a v neposlední řadě uspořádání funkčního uspořádání území zajišťující ochranu přírodních i kulturních hodnot našeho území..

V České republice se navzdory celkově neuspokojivému stavu přírodního prostředí uchovaly velice cenné části přírody v relativně dobrém stavu, který skýtá možnost obnovy přírodních procesů. Větší část přírodně chráněných území je chráněna zvláštním režimem podle zákona č. 114/1992 Sb. Jedná se o **národní parky**, které v souhrnu pokrývají 1,4% plochy státu, zahrnují převážně horské ekosystémy (Krkonoše, Šumava) a přírodě blízké listnaté lesy s říčním fenoménem (Podyjí). Národní parky byly sice vyhlášeny na místech Původně málo dotčené přírody s vysokým výskytem přirozených ekosystémů, ale ani jim se nevyhnuly ekologické škody, zejména znečištění ovzduší a následné škody na lesních porostech. Na některých místech jsou v národních parcích překračovány i únosné limity návštěvnosti přírodně a turisticky atraktivních území. Charakter našeho dlouhodobě kultivovaného přírodního prostředí poskytuje již pouze velmi omezené možnosti územního rozvoje národních parků.

Dále jsou to tzv. **chráněné krajinné oblasti**. Do současné doby byly v české republice vyhlášeny 24 chráněné krajinné oblasti, které pokrývají 13,2% státního území. Chráněné krajinné oblasti představují člověkem ovlivněnou a dlouhodobě obhospodařovanou kulturní krajinu se soustředěným výskytem cenného přírodního prostředí velmi rozmanitých krajinných typů. Ve srovnání s národními parky je cílem ochrany nejen aktivní péče o

fragmenty přírodního prostředí, ale především rozvoj ekologicky vhodného a územně diferencovaného hospodářského využívání krajiny. Většina chráněných krajinných oblastí leží v hospodářsky marginálních částech státu, proto uchovávání jejich krajinného a přírodního prostředí je jedním z nemnoha předpokladů dlouhodobější ekonomické prosperity obyvatel a obcí těchto subregionů. Vlastnosti naší krajiny umožňují určitý územní rozvoj soustavy chráněných krajinných oblastí. Jejich význam je zdůrazněn i zařazením třetiny z nich do mezinárodní sítě biosférických rezervací UNESCO anebo mezinárodně významných mokřadních stanovišť.

Maloplošná zvláště **chráněná území** – jejich soustavu tvoří v naší republice celkem 1820 ploch zařazených do čtyř kategorií a zahrnujících celkem 84.592 hektarů (1,1% celkové rozlohy státu). Z tohoto počtu leží celkem 1.271 maloplošných chráněných území mimo chráněná krajinná území a národní parky. Takto dlouhodobě budovaná soustava odráží variabilitu přírody v České republice a nedá se předpokládat, že by se její celkový rozsah nebo struktura v nejbližším období výrazně měnily. Soustava těchto maloplošných zvláště chráněných území v ČR je důležitým předpokladem pro naplňování legislativy Evropské unie, konkrétně vytváření soustavy evropsky významných chráněných území Natura 2000.

4.2 MĚSTA A SÍDLA

V podmínkách České republiky jsou za primární kulturní destinaci považována města a sídla. V roce 2002 bylo na teritoriu naší republiky 40 městských památkových rezervací, 209 městských památkových zón, 61 vesnická památková rezervace, 164 vesnických památkových zón, deset archeologických památkových rezervací.

Po celém území států máme hustou síť muzeí, galerií a památkových objektů. Mezi jednotlivými regiony jsou ale velice podstatné rozdíly v možnostech jejich faktického využívání. To je dáno především tím, že do Prahy se koncentruje většina zahraničních turistů. V poslední době se ovšem daří i profilovat další destinace jako cíle domácího i zahraničního turistického zájmu. Především se to daří takovým místům, která se honosí tím, že jsou zapsána v seznamu světového kulturního dědictví UNESCO (zejména se jedná o Český Krumlov, Kutnou Horu a Telč). Ne vždy je ale zápis do seznamu UNESCO znamená velký zájem turistů.

Rozvoj kulturní turistiky podporují i různá sdružení, která propagují jak kulturní, tak i historické urbanistické dědictví. Tohoto trendu se snaží využívat i místa s nedoceněným nebo ne tak atraktivním památkovým fondem. Kulturní nabídky se postupně rozšiřuje i v místech,

kteřá jsou výraznými centry kongresové, veletržní nebo lázeňské turistiky (Brno, Karlovy Vary, Mariánské lázně,...). V poslední době si začala uvědomovat i města, která nedisponují památkami světového významu, že turisty lze nalákat i budováním a rozšiřováním kulturního potenciálu a služeb. Tomuto způsobu nahrává i relativně snadná dostupnost z Prahy a ochota cestovních kancelářů organizovat jednodenní výlety.

Využívání bohatého potenciálu památek má ale i své limity a deficity, kterými jsou především ztráty a poškození památek za posledních padesát let, zanedbaná údržba. Historická jádra měst ale i velmi trpí různými tlaky ekonomickými, jejichž cílem je starou zástavbu nahradit moderními novostavbami nebo alespoň modernizovat tak, aby vyhovovala současným požadavkům kladeným na podnikání. Dalším problémem je na řadě míst špatně rozvinutá turistická infrastruktura, nekvalitní služby, nedostatečný marketing a propagace. Rovněž je i nedoceňována vzájemná spolupráce a koordinace mezi jednotlivými městy. Charakteristické pro česká města a obce je, že se z pohledu kulturní turistiky zaměřují výhradně na památky a urbanistické historické dědictví a dost opomíjejí i další kulturní zdroje a možnosti, které daný region skýtá. To můžeme demonstrovat i na Praze, kde je neudržitelný tlak na nejznámější památky, jejichž návštěvnost často je nad limitem únosnosti, zatímco řada dalších, které jsou známy méně, je z hlediska cestovního ruchu využívána minimálně.

Pochopitelně, že v praxi jsou značné rozdíly v přístupech jednotlivých měst a obcí, případně jejich sdružení. Pozitivním příkladem je např. Český Krumlov. Kde je cílevědomě zhodnocován historicko-urbanistický potenciál města, který doplňuje řada kulturních akcí, čímž se stává město kulturním centrem nejenom regionu, ale dostává se do dimenzí nadregionálního charakteru. Základem takového fungování je nejenom nastíněná strategie, na kterou musí navazovat i dopravní a informační infrastruktura, ale i existence a soustavná práce tzv. destinačního managementu. Dalším vzorovým příkladem fungování sdružení obcí je např. Sdružení Český ráj. Sdružení vzniklo z potřeby vzájemné komunikace mezi obcemi ležícími na území Českého ráje.

Ustavilo se v roce 1992 jako Sdružení měst a obcí Český ráj a v této podobě existovalo až do počátku roku 1999. Dne 23. února 1999 schválila valná hromada transformaci na dobrovolné sdružení měst, obcí a jiných právnických osob, které působí v oblasti Českého ráje, tedy v regionu přirozeně vytvořeném z hlediska cestovního ruchu bez ohledu na správní hranice.

Sídlem sdružení, která má v současné době 30 členů, je Turnov. Důležité je, že mezi členy jsou jak malé obce, tak i větší města regionu - vedle Turnova např. také Lomnice, Jičín, Sobotka, Mladá Boleslav, Železný Brod. Sdružení bylo přijato za kolektivního člena

Euroregionu Nisa, spolupracuje s Českou centrálou cestovního ruchu, s institucemi státní správy a samosprávy, s podnikatelskými subjekty. Hlavním předmětem činnosti Sdružení je úzká spolupráce v oblasti cestovního ruchu, při propagaci regionu a koordinaci jednotlivých akcí. Není vyloučeno, že se spolupráce v rámci sdružení rozšíří v budoucnu i na řešení dalších problémových oblastí regionu.

4.3 NEMOVITÉ PAMÁTKY

Tato kategorie patří vedle muzeí a galerií k nejdůležitějším typům kulturních destinací a atraktivit cestovního ruchu v České republice. Oficiální údaje uvádějí 38. 715 chráněných nemovitých památek, z nichž ke květnu 2007 jich bylo 206 prohlášeno národními kulturními památkami. **Národní kulturní památky** tvoří nejvýznamnější součást kulturního bohatství národa. Prohlašuje je vláda České republiky nařízením za národní kulturní památky a stanovuje podmínky jejich ochrany. **Nemovité kulturní památky** prohlašuje ministerstvo kultury České republiky. Jedná se o takové nemovitosti, které jsou významnými doklady historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob do současnosti, jako projevy tvůrčích schopností a práce člověka z nejrůznějších oborů lidské činnosti, pro jejich hodnoty revoluční, historické, umělecké, vědecké a technické. Prohlašovány jsou i nemovitosti, které mají vztah k významným osobám nebo historickým událostem. Poslední době je kromě tradičně chápaných nemovitých kulturních památek typu hrady, zámky, kláštery, kostely, paláce, obytné domy, historické parky a zahrady doceňována Kategorie historických industriálních památek.

Rozsáhlý fond nemovitých kulturních památek není celkově v dobrém stavu, což lze chápat jako jeden z nejzávažnějších společensko – kulturních problémů České republiky. Zásadní překážkou v zastavení chýtrání nemovitých kulturních památek je nedostatek finančních prostředků nejenom na opravy, údržbu a restaurování, ale rovněž na zabezpečení jejich provozu. Tato propast přetrvává i přes to, že velká řada památek byla v rámci restitučních řízení vrácena původním majitelům nebo je získaly noví vlastníci. Na druhé straně je ovšem nutno s povděkem kvitovat vzrůstající zájem části populace o kulturně historické dědictví. Existuje řada neziskových organizací, občansko – právních sdružení, spolků, ... Finanční možnosti těchto uskupení jsou ale natolik omezené, že nemohou výraznou měrou ovlivnit hluboký deficit prostředků ve vztahu k památkovému fondu.

V porovnání majetkových vztahů vůči památkám mezi Českou republikou a západní Evropou, je stále nepoměrně větší podíl u nás v majetku státu nebo obcí.

V České republice se nachází 40.259 nemovitých kulturních památek (údaj k 3. 05. 2007). Z nich cca tisíc je v havarijním stavu (Národní památkový ústav vydává pravidelně „Seznam nejohroženějších nemovitých kulturních památek v České republice“ – zde jsou ovšem uvedeny pouze ty, kdy vlastník památky souhlasí s jejím uvedením v tomto seznamu).

Sanace a oprava těchto ohrožených památek by si při současném objemu finančních prostředků ze státního rozpočtu vyžádala dobu minimálně dvou set let. Součet nákladů na dokončení procesu regenerace městských památkových zón a rezervací byl v roce 1999 vyčíslen na 70 miliard korun, což by při stávající výši financování při výši financování ze všech stávajících zdrojů znamenalo horizont cca sta let. Řada nemovitých kulturních památek je ohrožována i různými spekulativními transakcemi, kdy jsou dávány jako bankovní zástavy (např. hospodářský dvůr u státního zámku Zákupy – byl dlouhá léta zastaven, nastala jeho devastace vyplývající nejenom z toho, že objekt nebyl využíván a udržován, ale byl i místem zájmu různých vandalů. Po mnoha letech se dostal do majetku státu. Právo hospodaření k němu vykonává Národní památkový ústav, současné předpoklady na celkovou rehabilitaci areálu se šplhají k částce jedné miliardy).

V současné době patří k nejohroženějším kategoriím nemovitých kulturních památek památky sakrálního charakteru, které tvoří neodmyslitelnou součást české kulturní krajiny. V poslední době začíná i sílit trend na jiné využití sakrálních staveb (např. i kostely jsou upravovány k bytovým účelům), sílí rovněž prodej far.

Dalším negativním jevem, který se bytostně dotýká památek, je jejich vykrádání. I přesto, že se ze státního rozpočtu vynakládají finanční prostředky na zabezpečení památek, přesto je stav tristní (jen pro srovnání: v letech 1991 – 1999 bylo vynaloženo na ochranu památek 378 milionů Kč, finanční ztráty za stejné období, které byly způsobeny krádežemi, byly ovšem vyčísleny na 634 miliony Kč). Na své místo se přitom dlouhodobě daří vrátit méně než 10% památek. Obzvláště kritická situace je v ohrožení sakrálních památek (např. v roce 2000 bylo konstatováno na mezinárodní konferenci „Ekonomika a kultura“, že z 5.500 českých kostelů a kaplí je přibližně jedna třetina úplně vykradená). Na tento stav opětovně upozornila odborná veřejnost ve svém otevřeném dopise „Ohrožení sakrálních památek v ČR“, který byl adresován představitelům vlády a parlamentu. Tento dopis, jehož obsah by se dal shrnout do konstatování, že „dlouhodobě jeví stav církevních památek tendenci k postupnému zhoršování až zániku“, nevyvolal žádnou reakci naší politické reprezentace.

Obzvláště v městských sídelních celcích se setkáváme i problematickým řešením vztahu mezi potřebou a záchranou obnovy památek a jejich dalším rozvojem. Často dochází již k nevratným demolicím či bezohledným a bezhlavým adaptacím památek na nové funkce,

kteře jsou vyvolávány ekonomickým tlakem a ziskem. Na druhé straně se někdy setkáváme s názorem, že jakékoliv jiné využití vede k devalvaci památky. Je proto třeba volit takovou cestu, která napomůže záchraně památky a přitom ji umožní existenci a především plnohodnotné fungování v nových společenských a ekonomických podmínkách.

Značné rezervy nadále přetrvávají ve využívání památkového fondu.. Jednak je poměrně malé množství přístupných památek (v porovnání s celkovým počtem nemovitých kulturních památek), z čehož vyplývá i značná nerovnoměrnost ve využití pro cestovní ruch. Další problém spatřujeme i v relativně nízké návštěvnosti. Podle oficiálních statistik 245 památkových objektů ve správě státu, regionálních orgánů i soukromých vlastníků navštívilo v roce 2003 téměř 10,5 milionu návštěvníků a další více než tři miliony různé doplňkové akce společenského a kulturního charakteru. S výjimkou několika mála destinací, kde je koncentrace turistů na hranici jejich možností a propustnosti objektů (Pražský Hrad, Český Krumlov, Karlštejn) není ve většině památek přístupných veřejnosti jejich návštěvnícký potenciál ani zdaleka vyčerpán. Dlouhodobě se jen asi padesát památek pohybuje nad roční návštěvností vyšší než 50.000 turistů. S tím souvisí i třetí okruh rezerv, který tkví v nízkém příjmu finančních prostředků, které jsou generovány na jednoho návštěvníka.

Nejnávštěvovanější památkové objekty v letech 2003 – 2005

Poř. č.	Památka	2003	2004	2005
01.	Pražský hrad, Praha	1.433.130	1.850.876	2.001.193
02.	Staroměstská radnice, Praha	322.103	376.565	396.405
03.	Rozhledna Petřín, Praha	311.459	339.454	315.077 (5. místo)
04.	SHZ Český Krumlov	292.666	329.552	334.689 (3. místo)
05.	SZ Lednice, o. Břeclav	274.187	288.097 (6. místo)	299.092 (6. místo)
06.	X			
07.	SH Karlštejn, o. Beroun	246.218	283.170	276.387
08.	Bludiště, Praha	229.952	244.655	208.958

				(11. místo)
09.	SZ Hluboká n. Vltavou	184.877	214.870 (10. místo)	219.161 (10. místo)
10.	SZ Konopiště, o. Benešov	184.028	191.538 (13. místo)	172.180 (13. místo)
11.	Chrám sv. Barbory, Kutná Hora	180.516	206.068	235.165 (7. místo)
12.	x			
13.	Kostnice, Kutná Hora - Sedlc	159.785	187.654 (14. místo)	229.691 (8. místo)
14.	Arcibiskupský palác Kroměříž	154.046	160.641 (15. místo)	148.222
15.	Staroměstská mostecká věž, Praha	129.523	151.571 (16. místo)	133.454 (17. místo)
16.	SZ Ratibořice, o. Náchod	125.102	109.807 (20. místo)	101.669 (22. místo)
17.	Zámek a arboretum Průhonice	115.000	115.000	130.000 (19. místo)
18.	SH Trosky, o. Semily	110.429	103.855 (22. místo)	97.159 (26. místo)
19.	SZ Sychrov, o. Liberec	110.009	111.527	112.620 (20. místo)
20.	X			
21.	SH Bouzov, o. Olomouc	103.358	83.540	102.260

			(29. místo)	
22.	SZ Bítov, o. Znojmo	102.608	65.999 (41. místo)	59.726 (42. místo)
23.	SZ Kozel, o. Plzeň - jih	102.417	113.364 (18. místo)	134.231 (15. místo)
24.	SZ Vranov n. Dyjí, o. Znojmo	92.867	71.841 (38. místo)	73.161 (34. místo)
25.	SZ Červená Lhota, o. Jindř. Hradec	92.802	94.474 (26. místo)	88.111 (27. místo)
26.	Hrad Český Šternberk, o. Benešov	92.499	106.494 (21. místo)	133.793 16. místo)
27.	Soubor lidových staveb Vysočina, o. Chrudim	92.266	81.379 (30. místo)	70.600 (35. místo)
28.	SZ Telč, o. Jihlava	87.563	76.866 (31. místo)	74.697 (33. místo)
29.	Zámek Dětenice, o. Jičín	85.623	98.124 (23. místo)	132.493 (18. místo)
30.	SZ Buchlovice, o. Uh. Hradiště	82.811	97.986 (24. místo)	99.028 (23. místo)
31.	Hrad Locket, o. Sokolov	82.787	87.778 (27. místo)	
32.	SH Křivoklát, o. Rakovník	79.259	97.659 (25. místo)	98.979 (24. místo)
33.	SH Pernštejn, o. Žďár n. Sázavou	76.258	70.939 (39. místo)	97.804 (25. místo)

34.	Hrad Kost, o. Jičín	74.857	65.524 (43. místo)	60.820 (41. místo)
35.	SHZ Jindřichův Hradec, o. Jindřichův Hradec	74.232	76.589 (32. místo)	68.000 (36. místo)
36.	Hrad Valdštejn, o. Semily	73.205	74.038 (35. místo)	75.968 (32. místo)
37.	SH Rábí, o. Klatovy	70.543	74.775 (34. místo)	77.053 (30. místo)
38.	Ledeburské zahrady, Praha	70.252	73.161 (37. místo)	76.789 (31. místo)
39.	SHZ Bečov nad Teplou, o. Karlovy Vary	70.001	65.980 (42. místo)	56.329 (46. místo)
40.	SZ Kynžvart, o. Cheb	67.927	58.822 (45. místo)	62.507 (40. místo)
41.	Hrad Vlašský dvůr, Kutná Hora, o. Kutná Hora	67.701	62.284 (44. místo)	83.653 (28. místo)
42.	x			
43.	SH Buchlov, o. Uherské Hradiště	64.169	75.392 (33. místo)	77.631 (29. místo)
44.	SH Rožmberk, o. Český Krumlov	60.912	52.866 (50. místo)	51.688 (48. místo)
45.	SH Kokořín, o. Mělník	60.805	54.000 (49. místo)	66.943 (37. místo)
46.	Katedrála sv. Bartoloměje s věží, Plzeň, o. Plzeň - město	58.992	54.995 (47. místo)	64.273 (39. místo)

47.	SH Bezděz, o. Česká Lípa	58.541	55.954 (46. místo)	57.812 (44. místo)
48.	SZ Valtice, o. Břeclav	57.564	*	59.373 (43.místo)
49.	SHZ Velhartice, o. Klatovy	56.172	*	
50.	Klášter premonstrátů Teplá, o. Karlovy Vary	53.500	*	50.130
51.	SHZ Frýdlant, o. Liberec	52.604	54.823 (48. místo)	*
52.	SZ Opočno, o. Rychnov nad Kněžnou	51.977	*	*
53.	SZ Žleby, o. Kutná Hora	51.468	*	50.515 (49. místo)

Poznámky:

x - objekty, jejichž správy si nepřály zveřejnění návštěvnosti a využily tak práva na ochranu individuálních údajů, která je zaručena zákonem č. 89/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů

* památkový objekt v daném roce nedosáhl návštěvnosti 50.000 turistů

v roce 2004 se zařadily jednorázově do návštěvnosti vyšší než 50.000 návštěvníků ještě tyto památkové objekty:

36. místo Bazilika sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, o. Praha 73.170

V roce 2005 se zařadily jednorázově do návštěvnosti vyšší než 50.000 návštěvníků ještě tyto památkové objekty:

47. místo Hrad Štramberk, o. Nový Jičín 53.525

Celkově lze konstatovat, že architektonické a historické památky jsou nejenom nejdominantnější součástí kulturního dědictví, ale rovněž jsou nezákladnějším zdrojem pro rozvoj cestovního ruchu jak domácího tak zahraničního.

4.4 MUZEA, GALERIE A SBÍRKY

Heritage industry (průmysl kulturního dědictví) – tak jsou nazývány památkové objekty a různá návštěvnická centra zaměřená na nějaký aspekt historie. U nás se tento termín zatím příliš nevžil a nerozšířil.

Co je vlastně považováno za muzea? Podle definice ICOM (International Council of Museum) se jedná o stále instituce nevýdělečného charakteru, která slouží společnosti a jejímu rozvoji, je přístupná veřejnosti a provádí výzkum materiálních dokladů o člověku a jeho prostředí, získává je, konzervuje, komunikuje a především je vystavuje s cílem studia, výchovy a potěšení. V poslední době se hojně rozšířilo i používání termínu muzejní sektor, pod který ovšem spadají nejenom klasická muzea, ale i dětská muzea, výstavní síně, vědecko – zábavní centra, planetária a podobně.

V České republice historickým vývojem vytvořila velice hustá síť muzeí . V roce 2005 z celkového počtu 457 (+ 288 poboček) sledovaných zařízení bylo zřizováno orgány státní správy 31 (Z toho Ministerstvem kultury ČR 18). Kraje zřizují 94 instituce, obce a města 208. Obecně prospěšnými společnostmi, občanskými sdruženími dle zákona č. 83/90 Sb., církevními institucemi a dalšími subjekty je zřizováno 37 galerií a muzeí, včetně památníků. Soukromých zařízení bylo jen 49. Celkový počet návštěvníků byl v roce 2005 9.123.390 osob (byl vyšší než v předchozích letech, ale nepřesáhla úroveň návštěvnosti z roku 2001, která tehdy byla 9.389.459 osob). Návštěvnost těchto kulturních zařízení ale dlouhodobě stagnuje a pohybuje se v posledních letech cca kolem devíti miliónu návštěvníků.. Stejně jako dříve i nyní plní muzea a galerie i funkci center kulturního života měst a obcí. Svědčí o tom i 15.068 kulturně výchovných akcí, včetně přednášek, která muzea nebo galerie pořádaly. V roce 2005 se jich zúčastnilo 1.102.169 návštěvníků.

Přehled muzeí a galerií podle počtu návštěvníků expozic a výstav v porovnání let 2004 a 2005

Pořad. č.	Muzeum nebo galerie	2004	2005
01.	Židovské muzeum Praha	637.266	633.013

02.	Národní muzeum Praha	599.425	547.761
03.	Památník Tereziín, národní kulturní památka	298.899	321.502
04.	Valašské muzeum v přírodě, Rožnov p. Radhoštěm	302.221	273.860
05.	X		
06.	Slovácké muzeum v Uherském Hradišti	97.779	184.328
07.	Národní technické muzeum, Praha	154.261	179.030
08.	Slezské zemské muzeum, Opava	176.739	175.871
09.	Škoda Auto Muzeum, Mladá Boleslav	118.682	127.875
10.	Moravské zemské muzeum, Brno	108.935	127.849
11.	Muzeum města Brna	118.466	125.313
12.	X		
13.	Muzeum Komenského v Přerově	108.850	110.116
14.	Muzeum v Bruntále	113.190	108.578
15.	Husitské muzeum v Táboře	90.635	98.151
16.	Muzeum Novojičínska	87.366	96.100
17.	X		
18.	Západočeské muzeum v Plzni	45.573	88.792
19.	Městské muzeum Františkovy Lázně	85.137	82.642
20.	Technické muzeum v Brně	61.815	77.127
21.	Hornické muzeum Příbram – Březové Hory	62.988	76.492
22.	Hornické muzeum Ostrava - Petřkovice	75.164	76.200
23.	Krajské muzeum Cheb	58.909	73.265
24.	Regionální muzeum v Kopřivnici	80.000	72.614
25.	Vlastivědné muzeum v Šumperku	92.419	70.792
26.	Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech	69.279	68.936

27.	Vlastivědné muzeum Olomouc	31.440	68.142
28.	Národní zemědělské muzeum v Praze	56.729	66.576
29.	Muzeum Brněnska v Překlášteří	49.472	65.213
30.	Muzeum Jindřichohradecka	73.319	64.146
31.	Krkonošské muzeum při správě KRNAP, Vrchlabí	59.508	63.281
32.	Muzeum hlavního města Prahy	43.395	62.446
33.	Muzeum Vysočiny, Jihlava	62.491	61.388
34.	Polabské muzeum Poděbrady	70.326	61.000
35.	Muzeum Českého ráje v Turnově	57.547	59.158
36.	Muzeum T. G. M. Rakovník	54.926	54.131
37.	Východočeské muzeum v Pardubicích	44.086	54.128
38.	Regionální muzeum Náchod	52.795	52.851
39.	Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně	35.173	50.734
	Ostatní muzea a galerie – méně než 50.000 osob		

Poznámky:

x - muzea, galerie a památníky, jejichž vedení si nepřálo zveřejnění návštěvnosti a využily tak práva na ochranu individuálních údajů, která je zaručena zákonem č. 89/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Pro tyto kulturní instituce platí rovněž jako i pro ostatní značné poddimenzování jejich financování, které stěží dostačuje na pouhé udržování stavu, někdy i na minimální rozvoj. Např. opačná situace je v USA, kde v poslední čtvrtině 20. století došlo k nebývalému rozkvětu muzeí, která se transformovala v destinace pro trávení volného času přizpůsobením se novým společenským podmínkám a požadavkům.

Muzea a galerie České republiky jsou naplněna bohatými sbírkami, a v jejich využívání, respektive nevyžívání tkví nemírné rezervy těchto institucí. Dalším nedostatkem jsou formy prezentace jejich sbírek, které jsou ve valné většině překonané. Problém tkví v tom, že naše muzea často nejsou schopna nabídnout takový „výstup“ (produkt), který by odpovídal současným požadavkům a zaujal dnešního náročného a mnohdy zhýčkaného

návštěvníka. Dále je nedostatečně rozvinuta infrastruktura těchto institucí a s tím úzce související nabídky služeb (včetně doprovodných akcí), které jsou dne jednou ze základních podmínek fungování moderní kulturní instituce.

4.5 PROGRAMOVĚ ZAMĚŘENÁ CENTRA

Od poslední čtvrtiny 20. století se ve světě v oblasti kulturního sektoru kladl značný důraz na vytváření zcela nových typů kulturních zařízení, která doplňovala tradiční nabídky památek, muzeí a galerií. Profilovala se především tam, kde lokalita nebyla příliš bohatá na klasické kulturní zdroje, a jejich cílem bylo vytvořit i z těchto míst kulturní destinace, která by přitahovala turisty. Kromě různých muzeí, knihoven, které jsou koncipovány jako centra pro návštěvníky, vznikají i různá naučně – zábavná centra, která kombinují vzdělávací prvek s prvkem zábavným. Jejich základem nejsou stále sbírky, ale proměnné programy. Tyto instituce do sebe ale pochopitelně infiltrují i různé komerční aktivity, které ale nepřevyšují výchovný a kulturní produkt, který pak zvyšuje atraktivitu daného místa (k předním takovým centrům ve světě patří např. ZKM v Karlsruhe, Lowry Center v Manchesteru, Metropolis v Amsterdamu). V České republice s výjimkou několika planetárií tento druh programově zaměřených center chybí. Alternativou památek jsou bohužel často nepřilíš zdařilé obskurní expozice, které se často honosí názvem muzea, westernových městeček apod. V české společnosti bohužel místa těchto programově zaměřených center zaujímají zábavně – nákupní centra se svými nabídkami a lákadly. Na tyto jejich tendence a snahy by měly reagovat managementy našich kulturních zařízení a snažit se svou nabídkou návštěvníky nákupních a zábavních center získat na svou stranu.

4.6 VÝZNAMNÉ KULTURNÍ AKCE

V poslední době se světovým trendem stává spojení cestování s prožitkem konkrétní kulturní akce (divadelní představení, koncert, festival, výstava,...). Takovéto spojení je většinou limitováno pobytem v délce jednoho až čtyř dnů a často je spojováno ještě s dalšími cíli – např. služební cestou, nákupy,... Typickým produktem tohoto úsilí jsou velké výstavní projekty „trháky“ (tzv. blockbuster show). Pokud se jedná o akce po odborné, ekonomické i marketingové stránce dobře připravené generují potom pořadatelům značné finanční

prostředky a kromě toho zvyšují prestiž dané destinace a zviditelňují ji. V České republice s typu těchto akcí v druhé polovině devadesátých let 20. století přiblížily akce typu „Rudolf II. a jeho doba“ (návštěvnost 230.000 osob během čtyř měsíců) nebo „Mistr Theodorik“ (210.000 osob během dvaceti měsíců). České prostředí se ale zatím nenaučilo bohužel generovat projekty, které by mohly aspirovat na titul „kulturní události roku“ ve světovém nebo alespoň celoevropském měřítku. Je pravdou, že se u nás pořádá několik akcí, které mají jak vysokou uměleckou úroveň, tak i vysokou návštěvnost, ale jejich význam je spíše lokálního charakteru bez většího dopadu na cestovní ruch (např. Mezinárodní filmový festival Karlovy vary, Pražské jaro,...).

V posledních letech se daří každoročně cca padesáti výstavních projektům ve světových muzeích dosáhnout větší návštěvnosti než 200.000 osob, což lze v našich podmínkách srovnat v posledním období pouze s výstavami „Rudolf II. a jeho doba“ a „Mistr Theodorik“

Pro srovnání uvádíme přehled

a) nejnavštěvovanějších mezinárodních výstav umění v roce 2003

Výstava	Místo konání výstavy	Průměrná denní návštěvnost	Celková návštěvnost
Leonardo da Vinci, Mistr kresby	Metropolitan Museum, New York	6.863	401.004
Thomas Struth	Metropolitan Museum, New York	5.790	273.793
Petr Veliký	Ermitáž, Petrohrad	5.759	450.000
Leonardo: Kresby a rukopisy	Louvre, Paříž	5.511	322.000
Manet/Velasquez	Metropolitan Museum of Art New York	5.160	553.622
Matisse/Piasso	MoMa, Queens	4.970	342.223
Richard Avedon: portréty	Metropolitan Museum of Art New York	4.932	425.534

Nicolas de Stael	Centre Pompidou, Paříž	4.576	431.492
Gonzaga, Nebeská galerie	Palazzo Te, Palazzo Ducale, Mantova	4.546	518.933
Tizian	Museo del Prado, Madrid	4.519	361.522

b) nejnavštěvovanějších výstav v České republice

Výstava	Místo konání výstavy	Průměrná denní návštěvnost	Celková návštěvnost
Fotografie National Geografic	Národní muzeum , 2001	2.500	92.500
Deset století architektury	Pražský hrad, 2001	740	155.000
Sláva barokní Čechie	Národní galerie Praha, 2000	740	155.000
Toyen	Galerie hlavního města Prahy, 2000		67.000

Za nejúspěšnější, byť netypickou a velice krátkodobou, byla prezentace korunovačních klenotů na Pražském hradě (rok 2003 – během 11 dnů návštěvnost 44.500 osob, tj. cca 4.045 návštěvníků denně).

4.7 STAV KULTURNÍ SFÉRY V ČESKÉ REPUBLICCE

Silné stránky kulturního sektoru v České republice:

- bohaté kulturní a historické dědictví (velké množství památek v rámci jejich přirozeném začlenění do kulturní krajiny)

- hustá síť muzeí s bohatým sbírkovým fondem
- tvůrčí potenciál, dlouhá tradice v mnoha odvětvích umělecké činnosti a kulturní produkce (sklářství, bižuterie, divadlo, filmový průmysl,...)
- kvalitní lidské zdroje – odborná stránka i osobní nasazení
- rozvinutá infrastruktura kulturního průmyslu
- vzrůstající zájem o kulturní a historické dědictví
- působení řady občanských iniciativ, spolků v kultuře

Slabé stránky kulturního sektoru v České republice:

- špatný stav kulturního dědictví (nedostatečná údržba, vandalství, kriminální činnost)
- jednostranné zaměřování se na omezený okruh památek – někdy i nad hranici jejich fyzické únosnosti
- omezená nabídka jiných typů kulturních destinací jak pro domácí i zahraniční klientelu
- podinvestování kultury a nedostatek investičních prostředků na nové projekty
- absence nosných programů
- zanedbaná kulturní infrastruktura (nízká úroveň služeb neodpovídající běžnému světovému standardu)
- nedostatečná spolupráce mezi veřejným a soukromým sektorem (nekoordinování akcí)
- roztržitá marketingová a reklamní podpora
- neschopnost vnímání kultury v nových společensko ekonomických podmínkách
- nevhodné legislativní prostředí, které brání racionálnějšímu a ekonomičtějšímu řízení kulturních institucí
- odsouvání estetické výchovy na školách do pozadí
- nedostatečné zdůrazňování funkce kultury ve společnosti a její schopnost generovat finanční prostředky

4.8 POLITICKO – EKONOMICKÝ KONTEXT KULTURY

Po přijetí tržních mechanismů po roce 1989 bylo přijato minimum praktických kroků,, které by vedly k tomu, aby se vytvořil jiný ekonomický rámec pro fungování kultury. Na jedné straně možnost soukromého podnikání v kultuře otevřela určité nové obzory a možnosti ale jen pro část subjektů působících v kultuře. Na druhé straně to neřešily potřeby většiny kulturních institucí typu muzeí, galerií, památníků, knihoven, divadel, památkových objektů. Je nepopíratelné, že „kulturní kapitál“ (historické stavby, bohatství sbírek, mobiliárních fondů, vzácných tisků,...) patří bezesporu k velkým aktivům České republiky, přesto se ale v klíčových rozvojových a strategických plánech o kultuře a jejich funkcích v nových podmínkách příliš nehovoří. Důležitým mezníkem pro kulturu se stalo v roce 1999 přijetí tzv. „Strategie účinnější podpory kultury“. Zde se mimo jiné konstatuje: „Kultura však má nejen integrační, edukativní a reprezentační funkci, ale je i významným hospodářským odvětvím. Spotřebovává sice prostředky ze státního rozpočtu a z rozpočtů komunálních, avšak podílí se též na jejich vytváření přímo, prostřednictvím daňových výnosů odvětví tzv. kulturního průmyslu¹⁴, a nepřímo tím, že vytváří podmínky pro vznik příjmů státního i komunálních rozpočtů např. daňovými výnosy tzv. kulturního turismu, jehož významným motivem je naše kulturní dědictví. Součástí aktivní ekonomické funkce kultury je i to, že nabízí pracovní příležitosti pro řadu občanů.

Kultura plní důležitou sociální funkci. Přispívá k sebeidentifikaci občanů jako svobodných individualit i k identifikaci občanů se společenstvím, v němž žijí, s obcí, regionem i státem. Tato role kultury má značný motivační efekt. Participace na kultuře vytváří smysluplnou náplň volného času a je tak mj. důležitým preventivním faktorem před narkomanií, gamblerstvím, kriminalitou a dalšími sociálně patologickými jevy, jimiž je ohrožena zejména mládež.

Obecně přispívá také k lepšímu vzájemnému pochopení mezi občany různého národnostního původu a je nezanedbatelným prostředkem boje proti xenofobii a rasismu.

Účast na kulturním životě pomáhá osobám se zdravotním postižením začlenit se do pospolitosti zdravých občanů a překonat tak v jisté míře jejich postižení, podobně může toto

participace pomoci i obětem násilí. Kultura, resp. podílení se na ní, má tedy i terapeutickou funkci.

Z těchto, a jistě i z řady dalších důvodů vyplývajících z následujícího textu, je potřebné, aby se orgány státní správy, a v souvislosti s reformou veřejné správy stále více orgány samosprávy, kulturou zabývaly. Jejich úlohou je především vytváření finančních, koncepčních, legislativních a do určité míry i organizačně institucionálních předpokladů pro podílení se občanů na kultuře. Ti jsou jejími tvůrci, příjemci i ochránci a předavatelí.“

V tomto materiálu jsou za hlavní cíle kultury všeobecně považovány:

- garantovat ochranu svobody tvorby umělců a tvůrců a vytvářet podmínky pro využívání této svobody,
- vytvářet podmínky pro realizaci kulturních aktivit občanů zejména na základě občanského sdružování (spolčování),
- vytvářet podmínky pro decentralizaci rozhodování v celém kulturním systému a pro přenášení rozhodovacích procesů mimo ingerenci orgánů státní správy a jejich nezávislost i ekonomickou („umělci rozhodují sami o sobě“),
- garantovat rovnost přístupu občanů ke kulturnímu bohatství a usnadňovat tento přístup znevýhodněným společenským skupinám (menšiny, osoby se zdravotním postižením),
- garantovat ochranu kulturního dědictví a podporovat péči o ně,
- garantovat svobodný přístup občanů k informacím, podporovat výměnu informací uvnitř systému kultury, mezi systémem kultury a vnějším prostředím bez ohledu na jazykové a administrativní hranice,
- podporovat výchovu a osvětu v systému tvorby i užívání kulturních statků,
- brzdit negativní vlivy komercializace kultury.

Za nástroje k prosazování kulturní politiky jsou považovány:

- **legislativní;** podle článku 2 odstavce 2 Listiny základních práv a svobod lze státní moc uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem a to způsobem, který zákon stanoví, proto je nutno v právním řádu definovat veřejné služby státu v oblasti kultury jako zákonné zmocnění (a stanovení povinnosti) státu zabezpečovat kulturní služby jako služby veřejně prospěšné; žádoucí je nadále podporovat uplatnění

odstavce 3 uvedeného článku tvorbou právních norem zejména pro neziskový sektor v kultuře;

- **ekonomické**; ekonomická podpora kultury státem je realizována nepřímo (daňovými úlevami, podporou ekonomické soběstačnosti neziskových subjektů) a přímo dotacemi ze státního rozpočtu; žádoucí je posílit fondové financování kulturních aktivit bez ingerence orgánů státní správy a rozpočtově zajistit rozhodování orgánů státní správy zejména o dotacích, jež mají povahu náhrady za nucené omezování vlastnických práv vlastníků kulturního dědictví ve smyslu článku 11 odstavce 4 Listiny základních práv a svobod;
- **institucionální**; státní kulturní instituce a jejich systém zůstanou i nadále důležitým článkem systému kultury zejména v oblasti přístupu k informacím a v systému péče o kulturní dědictví;
- **řídící**; je žádoucí posilovat konzistentní postoj orgánů státní správy v kultuře jako jeden ze základních předpokladů pro zachování rovného přístupu občanů ke kulturnímu bohatství;
- **metodické**; metodickým a osvětovým působením lze motivovat kulturní chování subjektů nezávislých na orgánech státní správy (krajů, obcí, církví, neziskových kulturních organizací).

Aktualizovaná verze tohoto dokumentu byla schválena v roce 2001 pod názvem „Kulturní politika“. Zde je formulována řada cílů a návrhů na jejich realizaci, ale nedaří se je příliš naplňovat v souvislosti s omezenými finančními prostředky. V kulturní oblasti dodnes zůstává řada kulturních institucí neúměrně závislá na dotacích z veřejných prostředků. Řada institucí po vzniku krajů je zřizována právě kraji, ale zde v podstatě došlo pouze ke změně zřizovatele, ale mechanismus čerpání zůstal nezměněn. Přitom objem finančních prostředků zůstává de facto nezměněn a je na úrovni umožňující základní existenci. Bohužel dodnes neexistují mechanismy, které by vedly podnikatelskou sféru k přispívání a podpoře kultury.

V roce 2003 bylo přijato „Prohlášení vlády české republiky o podpoře kultury. Zde se mimo jiné uvádí, že vláda má v úmyslu každoročně vyčleňovat na podporu kultury prostředky ve výši obvyklé ve státech Evropské unie. Přesto ale v rozpočtu kultury dochází ke škrtům a přímé výdaje ze státního rozpočtu dosahují v průměru kolem 0,7% z celkových výdajů státního rozpočtu. Navíc z přidělených finančních prostředků do kultury pokrývají 80 až 90% mandatorní výdaje institucí (z toho až kolem 50% osobní náklady).

Kvalitní kultura je v současné době velice drahou záležitostí. Potřeba a snaha vytvářet opravdu kvalitní programy a nabídky je v rozporu se stagnujícím objemem přidělovaných finančních prostředků. Možnost náhrady a doplnění chybějících financí jinými příjmy je přitom blokována absencí legislativních norem a daňové politiky, která by vytvářela pobídku pro soukromý sektor. Na kulturu je třeba pohlížet ne jako na přívažek, který zatěžuje, ale změnit rámec uvažování o kultuře a její vazbě na ekonomiku. V muzeích, galeriích, památkových objektech a jejich bohatých fondech je třeba vidět určitou formu kapitálu. Je třeba dokladovat reálný ekonomický přínos kultury pro danou oblast, promyslet případnou transformaci dosavadních příspěvkových a rozpočtových organizací ve veřejnoprávní instituce. Jednou z cest k prosazování změn v kultuře je i kvalitní management a marketing.

4.9 Případová studie: Místní samospráva a památkový fond, místní památky, občanské iniciativy a péče o kulturní krajinu

4.9.1 Definice místních památek – pamětihodností

Nikoli všechny objekty s kvalitou kulturní památky jsou za kulturní památky prohlášeny. Příčin tohoto stavu je více:

- jsou to např. nedostatečné vědomosti o hodnotných objektech v daném území¹⁵
- nutno je znát nejenom exteriéry staveb, ale i jejich interiéry, při inventarizacích např. lidové architektury, pokud vůbec byly provedeny a zpracovány bezezbytku, nemohli někdy zpracovatelé prohlédnout interiéry domů a zjistit skryté cenné části staveb

¹⁵ Podle dochovaných dokumentů byl počáteční výběr nemovitých památek byl dost početný, v souladu s ustanovením zákona č. 25/58Sb., o kulturních památkách o zápisu všech nemovitých památek na území kraje. Na ploše celého SČ kraje to tehdy představovalo okolo 12 500 položek. Vládním usnesením z r. 1962 o opatřeních k podstatnému zlepšení památkové péče a účinnějšímu plnění zákona o kulturních památkách bylo uloženo KNV dokončit evidenci fondu kulturních památek založením státních seznamů podle zákona č.25/58 Sb. a využít této akce ke kritickému přehodnocení dosavadních evidenčních soupisů památek podle kritérií daných MŠK. Proto výsledkem schvalovacího procesu školských a kulturních komisí ONV v letech 1963 – 64 byla mimo jiné redukce počtu nemovitých památek na necelých 38% původního výběru. Proto se v některých případech zapisovaly početné soubory (i o 20 částech) pod jediné číslo, aby se aspoň něco z výběru zachránilo. Do seznamu se tímto opatřením nedostaly často důležité články vývoje architektury a konstrukčních technik, hlavně v územích předurčených dlouhodobým plánem k plošné likvidaci (těžba surovin - uhlí, uran, barevné kovy aj., výstavba vodních nádrží pro energetický průmysl, složiště popílku a hlušiny apod.). Do průzkumu a schvalovacího procesu nebyla samozřejmě zahrnuta – až na ně-keré výjimky jako např. zámek a kostel v Kuřívodech, o.CL - území pohraničního pásma a vojenského cvičikového prostoru Ralsko. Zcela na okraji zájmu zůstala při soupisu oblast historizujících slohů a secese a nava-zující tvorba 20. století. Jejich hodnota a význam pro vývoj umění v českých zemích začaly být oceňovány až mnohem později, kdy zase nebyl zájem schvalovacích orgánů rozšiřovat seznam tímto směrem. (Zpracovatel cituje Státní památkový ústav v Ústí nad Labem).

(sklepní prostory se středověkým ostěním, novodobými omítkami zakryté stavební detaily a malby atd.)¹⁶.

- dále se měnil způsob prohlašování památek a jistá diskontinuita se promítla i do této oblasti. Kulturní památky nyní prohlašuje ministerstvo kultury. Před platností zákona
- č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči to však byly okresní národní výbory. Některé tyto návrhy na prohlášení tehdy buď nebyly podány nebo byla podání nedostatečná a na tom se dodnes nic nezměnilo.*
- svoji roli mohla sehrát i subjektivita při hodnocení objektu či tehdejší oficiální názor na kvalitu staveb určitého období a slohu.

V každém případě je potřebné při mapování území a soupisu místních památek - pamětihodností - nezapomínat na uvedené skutečnosti, rozlišovat objekty podle jejich památkové hodnoty a případně z nich vyčlenit ty, které by bylo vhodné navrhnout na prohlášení.

Protože zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči v platném znění neuvádí termín pamětihodnost, charakterizovali jsme tento pojem pro účely této koncepce sami. **Za pamětihodnosti považujeme ty nemovitosti a movitosti, které se nalézají uvnitř i vně památkově chráněných území, které nejsou prohlášeny kulturní památkou, nejsou ani navrženy na prohlášení a ani doporučeny k prohlášení. Z hlediska špatného nebo téměř žádného zmapování pamětihodností je v současné chvíli nejdůležitějším úkolem jejich vyhledání v terénu.** Tzn. jejich zmapování a vyhodnocení především mimo památkově chráněná území.

Nepochybně se v intravilánech obcí i v krajině vyskytují nemovitosti (stavby, sochy, reliéfy, pomníky), které nespĺňují kritéria na kulturní památky kladená, ale z různých důvodů mají pro toto místo nezastupitelnou cenu.

Důvody, proč tyto nemovitosti nespĺňují kritéria kladená na kulturní památky, mohou být:

- historické, kdy stavba dokládá vývoj obce nebo je spojena s událostí v minulosti, která nemusí být důležitá v obecné rovině, pro určité místo však význam má.

¹⁶ Poznámka.o nedostatečných průzkumech se týká všech typů památek. Uvedené lze řešit jen na úrovni stavebně historických (a obdobných) průzkumů, které jsou jednak náročné na vysoce odbornou kvalifikaci zpracovatelů, na čas a na finanční prostředky. Pořízení základních evidenčních prací včetně jejich revizí je vždy časově striktně limitováno (nemluvě o zajištění personálním a finančním).(Zpracovatel cituje Státní památkový ústav v Ústí nad Labem).

- může se také jednat o upomínku na osobnost, která zde žila, i když opět dosah takového člověka byl zajímavý jen místně.
- jedná se dále o objekty dotvářející místo, opět obec nebo krajinu, jež jsou nenahraditelné urbanisticky.
- může jít také o drobnou architekturu, která je zajímavá provedením, materiálem, svou ojedinelostí anebo naopak svou typičností v určité oblasti.

Tyto objekty – nejčastěji se jedná o domy, kapličky, křížky, sochy, reliéfy, pomníky, pamětní desky, ale třeba také cesty spojující určitá místa v krajině, kupř. poutní – vytvářejí množinu pamětihodností.

Nesmíme zapomínat, že různorodost a četnost druhů pamětihodností obohacuje a vytváří kulturní krajinu. Při mapování množiny pamětihodností je nezbytná úzká spolupráce s obcemi, které budou pamětihodnosti navrhovat. To znamená oslovit je, požádat o zpracování takových přehledů a ty případně doplnit.

4.9.2 Metodika zápisu pamětihodností a jejich zápis

Účelem mapování a evidence místních památek - pamětihodností je zajistit zachování kulturních, urbanistických a architektonických hodnot kulturní krajiny.

Mapování a zápis pamětihodností bude třeba zabezpečit na úrovni místních samospráv za metodického vedení pověřených obcí.

Je nezbytně nutné, aby tyto samosprávy nejen zmapovaly a popsaly místní památky – pamětihodnosti, ale odhadly současně i náklady na jejich obnovu či záchranu a pokusily se nalézt zdroje na tuto ochranu či záchranu ve svých rozpočtech.

Významnou roli by na poli mapování a zápisu pamětihodností mohli sehrát konzervátoři, kteří by mohli vést celý tento projekt a dohlížet na správnost zápisu a neopominutí zaznamenání pamětihodností do jejich krajského seznamu.

Zápis pamětihodností by měl obsahovat následující podrobnosti:

- pojmenování pamětihodnosti
- lokace obec a bližší umístění v obci, katastrální území, parcelní číslo
- nachází se v památkově chráněných územích (ano a v jaké, ne)

- popis pamětihodnosti
- autorské zařazení
- fotografie
- datace
- důvod ochrany
- vlastník (je-li znám)¹⁷
- literatura (pokud je známa)

¹⁷ Vlastník bude nejčastěji znám v případě nemovitostí, v jejichž případě bude uvažováno o jejich uvedení v krajském seznamu pamětihodností. Doporučujeme vlastníkům těchto nemovitostí oznámit záměr uvést jejich nemovitost do seznamu pamětihodností, aby měli šanci se k tomuto kroku vyjádřit, přestože z toho pro ně nevyplývá žádný závazek či povinnost.

Vzorové zápisy:

<i>název:</i>	Křížek na cestě ze Záskalí do Žďárku
<i>lokace:</i>	na polovině cesty ze Záskalí na Žďárek je odbočka na Javorník, u této odbočky se nachází křížek
<i>nachází se v památkově chráněných územích:</i>	ne
<i>popis:</i>	křížek kovový bez korpusu Krista na podstavci ze žulového kamene, jeho spodní část je čtyřhranná, sloup čtyřboký ukončený římsami, z nichž vychází zaoblená hlavice
<i>fotografie památky:</i>	
<i>autorské zařazení:</i>	neurčeno
<i>datace:</i>	19. století
<i>důvod ochrany:</i>	Křížek dotváří krajinu, je pravděpodobně připomenutím určité tragické události, k níž došlo na tomto místě
<i>vlastník:</i>	město Hodkovice nad Mohelkou
<i>literatura:</i>	Dlask Vincenz, Aus der Vergangenheit von Liebenau, 1910 Kühn K., Topographie der historiken und kunstgeschichtlichen Denkmale im Bezirke Reichenberg, 1934 Scheybal Josef V., Scheybalová Jana, Umění lidových tesařů, kameníků a sochařů. Kraj kolem Jizery, Ústí n. L. 1985 Fišar Miroslav, Boží muka a křížky v Hodkovicích nad Mohelkou a okolí, 1999

<i>název:</i>	Křížek ve Žďárku
<i>lokace:</i>	uprostřed obce na stráni a na staré cestě na Záskalí mezi dvěma vzrostlými stromy
<i>nachází se v památkově chráněných územích:</i>	ne
<i>popis</i>	na čtyřhranné základové desce je umístěn čtyřboký sloup s následujícím německým nápisem: „RENOVIRT A. 1848 VOM SCHA - RINGER - KREUZ - STIFTUNG ERTRAGE“. Sloup končí římsou s rozšířenou hlavicí, která je uprostřed zaoblena a po stranách mírně zvednuta. Kovový kříž, který vycházel ze sloupu, se nedochoval. Dá se pouze předpokládat, že byl kovaný nebo litý.
<i>fotografie památky:</i>	
<i>autorské zařazení:</i>	neurčeno
<i>datace:</i>	18. století
<i>důvod ochrany:</i>	křížek dotváří významnou měrou ráz kulturní krajiny
<i>vlastník:</i>	obec Žďárek
<i>literatura:</i>	Dlask Vincenz, Aus der Vergangenheit von Liebenau, 1910 Kühn K., Topographie der historiken und kunstgeschichtlichen Denkmale im Bezirke Reichenberg, 1934 Scheybal Josef V., Scheybalová Jana, Umění lidových tesařů, kameníků a sochařů. Kraj kolem Jizery, Ústí n. L. 1985 Fišar Miroslav, Boží muka a křížky v Hodkovicích nad Mohelkou a okolí, 1999

<i>název:</i>	Křížek pod Radoňovicemi
<i>lokace:</i>	pod silnicí vedoucí z Hodkovic nad Mohelkou do Radoňovic, obklopen třemi vzrostlými lipami
<i>nachází se v památkově chráněných územích:</i>	ne
<i>popis:</i>	křížek kovový, litý zakotvený ve zdobném kamenném podstavci. Na širokém soklu spočívá podstavec zakončený čtvercovou deskou. Uprostřed je do oválu vytesán růženec, v němž je německý nápis psaný latinkou (částečně nečitelný): „Der Felderbruchtbarkeit und aller segen ist von Gott ... gelobet“ (volný překlad: Plodnost a všechno požehnání je Bohem pochváleno). Na levé straně podstavce v oválné kartuši je německý nápis: „Errichtet Maria Anna Spietschka, whitwe, geboren Khittel 1849“. Na zadní straně křížku je totéž potvrzeno v latině „ERE XIT FIERI JUSSIT EX VOTO PRIVATO MARIA ANNA VIDVA VINCENTII SPIETSCHKA MATA KHITTEL.“
<i>fotografie památky:</i>	
<i>autorské zařazení:</i>	Johann Schultz - Steinmetzmaister (nápis uveden v růžencové kartuši na pravé straně podstavce)
<i>datace:</i>	1849
<i>důvod ochrany:</i>	křížek dotváří významnou měrou ráz kulturní krajiny Specifikem křížku je, že víme, že ho dala zhotovit vdova Anna Spietschková, dcera velice uznávaného hodkovického porodníka Khittela (ten byl synem známého osobního lékaře hrabat Desfoursů, nazývaného zázračným lékařem z Jizerských hor)
<i>vlastník:</i>	město Hodkovice nad Mohelkou
<i>literatura:</i>	Dlask Vincenz, Aus der Vergangenheit von Liebenau, 1910 Kühn K., Topographie der historiken und kunstgeschichtlichen Denkmale im Bezirke Reichenberg, 1934 Scheybal Josef V., Scheybalová Jana, Umění lidových tesařů, kameníků a sochařů. Kraj kolem Jizery, Ústí n. L. 1985 Fišar Miroslav, Boží muka a křížky v Hodkovicích nad Mohelkou a okolí, 1999

<i>název:</i>	Křížek u cesty do Boženic
<i>lokace:</i>	vlevo od cesty cca v polovině vzdálenosti mezi Hodkovicemi nad Mohelkou a Boženicemi
<i>nachází se v památkově chráněných územích:</i>	ne
<i>popis:</i>	křížek kovový, litý zakotvený ve zdobném kamenném podstavci, postavec čtyřhranný, sloup zakončený profilovanou římsou. Na přední straně kamenného sloupu byla oválná kartuš s německým nápisem ,který je s výjimkou slova „KREUZ“ nečitelný. Na zadní straně křížku je nápis: „Johan Pažout curatus 1838“
<i>fotografie památky:</i>	
<i>autorské zařazení:</i>	neurčeno
<i>datace:</i>	1838
<i>důvod ochrany:</i>	křížek v katastru Hodkovicích nad Mohelkou, který dotváří významnou měrou ráz kulturní krajiny. Nachází se na místě , kde byl v 16.s toletí hromadný hrob obětí morové nákazy. Křížek nechal postavit na místě hromadného hrobu místní farář Jan Pažout, který byl v hodkovické farnosti v letech 1828 – 1840. Od roku 1840 byl vikářem v Liberci.
<i>vlastník:</i>	město Hodkovice nad Mohelkou
<i>literatura:</i>	Dlask Vincenz, Aus der Vergangenheit von Liebenau, 1910 Kühn K., Topographie der historiken und kunstgeschichtlichen Denkmale im Bezirke Reichenberg, 1934 Scheybal Josef V., Scheybalová Jana, Umění lidových tesařů, kameníků a sochařů. Kraj kolem Jizery, Ústí n. L. 1985 Fišar Miroslav, Boží muka a křížky v Hodkovicích nad Mohelkou a okolí, 1999

<i>název:</i>	Křížek
<i>lokace:</i>	na příkrém svahu jižně od čistírny odpadních vod v katastru obce Hodkovice nad Mohelkou (těsně u vedení vysokého napětí)
<i>nachází se v památkově chráněných územích:</i>	ne
<i>popis:</i>	křížek kovový stojící na mohutném kamenném soklu, z něhož vystupuje kamenný sloup. V jeho spodní části je oválná kartuše s německým nápisem - čitelný pouze částečně „... DES LEBENS UND STERBENS ... JEZUS CHRISTUS...“. Sloup je zakončen profilovanou římsou volutově zakončenou pod volutami je motiv roccaile. V přední části sloupu nika, nad níž se nachází baldachýn zakončený korunkou. Vlastní kovový kříž je podepřen kovovou vzpěrou. Podle torzálně dochovaných zbytků plechu, lze usuzovat, že korpus byl plechový a pod ním malý obrázek Máří Magdaleny.
<i>fotografie památky:</i>	
<i>autorské zařazení:</i>	neurčeno
<i>datace:</i>	1831
<i>důvod ochrany:</i>	křížek v katastru Hodkovic nad Mohelkou, který dotváří významnou měrou ráz kulturní krajiny K historii stavby křížku se váže tato místní pověst: Místní bohatí mlynáři ve snaze zabránit dělení majetku hledali své životní partnery mezi svými příbuznými. Rod pak začaly pronásledovat různé nemoci a všem se silně zhoršoval zrak. Žádný lékař neuměl nalézt lék. Až poradila jedna kořenářka, aby si poslední potomek vzal nejchudší děvče ze vsi. Vše pak bylo v pořádku a z vděčnosti byl postaven tento křížek.
<i>vlastník:</i>	město Hodkovice nad Mohelkou
<i>literatura:</i>	Dlask Vincenz, Aus der Vergangenheit von Liebenau, 1910 Kühn K., Topographie der historiken und kunstgeschichtlichen Denkmale im Bezirke Reichenberg, 1934 Scheybal Josef V., Scheybalová Jana, Umění lidových tesařů, kameníků a sochařů. Kraj kolem Jizery, Ústí n. L. 1985 Fišar Miroslav, Boží muka a křížky v Hodkovicích nad Mohelkou a okolí, 1999

<i>název:</i>	Křížek u starého Lučního mlýna
<i>lokace:</i>	na cestě z Jílového pod viaduktem
<i>nachází se v památkově chráněných územích:</i>	ne
<i>popis:</i>	křížek kovový stojící na mohutném kamenném soklu, z něhož vystupuje kamenný sloup. Sloup je čtyřhranný a je rozdělen do dvou částí. V obou jsou ploché niky, v nichž jsou dobře čitelné nápisy. V horní nise je nápis tohoto znění: „ZURVEREHRUNG DES BITTER LEIDENS JESU CHRISTIGEWIDMET VON CRISTIAN SPILLER ... MÜLLERMEISTER ANO 1818“ (překlad: K úctě krutého utrpení Ježíše Krista postavil Christian Spiller roku 1818). Ve spodní části je nápis „ERNEUERT IN JAHR 1835 VON VINCENZ SPILLER“ (překlad: obnoveno v roce 1835 Vincencem Spillerem). Vlastní kovový kříž je mohutný, jednoduše zdobený
<i>fotografie památky:</i>	
<i>autorské zařazení:</i>	neurčeno
<i>datace:</i>	1818
<i>důvod ochrany:</i>	křížek v Jílovém, který dotváří významnou měrou ráz kulturní krajiny Křížek byl s největší pravděpodobností postaven na tomto místě proto, aby ochraňoval mlýn před případným neštěstím a aby ti, kteří do mlýna vezli obilí, se mohli pomodlit za zdar díla.
<i>vlastník:</i>	město Hodkovice nad Mohelkou
<i>literatura:</i>	Dlask Vincenz, Aus der Vergangenheit von Liebenau, 1910 Kühn K., Topographie der historiken und kunstgeschichtlichen Denkmale im Bezirke Reichenberg, 1934 Scheybal Josef V., Scheybalová Jana, Umění lidových tesařů, kameníků a sochařů. Kraj kolem Jizery, Ústí n. L. 1985 Fišar Miroslav, Boží muka a křížky v Hodkovicích nad Mohelkou a okolí, 1999

<i>název:</i>	Křížek
<i>lokace:</i>	na příkrém svahu jižně od čistírny odpadních vod v katastru obce Hodkovice nad Mohelkou (těsně u vedení vysokého napětí)
<i>nachází se v památkově chráněných územích:</i>	ne
<i>popis:</i>	křížek kovový stojící na mohutném kamenném soklu, z něhož vystupuje kamenný sloup. V jeho spodní části je oválná kartuše s německým nápisem - čitelný pouze částečně „... DES LEBENS UND STERBENS ... JEZUS CHRISTUS...“ Sloup je zakončen profilovanou římsou volutově zakončenou pod volutami je motiv roccaile. V přední části sloupu nika, nad níž se nachází baldachýn zakončený korunkou. Vlastní kovový kříž je podepřen kovovou vzpěrou. Podle torzálně dochovaných zbytků plechu, lze usuzovat, že korpus byl plechový a pod ním malý obrázek Máří Magdaleny.
<i>fotografie památky:</i>	
<i>autorské zařazení:</i>	neurčeno
<i>datace:</i>	1831
<i>důvod ochrany:</i>	křížek v katastru Hodkovic nad Mohelkou, který dotváří významnou měrou ráz kulturní krajiny K historii stavby křížku se váže tato místní pověst: Místní bohatí mlynáři ve snaze zabránit dělení majetku hledali své životní partnery mezi svými příbuznými. Rod pak začaly pronásledovat různé nemoci a všem se silně zhoršoval zrak. Žádný lékař neuměl nalézt lék. Až poradila jedna kořenářka, aby si poslední potomek vzal nejchudší děvče ze vsi. Vše pak bylo v pořádku a z vděčnosti byl postaven tento křížek.
<i>vlastník:</i>	obec Hodkovice nad Mohelkou
<i>literatura:</i>	Dlask Vincenz, Aus der Vergangenheit von Liebenau, 1910 Kühn K., Topographie der historiken und kunstgeschichtlichen Denkmale im Bezirke Reichenberg, 1934 Scheybal Josef V., Scheybalová Jana, Umění lidových tesařů, kameníků a sochařů. Kraj kolem Jizery, Ústí n. L. 1985 Fišar Miroslav, Boží muka a křížky v Hodkovicích nad Mohelkou a okolí, 1999

<i>název:</i>	Křížek
<i>lokace:</i>	obec Sychrov, osada Vrchovina
<i>nachází se v památkově chráněných územích:</i>	ne
<i>popis:</i>	křížek litinový s korpusem stojící na mohutném pískovcovém sloupu se čtyřmi nikami, v nichž jsou reliéfy svatých, niky jsou lemované baldachýny s knížecími korunkami, pod volu-sloupu se čtyřmi nikami, v nichž jsou reliéfy svatých, niky tvým profilovaným zakončením pískovcového sloupu se nachází roccailový dekor.
<i>fotografie památky:</i>	
<i>autorské zařazení:</i>	neurčeno
<i>datace:</i>	1852
<i>důvod ochrany:</i>	křížek na Vrchovině, který dotváří významnou měrou ráz kulturní krajiny Vystaven byl jako výraz díkůvzdání „Z nákladů p. sousedů Vrchovinských za časů p. představeného Josefa Červi“
<i>vlastník:</i>	obec Sychrov
<i>literatura:</i>	Dlask Vincenz, Aus der Vergangenheit von Liebenau, 1910 Kühn K., Topographie der historiken und kunstgeschichtlichen Denkmale im Bezirke Reichenberg, 1934 Scheybal Josef V., Scheybalová Jana, Umění lidových tesařů, kameníků a sochařů. Kraj kolem Jizery, Ústí n. L. 1985 Fišar Miroslav, Boží muka a křížky v Hodkovicích nad Mohelkou a okolí, 1999

<i>název:</i>	Vila Fialka
<i>lokace:</i>	obec Paceřice, osada Husa, vedle areálu národní kulturní památky Státní zámek Sychrov
<i>nachází se v památkově chráněných územích:</i>	ano
<i>popis:</i>	historizující vila v novogotickém stylu se sedlovou střechou, sedmiosá čelní fasáda s vchodovými dveřmi uprostřed. V oknech původní skla s leptanými vegetabilními motivy v rozích. Světlá fasáda s armovanými nárožími. V zahradě dřevěný altán s původními vitrážemi
<i>fotografie památky:</i>	
<i>autorské zařazení:</i>	neurčeno
<i>datace:</i>	60. léta 19. století
<i>důvod ochrany:</i>	vila Fialka je dokladem obytné historizující architektury 2. poloviny 19. století. Byla vystavěna pro rohanského řezbáře Petra Buška, jehož potomkové vlastní vilu dodnes.
<i>vlastník:</i>	p. Janků, Husa, 463 44 Sychrov
<i>literatura:</i>	Adam Rudolf, Umělci Sychrovska, Petr Bušek, in: Od Ještěda k Toskám, Vlastivědný sborník českého severu 3, Kadlec Miloš, Buškova dílna a zámek Sychrov, Sychrov 1995 Kadlec Miloš, Řezbář Petr Bušek a Sychrov, in. Kamenná kniha Sborník k romantickému historismu – Novogotice, Sychrov 1997

<i>název:</i>	Žulová pyramida
<i>lokace:</i>	u silnice mezi Sychrovem a Radostínem, pod tzv. Arthurovým hradem, obec Sychrov
<i>nachází se v památkově chráněných územích:</i>	ano
<i>popis:</i>	žulová pyramida kónického tvaru na čtvercové základně původně ozdobena českou královskou korunou a mramorovými pamětními deskami, které připomínaly návštěvu císaře Františka Josefa a korunního prince Rudolfa
<i>fotografie památky:</i>	
<i>autorské zařazení:</i>	neurčeno
<i>datace:</i>	1866
<i>důvod ochrany:</i>	připomínka pobytů rakouského císaře Františka Josefa a jeho syna Rudolfa Habsburského. Umístěno u silnice, která se na počest císaře jmenovala „Cestou Františka Josefa“
<i>vlastník:</i>	obec Sychrov
<i>literatura:</i>	Das Gedenksbuch des Schlosses Sichrow

Zápis pamětihodností:

Nejvhodnějším způsobem zápisu pamětihodností je jednak písemná forma (seznam), vedený pověřenými obcemi a pak centralizovaný seznam na úrovni kraje.

Kromě toho bude nutné vytvořit samostatnou vrstvu v Geografické informačním systému, která bude schopna zobrazit nejen umístění a hustotu pamětihodností na území celého kraje, ale také jejich polohu uvnitř nebo vně chráněná památková území¹⁸.

4.9.3 Zapojení místních samospráv a občanských iniciativ do péče o kulturní krajinu a památkový fond

Do budoucna má velký význam zabezpečit posílení účinné péče o nemovitý památkový fond. Jedním z prostředků dosažení tohoto cíle je i posílení vztahu orgánů obecní samosprávy ke kulturnímu dědictví. V souvislosti s tím si vytýčilo Ministerstvo kultury České republiky jako jeden z cílů koncipovat novou kategorii ochrany¹⁹. Jedná se o ochranu nemovitostí a jejich souborů, které mají lokální historický nebo umělecký význam. Tato kategorie by měla být plně v samosprávné působnosti obcí bez jakéhokoli vlivu orgánů státní památkové péče. Vytvoření této ochrany má nejenom velký význam pro současnost, ale především i pro budoucnost jako potenciál pro rozvoj památkového fondu. Vznikem této ochrany se dá předpokládat i větší prostor pro angažovanost občanů v péči o lokální nemovité kulturní dědictví. Tento vztah by měl být v souladu s „Koncepcí kulturní politiky v České republice a Strategii účinnější státní podpory kultury“ posilován i jejich přiměřeným zapojováním se do řízení o prohlašování památkových rezervací a památkových zón. Tento cíl je posilován i povinností finanční spoluúčasti obcí při obnově kulturních památek v případě, že na obnově participuje některý ze specializovaných státních programů.

Veškeré aktivity na úseku památkové péče, péče o památky samotné, pamětihodnosti a kulturní krajinu se neobejdou bez účasti nejen zástupců samospráv obcí²⁰, ale také dalších lidí se zájmem o kvalitu života, s úctou ke kulturnímu dědictví a ochotou podílet se na jeho uchování a zapojení do současného dění. Navrhujeme ustavit komisi/radu památkové péče při radě kraje (jako jeho poradní orgán), která by sestávala ze zástupců obcí. Zejména pak obcí,

¹⁸ Poloha pamětihodností v nebo mimo památkově chráněné zóny určuje stupeň jejich ochrany.

¹⁹ Ministerstvo kultury České republiky: Koncepce kulturní politiky v ČR, Strategie účinnější státní podpory kultury, čl. 36, str. 44

²⁰ Odborných pracovníků pověřených obcí.

na jejichž území jsou památkové rezervace a zóny, ale i dalších obcí s výskytem památek, případně s větší hustotou pamětihodností.

S pomocí obcí, památkových ústavů, muzeí, knihoven atd. by bylo dobré vytipovat a získat ostatní obce pro členství v tomto poradním orgánu kraje. Osoby zastupující tyto obce by pak měly být alespoň minimálně obeznámeny s historií, architekturou a uměním vůbec. Neméně důležitý je i jejich vztah k místu, kde žijí a ochota věnovat část volného času aktivitám na úseku památkové péče. Mohou to být místní kronikáři, učitelé, v podstatě kdokoli, v této souvislosti je profese druhořadá.

Dále je bezpodmínečně nutné pokusit se obnovit funkci konzervátora a zpravodajů. Důležití jsou zejména zpravodajové v obcích s památkově chráněnými územími. Kritéria pro jejich výběr zůstávají stejná, jako pro výběr členů komise/rady. Jen konzervátor by měl být člověk splňující profesní předpoklady (historik, archivář, architekt, knihovník). Dostí podstatným opatřením pro získání a udržení tohoto okruhu spolupracovníků bude možnost uhradit jejich náklady s cestami po území – cestovní, materiálové (fotoaparát, filmy, literatura) a poskytnout jim jistou satisfakci za uvedenou práci²¹. Samosprávám obcí, které jsou památkovou rezervací, zónou, prochází jimi ochranné pásmo, je žádoucí doporučit zřízení obecních komisí – třeba jako součástí stavebních komisí, které by plně chápaly a respektovaly ustanovení památkového zákona a dokázaly ochránit památkově chráněné území před nevhodnými úpravami nemovitostí (často záleží na detailech) a nevhodnými úpravami a zásahy do veřejných prostranství a někdy i soukromých prostor otevřených pohledům zvenku. Velmi důležité je vzdělávání těchto lidí i seznamování veřejnosti s památkovou péčí obecně i s konkrétními památkami v místě. Jejich úkolem by bylo jak sledování památek a jejich dokumentace včetně kulturní krajiny, tak upozorňování na nedoceněné objekty, záměry nežádoucích zásahů, a rovněž určité informování a působení na veřejnost se záměrem většího pochopení památkové péče.

Vzhledem k možným záměnám a překryvům dat (př. dlouhodobě podané návrhy na prohlášení, výsledky průzkumů, grantových úkolů apod.), v některých případech i pro zamezení škod z neznalosti starých technologií je potřebné počítat s odborně metodickým dohledem příslušného pracoviště státní památkové péče (samozřejmě bez obvyklého řízení na úrovni státní správy).

²¹ Viz § 31, odst. 2 zák. č. 20/87 Sb. o státní památkové péči v platném znění (po novelizaci Sb. zák. č. 320/2002).

Neméně důležité je i podporovat vznik a činnost občanských sdružení, která vznikají za účelem např. bezprostřední záchrany místních památek (pamětihodností), a to ve spolupráci jak s konzervátory, tak s místními samosprávami.

5 PROBLEMATIKA MARKETINGU V KULTURNÍCH INSTITUCÍCH V ZÁVISLOSTI NA MĚNÍCÍCH SE ZDROJÍCH PODPORY KULTURY

Formy řízení kulturních institucí prošly v celém světě velkými změnami. Do těchto změn, které jsou umocněny změnami společenskými, ekonomickými a politickými se samozřejmě velkou měrou promítají kulturní tradice, specifika a konkrétní ekonomicko – sociální podmínky dané země.

Přímé dotace ze státního rozpočtu do tzv. „vysoké kultury“ (muzea, galerie, knihovny, významné památky, filharmonie) je v Evropě považováno za samozřejmé. Někdy je proto vnímáno pronikání marketingu jako nežádoucí „komercializace“ kultury. Přitom ale tradice financování kultury ze státních zdrojů nemá příliš dlouhou tradici (počátky sahají do první čtvrtiny 20. století). Jakýsi předobraz finanční podpory kultury ze strany států bychom mohli hledat u prvních muzeí, jejichž počátky se datují koncem 18. století. Státní podporu kultury pak vyprovokovaly změny, k nimž docházelo jak v oblasti ekonomické tak i politické. V ekonomické oblasti to byly zejména pozemkové reformy, nárůsty daňového zatížení, reformy daňových a dědických zákonů před první světovou válkou. Tyto změny legislativního a ekonomického charakteru jednoznačně vedly k úpadku tradičních aristokratických majetků a zároveň k přesunu části nemovitého i movitého kulturního dědictví do veřejného vlastnictví.

V oblasti politické vše rovněž směřovalo k posilování role státu. Vše co poznamenávalo společenské, politické a ekonomické klima ve 20.století, tj. překotná industrializace, mechanizace, pak i postupná akceptace osmihodinového pracovního týdne vedly ke vzniku fenoménu „volného času“. V evropských zemích pak tyto všechny změny směřovaly k tlaku na stát, aby převzal v kultuře daleko aktivnější roli a de facto se podílel jak na financování, tak i správě kulturních institucí. V řadě států se pro to vytvářely veřejné mechanismy, které by měly tuto funkci převzít. Vznikají tak ministerstva.

V současné době musí muzea, památkové objekty, knihovny,... musí jednoznačně a srozumitelně dokladovat, jak s přidělenými prostředky nakládají, jak je zhodnocují a v neposlední řadě jaký přínos společnosti dávají. Vzhledem k tomu, že klasické formy dotací se omezují, je daleko více rozvinuté grantové financování, musí se tyto instituce v daleko větší míře spoléhat na svoje vlastní zdroje příjmu. Spojení a vzájemná kombinace těchto faktorů pak vede k přijetí marketingové orientace. Z klasického návštěvníka se stává postupně

klient. Tento posun pak vede k tomu, že daná kulturní instituce se musí daleko více snažit o uspokojení všech jeho potřeb a požadavků. Role státu se přesouvá z garanta kultury k vytváření podmínek pro její optimální fungování a rozvoj různých typů organizací či institucí, které zajišťují kulturní služby, a podporovat účast soukromého a neziskového sektoru na produkci a distribuci kulturních hodnot.

5.1 KULTURA JAKO KAPITÁL A NÁSTROJ ROZVOJE

Kulturní kapitál – zahrnuje hodnoty kulturní (estetické, historické, duchovní,...) spolu s hodnotami ekonomickými. Jeho forma může být jak hmotná (budovy, sbírky, mobiliární předměty), tak i nehmotná (literatura, hudební díla, lidová slovesnost, tradice řemesel, ideje,...). Tak jako kapitál přírodní, lidský nebo sociální lze i kapitál kulturní spravovat jako jiné druhy aktiv v zájmu individuálních i kolektivních cílů a potřeb.

Kulturní kapitál jako teoretický pojem byl nejdůkladněji rozpracován pro oblast kulturního dědictví, protože byla potřeba kvalitní argumentace ve prospěch investování do obnovy historického dědictví a jeho zapojení do různých rozvojových programů. Kulturně – ekonomická teorie i výrazně pokročila v „oceňování“ mimotržních hodnot a efektů kulturních památek, které sice nejsou měřitelné kvantitativně, ale přesto jsou reálné.

V současnosti lze konstatovat, že kulturní kapitál je již propracovaným produktivním teoretickým modelem a zároveň východiskem pro praxi budování a řízení kulturních zdrojů jako muzeum nebo památkový objekt. Základní cílem a posláním kulturního managementu a marketingu by mělo být zhodnocování a rozvoj kulturního kapitálu, který daná památka nebo lokalita představuje, a to ve prospěch jeho vlastníků i širší veřejnosti a jeho budování na udržitelném principu.

Pochopitelně, že tlak na racionální vynakládání veřejných financí vedl počátkem devadesátých let 20. století ke zvýšenému zájmu o definování i kvantifikaci ekonomických dopadů kultury. Tyto tzv. impact studies měří ekonomický přínos pro danou zemi jako přímé a nepřímé příjmy, které sektor kultury přináší. Velice precizně jsou tyto studie např. rozpracovány v USA. Závěry těchto studií jednoznačně prokazují, že ekonomický přínos kulturního sektoru ve vyspělých ekonomikách je velice silný. Např. jeden z příkladů o ekonomickém přínosu divadel v West Endu v Londýně byl v roce 1997 odhadován na 1.075 mld. GBP, přičemž jen návštěvníci divadel utratili 344 milionu GBP za dopravu, ubytování a

restaurace. V USA např. tvořil v roce 1999 obrat kulturního sektoru 444 mld. USD, což reprezentuje 5,7% hrubého domácího produktu, zisky z exportu dosáhly 60 mld. USD, nevýdělečná část vyprodukovala v roce 2001 134 mld. USD.

5.2 ROLE KULTURY V REVITALIZACI MĚST A MÍSTNÍM ROZVOJI

Přínos kultury jako v oblasti ekonomické tak i sociální se nejmarkantněji projevuje tam, kde došlo k výraznému posunu v oblasti obnovy a rozvoje měst. Řada hmatatelných a pozitivních výsledků, jichž bylo dosaženo v poslední čtvrtině 20. století v zahraničí dokazuje, že „strategický rozvoj kulturních zdrojů“ má nejenom své opodstatnění, ale i pozitivní výsledky. V průběhu 70. let 20. století docházelo k zániku řady tradičních průmyslových odvětví, což vedlo i k silným sociálním dopadům v takto postižených industriálních oblastech.. Tyto jevy si pak vynutily aktivní politiku městské regenerace (vzpomeňme např. Glasgow, Liverpool, Düsseldorf, Frankfurt,...). Dnes patří již tyto aglomerace ke klasickým a úspěšným příkladům revitalizace a ekonomické restrukturalizace města. Ve všech těchto případech sehrála významnou roli i stimulace kultury a cestovního ruchu. Byla i města, kde orientace na kulturu a turismus byla přímo základem celé strategie. Rozvoj kulturního potenciálu může jednak kompenzovat úbytek pracovních sil. V čem ale tkví hlavní role kultury v procesu regenerace měst? Musíme ji hledat především ve vytváření nového image daného města nebo dané lokality. Profil kosmopolitního „kulturního centra“, které má kvalitní kulturní atraktivitu, je klíčovým prvkem marketingových strategií měst, která se snaží uspět v soutěži o turisty. Toto tvrzení domůžeme demonstrovat např. na Rotterdamu, typicky průmyslovém městě bez výraznější kulturní tradice či kulturně historického dědictví. Zde se právě díky cílevědomé politice podařilo setřást nálepku průmyslového přístavu a přeměnit se ve vyhledávanou mezinárodní kulturní destinaci. Ekonomické výnosy z této transformace pokrývají jak náklady na nové kulturní zdroje, tak i kompenzují ztráty tradičních průmyslových odvětví. Konkrétně v Rotterdamu optimálně využívají statuturu „Evropského města kultury“ a promyšleně investují do řady menších kulturních zařízení, ale na druhé straně i do rozvoje high-tech průmyslových odvětví s kreativními vstupy a vysokou přidanou hodnotou. Trochu jiným příkladem je např. Bilbao, kde strategii založili na úspěchu nového muzea (Guggenheimovo muzeum) Jeho vznik je dnes již klasickým příkladem dobře promyšlené a i vysoce účinné investice do kulturní infrastruktury. Celkový ekonomický

dopad tohoto muzea byl v roce 2003 vyčíslen na 173 milionů euro, z toho 8,5 milionů činily příjmy od návštěvníků muzea, 16 milionů bylo získáno od dárců, sponzorů, z různých grantů či příspěvků. Efekt muzea na ekonomiku Bilbaa a Baskidska v tomto roce činil přes 127 milionů euro příjmů pro služby, ubytování, pohostinství a 28 milionů euro představovalo přímý příjem z daní pro baškirskou pokladnu. Souhrnný ekonomický přínos muzea v letech 1997 až 2003 byl vyčíslen na 1.072.845.000 euro, tedy zhruba čtyřnásobek nákladů na jeho vytvoření a provoz. Muzeum současně přispívalo k vytvoření a udržení více než 4.5000 pracovních míst.

Cílevědomou podporu kulturního potenciálu ale můžeme sledovat i v metropolích, kde nemusí řešit negativní dopady ekonomicko – sociální, příkladem mohou být Benátky, Florencie. Např. i Londýn, který je hodně závislý na turismu věnuje neustále soustavnou pozornost posilování svého potenciálu pro kulturní turistiku, mimo jiné i výstavbou nových kulturních center (Tate Galery Modern). Počátkem 21. století objednala městská rada Londýna zpracování obsáhlé strategie rozvoje města jako kulturního centra. Cílem je udržení a posílení postavení Londýna jako kulturního centra a centra turistického ruchu. Velké finanční prostředky (kolem jedné miliardy euro) věnuje i Berlín na rozvoj své kulturní infrastruktury. Velký důraz je zde kladem především na modernizaci a rozvoj sítě muzeí.

Příklady Berlína, Londýna jasně ukazují, že finanční objemy věnované do kulturní sféry nejsou nasměrovány na pouhé udržování statu quo, ale dochází zde k cílevědomému rozvíjení různých složek tvořících kulturní kapitál. Na jedné straně zde dochází k podpoře péče o stávající kulturní dědictví, na straně druhé se budují i nové typy institucí, atraktivit.

5.3 EKONOMICKÉ A SOCIÁLNÍ PŘÍNOSY KULTURY

Důležité pro získávání finančních prostředků z veřejných zdrojů a správné vyargumentování této potřeby je kladena velká pozornost na systemizaci ekonomických a sociálních přínosů kultury a způsobů jejich dokládání. Je věnována značná pozornost tzv. systemizaci ekonomických a sociálních přínosů kultury. Z různých takovýchto systemizací vycházejí čtyři hlavní veřejné účely kultury:

- napomáhá definovat národní identitu
- přispívá ke kvalitě života a ekonomické prosperitě

- napomáhá utváření vzdělaného a uvědomělého občana
- zvyšuje kvalitu individuálního života

Vlivu kulturních aktivit na městskou regeneraci se v devadesátých letech 20. století soustavně věnoval Charles Landry a jeho spolupracovníci, kteří se věnovali podrobnému rozboru patnácti měst ve Velké Británii a kontinentální Evropě. Dle nich patří k hlavním přínosům kultury tyto:

- posilování sociální soudržnosti
- zlepšování image daného místa
- snižování kriminální činnosti a projevů násilného chování
- podpora zájmu o místní prostředí
- rozvoj sebedůvěry komunity
- budování partnerství mezi soukromým a veřejným sektorem
- zkoumání a potvrzování identity
- posilování organizačních schopností
- podpora nezávislosti
- stimulace vizí budoucího rozvoje

Pro potřeby britské vlády byl zpracován rozsáhlý dokument, který si vzal za cíl komplexně shrnout různé přístupy a definování a měření ekonomických a sociálních přínosů kultury, které se dnes v oblasti veřejné politiky objevují. Ladislav Kesner ve své knize “Marketing a management muzeí a památek“ shrnul veškeré výsledky těchto materiálů do následujících vzájemně provázaných přínosů a efektů:

- přímé příjmy vynaložené spotřebiteli na kulturní zboží a služby
- nepřímé výnosy ze souvisejících služeb a ekonomických činností
- vytváření pracovních míst a dopad na zaměstnanost
- nepřímé ekonomické dopady v podobě budování identity, vytváření zájmu o dané prostředí, zvyšování atraktivity lokality pro investory

- budování lidského kapitálu (faktor vzdělávání, růstu produktivity pracovní síly)
- budování sociálního kapitálu – tj. vytváření sebevědomí a vlastní identity

V České republice je vzhledem ke zkušenostem z doby totalitního režimu jeho praxí, kdy byla zneužívána kultura pro ideologické a politické cíle, pochopitelná určitá obezřetnost vůči snahám spojovat s kulturou sociální a ekonomické funkce. Z tohoto důvodu je účast na kulturních aktivitách chápána pouze jako záležitost ryze individuálního zájmu a svobodné volby jednotlivce. Neochota nebo i neschopnost pojmenovat a charakterizovat často neměřitelné přínosy kultury je jednou z hlavních příčin legislativního i finančního zanedbávání kulturní sféry. Z tohoto důvodu je třeba, aby každá kulturní organizace (ať již se jedná o instituci národního charakteru, muzeum nebo památkový objekt) byla schopna soustavně hledat cesty nejenom ke zvyšování výnosů z vlastní činnosti, ale aby byla rovněž schopna různými způsoby a cestami hledat možnosti, jak různým skupinám, které ovlivňují její činnost, dokládala a připomínala své konkrétní přínosy pro danou lokalitu.

5.4 KULTURNÍ INSTITUCE NA POČÁTKU 21. STOLETÍ – RIZIKA A PŘÍLEŽITOSTI

V devadesátých letech 20. století vlivem příznivého ekonomického klimatu a celkovým rozvojem cestovního ruchu bylo v řadě zemí masivně investováno do kulturní infrastruktury. Hmatatelným důkazem toho je, že ve světě bylo v letech 1997 až 2002 realizováno na 250 staveb nebo základních dostaveb a rekonstrukcí muzeí umění. V souvislosti s oslavami milénia byly značné objemy financí věnovány i na rekonstrukce historických objektů a jejich adaptace na kulturně turistické využití. Bohužel v řadě případů po náročných a hlavně nákladných rekonstrukcích začaly být problémy se zabezpečením provozních nákladů a financí na jejich programový rozvoj. Základní zajištění provozu a odpovídající náplně těchto budov tak vede k prohlubování deficitu a chronickému nedostatku provozních prostředků, která je pro instituce v kultuře již bohužel typická. Zároveň se také dnes jasně ukazuje, že kapacita kulturních destinací převyšuje v dnešní době poptávku. Je tedy nutno se zaměřit na cesty a formy prezentace, které povedou ke zvyšování přitažlivosti a konkurenceschopnosti. Klíčovým úkolem pro všechny kulturní instituce (jak státní, veřejné i soukromé) na počátku 21. století v Evropě je dosažení dlouhodobé finanční stability a rozvoje při zachování

(případně zvýšení) kvalitativní úrovně jejich činnosti a péče o svěřené hodnoty. V poslední době sílí tlaky na omezování výdajů ze státního rozpočtu, což pochopitelně vede k určitému soupeření o tyto limitované zdroje mezi kulturními institucemi. Tato obecná situace, ve které se kulturní instituce nacházejí, vede ke sblížování modelů a způsobů spravování a řízení kulturních organizací v zemích s historicky odlišnými podmínkami. Celkově lze konstatovat, že i v evropských zemích, kde je orientace na vliv státu v kultuře značná, pokračuje obecně orientace na snižování závislosti na veřejných financích. To je ale v rozporu s potřebou vytvořit pro kulturní instituce alespoň jakousi perspektivu dlouhodobé finanční stability, která by pak umožnila jejich odborný a programový růst. V celosvětovém měřítku ovšem platí, že vlády bez ohledu své politické orientace kladou stále větší a větší důraz na efektivitu vydaných státních prostředků a schopnost doložit konkrétní výsledky. Tento přístup ale má jedno velké nebezpečí, kterým je poměřování činnosti kulturních organizací ekonomickými a kvantitativními ukazateli.

Muzea, galerie a památkové objekty musí dokladovat nejenom odbornou péči o sbírky či mobiliární fondy, ale především způsob a formy jak je zpřístupňovat a prezentovat veřejnosti. Tím jsou tyto instituce kromě svého základního poslání nuceny naplňovat nové role, které jsou od nich často vyžadovány jejich zřizovateli i patrony. Tím se často chápání kultury posunuje k chápání čistě účelovému a zdůrazňují se až příliš mimoestetické role kultury. Tyto trendy mají velkou řadu odpůrců, kteří poukazují ze zdůrazňování mimoestetických rolí kultury degraduje samotnou podstatu kulturních statků. Bývalý ředitel britské filharmonie např. říká: „Mozart je Mozartem kvůli své hudbě a ne proto, že vytvořil turistický průmysl v Salzburku nebo dal jméno dekadentním čokoládovým a marcipánovým koulím. Picasso je důležitý proto, že ukázal nový způsob, jak se můžeme dívat na věci, a ne proto že jeho obrazy v Guggenheimově muzeu v Bilbao pomáhají regenerovat zašlý přístav severního Španělska.... Absolutní kvalita je stěžejním faktorem hodnocení umění, všechny ostatní faktory jsou zajímavé, ale druhotné.“

Kulturní instituce typu muzeí, galerií, památkových objektů velice těžko obhajují své tradiční funkce tak, aby byly dobře pochopitelné jak pro politiky atak i širší veřejnost.. Samozřejmě, že kulturní instituce mají působit jako důležitý prostředek vzdělávání ale také i jako základ turistického průmyslu. Další nové funkce, které se od kulturních institucí požadují, by ale neměly být na úkor nejenom stabilizace ale i rozvoje jejich základních funkcí.

Kulturní instituce by si měly i v současných ekonomických a společenských podmínkách udržet svoji identitu. Často podléhají tlakům různých donátorů, kteří za

svou“Přízeň“ vyjádřenou sponzorským darem, očekávají ovlivňování formy činnosti dané instituce.

Celkově lze shrnout, že každá kulturní instituce by měla být:

- vnímavá k potřebám a požadavkům společnosti i přáním svých mecenášů, ale nesmí při tom snižovat podstatu svého kulturního poslání
- nesmí opouštět hledisko kvality jako prvořadého kritéria svého působení
- nesmí rezignovat na své původní funkce, k jejichž naplňování byla zřízena
- nesmí rezignovat na funkce, které jsou pro veřejnost málo viditelné nebo atraktivní (např. péče o sbírky, mobiliář, jejich evidence, dokumentace, ...)
- musí zůstat místem, které poskytuje jedinečné kulturní, estetické a duchovní prožitky

V současné době bude úspěšná taková instituce, která kromě svých základních cílů a svého poslání je schopná poskytovat viditelnou a hmatatelnou „přidanou hodnotu“ pro život lidí, od nichž očekává podporu. Přitom musí klást velký důraz na kvalitu produktů, které nabízí. Z toho vyplývá, že základem pro marketing kulturní instituce v našem prostředí je odpověď na následující otázky:

- jak nejlépe naplňovat veřejný účel muzea, galerie, památkového objektu
- jakým způsobem co nejlépe spravovat svěřené hodnoty v zájmu co nejširší veřejnosti s ohledem na její potřeby
- jak dosáhnout většího porozumění pro kulturní a společenské postavení muzeí, galerií, památkových objektů
- jak tyto potřeby demonstrovat politické reprezentaci a veřejnosti

6 KULTURA VE VZTAHU K CESTOVNÍMU RUCHU

Identitu kulturní destinace dodávají památce, muzeu nebo galerii turisté, kteří představují skupinu lidí, kteří poptávají služby a produkty těchto institucí.

6.1 GLOBÁLNÍ VÝVOJ TURISMU

V průběhu osmdesátých a první poloviny devadesátých let 20. století byl zaznamenán značný rozvoj celosvětového cestovního ruchu. Ještě prognózy z konce devadesátých let 20. století předpokládaly, že tento trend bude nejenom pokračovat, ale i značně narůstat. Světová turistická organizace WTO (World Tourism Organization) předpokládala do roku 2020 přírůstky globálního cestovního ruchu v meziročním nárůstu 4,3% v počtu příjezdů a 6,7% ve výnosech, což by znamenalo nárůst počtu mezinárodních příjezdů z 625 miliónu v roce 1998 na 1,6 miliardy v roce 2020. Ve skutečnosti ale došlo po roce 2000 v souvislosti s mezinárodní situací (teroristické útoky v USA v září 2001) ke značným výkyvům.

rok	Příjezdy (v milionech osob)
1996	580
1997	601
1998	621
1999	643
2000	687
2001	687
2002	702
2003	694

Růst cestovního ruchu je ovlivňován několika vzájemně se podmiňujícími faktory:

- aktuálním ekonomickým vývojem
- následky globálního politického vývoje (hrozby terorismu)
- změny a trendy v trávení volného času
- rozvoj telekomunikačních a informačních technologií (mohou vést ke snížení objemu obchodních a služebních cest)

Vzhledem k těmto faktorům se asi nenaplní prognózy z devadesátých let 20. století, které tvrdily, že se cestovní ruch v prvním desetiletí 21. století stane největším světovým ekonomickým odvětvím a zároveň největším zaměstnavatelem. Ale i přesto je patrné, že cestovní ruch zaujímá jednu z nejdůležitějších rolí ve světových ekonomikách z pohledu zaměstnanosti a výnosů. Pro kulturní instituce je asi v daný okamžik nejpodstatnější, že v rámci cestovního ruchu patří k nejdynamičtěji se rozvíjejícím oblastem právě kulturní turismus (tj. cestovní ruch zaměřený na poznávání různých forem kultury dané navštívené země).

6.2 KULTURNÍ TURISTIKA

Po druhé světové válce byl rozvoj masového turismu spojován především s rekreací u moře v letních měsících a v zimě na horách.

Příčiny, které vedly k masivnímu rozvoji turismu v druhé polovině 20. století, jsou:

- ekonomické a sociální změny po druhé světové válce
- rozvoj industriální společnosti
- růst střední třídy
- zvětšování objemu volného času
- rozvoj dopravy – zejména letecké

Kulturní turismus se začal rozvíjet v podstatě v posledních dvaceti letech 20. století.

Příčiny rozvoje kulturního turismu jsou především:

- přechod od industriální ekonomiky k ekonomice informačního věku
- další vzestup středních tříd
- zvyšování vzdělanosti

- rostoucí obliba „alternativních“ postojů k životu
- snaha prožít autentického prožitku (nahrazuje masovou zábavu)
- růst nabídky různých kulturních atrakcí

Kulturní turistika je jednou z hlavních forem cestovního ruchu. Za formy cestovního ruchu v dnešní době považujeme:

- kulturní turistika
- plážová turistika
- zimní turistika
- venkovská turistika
- obchodní nebo také kongresová turistika

Tento pojem nemůžeme zužovat pouze na poznávání krajiny, lidských sídel, památek, muzeí, galerií, návštěvu divadel. Pod pojmem kulturní turistiky chápeme vedle toho především poznávání cizích kultur, zvyků, tradic a způsobů života. Toto je chápání kulturního turismu v užším slova smyslu. V širších formách je tento druh turismu integrálně propojen s jinými aktivitami (např. pobyt v lázních spojený s ozdravným, léčebným pobytem a doplněný kulturním programem, poznáváním památek a pamětihodností. Často dnes dochází ke spojování vzdělávání a zábavy v tzv. zábavných parcích, této formě se říká edutainment. Široce chápané pojetí, které se dnes objevuje v marketingové praxi je zahrnutí nejenom prostředí, způsobů života navštívené země nebo komunity, ale jde i ke gastronomii až např. po sport. Sport se totiž často mlže stát jako důležitá součást národní tradice součástí nabídky kulturního cestovního ruchu (např. turistický produkt v roce 2002 ve Velké Británii – spojil tzv. zlaté jubileum královny, které spojil s nabídkou návštěvy míst, která byla kolébkou kriketu, tenisu, rugby a golfu)

V poslední době se ve světě rozšiřují dvě specifické formy kulturního turismu:

- **památkový turismus**
- **umělecký turismus**

Památkový turismus (tzv. heritage tourism) je formou kulturního turismu zaměřeného na kulturní a historické dědictví. Umělecký turismus (tzv. art tourism) se zase zaměřuje především na současné kulturní projevy.

S kulturním turismem úzce souvisí i pojem kulturní destinace. Typickými příklady kulturních destinací jsou památkové objekty, muzea, galerie, skanzeny, vědecko – zábavní centra, výstavy, ale i města, krajiny. Destinace je tradičně vnímána jako lokalita, cílová oblast v daném teritoriu. V současné době se tento pojem kulturní destinace stále více spojuje s náplní cesty a destinací se rozumí místo, kde je turistovi poskytnut soubor prožitků a služeb.

Je nesporným faktem, že v posledním období se cesty, které bychom mohly spojit s kulturním turismem, jsou jedním z nejrychleji se rozvíjejících segmentů cestovního ruchu. Podle výzkumů je u 60% turistů záměr cíleně se zúčastnit nějaké kulturní aktivity. V souvislosti s tímto trendem se objevuje i termín „kulturní turista“, což je návštěvník, který uvádí kulturní prožitek jako hlavní motiv cesty. Podle provedených průzkumů v USA a Japonsku charakterizují kulturního turistu tyto atributy:

- vyšší vzdělání
- odborná profese
- častější ubytování v hotelu
- delší pobyt v kulturní destinaci
- nadprůměrný roční příjem

Kulturní turistika je od poslední třetiny 20. století i v zorném úhlu řady mezinárodních organizací. Velká pozornost je především věnována vztahu kulturního a historického dědictví a cestovního ruchu jako nástrojům ekonomického růstu. Masivní nárůst návštěvnosti některých památek ve světě jednoznačně dokazuje na rozpory mezi ekonomickým přínosem cestovního ruchu, vkládanými finančními prostředky na jejich rehabilitaci, rekonstrukci či restaurování a na negativní dopady a ohrožení, které zvýšený turismus památkám přináší. Např. UNESCO schválilo tzv. „Úmluvu o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví“ (rok 1972), ICOMOS (Mezinárodní organizace pro ochranu památek) se již dlouhodobě zabývá fenoménem kulturního turismu s cílem minimalizovat jeho negativní dopady. Dále rozvíjí i různé programy, které se zaměřují na management kulturních památek, výchovu specialistů i vzdělávání návštěvníků. ICOMOS přijal v roce 1976 Mezinárodní chartu kulturního turismu. Naposled byla revidována v roce 1999 (jednalo se o osmou revizi tohoto dokumentu). Zde se mimo jiné uvádí, že turismus je uznáván jako pozitivní síla, která

podporuje zachování přírodního i kulturního dědictví. Turismus je zde hodnocen jako síla, která může podchytit ekonomické aspekty kulturního dědictví a využít je pro jeho zachování takovou formou, že generuje finanční zdroje, vzdělává a vychovává politiku. Tato charta rovněž uvádí šest základních principů pro zdravý a vyvážený rozvoj turistiky, která se zaměřuje na kulturní dědictví:

- péče o kulturní dědictví by měla poskytovat zodpovědně a správně řízené možnosti pro bezprostřední prožitek porozumění kulturnímu dědictví hostitelské komunity
- vztah mezi kulturním dědictvím a turistikou je dynamický, měl by být řízen způsobem, který zabezpečuje a zaručuje udržitelný rozvoj pro stávající i příští generace
- ochrana kulturního dědictví i plánování cestovního ruchu by měly zajišťovat maximální kvalitu prožitku pro návštěvníky
- místní komunita by měla být zapojena do plánování i ochrany kulturního dědictví
- cestovní ruch by měl být pro hostitelskou komunitu přínosem
- programy propagace cestovního ruchu by měly jak ochraňovat, tak i posilovat charakter přírodního a kulturního dědictví

Kulturní cestovní ruch je třeba chápat nejenom jako důležitou součást cestovního ruchu, ale i jako sociální a ekonomický jev. Je potřeba mít na paměti, že kulturní turismus je nejenom ovlivňován společensko – ekonomickými trendy, ale sám je i aktivně ovlivňuje.

6.3 STAV A TRENDY ROZVOJE CESTOVNÍHO RUCHU V ČESKÉ REPUBLICE

Po roce 1989 zaznamenáváme v našich podmínkách nebývalý nárůst zájmu o cestování. Cestovní ruch se stal významným odvětvím domácí ekonomiky. Přesto ale dochází k několika nepříznivým trendům:

- jednak od roku 1996 klesá a stagnuje podíl devizových příjmů z cestovního ruchu na celkovém hrubém domácím produktu
- negativní jsou i relativně nízké průměrné náklady zahraničních turistů na pobyt v České republice - cca 51 USD na osobu a den

Prognózy WTO z roku 1999 předpovídaly, že Česká republika zaujme do roku 2020 v celosvětovém měřítku 10. místo mezi nejnavštěvovanějšími destinacemi. Byl předpokládán roční počet 44 milionů turistů, což by reprezentovalo 800% nárůst oproti stavu z roku 1999 (viz tabulka)

Deset největších světových destinací – porovnání roku 2001 s prognózovaným rokem 2020 (příjezdy v milionech osob)

Rok	2001	Rok	2020
Francie	76,5	Čína	137
Španělsko	49,5	USA	102
USA	45,5	Francie	93,3
Itálie	39,0	Španělsko	71,0
Čína	33,2	Hong Kong	59,0
Velká Británie	23,4	Itálie	53,0
Rusko	21,2	Velká Británie	53,0
Mexiko	19,8	Mexiko	49,0
Kanada	19,7	Rusko	47,0
Rakousko	18,2	Česká republika	44,0
Česká republika	5,7		

Zkušenosti s posledních let jednoznačně dokládají, že dochází ke zvětšování objemu cestovního ruchu. Zároveň se ale jedná o velice citlivé a snadno „zranitelné“ odvětví ekonomiky, které ovlivňují různá rizika:

- globální trendy
- dynamika vývoje ekonomik
- mezinárodní politický vývoj
- přírodní rizika i katastrofy

- epidemiologické hrozby (např. nemoc SARS, ptačí chřipka,...)

Pro Českou republiku k těmto rizikům ještě přistupují domácí faktory, které ohrožují perspektivu růstu cestovního ruchu:

- nízké vědomí ekonomických možností cestovního ruchu
- nedostatečná podpora státu (rovina financování, i ochota ke koncepčnímu přístupu rozvoje tohoto odvětví)
- malá koordinace a spolupráce mezi veřejným a soukromým sektorem
- nedostatečné a cílevědomé budování turistických produktů

K těmto všem problémům charakteristickým pro Českou republiku přistupuje i prudce rostoucí mezinárodní konkurence

Podle výzkumů České centrály cestovního ruchu z roku 1998 uváděli zahraniční návštěvníci tyto hlavní důvody návštěvy naší republiky:

• historická města	72,8%
• poznávání mentality země	66,0 %
• hrady a zámky	62,4 %
• krajina a příroda	62,1%
• kontakty s lidmi	60,3%
• zábava	58,4%
• kulturní nabídka	52,8%
• česká kuchyně	41,5%

Pozitivní dopady kulturního turismu:

- přímé výnosy
- podpora zaměstnanosti
- podíl na urbanistické regeneraci a ekonomické revitalizaci obcí
- zdroj financí pro rekonstrukci a rozvoj kulturního dědictví
- posilování pocitu hrdosti, sounáležitosti identity
- podpora porozumění a dialogu mezi kulturami
- udržování tradičních řemesel a tradic
- podpora pro minoritní skupiny
- vzdělávání mladé generace

Negativní dopady kulturního turismu

- poškozování a opotřebení památek a kulturních zdrojů
- komercializace
- ztráta autenticity a historické pravdivosti
- narušení životního stylu místních občanů
- polarizace mezi těmi, kteří z cestovního ruchu profitují a těmi, kteří ne
- vysávání kulturního dědictví, kdy zisk z turistického ruchu není v dostatečném objemu využíván na ochranu a záchranu, obnovu a rekonstrukci památky
- tlak na neuvážené ohrožování kulturně historického dědictví

6.4 Případová studie: Státní památková péče a cestovní ruch

6.4.1 Vztah státní památkové péče a cestovního ruchu

Rozvoj cestovního ruchu v oblasti kulturních památek je determinován především zájmem veřejnosti o památky. Po roce 1948 se zcela zásadně změnil účel jejich využití. Původně správní, reprezentačního a vojenské využití bylo nahrazeno využitím kulturně-výchovným. To souvisí se zpřístupněním do té doby veřejnosti nepřístupných památkových objektů. Jejich vlastníkem se stal Československý stát.

Po roce 1989 byla řada objektů navracena v rámci restitučního procesu původním majitelům, či jejich potomkům. V těchto případech lze do určité míry hovořit o tom, že tyto restituované památky získaly zpět svůj správní a reprezentační účel²². A pokud soukromí majitelé ponechali zámek přístupný veřejnosti či ho sami pro veřejnost zpřístupnili, můžeme hovořit i o využití kulturně-výchovném.²³

Zpřístupnění památkových objektů, které mají vysokou kulturní hodnotu, je tedy základním předpokladem pro rozvoj cestovního ruchu v kraji (samozřejmě ve spojení

²² Pouze v případě, že jsou po restituci ve stavu, který reprezentaci a správu majetku umožňuje. Řada jich je totiž v dezolátním stavu.

²³ V tomto ohledu mohou ty památky v soukromém vlastnictví, které jsou přístupné veřejnosti, plnit funkce jak kulturně-výchovné, tak správně-reprezentační, zatímco památkové objekty přístupné veřejnosti, které jsou ve vlastnictví státu, plní pouze funkci kulturně-výchovnou.

s dalšími atraktivitami kraje jako jsou přírodní krásy, možnosti sportovního využití nebo i zábavní parky apod.)

Dalším předpokladem rozvoje cestovního ruchu v oblasti památek je změna životního stylu občanů. Zvyšování jejich životní úrovně a současně nárůst volného času, prodlužování věku a větší mobilita osob, stimulují cestovní ruch nejen v České republice, ale i v Evropě a na celém světě.

Tyto výše popsané faktory rozvoje cestovního ruchu mají vliv jak na rozvoj domácího cestovního ruchu²⁴, tak na rozvoj aktivního cestovního ruchu²⁵.

V posledních padesáti letech byly v mnohých sídlech realizovány stavby narušující prostorové hodnoty nejen sídel, ale i krajinného rázu. Rostoucí investiční tlak na prostředí sídel na jedné straně, na druhé straně uvědomění si hodnot zanechaných předcházejícími generacemi a nutnost jejich zachování vedou nejen k ochraně staveb samotných, ale především k plošné ochraně prostředí obklopujících tyto stavby nebo soubory staveb. V rámci území kraje je památkový potenciál na vysoké úrovni a výrazně ovlivňuje „genius loci“ jednotlivých oblastí kraje.

Na území Libereckého kraje se nachází celkem 35 památkově chráněných území a v současné době se uvažuje o prohlášení dalších 25 památkově chráněných území²⁶.

<i>Početní vyjádření - zastoupení jednotlivých druhů památkově chráněných území v Libereckém kraji</i>							
Okres	<i>Městs. pam. rezervace</i>	<i>Městs. pam. zóna</i>	<i>Ves. pam. rezervace</i>	<i>Vesnická pam. zóna</i>	<i>Krajin. pam. zóna</i>	<i>Ochran.pásma</i>	<i>v celém kraji</i>
Semily	0	2	2	0	0	2	6
Česká Lípa	0	5	4	5	2	1	17
Liberec	0	4	0	0	0	5	9
Jablonec nad Nisou	0	1	2	0	0	0	3
celkem v kraji	0	12	8	5	2	8	34

²⁴ Domácím cestovním ruchem rozumíme pohyb tuzemských turistů v rámci České republiky.

²⁵ Aktivním cestovním ruchem rozumíme tzv. příjezdový cestovní ruch (incoming), tzn. pohyb zahraničních turistů na území České republiky.

²⁶ Podrobnosti viz kapitola 2. Vyhodnocení památkového fondu (2.1.1.3 Výsledky analýzy druhové bohatosti nemovitých a movitých kulturních památek a chráněných krajinných oblastí Libereckého kraje)

V celém kraji je zapsáno celkem 2 101 nemovitá kulturní památka, z toho je 16 památkových objektů zpřístupněných veřejnosti²⁷

Památková a turistická atraktivita toho kterého památkového objektu je vyjádřena zájmem nejširší veřejnosti. Tento zájem je pak měřitelný počtem návštěvníků, kteří projdou objektem a množstvím doprovodných akcí pro veřejnost, které se na daném objektu uskuteční za rok²⁸.

V rámci zpracovávání Programu rozvoje cestovního ruchu Libereckého kraje byla vytvořena regionalizace území Libereckého kraje pro potřeby cestovního ruchu. Regionální úroveň rozčlenění území představuje návrh následujících sedmi turistických oblastí cestovního ruchu:

Lužické hory a Ještědský hřbet	Máchův kraj
Frydlantsko	Jizerské hory
Český ráj	Krkonoše a Podkrkonoší
České středohoří	

Z hlediska vztahu cestovního ruchu a památek v kraji jsou zásadní dvě turistické oblasti:

Máchův kraj, Doksy a okolí –	velmi navštěvovaná oblast národní kulturní památky hradu Bezděz, oblast bohatá na velmi hodnotnou lidovou architekturu
Turnovsko – Český ráj –	velmi navštěvovaná oblast s národní kulturní památkou hradem Trosky

Vztah cestovního ruchu a státní památkové péče můžeme chápat ve dvou rovinách:

- proaktivně – v těchto případech se jedná o zpřístupňování památkových objektů veřejnosti
- pasivní – vlastní působení nemovitých kulturních památek na člověka v krajině (jedná se jak o památkové objekty zpřístupněné veřejnosti – hrady a zámky, tak i např. o lidovou architekturu apod.)

²⁷ Liberecký kraj je na šestém místě v počtu památkových objektů přístupných veřejnosti (16 objektů, tzn. 7,21% z celkového počtu všech památkových objektů v České republice) a na čtvrtém místě v jejich návštěvnickém provozu (650 702 návštěvníků, tzn. 7% z celkového počtu všech návštěvníků památkových objektů v České republice). Zaujímá tím přední místo na žebříčku českých veřejnosti přístupných památkových objektů.

²⁸ Všeobecně se za turisticky atraktivní objekt pokládá ten, který dosáhne (nebo přesáhne) návštěvnosti 50 000 návštěvníků za kalendářní rok – viz. kapitola 2. Analýza nemovitého památkového fondu (2.1.4 Podle památkové a turistické atraktivity)

Z hlediska rozvoje vztahu cestovního ruchu a státní památkové péče je pro nás zcela zásadní proaktivní rovina, která je však velmi problematická.

Problematicčnost je spjata se samou podstatou celostátní organizace státní památkové péče. V této chvíli je většina památkových objektů zpřístupněných veřejnosti spravována prostřednictvím organizací státní památkové péče (státních památkových ústavů, od 1.1.2003 územních odborných pracovišť Národního památkového ústavu v Praze).

Tyto organizace jsou však především odbornými pracovišti, přestože se jejich složky věnují i správě a provozu objektů (stavební rozvoj, údržba, restaurování, zpřístupnění objektu veřejnosti apod.).

Státní památkové ústavy však ze své podstaty nejsou sto díky nedostatku pracovníků, finančních a jiných materiálních prostředků i podpory Ministerstva kultury České republiky aktivně se prosadit na trhu cestovního ruchu.

Jsou zcela marketingově neorientovány, tzn., že veškeré jejich působení v oblasti cestovního ruchu je nesystematické, necílené. Zpřístupnění památkových objektů, tedy jejich prezentace veřejnosti, je chápáno jako samozřejmost a není orientováno ani na objekt sám (tzn. na jeho další možný rozvoj), ani na zákazníka (návštěvníka).

A to navzdory tomu, že stát, jako největší vlastník nemovitých kulturních památek zpřístupněných veřejnosti, vlastní ty nejdůležitější a z hlediska jak cestovního ruchu (turistické atraktivity), tak z hlediska památkové péče (památkové hodnoty) to nejatraktivnější z národního kulturního dědictví²⁹.

Malá orientace státu na rozvoj cestovního ruchu ve vztahu ke státní památkové péči pak sebou přináší řadu rezerv v oblasti využití objektů a jejich finančních příjmů.

Původní využití hradů a zámku se od současného odlišuje., Tři základní funkce, tj. obytná, obranná a správní, již téměř zanikly. Využití hradů a zámků je dnes všestranné. Klíčovým hlediskem pro jejich využívání by měl být vliv provozu na jejich stav. Využití by mělo korespondovat s osobitostí památky a nemělo by jí poškozovat.

Dnešní využití památkových objektů zpřístupněných veřejnosti můžeme rozdělit v zásadě do dvou kategorií:

- využití nekomerční* – zpřístupnění památky veřejnosti za vstupné, koncerty, výstavy, divadelní představení, prezentace sbírek formou

²⁹ Hradů a zámků lze jednoznačně považovat spolu s přírodními památkami za ty nejatraktivnější, které k nám přivádí zahraniční návštěvníky.

zápůjček apod.

- využití komerční³⁰ – pronájmy prostor pro filmování, firemní a obchodní schůzky, prezentace firem, konference, svatební obřady, zámecké hotely apod.

Je zcela zřejmé, že památkové objekty zpřístupněné veřejnosti a současně ve vlastnictví státu, mají z hlediska svého postavení na trhu cestovního ruchu řadu rezerv a nedostatků.

Tato situace by se měla řešit na centrální úrovni Ministerstva kultury České republiky, jako zřizovatele odborné organizace spravující tyto objekty, a současně v součinnosti s Ministerstvem pro místní rozvoj České republiky (Českou centrálou cestovního ruchu) ale i soukromými subjekty působícími v oblasti cestovním ruchu.

V současné době totiž záleží strategie rozvoje toho kterého památkové objektu zpřístupněného veřejnosti pouze na iniciativě, aktivitě a kreativitě jednotlivých vedoucích památkově chráněných objektů. To s sebou přináší zcela jednoznačně významnou roztržičnost a nekoncepčnost. Postavení objektů na trhu cestovního ruchu pak nelze ovlivňovat.

Právě vytvoření koncepce a strategie rozvoje cestovního ruchu v oblasti památkové péče mohou orgány kraje významně ovlivnit. Tento vliv v dlouhodobé perspektivě znamená významný finanční přínos pro celý kraj, který navzdory svému vysokému památkovému i turistickému potenciálu má velmi nízkou návštěvnost památek.

³⁰ Využití hradů a zámku se po druhé světové válce změnilo. Jejich původní obranný, správní a reprezentační účel se po roce 1948 změnil především na účel kulturně-výchovný, který přetrvává především u hradů a zámků ve vlastnictví státu doposud. Znamená to, že návštěvu památkového objektu, přístupného veřejnosti, chápeme jako kulturně vzdělávací akt, který přispívá k rozvoji osobnosti návštěvníka, jeho kulturního a estetického vnímání apod. Služby spojené s tímto kulturně-vzdělávacím účelem návštěvy památkového objektu (prodej vstupného a suvenýrů, vstupenky na koncert apod.) chápeme v tomto kontextu jako nekomerční. Ostatní služby, které zámek může nabídnout nad tuto kulturně-vzdělávací služby, a to především pronájmy historických interiérů za účelem pořádání recepcí a banketů, komerční firemní prezentace, pronájmy zámeckých interiérů a exteriérů filmovým společnostem, tedy služby poskytované za účelem tvorby zisku smluvního partnera (filmové společnosti, komerčních firem apod.), chápeme jako služby komerční.

6.4.2 Silné a slabé stránky vztahu státní památkové péče a cestovního ruchu

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<ul style="list-style-type: none"> - velký potenciál historických objektů s interiérovými instalacemi - množství drobných architektonických a sakrálních památek, rozmanitost typů lidové architektury - atraktivní památkově chráněná území - bohatost nalezišť historického osídlení v oblasti 	<ul style="list-style-type: none"> - špatný technický stav některých objektů - nedostatečné využívání potenciálu některých objektů - nedostatek doplňkových služeb u památek - značně omezená přístupnost a kulturní využití sakrálních staveb - málo informací o jednotlivých památkách - znehodnocené prostředí památkových a historických objektů - malá propagace památek navzájem
PŘÍLEŽITOSTI	OHROŽENÍ
<ul style="list-style-type: none"> - využití některých historických objektů pro ubytování - tvorba nových atraktivních kulturních programů v objektech památek - vytvoření místních motivačních a podpůrných aktivit na zlepšení vzhledu objektů v obcích 	<ul style="list-style-type: none"> - nedostatek finančních prostředků na rekonstrukci a údržbu památek - nedostatek finančních prostředků a nezájem obyvatel o zlepšení vzhledu obcí - nevhodná státní politika související s provozem a využíváním památkových a historických objektů

Chtějí-li v dnešní světě památky obstát a přežít, pak se musí i tyto kulturní památky, jejichž hodnota je nevyčísitelná, přizpůsobit. Znamená to tedy chovat se tržně, vstupovat na trh cestovního ruchu, nabízet památku a její produkty s cílem získat co nejvíce návštěvníků.

Stát jako jeden ze subjektů vystupujících na trhu cestovního ruchu s atraktivním produktem (památky), by se měl snažit co nejvíce prodávat na zahraničních trzích. „Produkt“ by měl být prezentován a prodáván jako ucelený soubor. To ale nevyklučuje možnost propagovat v rámci souboru jednotlivé aktivity – např. vedle vinařské turistiky produkt „návštěva hradů a zámků“ nebo i „návštěva továrních hal s původním strojovým vybavením“ apod.

Představitelé památek (vedoucí památkových objektů), tvoří pak subjekty, které pak vystupují na trh domácího cestovního ruchu. Zde se produktem stávají nejenom prohlídky, ale i doprovodné akce a doplňkové komerční aktivity. Produkt by měl být nabízen jako „balík“, z čehož plyne, že při propagaci je nutno uvádět nejen krásu a jedinečnost památky, ale i další služby (stravovací, ubytovací,...), atraktivitu okolí a možnosti dopravního spojení. Z tohoto důvodu je nezbytná spolupráce mezi nejrůznějšími subjekty – památkami, hotely, stravovacími zařízeními, informačními centry. Tato spolupráce je v dnešní době pouze příležitostná. Každý památkový objekt se snaží spíše izolovaně proniknout do nabídek cestovních kancelářů. Bylo by vhodné soustředit se na cílenou reklamu a propagaci daného regionu, do níž by se zapojily nejvýznamnější památky, ale i ty, které se snaží teprve vstoupit do povědomí širší veřejnosti. Propagace musí usnadnit návštěvníkovi rozhodování, kterou památku navštíví. Tohoto lze dosáhnout prostřednictvím tří marketingovým nástrojů:

- informováním
- přesvědčováním
- připomínáním

Je totiž nutné návštěvníka informovat nejen o tom, že památka existuje a jaké služby nabízí, je třeba ho i přesvědčit k návštěvě a v neposlední řadě se neustále připomínat a stimulovat turisty k opětovným návratům. K naplnění tohoto cíle je vhodné vydávání regionálních propagačních materiálů v jazykových mutacích a distribuovat je prostřednictvím informačních středisek. Informační centra je třeba ze strany památek informovat o veškerém dění na objektu vždy s dostatečným předstihem. Vhodné je například vytvoření přehledu turisticko kulturních akcí na památkách v daném regionu.

6.4.3 Možné cesty rozvoje vztahu státní památkové péče a cestovního ruchu

Cesty rozvoje vztahu státní památkové péče a cestovního ruchu by měly být následující:

- zlepšit dopravní a turistické značení
- zlepšit informovanost veřejnosti (propagační materiály, Internetové stránky)
- rovnoměrnější rozložení návštěvnosti mezi jednotlivými objekty účinnou reklamou a pořádáním doprovodných akcí (důležitá je vzájemná koordinace termínů akcí mezi jednotlivými pořadateli)
- zvýhodňování návštěv mimo hlavní turistickou sezónu

- společné tiskové konference před zahájením sezóny
- prezentace jednotlivých objektů s cílem je zaujmout a přesvědčit, aby svůj jednostranně zaměřený zájem na několik objektů typu Karlštejn směřovaly do regionů
- nabízet návštěvy vyhledávaného objektu s méně známým, čímž se zvýší informovanost o něm
- pravidelná setkání zástupců památek s informačními centry
- tvorba marketingových studií a výzkumů pro zdokonalení evidence návštěvníků
- rozšiřování spolupráce s příhraničními regiony i v oblasti tvorby společných produktů

6.4.4 Rozvoj cestovního ruchu bez kontraproduktivního dopadu na památkový fond a v souladu s cíli státní památkové péče

Nemovité a movité kulturní dědictví je nutno považovat za jeden z hlavních motivů cestovního ruchu, který přináší značné prostředky pro státní rozpočet.³¹ To je i jeden z hlavních důvodů proč je třeba o památkový fond pečovat a to i takovou formou, že se část finančních prostředků získaná do státního rozpočtu z cestovního ruchu bude vracet prostřednictvím státního rozpočtu opět ve prospěch péče o kulturní dědictví.

V zájmu posilování orientace cestovního ruchu na kulturní dědictví Ministerstvo kultury České republiky deklarovalo v „Koncepci kulturní politiky v ČR. Strategie účinnější státní podpory kultury.“ nutnost posilování koncepční spolupráce s Ministerstvem pro místní rozvoj při formulování státní strategie rozvoje cestovního ruchu. Cílem je ovšem nejenom nárůst cestovního ruchu, ale na druhé straně i jeho regulace tak, aby nevedl k případným negativním dopadům na kulturní dědictví a nebyl kontraproduktivní.

Cestovní ruch obecně by měl být regulován takovým způsobem, aby bylo dosaženo cíle usměrňování rozvoje tohoto odvětví tak, aby bylo dlouhodobě udržitelným. Základním předpokladem a nástrojem je kvalitní prostorové plánování naplňování požadavků nadnárodní, národní i místní legislativy a budování vlastních kontrolních mechanismů v rámci regionálního nebo lokálního strategického plánování rozvoje cestovního ruchu.

Smysl strategického plánování, jako systematické činnosti, by měl spočívat především v nalezení takových strategií, které by danou destinaci vedly cestou dlouhodobě udržitelného

³¹ Aktivní saldo cestovního ruchu činilo například v roce 1996 30.450 milionů Kč, v roce 1997 již 40.200 milionů Kč.

rozvoje cestovního ruchu. To tedy znamená, že je třeba aby daná lokalita byla přijatelným místem pro život místního obyvatelstva ale zároveň umožňovala realizaci turistických aktivit návštěvníků. Při uspokojování potřeb obou skupin musí být dosaženo rovnováhy. Mezi klíčové sledované skutečnosti musí patřit především zatížení daného místa cestovním ruchem.

Zásadním problémem a možným zdrojem ohrožení dané destinace je hodnota její turistické atraktivity. Tato obecná charakteristika je pochopitelně aplikovatelná i na provoz jednotlivých památkových objektů. Ty se samozřejmě snaží získávat na jedné straně co nejvíce turistů, aby finanční prostředky získané ze vstupného a případně dalších služeb poskytovaných návštěvníkům posílily jejich rozpočty a umožnily věnovat tolik potřebné finance na stavebně rekonstrukční a restaurátorské práce. Regulace počtu návštěvníků zatím není u většiny hradů a zámků nutná. K velkému zatížení dochází pouze u objektů typu Karlštejn, Konopiště, kde již byly vytvořeny určité regulativy návštěvnosti (např. kaple sv. Kříže na Karlštejně – nutná rezervace, omezení počtu vstupů a počtu osob za den – tzv. propustnost, cena vstupného).

U památkových objektů, jejichž návštěvnost překračuje 100.000 návštěvníků za rok, již rovněž některé regulační mechanismy fungují (byla stanovena denní propustnost objektu daná otevírací dobou, intervaly prohlídek a maximálními počty osob ve skupinách, v exponované části sezóny jsou nutné rezervace, ceny vstupného jsou vyšší, než na méně navštěvované objekty). Celkově lze konstatovat, že návštěvnost památek není tak enormní, aby výrazně poškozovala jednotlivé objekty. Problém je třeba spatřovat např. v nerovnoměrném rozvržení návštěvníků, které daný objekt zatěžuje a i „plíživě“ poškozuje (např. deštivé dny o prázdninách jsou spojeny se zvýšenou návštěvností, což s sebou přináší rizika např. zvyšování vlhkosti). Tento problém si např. uvědomovala již šlechta v 19. století. I ona za určitých podmínek zpřístupňovala své sbírky a interiéry svých sídel (např. od r. 1801 hrad Frýdlant) – např. u Schwarzenberků byl přísný zákaz vstupu do objektu v deštivém počasí.

Změna společenských a politických podmínek po roce 1989 vedla i k jiným požadavkům na využití hradů a zámků než plnily. Začal se projevovat silný tlak i na poskytování dalších služeb, které jednak s provozem a prezentací památky souvisejí, ale na druhé straně se začaly objevovat i požadavky na komerční využívání objektů (pronájmy historických prostor nejenom za účelem filmování, ale i na pořádání různých banketů, rautů, apod.).

Zde je třeba dbát, aby míra poskytovaných služeb a určitá komercializace objektu nepřekročila jisté meze, které by potlačovaly osobitost památky, a nepoškozovaly ji. Za „vhodné“ komerční využití objektu lze tedy považovat takové využití, které plně respektuje nejenom stavbu památky, její mobiliář, ale rovněž i její atmosféru a genia loci.

6.4.5 Koncepce kulturního turismu

Kulturní cestovní ruch je zvláštní formou cestovního ruchu. Vyžaduje speciální podmínky a odlišuje se od jiných forem cestovního ruchu především motivací jeho účastníků. Všechny vzdělávací, studijní, umělecké, archeologické, hudební, literární, divadelní, operní zájezdy, zájezdy na různé festivaly můžeme zahrnout do pojmu kulturní turismus (kulturně poznávací cestovní ruch). Pro všechny tyto aktivity je charakteristické, že jejich předmětem jsou kulturní statky.

V rámci kulturního dědictví můžeme v zásadě rozlišovat čtyři cíle návštěvníků kulturního cestovního ruchu:

- architektonické památky: světské stavby (např. hrady, zámky, paláce, domy, opevnění, průmyslové památky,...), sakrální stavby (kostely, kláštery, katedrály, náboženské stavby,...) a naleziště vykopávek, ruiny
- kulturní krajinu – parky, zahrady, vodní kanály
- kulturní zařízení – muzea, galerie, archívy
- kulturní akce – festivaly, výstavy, divadelní představení, koncerty

Kulturní dědictví a přírodní památky jsou hlavním cílem cestovního ruchu nejenom v České republice, ale i v celé Evropě. Česká republika se z hlediska návštěvnosti památek zařadila do první desítky nejvyhledávanějších zemí Evropy.

V dnešní době existuje řada atraktivních tras, jež se týkají návštěvy památek, které jsou již dobře zafixovány v podvědomí turistů na celém světě.

Jedná se např. o tyto trasy:

- „Zámky na Loiře“
- „Die Burgstrasse“ - jedná se o trasu z Mannheimu do Prahy – zde leží 70 objektů – v Čechách jde tato trasa přes Cheb, Karlovy Vary, Mariánské Lázně, zámek Kozel, zámek Hořovice, hrad Karlštejn a končí v Praze
- „Zlatá stezka“ - historická trasa, která vede z Německé spolkové republiky přes Šumavu do České republiky

- „Hedvábná stezka“ – nejdelší kulturně poznávací trasa ve světovém cestovním ruchu, tato trasa připomíná dávné říše, které byly supervelmocemi, její celková délka je přes 12 000 km. Je rozdělena do několika úseků, jejichž poznání zabírá i několik let

Na teritoriu Libereckého kraje se vytvořila kulturně poznávací trasa „Po stopách Albrechta z Valdštejna“.

Jméno šlechtického rodu Valdštejnů a obzvláště Albrechta z Valdštejna, je nedomyslitelně spjato s českými dějinami a obzvláště s tímto krajem. Valdštejnové pocházejí ze starobylého rodu českých Markvarticů a jejich nejstarší známý předek Markvart z Valdštejna, komoří krále Vladislava II, je zaznamenán již v roce 1159. Rod žil na Turnovsku. Markvarticové se rozdělili na pány z Valdštejna, Zvířetic, z Michalovic a z Wartembergu V roce 1628 jim byl udělen český i říšský hraběcí stav a v polovině 18. století přijali Valdštejnové jméno i erb svých starodávných příbuzných a od té doby používají titulu „hrabě z Waldsteina, pán z Wartembergu“.

Navrhovaná trasa by vzhledem k bývalému vlastnictví rodu mohla mít přesah přes hranice Libereckého kraje takřka do celé České republiky.

Na území Libereckého kraje sem patří objekty: Valdštejn, Hrubá Skála, Sychrov a Frýdlant. Z teritoriálně nejbližších sousedních krajů by do této trasy měl být zařazen Jičín, Mnichovo Hradiště, Zvířetice.

Tato trasa by dále mohla obsahovat pochopitelně i návštěvu souvisejících památek v Praze (Valdštejnský palác) a dále např. zámek Kozel, zámek Duchcov, apod.

Při realizaci projektu „Po stopách Albrechta z Valdštejna“ bude nutné spolupracovat s následujícími subjekty:

- a) odbory Krajského úřadu Libereckého kraje:
 - odbor dopravy – budování odpovídající infrastruktury komunikací a parkovišť u příslušných památek, orientační značení přístupových cest k památkám
 - odbor kultury, památkové péče, tělovýchovy a sportu, cestovního ruchu – spolupráce s oddělením kultury a cestovního ruchu na systematickém budování systému propagace celé trasy na i mimo území kraje

- odbor školství a mládeže – trasa by měla sloužit jako doplňkový prostředek výchovně-vzdělávacího procesu jak pro základní, střední i vysoké školy v kraji i mimo něj
- b) odbory ostatních krajských úřadů, jejichž územím by trasa procházela
- trasa prochází Středočeským a Královéhradeckým krajem, dále pak ještě Plzeňským a Ústeckým krajem
- c) informační centra – zřizovaná města, jako místa, kde je možné získat ucelené informace o trase a dalších turistických zajímavostech a možnostech
- d) města, na jejichž teritoriu se určité památky nacházejí
- město Jičín (zámek Jičín), město Turnov (hrad Valdštejn), město Frýdlant (zámek Frýdlant), město Mnichovo Hradiště (zámek Mnichovo Hradiště)

6.4.6 Vhodnost centrálního krajského rezervačního systému vstupného pro památkové objekty přístupné veřejnosti

Důvody pro zavádění rezervací vstupného na památkové objekty přístupné veřejnosti jsou následující:

1. S rostoucí návštěvností především některých veřejnosti známých památkových objektů v druhé polovině 20. století, např. Karlštejn, Hluboká, Konopiště, začal vyvstávat problém s poškozováním podstaty těchto objektů, jejichž návštěvnost byla již hluboko za hranicí jejich propustnosti³². Tím vzniká potřeba regulace množství této propustnosti, která je řešitelná několika způsoby:
 - časovým vstupným s předcházející rezervací
 - otevřením dalších návštěvnických okruhů v objektu
 - cenou

³² Propustností rozumíme počet návštěvníků, kteří projdou objektem za určitou dobu.

2. Jednorázový nákup cenově zvýhodněného vstupného s předcházející časovou rezervací pro návštěvu více objektů, či pro rodinu nebo skupinu návštěvníků. Tato idea se však pro svoji komplikovanost nesešla v praxi s odpovídající odezvou.

Myšlenka centrálního rezervačního systému pro památkové objekty veřejnosti byla poprvé v praxi realizována na počátku 90. let 20. století v souvislosti s velmi vysokou návštěvností hradu Karlštejn.

Realizace vlastního rezervačního systému, který byl založen na regulaci počtu návštěvníků v průběhu otevírací doby na základě časových vstupenek, se ujala soukromá společnost Bohemia Ticket International, která se již od počátku devadesátých let 20. století zabývala rezervací, prodejem a distribucí vstupenek na kulturní události nejrůznějšího charakteru.

Tato společnost byla tehdy Památkovým ústavem středních Čech vybrána z několika důvodů:

- disponovala potřebnými zkušenostmi v oblasti rezervací a rezervačních poplatků a dále potřebným softwarovým i hardwarovým vybavením, které tehdy, krátce po roce 1989, bylo v naší republice ojedinělé.
- Společnost Bohemia Ticket International (BTI) představovala již tehdy centrum, kde bylo možno rezervovat vstupenky na nejrůznější kulturní události. Subjekty cestovního ruchu byly zvyklé BTI kontaktovat vždy v případě potřeby rezervace jakéhokoli vstupného. Základním východiskem tedy bylo vytvoření centra, které rozšíří spektrum možných rezervací z kulturních akcí i na rezervace vstupenek na ty nejexponovanější hrady a zámky.

System byl zaveden a osvědčil se. Problémy s vlnami výrazně kolísajícího počtu návštěvníků, které se střídaly s vlnami naopak nízké návštěvnosti v průběhu jednoho dne, se značně zlepšily.

Brzy však tento rezervační systém přešel pod hlavičku jiné soukromé společnosti – Orfea a.s., která provozovala tento systém v téměř nezměněné podobě až téměř do konce 90. let.

Tato společnost se navíc snažila rozšířit nabídku rezervací i na další památkové objekty přístupné veřejnosti (hrady a zámky), a to i objekty, jejichž návštěvnost byla velmi nízká. Vůdčí myšlenkou tohoto kroku bylo rozšíření nabídky pro cestovní kanceláře, které na jednom místě mohly rezervovat co nejvíce objektů.

Orfea však podmiňovala možnost rezervace na kterýkoli památkový objekt svou exkluzivitou v poskytování rezervací pro veškeré skupiny, a to i v případech objektů s velmi nízkou návštěvností.

To v praxi znamenalo, že kterákoli skupina, která daný hrad či zámek chtěla navštívit a v předstihu si chtěla rezervovat termín prohlídky (myslím, že je to lepší než vstupné), musela kontaktovat společnost Orfea a.s., která rezervaci za rezervační poplatek provedla.

To platilo i pro objekty, jejichž nízká návštěvnost nevyžadovala rezervace provádět, ale smlouva mezi objektem a Orfeou zavazovala vedení objektu směřovat veškeré skupinové rezervace na Orfeu. Tento krok lze s odstupem času hodnotit jako rezervování do jisté míry „umělé“. Rezervaci si totiž nevynutila situace, kdy je objekt přeplněn návštěvníky a je nutné jejich počet nějakým způsobem usměrnit, ale uměle, smluvním ujednáním mezi Orfeou a památkovým objektem.

Na konci 90. let Památkový ústav středních Čech ukončil se společností Orfea a.s. smlouvu o zajišťování rezervací na hrady a zámky středních Čech. Následně pak vzniklo Rezervační centrum při Památkovém ústavu středních Čech, které převzalo v nezměněné podobě systém rezervací tak, jak byl zaveden společností Orfea..

Pravdou zůstává, a to i při všech nevýhodách toto rezervačního systému, které z něj vyplývaly jak pro návštěvníky památkových objektů, tak pro cestovní kanceláře, že systém byl funkční a byl využíván většinou subjektů cestovního ruchu a měl jistý přínos i ve vztahu k propagaci především málo navštěvovaných objektů.

Od 1. ledna 2002 však Státní památkový ústav středních Čech³³ ukončil činnost Rezervačního centra z důvodu rozporu provozování tohoto centra s platnou legislativou,

³³ V době zřízení Rezervačního centra nesl ústav název Památkový ústav středních Čech, v době ukončení činnosti centra již nesl název Státní památkový ústav středních Čech.

týkající se organizací zřizovaných Ministerstvem kultury České republiky a v současné době provádí rezervace pouze pro objekty ve své vlastní správě³⁴.

Rezervace pro ostatní objekty, jak soukromé hrady a zámky, tak státní hrady a zámky mimo správu Státního památkového ústavu středních Čech, převzala společnost Ticketpro a.s.

Tím došlo opět k roztržení struktury rezervací na památkové objekty přístupné veřejnosti a situace se velmi podobá stavu na počátku 90. let, kdy subjekty cestovního ruchu musí kontaktovat různá rezervační centra pro zajištění rezervací na různé památkové objekty.

Dalším problémem, který od roku 1989 v této oblasti vykrystalizoval, je problematika rezervačních poplatků.

Praxe ukazuje, že rezervace vstupného, která není podmíněna úhradou rezervačního poplatku před vlastní návštěvou památkového objektu, neplní svůj účel. Návštěvník, ať už je subjektem cestovního ruchu (cestovní kanceláře, tour-operátoři, apod.) či soukromá osoba (individuální skupiny, skupiny důchodců, apod.) v případě, kdy neuhradí před návštěvou alespoň symbolický rezervační poplatek, necítí dostatečně vysokou motivaci objekt navštívit, přestože již prohlídku rezervoval.

Je třeba si uvědomit, že každá rezervace, kterou hrad či zámek přijme, znamená pro památkový objekt přístupný veřejnosti závazek, z něhož vyplývají náklady spojené se mzdami průvodců a dalším souvisejícím personálem (ostraha, pokladní apod.) a současně blokuje provozní kapacity prohlídkových tras.

To znamená, že v případě nedojezdu rezervované skupiny je jednak blokován vstup pro ostatní, např. individuální návštěvníky, kteří ve stejnou dobu do objektu dorazí a požadují vstup na prohlídku, a současně je blokován i průvodcovský a související personál.

Je tedy zřejmé, že úhrada rezervačních poplatků v rámci tohoto systému je nezbytností.

Další velmi a často diskutovanou otázkou je výše rezervačního poplatku a jeho rozdělení mezi subjekty, kteří se na rezervaci podílí – tzn. rezervační centrum, památkový objekt a stát.

Státu náleží ta část rezervačního poplatku, která vyplývá ze zákona o dani z přidané hodnoty, a to buď v základní sazbě (22%) nebo v sazbě snížené (5%), podle toho je-li činnost rezervačního centra pokládána za zprostředkovatelskou činnost (pak 22%) anebo za činnost související se vstupem do objektu (5%). V praxi jsme se setkali s oběma přístupy.

³⁴ Tato činnost není v rozporu s platnou legislativou spojenou se zřizováním organizací Ministerstvem kultury České republiky.

Tento fakt je velmi důležitý, protože v případě rezervace subjektem cestovního ruchu (cestovní kancelář či tour-operátor) předpokládáme, že tyto subjekty jsou plátcí daně z přidané hodnoty a tudíž tuto část rezervačního poplatku získají od státu v rámci vyúčtování daně z přidané hodnoty zpět. Ovšem pro soukromé návštěvníky (např. skupiny důchodců) znamená navýšení o 22% značný nárůst finančního požadavku na zajištění rezervace.

Rezervační centrum a památkový objekt se pak dělí o zbytek částky rezervačního poplatku, a to v různých poměrech. Můžeme najít případy, kdy je podíl rezervačního centra na rezervaci vyjádřen fixní částkou (např. 5,- Kč za osobu). Můžeme se však setkat i s procentuálním vyjádřením podílu (např. 50% z rezervačního poplatku náleží památkovému objektu a 50% rezervačnímu centru). Záleží vždy na konkrétním smluvním ujednání mezi rezervačním centrem a památkovým objektem. Záleží též výrazně na návštěvnosti objektu.

Poslední otázkou, týkající se rezervačních poplatků, která se diskutuje dodnes velmi často, je jeho chápání při tvorbě ceny vstupného do památkového objektu. V praxi se setkáváme se dvěma přístupy:

- rezervační poplatek jako placená služba pro návštěvníka památkového objektu – tento přístup se aplikuje např. na památkových objektem zpřístupněných veřejnosti ve správě Státního památkového ústavu středních Čech nebo na Státním zámku Sychrov. V těchto případech je rezervace chápána jako služba (rezervování určitého času prohlídky a tím blokování určité kapacity zámku pro návštěvníka), za níž musí návštěvník zaplatit. V těchto případech se účtuje rezervační poplatek jako přírážka ke vstupnému. Např. na státním zámku Sychrov činí rezervační poplatek 10% ze vstupného a účtuje se jako příplatek/přirážka (běžné vstupné pro činí 60,- Kč, vstupné s předcházející rezervací činí 66,- Kč).
- rezervační poplatek jako prostředek marketingového mixu při prodeji produktů, souvisejících se službami veřejnosti přístupných památkových objektů – v těchto případech je rezervační poplatek chápán spíše jako finanční jistina, která objektu zůstane v případě nedojezdu skupiny, ale hlavně jako motivační činitel pro návštěvníky. Rezervační poplatek je totiž součástí vstupného (není přírážkou) a v některých případech je dokonce výše vstupné s předcházející rezervací výrazně nižší než vstupné bez rezervace. Z tohoto postupu je patrná snaha přitáhnout návštěvníka pomocí tohoto finančního nástroje a navíc si zajistit jistý objem návštěvníků v předstihu, což umožňuje lépe plánovat náklady spojené např. s cizojazyčnými průvodci apod. Tento postup se aplikoval např. na zámku v Nelahozevsi, kde běžné vstupné pro skupinu návštěvníků nad 10 osob bez rezervace

činní 250,- Kč za osobu a vstupné s přecházející rezervací u rezervačního centra činní 180,- Kč, z čehož rezervační poplatek činní 20,- Kč a památkový objekt a rezervační centrum se o něj dělí v poměru 1:1.

V současné době na území Libereckého kraje žádný centrální rezervační systém vstupného na památkové objekty zpřístupněné veřejnosti neexistuje.

Stanovme tedy nejprve kritéria, která by zamýšlený rezervační systém měl splňovat:

a) *z hlediska památkových objektů*

- zahrnutí co největšího počtu památkových objektů v rámci kraje do rezervačního systému³⁵
- zjednodušení a unifikace rezervací do těchto objektů na území kraje
- zvýšení návštěvnosti pomocí slevových motivačních činitelů³⁶

b) *z hlediska návštěvníků/subjektů cestovního ruchu*

- zajištění vstupu do požadovaného objektu v požadovanou dobu
- získání finanční výhodnosti díky poskytovaným slevám

³⁵ Toto kritérium je zcela zásadní, protože byl-li by počet objektů, které budou využívat zamýšlený rezervační systém, minimální, ztrácí další níže uváděná kritéria jakýkoli význam. Problémem však zcela zůstává otázka, kdy tento rezervační systém zavést. Obecně platí, že tyto rezervační systémy jsou systémy učenými k regulaci. K regulaci je třeba přistoupit, dosáhne-li návštěvnost objektu takové míry, že objekt není schopen poptávku uspokojit buď bez dlouhého čekání anebo bez fyzického ničení objektu velkým počtem procházejících návštěvníků, pokud se tato situace nedá řešit jinou cestou (např. otevřením dalších návštěvnických okruhů). Bohužel návštěvnost památkových objektů zpřístupněných veřejnosti v Libereckém kraji je celkově malá, s výjimkou hradu Trosky a zámku Sychrov. Ale ani vysoká návštěvnost těchto dvou významných památek přístupných veřejnosti zatím nedosáhla té míry, že by si vyžádala tak striktní regulaci návštěvnického provozu. Z tohoto hlediska se celé zavedení centrálního rezervačního systému vstupného na památkové objekty přístupné veřejnosti pro Liberecký kraj zdá jako nevhodné a umělé. Poptávka po návštěvnosti objektů v Libereckém kraji není dostatečně vysoká a lze jí bez problému uspokojit bez předchozí rezervace (tedy regulace). Regulace je tedy zcela umělá. Nejprve je tedy třeba vzbudit větší poptávku, kterou by pak bylo možno regulovat nejen časovými rezervacemi, ale např. směřováním návštěvníků z příliš exponovaných objektů na objekty s menší návštěvností.

³⁶ Toto kritérium je rozporuplné z hlediska různosti vlastníků a správců památkových objektů přístupných veřejnosti. Vlastní-li (či provozuje) jeden vlastník (provozovatel) více památkových objektů, jako např. Státní památkový ústav v Ústí nad Labem, může docílit uplatňováním slev (zvýhodňování návštěvníků, kteří navštíví více objektů v jeho správě) příznivý finanční efekt. Jinak tomu už bude u samostatné příspěvkové organizace např. Státního zámku Sychrov. Příjmy tohoto zámku se skládají převážně z jeho návštěvnického vstupného a zámek s nimi samostatně hospodář. Poskytnutím slevy z důvodu návštěvy jiného objektu v Libereckém kraji tedy zámek nezíská žádnou finanční výhodu, není tedy pro tento postup dostatečně hmotně motivován. Stejně tak to platí pro soukromé vlastníky či nájemce a obce, kteří vlastní (spravují) památkové objekty přístupné veřejnosti.

- zjednodušení získání rezervací a informací o všech objektech kraje na jednom místě

Pro vytvoření jednotného rezervačního systému pro vstupy do památkových objektů zpřístupněných veřejnosti³⁷ je třeba splnit následující požadavky:

1. vybudovat rezervační centrum, které bude koordinátorem všech rezervací – tato podmínka naráží na různost vlastnických a zřizovatelských vztahů památkových objektů v Libereckém kraji:

Státní památkový ústav v Ústí nad Labem	-	hrad Bezděz
		zámek Lemberk
		zámek Zákupy
		zámek Frýdlant
		hrad Grabštejn
		zámek Hrubý Rohozec (do 31. 12. 2002 SPÚ Pardubice)
		hrad Trosky
		(do 31. 12. 2002 SPÚ Pardubice)
Správa státního zámku Sychrov		zámek Sychrov ³⁸
Soukromí vlastníci či nájemci		hrad Houska
		hrad Sloup
		zámek Hrubá Skála (není instalace,

³⁷ Hovoříme-li o památkových objektech zpřístupněných veřejnosti, máme na mysli v tuto chvíli 16 objektů v kraji, které uvádíme v kapitole 2. Vyhodnocení památkového fondu, bod 2.1.4 Podle památkové a turistické atraktivity. Jedná se o následující objekty: v okrese Česká Lípa - hrad Bezděz, hrad Houska, zámek Lemberk (2 objekty), hrad Sloup, zámek Zákupy, v okrese Jablonec nad Nisou - Boučkův statek v Malé Skále, hrad Frýdštejn, Pantheon ve Vranově, v okrese Liberec - zámek Frýdlant, hrad Grabštejn, zámek Sychrov, v okrese Semily - zámek Hrubá Skála, zámek Hrubý Rohozec, hrad Trosky, hrad Valdštejn.

³⁸ Národní kulturní památka zámek Sychrov stojí ve struktuře vlastnických či provozovatelských vztahů památkových objektů přístupných veřejnosti v rámci Libereckého kraje zcela samostatně jako samostatná příspěvková organizace Ministerstva kultury České republiky pod názvem Správa státního zámku Sychrov.

je využíván jako hotel)

Obce jako vlastníci památkově přístupných objektů

Boučkův statek v Malé Skále³⁹

hrad Frýdštejn

Pantheon ve Vranově

hrad Valdštejn⁴⁰

Výše uvedené vlastnické spektrum jasně ukazuje různost struktur správy jednotlivých objektů. Různost tohoto spektra je dále příčinou.

- příliš velké složitosti zavedení jednotného softwarového (popř. i hardwarového⁴¹) vybavení jednotlivých vlastníků, správců či nájemců výše uvedených památkově chráněných objektů, které jsou nezbytné pro provozování rezervačního systému
- bezpodmínečně nutná měsíční fakturace mezi jednotlivými objekty a rezervačním centrem**, která bude narážet na různé ekonomické a účetní systémy a předpisy všech zúčastněných organizací a vlastníků či nájemců

Nejsložitější otázkou však zůstává, která organizace by měla zastávat roli koordinátora – tedy rezervačního centra pro Liberecký kraj. Možností je několik⁴²:

- největší vlastník (správce) památek v kraji – Státní památkový ústav v Ústí nad Labem. Z předcházejícího je ale zřejmé, že tato alternativa není reálná z hlediska rozporuplnosti se zřizovacími listinami

³⁹ Boučkův statek v Malé Skále, který je ve vlastnictví obce Malá Skála, a Pantheon ve Vranově, který vlastní obec Vranov, nejsou klasickými památkovými objekty přístupnými veřejnosti, ale svoji atraktivitou v cestovním ruchu je v rámci této koncepce pokládáme za nedílnou součást turistického ruchu v kraji.

⁴⁰ Hrad Valdštejn je ve vlastnictví města Turnov.

⁴¹ Předpokládáme, že se všechny památkové objekty zpřístupněné veřejnosti budou chtít do rezervačního systému zapojit, i s ohledem na různost vlastnických a nájemních vztahů.

⁴² Předpokládáme, že se všechny památkové objekty zpřístupněné veřejnosti budou chtít do rezervačního systému zapojit, i s ohledem na různost vlastnických a nájemních vztahů.

ústavu. Ústav by pak mohl provádět rezervace jen pro objekty, které spadají do jeho správy, což nesplňuje kritéria pro uvažovaný rezervační systém.

- příspěvková organizace Ministerstva kultury České republiky Správa státního zámku Sychrov – pro ní platí stejné podmínky jako pro Státní památkový ústav v Ústí nad Labem, tudíž pro roli rezervačního centra, přestože splňuje všechny technické a koordinační požadavky, nepřipadá do úvahy
- soukromí vlastníci a obce jako vlastníci či nájemci památkových objektů zpřístupněných veřejnosti – tyto státní i nestátní organizace jsou dle názoru zpracovatele plně vytíženy správou obcí či objektů jim svěřených a zajišťování dalších služeb komerčního rázu nepřipadá do úvahy
- další alternativou mohou být informační střediska, která jsou zřizována městy či obcemi, ale z hlediska úzkého okruhu jejich působnosti (vždy příslušná obec či město - Liberecký kraj nemá centrální informační středisko pro celý kraj) také nejsou vhodná

Z této stručné analýzy vyplývá, že roli koordinátora – rezervačního centra by mohla zastávat soukromá právnická či fyzická osoba, která by dokázala splnit výše uvedená kritéria a požadavky, kladené na rezervační systém.

Zkušenost však ukazuje, a to jak v případě společnosti Orfea a.s. v minulosti, tak Ticketpro a.s. v současnosti, že ani tato varianta není variantou fungující.

2. vybudovat jednotnou softwarovou a hardwarovou síť – tato podmínka bude narážet na různé finanční možnosti jednotlivých účastníků rezervačního systému. Obecně platí, že objekty spravované státním památkovým ústavem jsou v současné době vybaveny vyhovujícím softwarovým i hardwarovým vybavením, které by plně dostačovalo požadavkům systému. Neplatí to však o obcích a soukromých vlastnících.

Na stejný problém pak narazí vybavení rezervačního centra, kde zabezpečení potřebného softwaru a hardwaru představuje několik set tisíc korun. Otázkou samozřejmě zůstává investor.

3. zabezpečit datový přenos mezi jednotlivými památkovými objekty – tato podmínka je spíše technického charakteru. Pomocí „FTP“ protokolů lze dnes bez problémů používat všem dostupnou síť Internet pro přenos dat. Přenos dat pak závisí jak na kvalitě softwaru a hardwaru koncových stanic, tak na kvalitě připojení k Internetu, která může být u různých vlastníků (nájemců, správců) různá. Zpracovatel nevidí možnost unifikovat kvalitu připojení z hlediska současné technické nedostupnosti některých památkových objektů pro potřebné technologie.⁴³

4. smluvně zabezpečit finanční podmínky rezervací mezi rezervačním centrem a jednotlivými památkovými objekty (respektive jejich vlastníky či zřizovateli) – tento problém je spíše legislativně obchodní. Musela by mu předcházet jednání, který subjekt by zaujal roli onoho koordinátora, rezervačního centra, a současně jednání o podmínkách rozdělování rezervačních poplatků, jejich výši, frekvence fakturace apod.

*Hardwarové vybavení musí vyhovovat požadavkům softwaru. Různí vlastníci jsou však logicky vybaveni různě.

**Myšlenka, že by celý systém fungoval bez rezervačního centra jen jako společně navzájem sdílená síť se zpracovateli nejeví jako reálná pro svoji chaotičnost a velkou vztahovou, na ní pak navazující i ekonomickou a softwarovou složitost. Role rezervačního centra je nejen koordinační, ale i řídicí a centralizační.

⁴³ Některé památkové objekty se nacházejí na místech, které pro Český Telecom, jako jediného správce pevných telefonních linek v republice (a bude jím i po liberalizaci trhu v telekomunikacích), nemá zájem financovat rozsáhlé investiční akce na místech, kde není dostatečná finanční návratnost. A právě hrady a zámky jsou často solitérní objekty umístěné hluboko v krajině a velmi nedostupné bez přiléhajících měst či obcí, které by vyvážíly investici Českého Telecomu.

6.4.7 Informační systémy ve státní památkové péči

6.4.7.1 Informační systém

Pod pojmem informační systém rozumíme ucelené, dnes jednoznačně počítačové, systémy, poskytující nejrozličnější druhy informací různým skupinám uživatelů těchto systémů. Používání služeb těchto systémů je dnes převážně vázáno na služby sítě Internet, jako nejdostupnějšího a nejrozšířenějšího média, prostřednictvím něhož je možné šířit informace.⁴⁴ V návaznosti na široké spektrum lidských činností vzniká požadavek na vytváření celé řady vždy úzce zaměřených systémů a tento trend bude v budoucnu zcela jednoznačně převažovat. Upouští se od systémů, které poskytují široké spektrum druhově různých informací, a to pro jejich velkou obsažnost, složitost a neschopnost postihnout co nejmenší detaily dané problematiky.⁴⁵

6.4.7.2 Analýza informačních systémů

V současné době neexistuje na teritoriu celé České republiky žádný ucelený informační systém ve státní památkové péči určený státní správě, laické i odborné veřejnosti. Existuje však projekt, který se vznikem podobného systému zabývá:

„V letech 2001-2004 je řešen účelově financovaný výzkumný úkol PK01P04OPP010 *Výstavba portálu památkové péče v ČR. Postupný převod informačních systémů památkové péče na platformu Internetu, včetně návaznosti na portaci souvisejících systémů jiných oborů.*

Jednou z částí řešení účelově financovaného úkolu "Portabilita a rozvoj datových základů v památkové péči, síťové propojení s využitím Internetu, propojení s celostátními informačními systémy" (1999-2001) bylo vytvoření webových stránek Státního ústavu památkové péče (www.supp.cz, 12/1999). Do nich byly přiřčeny aplikace přesahující úroveň podnikové prezentace, zejména přehled základních údajů k nemovitým památkám v České republice, diskusní fóra a odkazy na oborové akce. Byl tak vytvořen nezbytný základ

⁴⁴ Příkladem informačního systému, který využívá Internetu je např. elektronický jízdní řád či elektronický telefonní seznam.

⁴⁵ Každý takový úzce zaměřený informační systém je využíván stejně úzkým okruhem uživatelů. Jedna osoba může být uživatelem několika systémů v závislosti na jejich momentálních potřebách.

pro souhrnný cíl výše uvedeného úkolu: vytvoření specializovaného portálu, tj. webového serveru zahrnující jak informace o památkovém fondu, tak o aktivitách celého oboru v České republice, se zájmovými přesahy do zahraničí. V praxi může být tento mezinárodní rozměr dotážen až do úrovně tzv. virtuálních tvůrčích týmů, které se uplatňují již dnes i u nás (s využitím fondů Phare). Součástí řešení, které by mělo plynule navázat na výše uvedený úkol, by měla být i postupná portace k tomu vhodných databází a informačních aktivit do uvedeného portálu, s možností interaktivního přístupu - od zcela volného po vyhrazený (do částí s citlivými informacemi). Životně důležitou součástí programového projektu by mělo být provázání na obdobných principech s informačními systémy portovanými na Internet, v současné době jmenovitě Katastrem nemovitostí. Lze bez nadsázky říci, že úspěšnost i včasnost zachycení tohoto trendu v informačních technologiích ovlivní do značné míry konkurenceschopnost oboru v nejbližších letech. Konkrétně pro významný úkol oboru: "Obnova identifikace nemovitého památkového fondu", je zvládnutí daného problému v průběhu akce nezbytnou podmínkou jejího úspěšného dokončení.

Do doby než budou připraveny komunikační nástroje přímo na portálu, je z menu přístupné diskusní fórum na webu SÚPP.

V současné době je tvůrčím týmem připravována základní koncepce portálu, která bude v rozpracovanosti zveřejněna k diskusi.⁴⁶

Informační systémy určené pro laickou veřejnost

Lze hovořit pouze o dílčích systémech, které poskytují informace, týkající se jednotlivých památkových objektů. Tyto systémy zcela výhradně používají služeb sítě Internet. Jako příklad uveďme webové stránky Státního památkového ústavu v Ústí nad Labem (www.spuul.cz):

Struktura těchto stránek se skládá z:

- informace o veřejnosti zpřístupněných objektech ve správě Státního památkového ústavu v Ústí nad Labem
- mapy památkově chráněných území na území okresů, které spadají do správy Státního památkového ústavu v Ústí nad Labem

⁴⁶ Text webové stránky www.ipam.cz – portál památkové péče. Tuto stránku od 7.6.2001, kdy vznikla, navštívilo celkem 1 202 návštěvníků.

- oddělení, která na ústavu pracují a základní informace o jejich činnosti
- informace o úkolech Státního památkového ústavu, které vyplývají z jeho zřizovacích listin
- odkazy na ostatní státní památkové ústavy v republice, na Státní ústav památkové péče, na Ministerstvo kultury České republiky a na další památkové objekty na teritoriu, které spravuje Státní památkový ústav v Ústí nad Labem

Tyto webové stránky jsou názorným příkladem informačního systému, který je orientován svou podstatou pouze pro laickou veřejnost:

- na návštěvníky památek – ti využijí informace, týkající se návštěvní doby památkových objektů, výši vstupného apod.
- na majitele nemovitých kulturních památek – informace o památkově chráněných územích, o poskytování odborných služeb, apod.

Nelze hovořit o využití těchto stránek pro odbornou veřejnost či pro státní správu.

6.4.7.3 Ostatní informační systémy

Za specifický informační systém můžeme pokládat webové stránky Státního ústavu památkové péče (www.supp.cz). Ten jako jediný splňuje požadavek poskytovat informace jak laické a odborné veřejnosti, tak státní správě.

Struktura tohoto informačního systému se skládá z:

- povodně a památky – informace o škodách na památkách, o sanaci a vysoušení, o stanovisku SÚPP ke škodám vzniklých povodněmi⁴⁷
- SÚPP – historie, vývoj, organizační útvary, kontakty, umístění, poskytované služby, uskutečněné semináře
- palácové zahrady pod Pražským hradem
- Zprávy památkové péče – Internetová verze odborného časopisu

⁴⁷ Tato kapitola je jako jediná k dispozici také v anglické jazykové verzi.

- elektronické verze dokumentů a publikací – např. Seznam nejohroženějších a nevyužívaných památek v České republice, apod.
- knihovna – jmenný katalog, replika lístkového katalogu
- seznam výzkumných úkolů památkové péče
- výstupy z projektů – např. návrh systému právních nástrojů apod.
- informace o památkovém fondu – světové dědictví, národní kulturní památky, památkové rezervace, památkové zóny, nemovité památky, apod.
- odkazy – na další webové stránky
- download – možnost stažení digitálních verzí metodik, zákonů, výročních zpráv
- splynutí památkových ústavů – dokumenty, týkající se vzniku Národního památkového ústavu a změn s tím souvisejících
- diskusní fórum – obnova identifikace, SW aplikace SÚPP, metodika kovů, systém vzdělávání, systém právních nástrojů, povodně-památky, splynutí památkových ústavů, institucionální budoucnost, obsah supp.cz, ipam.cz, ostatní, dotazy

Tento systém jako jediný nabízí jistý přesah nad podnikovou prezentaci Státního ústavu památkové péče a je využitelný jak pro laickou i odbornou veřejnost, tak pro úředníky státní správy. To je však dáno především celostátní působností Státního ústavu památkové péče a jeho postavením ve struktuře státní památkové péče v České republice.

Návrh informačního systému státní památkové péče v Libereckém kraji

Požadavek na vytvoření informačního systému státní v památkové péče pro Liberecký kraj, který by sloužil laické i odborné veřejnosti a současně státní správě je v dnešní praxi nerealizovatelný. Neexistuje totiž instituce, která by byla zřízena v rámci Libereckého kraje, aby poskytovala informace pro všechny tři požadované skupiny.

Liberecký kraj, jako reprezentant krajské samosprávy, která vykonává v přenesené působnosti státní správu ve státní památkové péči, může vytvořit informační systém, který bude:

- informovat laickou veřejnost o přenesení výkonu státní správy v památkové péči na kraj a pověřené obce. Tzn., že informuje laickou veřejnost o změnách ve výkonu státní správy ve státní památkové péči v rámci kraje v návaznosti na změny související se zrušením okresních úřadů, a tedy se změnami výkonu státní správy v této oblasti od 1.1. 2003
- informovat úředníky pověřených obcí, kteří vykonávají státní správu ve státní památkové péči, o všech souvisejících problémech, které se týkající přeneseného výkonu státní správy ve státní památkové péči v rámci jejich metodického vedení krajem

Kraj nemůže z hlediska svého samosprávného statutu informovat ani laickou, ani odbornou veřejnost a ani úředníky státní správy o odborných otázkách a odborné problematice státní památkové péče. To přísluší organizacím státní památkové péče (tedy státním památkovým ústavům, od 1.1.2003 územní odborným pracovištím Národního památkového ústavu) a Státnímu ústavu památkové péče⁴⁸.

Navrhovaný systém by měl tedy cíleně sloužit pouze dvěma skupinám uživatelům, a to laické veřejnosti a úředníkům státní správy. Třetí skupina, odborná veřejnost, ho sice může v případě potřeby využít, systém však nebude cíleně orientován na tuto skupinu uživatelů.

Vzhledem k existenci projektu „*Výstavba portálu památkové péče v České republice. Postupný převod informačních systémů památkové péče na platformu Internetu, včetně návaznosti na portaci souvisejících systémů jiných oborů*“ je zcela zřejmé, že informační systém v památkové péči pro Liberecký kraj musí být založen na bázi Internetu.

Zpracovatel doporučuje využít již existujících webových stránek Libereckého kraje, které jsou velmi kvalitní jak po stránce technické tak po stránce obsahové a poskytují dostatek prostoru pro vytvoření samostatného informačního systému státní památkové péče.

Vlastní informační systém by byl umístěn pod stránkami Odboru kultury, památkové péče, tělovýchovy a sportu, cestovního ruchu.

Dále doporučujeme členit informace, týkající se celého odboru, podle jednotlivých oddělení⁴⁹.

⁴⁸ Odborná veřejnost musí být tedy informována prostřednictvím státních památkových ústavů a Státního ústavu památkové péče.

⁴⁹ V současné době je pro uživatele systému nejasné, proč vedle informací o cyklotrasách nalezne vyhlášku, navíc bez označení, čeho se vyhláška týká. To zjistí až poté, co odkaz otevře.

Stránky oddělení památkové péče budou členěny následovně⁵⁰:

- Krajský úřad a systém, památkové péče
- Zákony a vyhlášky vztahující se k památkové péči
- Informace o daních pro majitele kulturních památek
- Dotační tituly Ministerstva kultury
- Národní kulturní památky v Libereckém kraji
- Kulturní památky v Libereckém kraji
- Městské památkové zóny a rezervace v Libereckém kraji
- Vesnické památkové zóny a rezervace, krajinné památkové zóny v Libereckém kraji
- Grantové programy Libereckého kraje pro majitele kulturních památek
- Odkazy

Současné webové stránky odboru kultury, památkové péče, tělovýchovy a sportu, cestovního ruchu lze hodnotit po obsahové stránce velmi pozitivně, s následujícími připomínkami:

- v oddílu Krajský úřad a systém památkové péče uvést metodiku vedení výkonu státní správy pro pověřené obce
- v oddílu Zákony a vyhlášky vztahující se k památkové péči zahájit diskusi k novému znění zákona o státní památkové péči
- v oddílu Dotační tituly Ministerstva kultury uvést dotační tituly, které spadají do kompetence krajského úřadu
- v oddílech Městské památkové zóny a rezervace v Libereckém kraji a Vesnické památkové zóny a rezervace, krajinné památkové zóny v Libereckém kraji uvést zóny a rezervace, které se chystají k prohlášení
- v oddílu Grantové programy Libereckého kraje pro majitele kulturních památek uvádět grantové programy též na nadcházející rok

⁵⁰ Zpracovatel nedoporučuje z důvodu větší přehlednosti rozdělovat strukturu informačního systému kraje o státní památkové péči na část pro laiky a úředníky státní správy.

7 MARKETING A PROPAGACE ČESKÉ REPUBLIKY JAKO KULTURNĚ – TURISTICKÉ DESTINACE

Česká muzea, galerie a památkové objekty učinily v posledních šestnácti letech viditelný pokrok, jak komunikují s veřejností. Obracují se na své potenciální publikum pomocí různých reklamních médií (billboardy, televizní spoty, internet, pobídkové akce pro jednotlivé skupiny návštěvníků). Dochází i k profesionalizaci struktur personálu – vznik public relations, marketingových oddělení, spolupráce s profesionálními komunikačními agenturami, pořádání seminářů i na téma vztahu k veřejnosti. Zkvalitňuje se a rozšiřuje nabídka veřejnosti – nové expozice, výstavy, prohlídkové trasy, edukační a zábavné programy, workshopy, dílny, suvenýry....

Tyto proměny jsou sice reálné, je ale otázkou jaký je dopad na veřejnost a zda se podařilo českým kulturním organizacím oslovit co nejvíce potenciálních zájemců a nalákat je k návštěvě. Pohled na statistiky stagnující návštěvnosti, mediální reflexe kulturních institucí a celé sféry kulturního dědictví a jejich chronické finanční zanedbávání naznačuje, že nikoliv. Problémem leckdy zůstává i kvalita služeb, zapojení do občanské společnosti a ekonomiky i společenské postavení kultury spíš dokladují, že jsou značné rezervy.

S viditelnými změnami ve způsobu vnější prezentace ve způsobu vnější prezentace kulturních organizací souvisí i růst popularity pojmů marketing a management. V úvodu je třeba zdůraznit, že **marketing není ničím jiným než nástrojem pro naplňování základních cílů a poslání kulturní organizace vůči veřejnosti. Jeho smyslem a podstatou je udržování takového vztahu kulturní instituce se společností, který přináší užitek oběma stranám. Orientuje se tedy na poskytování společensky relevantních a žádaných služeb a současně zajišťuje, aby k tomu získávala adekvátní formu podpory a zdrojů. Základem je podle Philipa Kotlera (asi nejvýraznější postava marketingové teorie) reciproční myšlení : CO MUSÍM POSKYTNOUT, ABYCH NĚCO DOSTAL? Reciprocita a výměna to je marketingové myšlení.**

Pozornost managementu a marketingu v prostředí světových kulturních organizací byla v posledním čtvrtstoletí ve značné míře ovlivněna a vynucena změnami společensko ekonomického rámce, ve kterém se pohybují:

- omezení tradičních zdrojů příjmů
- změna vzorců trávení volného času

- nárůst konkurence v průmyslu „trávení volného času“
- limitované zdroje příspěvků

Základní otázka: jak mají kulturní instituce naplňovat své základní kulturní role v době, která se tak podstatně liší od doby, v níž vznikaly? Jak vytvářet zájem a poptávku publika a sloužit zájmům a potřebám veřejnosti na straně jedné ale na straně druhé sloužit uchovávaným hodnotám Poslání většiny institucí vzniklo a bylo formulováno v dosti vzdálené minulosti. Ale dosud neexistuje příliš velká ochota je přezkoumávat a stanovovat nové cíle a poslání ve světle změn společenského prostředí., **Bezmyšlenkovité přizpůsobování se současným požadavkům bez soustavné reflexe širšího zájmu jsou stejně nebezpečné, jako pasivita a neochota opustit domněle bezpečné prostředí tradičního konceptu kulturní instituce (to je spíše situace u nás).**

S probíhající a prohlubující se integrací ČR do globálního ekonomického řádu jsou i zdejší kulturní organizace naplno vystaveny logice vztahů ekonomiky a kultury, vzorcům spotřebitelského chování a životních stylů. Schopnost a adaptace těchto organizací je zatím dost omezena (jak vnějším politicko ekonomickým prostředím, tak i vnitřní kulturou muzeí samých). Realita české ekonomiky je nutí i zdejší kulturní organizace (obvykle spravované veřejným sektorem), aby se ve vzrůstající míře postaraly samy o sebe. Sektor kultury zůstává jakýsi skanzen přežitého modelu kultury a ekonomiky – snahy o změnu narážejí na realitu legislativních, ekonomických a rozhodovacích procesů.

Proč bojovat o návštěvníka či větší ekonomickou samostatnost, když soustava zákonných a podzákonných norem, ale i zvykové právo a způsoby řízení relativizují jakýkoliv úspěch. Úspěch měřený počtem návštěvníků či příjmy je v prostředí českého kulturního sektoru stále relativizován. Struktura stávajících finančních modelů zakonzervovává kulturní instituce a uzavírá je větší komunikativnosti s veřejností.

Cílem marketingu v kulturní instituci je tedy zajištění co největšího podílu na trhu.a vytvoření základny návštěvníků, kteří se stanou opakovanými. Situace v kultuře je komplikovanější než na komerčním trhu, protože není diktován způsob využívání volného času a závisí na člověku samém, jak jej chce trávit a zda návštěva kulturního zařízení mu přinese to, co by ho obohatilo.

Možnosti jednotlivých muzeí, památkových objektů či jiných kulturních institucí jsou ovlivňovány a do určité míry i determinovány způsobem marketingu celé České republiky jako turistické destinace. Další rámec tvoří i marketing jednotlivých krajů, regionů měst, v nichž se nachází. Celkový tón prezentaci České republiky udává Česká centrála cestovního ruchu- CzechTourism. Jedná se o příspěvkovou organizaci. Česká centrála cestovního ruchu (ČCCR) byla zřízena v roce 1993 za účelem propagace země jako atraktivní turistické destinace na zahraničním i domácím trhu. Významnými partnery agentury při této propagaci jsou domácí turistické regiony, města a obce i podnikatelské subjekty. Organizace spadá pod Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. Od 1. srpna 2003 její oficiální název zní Česká centrála cestovního ruchu – CzechTourism.

CzechTourism podporuje příjezdový a domácí cestovní ruch obecně a dále se zaměřuje na propagaci konkrétních oblastí cestovního ruchu, kterými jsou lázeňství, kongresová a incentivní turistika a golfová turistika. Hlavní aktivity jsou směřovány do českých regionů a zvyšování jejich návštěvnosti je prioritou agentury CzechTourism. K propagaci České republiky v oblasti cestovního ruchu přispívá 25 [zahraničních zastoupení](#) CzechTourism po celém světě.

CzechTourism pořádá fam tripy pro incomingové cestovní kanceláře, press tripy pro zahraniční novináře, prezentuje Českou republiku na zahraničních i domácích veletrzích. Prezentaci ČR napomáhá i ve formě reklamních kampaní v zahraničních TV, tisku apod., vydává a distribuuje obrovské množství prospektů v 17 jazykových mutacích a jiných propagačních materiálů a spravuje webové stránky zaměřené na odbornou veřejnost - www.CzechTourism.cz a na turisty z celého světa - www.CzechTourism.com v 19 jazykových mutacích.

CzechTourism zastřešuje několik rozsáhlých marketingových šetření. Jedním z významných je šetření na hraničních přechodech, jehož výsledky jsou důležitým podkladem pro sestavení satelitního účtu cestovního ruchu pro ČR. Ten by měl být souhrnem statistických informací o cestovním ruchu, především jeho přínosu pro národní ekonomiku. Ostatní šetření dávají odpovědi např. na otázky typu, které české regiony jsou více navštěvované a z jakých důvodů a naopak, které jsou méně navštěvované apod. Závěry jsou pak odrazovým můstkem pro zástupce jednotlivých regionů a cestou, na co konkrétně se ve zkvalitňování služeb zaměřit.

Jedním z důležitých úkolů je podpora domácího cestovního ruchu ve formě pořádání seminářů, regionálních prezentací pro zástupce českých cestovních kanceláří, marketingové podpory podnikatelům v rámci různých projektů a reklamních kampaní a spoluprací s

organizacemi cestovního ruchu v českých regionech. Navíc CzechTourism provozuje dvě vlastní informační centra.

Zmíněnými aktivitami plní vládní agentura CzechTourism své dva významné cíle – zvyšování počtu turistů v českých regionech a zároveň i příjmů z cestovního ruchu.

CzechTourism v roce 2007 a novinky v propagaci České republiky v zahraničí :

Aktivity agentury CzechTourism budou v roce 2007 směřovat k představení pěti nových národních produktů a k jejich intenzivní propagaci. Hovoříme o tématech, která jsou pro Českou republiku významná a na kterých se dá zároveň velmi dobře stavět. **Bohatství historie** je prvním z nich a jsou do něj zahrnuty nejen hrady a zámky, ale i technické a religiózní památky. **Aktivní dovolená** je trendem posledních let a vedle již známé cyklistiky nebo pěší turistiky si pozornost zaslouží také adrenalinové a zimní sporty, agroturistika nebo lov a rybolov. Do tohoto tématu byl zařazen také golf, jehož propagace započala nově v roce 2006. Česká republika nabízí plno gastronomických zážitků a zábavy, které byly shrnuty do tématu **Zážitková dovolená**. Propagaci postupně obohatí materiály a tiskoviny zaměřené na jednotlivé nové národní produkty. A nesmíme opomenout dva, již zavedená témata, jimiž jsou **České medicínské lázeňství** a **Kongresový, korporátní a incentivní cestovní ruch**.

K intenzivní propagaci bude využito různých variant public relations. Z hlavních uveďme internet, který v dnešní době zaujímá velmi významnou pozici nejen v oblasti cestovního ruchu. Zcela nová struktura webových stránek www.CzechTourism.com by měla napomoci lepší orientaci turistům a vyšší kvalitě poskytovaných informací. Jeho součástí budou i panoramatické fotky známých míst ČR působící nově a jedinečně. Internetové a mediální kampaně budou další z důležitých forem propagace a na ně navazují zcela nově pojaté hromadné fam a press tripy, které se uskuteční čtyřikrát ročně. Doposud byly organizovány v menších skupinách i jednotlivě. Tripy by měly sloužit jako společenská setkání profesně zaměřených zástupců zahraničních touroperátorů a novinářů s cílem představit regiony České republiky v tématických celcích a v závislosti na ročním období. I počet účastí CzechTourism na světových veletrzích dosáhne v letošním roce rekordního čísla 40. Zahraniční zastoupení, která budou propagovat ČR jako atraktivní turistickou destinaci v zahraničí by měla být otevřena v Kyjevu, Jekatěrinburku a Rize.

Bohužel zatím v podmínkách České republiky nefungují centrální servery, které by se zaměřovaly na českou kulturu a prezentovaly kulturní nabídky. Zatím funguje velké množství vzájemně neprovázaných a konkurujících si komerčních i nekomerčních soukromých portálů.

7.1 PROBLÉMY A BARIÉRY ROZVOJE KULTURNÍHO CESTOVNÍHO RUCHU V ČESKÉ REPUBLICE

Dynamiku rozvoje cestovního ruchu v České republice ovlivňují především tyto problémy:

- nedostatečná a nekvalitní infrastruktura cestovního ruchu (ubytovací kapacita v nevyhovující kvalitě a struktuře, nedokonalý informační systém, doprava, spoje,...)
- nízká kvalita základních a doplňkových služeb cestovního ruchu
- omezené funkční prostředky pro rozvoj podnikání
- nevyhovující legislativní a daňový systém
- nedostatek potřebných odborníků
- absence marketingových koncepcí rozvoje
- nedostatečná propagace republiky a regionů v zahraničí i v rámci republiky
- absence koncepčního řízení
- nedostatečné statistické informace

Odstaňování těchto problémů je dlouhodobým úkolem. Vyžaduje kromě legislativních úprav i velkou spolupráci napříč různými sektory. Překonávání těchto „neduhů“ cestovního ruchu řeší i tyto koncepční materiály:

- Státní koncepce rozvoje cestovního ruchu
- Národní rozvojový plán

Státní koncepce rozvoje cestovního ruchu

Navrhovaná Koncepce vychází z Národního rozvojového plánu ČR a z úkolů Strategie regionálního rozvoje. Pro tuto koncepci bylo navíc zpracováno rovněž hodnocení vlivů na životní prostředí. Kromě integrace ekologických aspektů a zohlednění cílů ochrany životního prostředí při realizaci koncepce přináší text analýzy současného stavu cestovního ruchu u nás, stanovuje cíle státní politiky a opatření vedoucí k realizaci těchto cílů. Dokument je dále doplněn o vybrané statistické údaje. Rovněž vychází z Národního rozvojového plánu ČR a z úkolů Strategie regionálního rozvoje a daných usnesení. Pro tuto koncepci bylo navíc zpracováno hodnocení vlivů cestovního ruchu na životní prostředí. Kromě integrace

ekologických aspektů a zohlednění cílů ochrany životního prostředí při realizaci Koncepce přináší text analýzu současného stavu cestovního ruchu v České republice, stanovuje cíle státní politiky a opatření vedoucí k realizaci těchto cílů. Dokument je dále doplněn o vybrané statistické údaje o cestovním ruchu v ČR. Navrhovanými cíli a opatřeními respektuje Koncepce regionální aspekt a význam cestovního ruchu. Tyto cíle a opatření Koncepce jsou stanoveny s ohledem na skutečnost, že cestovní ruch je významným faktorem rozvoje regionů včetně těch, které jsou hospodářsky a sociálně problémové. Z hlediska rozvoje v těchto problémových regionech je jejich předností převažující existence přírodního, kulturně historického a částečně lidského potenciálu využitelného pro cestovní ruch. Cestovní ruch představuje významné národohospodářské odvětví, které má průřezový charakter a na jeho realizaci se podílí celá řada dalších odvětví - doprava, stavebnictví, kultura apod. Je to odvětví sektoru služeb, které v ekonomikách vyspělých států představuje již nadpoloviční či dvoutřetinový podíl. V současné době se připravuje nová na období 2007 – 2013.

Národní rozvojový plán

Národní rozvojový plán ČR na léta 2007-2013 (NRP) představuje výchozí strategický dokument pro budoucí období realizace programů fondů EU v regionech ČR a to včetně návrhu struktury a zaměření jednotlivých programů pomoci a způsobu jejich realizace na národní úrovni.

Na základě výsledné podoby finanční perspektivy EU (ze dne 16. prosince 2005) bude mít ČR v letech 2007-2013 k dispozici z fondů EU prostředky ve výši zhruba sto miliard korun ročně. Pro srovnání - v tomto, zkráceném, programovacím období (2004-2006) je v českých programech fondů EU celkově na tři roky k dispozici zhruba 80 miliard korun. Potřeba absorbovat tento objem financí a efektivně je využít nejlépe ilustruje důležitost příprav, které v tuto chvíli na české straně probíhají.

K dalším negativům, které ovlivňují rozvoj cestovního ruchu patří:

- V řadě případů stále přetrvávají nekvalitní a nedostatečně rozvinuté služby (jak veřejné, tak i soukromé). Tato snížená kvalita služeb neřídka přerůstá v nelegální obohacování a podvody na úkor zákazníka (zejména zahraničního) – typické např. pro taxislužby, pohostinství
- Zanedbaný stav veřejných prostor, jejich čistota, nekulturnost veřejného prostředí
- Přetížená dopravní infrastruktura, špatný stav silnic, problémy s parkováním
- Kriminalita, pouliční kriminalita, pouliční prostituce

- Vysoká míra korupce charakterizující společnost jako celek
- Xenofóbní chování řady lidí (včetně pracovníků služeb a veřejného sektoru)

Mnohé z těchto negativních jevů jsou obecněji rozšířená i jinde, ale řada z nich je chápána jako české specifikum a bohužel i spoluvytváří celkovou „image“ České republiky. Uvedené problémy spoluvytvářejí negativní obraz České republiky jako možného cíle návštěvy. Dochází tak ke střetu povědomí o České republice jako zemi bohaté na památky a kulturu („kulturní země“) s image země nekulturní, ve smyslu kvality služeb, vztahů a chování. To pak negativně ovlivňuje rozhodování potencionálního návštěvníka. Osobní zkušenost návštěvníka s nějakým z negativních jevů pak spoluvytváří komplexní hodnocení celkového prožitku, který si odnáší z návštěvy, což omezuje konkurenceschopnost ČR z mezinárodního pohledu.

Rozvoj kulturních institucí je ovlivňován v neposlední řadě i tím, že leží na jakési pomyslné hranici mezi dvěma sférami – kultury a cestovního ruchu a zároveň i na průsečíku veřejného a podnikatelského sektoru. V prostředí kulturních destinací je rozšířena častá nedůvěra k soukromému sektoru. Na druhé straně je třeba vnímat, že většina subjektů v cestovním ruchu (ubytování, pohostinství, doprava,..) je soukromá a že i ta si musí uvědomit, že bez kulturních institucí by těžko mohli realizovat své podnikatelské záměry. Soukromé subjekty by se proto měly podílet i na reprodukci a rozvoji těchto institucí jako zdrojů zájmu turistů. Je třeba se postupně věnovat vytváření nových kvalit vztahů mezi sektory kultury a cestovního ruchu. Je třeba navázat jednak trvalou spolupráci, vzájemnou komunikaci, vyměňovat informace, budování forem dlouhodobého partnerství a realizovat konkrétní formy spolupráce (tzv. balíčky – nabízejí jak kulturní program ve spojení s ubytováním, stravováním, dopravou,...).

8 KULTURNÍ TURISMUS A JEHO DOPADY POZITIVNÍ A NEGATIVNÍ

Rychlý globální vývoj kulturního cestovního ruchu vede k tomu, že je třeba věnovat daleko větší pozornost i jeho dopadům – jako pozitivním, tak i negativním, které přinášejí jednotlivým destinacím a památkám.

Pozitivní dopady kulturního turismu:

- přímé výnosy pro služby a podnikatelský sektor v daném místě (tzv. multiplikační efekty)
- podpora zaměstnanosti
- významný podíl na urbanistické regeneraci a ekonomické revitalizaci měst a obcí
- zdroj financí pro ochranu, rekonstrukci a rozvoj kulturního historického dědictví
- posilování pocitu hrdosti, sounáležitosti a vlastní identity komunity nebo regionu
- podpora porozumění a dialogu mezi kulturami
- udržování a obnova tradičních řemesel a tradic
- podpora minoritních skupin a uchovávání jejich kulturních tradic
- vzdělávání mladé generace
- vědomí pozitivních dopadů kulturního dědictví může generovat místní podporu pro uchovávání kulturního dědictví

Negativní dopady kulturního turismu

- poškozování a opotřebení památek a kulturních zdrojů
- komercializace a vyprazdňování místní kultury a tradic
- ztráta autenticity a historické pravdivosti
- odcizování a ztráta kulturní identity dané komunity
- podvracení místních tradic a způsobů života

- narušování životního stylu místních občanů
- polarizace mezi těmi, kterým turistický ruch přináší zisky a těmi, kteří z něj nemají žádný prospěch
- selektiva a nerovnováha v přístupu ke kulturnímu dědictví

V poslední době se klade důraz zejména na aspekt poškozování samotného kulturního zdroje se projevuje v různých podobách:

- ovlivňování života komunity a jejich tradic
- narušování sociálně – ekonomických vazeb místního obyvatelstva k danému místu
- negativní dopady masového turismu na fyzickou integritu místa nebo památky

Nicméně přímý dopad tohoto masového turismu v podmínkách České republiky nepředstavuje v horizontu blízké budoucnosti zdaleka takové riziko a nebezpečí, jako nevratné ztráty na kulturním dědictví způsobené zanedbanou údržbou nemovitých památek, masivním rozkrádáním památek movitých. Zisk z turistického ruchu není bohužel v dostatečném objemu vrácen pro záchranu, obnovu kulturních památek. V Koncepci památkové péče se na ten fakt upozorňuje: „návratnost finančních prostředků do institucionální základny státní památkové péče formou příspěvku odborným organizacím nebo dotacemi určenými k zabezpečení realizace dosud přijatých programů pro údržbu a obnovu památkového fondu není úměrná k příjmům dosažených cestovním ruchem, i když právě stoupající návštěvností je stavebně technický stav kulturních památek zhoršován.“ Konfrontací s realitou zcela nedostatečných finančních dotací, musí mnozí správci památek spoléhat stále více na vlastní zdroje příjmů nejen ze vstupného, ale i z jiných činností (např. příjmy z pronájmů). Tento extenzivní rozvoj, který je motivován potřebou finančních zisků, se může dostávat do ostrého střetu s hledisky priority kulturní role a kvalitou poskytovaného produktu.

K ohrožování kulturně – historického dědictví ve větší míře než masový turismus přispívá rovněž i tlak na neuvážené rekonstrukce či zásahy do památkového fondu ze strany majitelů, investorů, motivované očekáváním vysokými příjmy z cestovního ruchu. Typickým

mediálně sledovaným příkladem tohoto typu (skončil nakonec akceptovatelným kompromisem) byl příklad vybudování hotelu Four Seasons na Alšově nábřeží v Praze. Zde zájmy mocného mezinárodního řetězce do určité míry slouží i potřebám rozvoje turismu v Praze, protože přináší potřebnou ubytovací kapacitu, která je zaměřena na kongresovou turistiku.. Tento záměr ve své původní maximalistické podobě zahrnoval značný rozpor – na jedné straně posílení turistické infrastruktury města vybudováním nových kapacit. Na druhé straně by naddimenzovaná stavba značně narušila panorama nábřeží Vltavy (jeden z klíčových zdrojů kulturního turismu města). Existence takovýchto rozporů mezi potřebami ochrany kulturního dědictví a jeho rozvoje. Prostředkem minimalizace těchto konfliktů je důsledné aplikování zásad územního plánu více spolupráci s odbornými složkami památkové péče.

K negativním vlivům patří i poškozování nebo devalvace autentických hodnot kultury jejich masovou turistickou spotřebou. Kulturní turistika tak dosahuje svého nesporného komerčního úspěchu na úkor samotné kultury, ale tím zároveň podkopává základnu svého rozvoje.

Podoba negativních a pozitivních dopadů turismu vyplývá vždy z konkrétních podmínek, makrokontextu dané země, mikrokontextu dané obce nebo kulturní památky.

Management každé konkrétní památky má možnosti, jak maximalizovat pozitivní efekty a omezovat a minimalizovat negativní dopady.

9 SPOJENÍ KULTURNÍ DESTINACE A PRŮMYSLU VOLNÉHO ČASU, PRODUKTY KULTURNÍCH DESTINACÍ

Základem marketingu produktu nebo služby je zaujmout návštěvníka, poznat skutečné a potenciaální spotřebitele a jejich potřeby.

Vývoj v posledních letech vedl mnohé kulturní instituce k větší pozornosti vůči různým sociologickým a demografickým průzkumům, které jim poskytují informace o tom, kdo je vlastně jejich návštěvníkem. Bohužel ale tyto informace nejsou využívány těmi, kdo kulturní produkty tvoří – kurátory a jinými odbornými pracovníky. Marketing kulturní instituce vyžaduje flexibilitu a schopnost uplatnit podle potřeby i protikladná stanoviska. Vývoj posledních desetiletí je dokladem, že organizace v kulturní sféře se ve vzrůstající míře přizpůsobují dynamice tzv. průmyslu volného času. Celý kulturní sektor (včetně všech tradičních institucí, jakými jsou např. muzea, divadla, památkové objekty, galerie, filharmonie,...) jsou nedílnou součástí tohoto tzv. průmyslu volného času a jejich produkty jsou spotřebovávány jako tržní komodita.

Současná globální ekonomika vede k tomu, že je třeba se zaměřit především na produkci a konzumaci prožitku (tzv. ekonomika prožitku – experience economy). Zábava může fungovat

Jako samostatný prožitek a cíl sám o sobě, nebo jako určitá přidaná hodnota jiných produktů a činností. Průzkumy v nejvyspělejších světových zemích ukázaly, že spotřebitelé utrácejí za zábavu a volný čas největší část svých disponibilních prostředků a tento trend se i nadále rozšiřuje. V rámci tohoto modelu se mění i vztah kultury a cestovního ruchu. Kultura přestává být cílem turismu, protože turismus sám je nedílnou součástí kultury.

Co ovlivňuje způsoby trávení volného času:

- zvyšující se úroveň vzdělanosti
- stagnující množství volného času
- rostoucí ekonomická síla ženské části populace
- stárnoucí populace
- jasnější segmentování a profilování různých sociálních skupin a vrstev
- proměny vnímání a konzumace kulturních a zábavních forem

Průmysl volného času musí v poslední době reagovat na tyto měnící se trendy:

- změny struktury trávení volného času – zde s větší flexibilitou práce dochází k „drobení“ dovolených, což souvisí i se změnami vnímání času
- zvyšující se náklady na domácnost a na kvalitní a spíše aktivní trávení volného času (především střední třída spojuje trávení volného času s aktivní fyzickou nebo mentální aktivitou)
- překrývání účelů a motivů cest, které byly dříve jasně vymezené
- vzrůstající vliv dětí na způsob využití volného času a prázdnin

Na tyto trendy musí samozřejmě reagovat plánovitě a cílevědomě i subjekty cestovního ruchu a kulturní instituce. Se vzrůstající rolí kultury v programech ekonomické a společenské revitalizace měst a zdánlivě nevyčerpatelnou poptávkou po nových formách trávení volného času došlo k vzniku velké řady nových kulturních zařízení. Ty samozřejmě soupeří o přízeň svých návštěvníků. Roste tedy konkurence, která se projevuje jak reálným a hodnotným kulturním obsahem, tak i masovými turistickými atrakcemi. Statistiky ukazují, že celkově sice návštěvnost kulturních zařízení roste, ale většina jednotlivých organizací a akcí zaznamenává stagnaci nebo klesající návštěvnost

V poslední době dochází o l rozplývání hranic mezi vysokou a masovou kulturou, propojování a integrace konzumace kultury a komerčních produktů Muzea, památkové objekty,... nabízejí kromě své základní kulturní nabídky i další činnosti a snaží se tak konkurovat komerčním subjektům Tyto doplňkové činnosti (nákupy, gastronomie,...) mnohdy pro návštěvníky nabývají dominantního postavení a stávají se hlavním zážitkem z návštěvy kulturního zařízení. Na druhé straně je pravda, že komerční subjekty se často naopak snaží integrovat kulturu do svých aktivit. Např. v řadě značkových obchodů a nákupních center se tvoří edukační centra nebo i muzea – v našich podmínkách např. muzeum Pilsner Urquell v Plzni. Potencionálně větší nebezpečí pro kulturní instituce představuje konkurence nákupních center, které stále více a více do své nabídky integrují různé prvky nabídky pro volný čas (v podobě kin, multiplexů, klubů v hypermarketech). V České republice se nákupní centra stávají stále oblíbenějším cílem a již dnes frekvence jejich návštěv vysoko převyšuje jakoukoliv jinou volnočasovou aktivitu.

Polarizace mezi velkými a malými subjekty a destinacemi. Na jedné straně vznikají velké instituce, které produkují megaudálosti (velké výstavní projekty). Tyto instituce díky své známosti a postavení jsou pro sebe schopny zabezpečit i dostatek finančních prostředků, a

proto mohou produkovat velké a kvalitní programy, a tím na sebe strhnout dostatečnou pozornost návštěvníků. Dokonce u velkých muzeí dochází k tomu, že v zahraničí budují své pobočky – např. vzniká mezinárodní síť petrohradské Ermitáže (Londýn, Amsterdam). Jako protiváha těmto velkým a známým institucím leckde velmi dobře fungují a prosperují lokální instituce, které odpovídají poptávce po alternativní, místně vymezené a autentické kultuře.

Dalším trendem je zvyšující se důležitost „značek“ v kulturní spotřebě. Dalo by se říci, že cestovní ruch a s tím spojená návštěva kulturních zařízení sleduje trend ze spotřebitelské sféry, kde se vyžadují značkové produkty. Značka pro spotřebitele, potažmo návštěvníka, stává zárukou kvality a současně umožňuje i zachovat relativně vysokou cenu.

Trend, který výrazně ovlivňuje. Je i rostoucí role informačních technologií. Kulturním organizacím poskytuje internet příležitost k vytváření nových informačních a distribučních kanálů. Rozvíjí se i virtuální prezentace, které mohou posilovat i fyzickou návštěvnost.

Požadavky klientů na vysokou kvalitu produktu se přenášejí i do tlaků na vytváření již zmiňovaných značek či aplikaci různých systémů akreditování a certifikace v oblasti kulturně – historických atraktivit. Z toho profitují i cestovní kanceláře, které pak vytvářejí své nabídky v kontrastu k masové turistické nabídce.

Celkově se dá konstatovat, že v posledních letech dochází v celosvětovém měřítku k nárůstu počtu návštěvníků muzeí nebo památek. Tento trend ale nelze kvalifikovat jako zvyšující se zájem o kulturu. Je spíše důsledkem následujících jevů:

- neustále vzrůstá počet cestujících osob
- v důsledku toho. Že se dovolené zkracují a rozdělují na větší počet kratších cest vede k u nárůstu návštěvnosti kulturních zařízení
- rozšiřují se nabídky kulturních destinací, akcí a různých atraktivit

Ve srovnání s globálními trendy návštěvnosti ve světě lze na základě analýzy návštěvnosti muzeí a památek v České republice po roce 1989 konstatovat, že návštěvnost jen mírně stoupala, případně stagnovala. Bylo by ale nesprávné tento trend označovat jako pokles zájmu o muzea či památky např. v porovnání s návštěvností před rokem 1989. Zde je nutno mít na paměti, že bylo velké množství hromadně organizovaných zájezdů (mnohdy i nepovinně povinnou účastí), které organizovaly revoluční odborové hnutí, Jednotná zemědělská družstva, Svaz socialistické mládeže. Po roce 1989, kdy přestaly být podobné zájezdy organizovány, se zvětšuje podíl zahraničních turistů. Mezi jednotlivými typy kulturních destinací existují velké rozdíly v poměru mezi zahraniční klientelou a domácími návštěvníky. Např. pro pražská muzea je charakteristický až dvou třetinový podíl

zahraničních turistů. Naopak některá muzea a památkové objekty uvádějí takřka pouze návštěvníky tuzemské.

Někdy se setkáváme i s trendem, že marketingová orientace určitých destinací se orientuje pouze na zahraniční klientelu a opomíjí domácí. Tento přístup není dobrý, protože je třeba si uvědomit, že stabilní kádr zájemců z řad domácích návštěvníků je stěžejním faktorem pro dlouhodobý rozvoj. Z výše uvedeného jednoznačně vyplývá, že je třeba otázku návštěvnosti kulturních organizací vnímat v úzké vazbě na otázku participace domácích obyvatel na kultuře a možnosti jejího rozvíjení. Dostupné statistické a sociologické výzkumy ale bohužel dokazují, že podíl občanů České republiky na kultuře, obdobně jako náklady, které jsou vynakládány na kulturu v rodinných rozpočtech, jsou v porovnání s vyspělými světovými zeměmi nižší. Bohužel průzkumy dokazují, že v našich podmínkách dochází spíše k nárůstu obliby trávení volného času a s tím spojených aktivit formou nakupování a nenáročných forem odpočinku. Na druhé straně se to promítá stagnací zájmu o účast v kultuře.

9.1 PRODUKT KULTURNÍ DESTINACE

Často se v prostředí kulturních organizací setkáváme s tím, že je zde marketing redukován pouze na propagaci a komunikaci, a proto bývá jak personálně tak i organizačně oddělen od odborné složky. Nejvýstižněji toto charakterizuje Philip Kotler, jeden z klasiků moderního marketingu, toto velice pregnantně charakterizuje „Sebekreativnější a sebedramatičtější reklama nemůže prodat ve své podstatě slabou nabídku“. Z toho vyplývá, že aby byla marketingová strategie účinná, funkční a také smysluplná musí být propojena se všemi fázemi tvorby produktové nabídky.

Produkt kulturní instituce může mít různé podoby. Např. někde může funkci produktu sehrát samotné prostředí, jeho malebnost, výhledy do krajiny, architektura (Trosky v Českém ráji). Pro muzea jsou to podoby různých stálých expozic a proměnných výstav, někdy to je spojení např. architektury budovy s edukačními a kulturními programy. S tím ale souvisí další služby – nejenom jejich nabídka, ale i kvalita (občerstvení, suvenýry, koncerty,...). Je třeba mít i na patrnosti, že např. řada kulturních institucí nabízí své služby nejenom široké veřejnosti, ale rovněž i úzce definované skupině badatelů, studentů. Při tvorbě různých produktů je třeba prioritně si uvědomovat, že základním produktem každého muzea, památky je uchování svěřeného kulturního dědictví. Z toho se musí vycházet. Za produkty těchto institucí je proto nutno považovat i péči o historický objekt jako takový, konzervace a

restaurování movitých památek, odborné zpracování fondů v podobě katalogů, publikace, pořádání historických slavností,...

Často se setkáváme s tím, že dochází k určitému konfliktu mezi posláním kulturní instituce a jeho využitím veřejností. Jako příklad uveďme např. kapli svatého Kříže na hradě Karlštejně. Kaple a její zachování je základním produktem této památky. Na druhé straně omezení jejího provozu z bezpečnostních, klimatických a jiných důvodů vede k určitému limitování a regulaci její návštěvnosti pro veřejnost. Obdobně lze třeba chápat i zapůjčení nějakého unikátní exponátu na zahraniční výstavu. Často po zvážení všech možných rizik spojených s přesunem vede k tomu, že dílo zůstává in situ a není zapůjčeno a prezentováno. Produktem muzea. Galerie, památkového objektu pro veřejnost je tedy nabídky expozic, instalací, prohlídek, přednášek a doprovodných programů. Z pohledu konzumenta historického dědictví je základním produktem prožitek, který návštěvou získává. Podoby prožitku mohou být různé od duchovního niterného naplnění přes relaxaci, získání nových informací, zábavu. Cílem by mělo být nejenom poskytnout momentální prožitek, který by byl vázán na dobu návštěvy, ale i umožnit návštěvníkovi, aby se zkušenost z návštěvy projevila i ve formě nějakého dlouhodobého a trvalého přínosu a zhodnotila rozvoj jeho osobnosti.

Produkty kulturních organizací rozlišujeme na: produkt základní a produkt rozšířený

Základní produkt: Každá kulturní organizace by se měla snažit, aby její základní produkt (v podobě expozic, instalací, výstav, edukačních programů) byl co nejkvalitnější. Ten by pochopitelně měl doplňovat co nejkvalitnější i produkt rozšířený, pod kterým chápeme komplex doplňkových služeb, od kulturních a zábavných programů přes obchod se suvenýry až po občerstvení..

Problém tkví v dnešní době v tom, jak vyhovět poptávce současného návštěvníka v široké škále doplňkových aktivit, služeb, budováním inovací nabídky, aniž by ovšem strádala kvalita a integrita a poslání základního produktu dané kulturní organizace. Úspěch dané organizace a její atraktivita, která je v konečném důsledku poměřována počtem návštěvníků, jejich spokojeností a výnosy je podmíněna rovnováhou kvalitních sbírek a programů, prostředí a služeb včetně komerční nabídky. Dnes se již často setkáváme s tím, že základní produkt organizací (estetický a vzdělávací, který je založen na vnímání expozic a instalací) není jediným (někdy ani hlavním) motivem návštěvy. Pro poměrně významnou část návštěvníků se stává hlavním motivačním cílem návštěvy prohlídka mediálně známé budovy, díla, akce,... S obdobným trendem se setkáváme nejenom ve světě, ale i v České republice. Rozšířené nabídky různých doplňkových služeb jsou ale i určitým rizikem, že návštěvník

„unikne“ k různým doplňkovým službám (gastronomická zařízení zábavní aktivity,...) a nenavštíví základní produkt nabízený danou kulturní organizací. Z toho vyplývá základní otázka: Jak být vstřícný vůči potřebám a zájmům veřejnosti a získat její zájem, a přitom nerozdmělnit svoji vlastní identitu? Je také důležité si uvědomit a zvážit, kdy muzeum nebo památkový objekt funguje spíše jako scéna pro samostatný kulturní program (např. Smetanova Litomyšl, Dvořákův Sychrov, Kratochvílení na zámku Kratochvíle,...) nebo kdy se akce stává nedílnou součástí hlavního produktu (kdy prožitek prostředí památkového objektu by měl zůstat hlavním produktem). Aktuálním úkolem tedy je obhájit před veřejností vystavování základních sbírek muzea nebo mobiliárních fondů památkových objektů jako prvořadý úkol instituce a podřídit mu i organizační a finanční aktivity.

Koncepce vytváření produktových balíčků (packing) je nosnou a perspektivní strategií pro muzea a památkové objekty. Pokud není schopna sama kulturní organizace vytvořit balíček s doprovodnými službami, je vhodné, aby se spojila s komerčními poskytovateli těchto služeb ze soukromého sektoru. Typickým příkladem jsou příspěvkové organizace, které nemohou s výjimkou zpřístupnění jimi spravovaného objektu a případně doprovodného programu nabídnout víc, se spojují s podnikatelskými subjekty.

Vyšší stupně balíčků již nabízejí, že si zákazník v ceně balíčku kupuje několik věcí, které zahrnují např. kromě ceny vstupného, programu také třeba dopravu, stravování, ubytování). Bývá pravidlem, že součet cen jednotlivých segmentů je nižší než součet cen jednotlivých produktů. To může mít i podobu zájezdu do určité destinace, tzv. tématického balíčku, který v sobě integruje návštěvu několika kulturních organizací (muzea, památkové objekty, galerie, koncert). Kulturní instituce v tomto případě vstupují do určité formy partnerství. Či obchodního vztahu se subjekty turistického průmyslu. Je třeba si ovšem uvědomit, že tím i determinují podobu toho, co návštěvník muzea nebo památky získává. Taková návštěva pak může být jen krátkou zastávkou v rozsáhlém programu.

Některé z produktů se dají distribuovat i mimo vlastní objekt muzea nebo památky. K tomu existují tyto základní distribuční kanály:

- krátkodobé výstavy a zápůjčky
- akce a programy mimo budovu muzea nebo areál památkového objektu
- muzeum ve veřejném prostoru
- publikace
- elektronická distribuce

10 KOMUNIKACE A PROPAGACE

Komunikace je jednou z konstant činnosti muzea anebo památkového objektu. Samotný proces marketingu je založen na soustavné a komplexní komunikaci s veřejností jak se skutečnými, tak i potenciálními návštěvníky kulturní instituce.

Za komunikační kanály, které jsou součástí produktu, považujeme:

- expozice, instalace, výstavy, programy
- publikace
- budova muzea, areál památkového objektu, exteriéry, parky, zahrady
- personál

Za komunikační kanály, které jsou součástí propagace, považujeme:

- vizuální styl
- marketingové tiskoviny
- publicita a public relations
- reklama
- internet
- přímý marketing
- podpora prodeje

Budování image kulturní organizace je určitý souhrn obrazů a asociací, které jsou ve vědomí návštěvníků.. Je to jeden z důležitých faktorů, který ovlivňuje návštěvnost. Na rozhodování potenciálního návštěvníka působí konkrétní kulturní organizace. Současný trend je, že spotřebitelé stále více konzumují tzv. „značkové“ zboží i služby, jejichž prostřednictvím i často budují svou identitu a společenské postavení. Toto se přenáší i do prostředí trávení volného času a spotřeby kultury. Soudobé teorie marketingu v kultuře kladou na promyšlené budování identity kulturních organizací velký důraz. Image kulturní instituce musí být něco, na co budou zákazníci reagovat, co je bude přitahovat nebo čeho se budou chtít zúčastnit. Image produktu, služby nebo organizace pak funguje k přilákání pozornosti, vybudování známosti a důvěry. Každá kulturní instituce by se měla naučit využívat efektu značky, která by symbolizovala identitu muzea nebo památky a tím i odlišovala daný subjekt od jiných. Vysoká míra povědomí o značce pak bezesporu představuje určitou konkurenční výhodu

daného muzea nebo památkového objektu. V případě kulturních památek by marketingová strategie cílevědomého budování image instituce neměla být jenom cílem samo o sobě, ale prostředkem k naplňování dlouhodobých cílů organizace, který je vybudovat takový vztah s veřejností, který je vybudován na vzájemné důvěře.

Základním předpokladem úspěšné marketingové komunikace kulturní instituce je její fyzická dostupnost, do které bychom mohli zahrnout tyto segmenty:

- otevírací doba
- vnější prostředí kulturní instituce, přístup k ní, značení, parkování

Otevírací doba – většina památkových objektů a některá z muzeí jsou otevřena pouze v sezóně. Příčiny lze hledat jednak v objektivních provozních důvodech a zčásti také v důvodech značných výkyvů v objemu poptávky. Omezení návštěvní doby může mít i jiné důvody, které potom brání širšímu využití veřejností (např. dlouhé polední přestávky – dochází jednak ke ztrátě potenciálních návštěvníků, kteří nechtějí čekat a zároveň daná instituce vysílá i dost negativní signál o své neochotě uspokojit poptávku veřejnosti). Rozšíření provozní doby kulturních institucí je nedílnou součástí komplexního procesu zvyšování přístupnosti a budování návštěvnosti. I v objektivně složitých ekonomických podmínkách je třeba hledat způsoby, jak prodlužovat návštěvní dobu. Další formou jsou i akce, kdy je možné si prohlédnout např. muzea či památkové objekty za zvláštní atmosféry v noci (např. od roku 2004 – tzv. Muzejní noci, noční prohlídky zámků,...).

Vnější prostředí kulturní instituce, přístup k ní, značení, parkování patří k dalším velice důležitým segmentům, které ovlivňují úspěšnost dané organizace. Dostatečné a jasné směrové značení příjezdu a přístupu ke velice důležité, v praxi ovšem často bagatelizované a podceňované. U většiny našich kulturních organizací je značení pouze na základní úrovni – formou jakési směrovky. Mnohé objekty jsou pro turisty takřka ukryty. Přitom si je třeba uvědomit, že bloudění a hledání destinace a s tím spojená značná ztráta času působí negativně a zároveň i negativně naladí návštěvníka, aniž by ještě do muzea či památkového objektu vstoupil. Nedostatkem řady kulturních institucí je malá či vůbec žádná parkovací plocha v blízkosti objektu. Pak je to jedna z klíčových bariér rozvoje cestovního ruchu. Pokud parkoviště jsou a jsou hlídána, zvyšuje se tím komfort návštěvníka a zvyšuje úroveň poskytovaných služeb. Je ovšem pravdou, že výše parkovného u některých významných a hojně navštěvovaných objektů (hrad Karlštejn, zámek Konopiště,...) pro určitou skupinu návštěvníků znamená nezanedbatelné zvýšení nákladů spojených s výletem a potom se může i hlídané parkoviště stát bariérou odpuzující od jejich návštěvy.

Dalším důležitým prvkem, který výraznou měrou ovlivňuje návštěvníka je i vstup do objektu či areálu a určitý komfort a přehlednost informačního systému, který je zde návštěvníkovi předestírán. Za absolutně nevyhovující je třeba považovat takovou formu, kdy návštěvník, který si chce muzeum či památkový objekt prohlédnout, musí „zvonit“. Tato opatření jsou samozřejmě zdůvodňována personálními podmínkami, limity pracovníků a limity rozpočtovaných osobních nákladů, ale touto cestou si daná instituce vytváří zcela reálnou psychologickou bariéru mezi sebou a návštěvníkem. Tato forma doplněná třeba špatným značením, stísněným nebo neodpovídajícím způsobem vybaveným vstupním prostorem už sama o sobě vytváří efekt nepřístupnosti a nekomunikativnosti, případně i omšelosti a neatraktivnosti dané kulturní instituce. To hned na počátku může ovlivnit návštěvníka natolik, že negativně ovlivní hned u vstupu jeho prožitek, případně ho i odradí od opakované návštěvy či doporučení návštěvy dané kulturní organizace známým. Výzkumy dokazují, že tyto, zdánlivě druhotné aspekty, značně návštěvníky ovlivňují. (někdy i více než vlastní kvalita produktu daného muzea, památky – tj. jeho expozic či instalací. Znatelného efektu lze u muzeí ve městech dosáhnout výrazným značením a úpravou exteriéru tak, aby vizuálně odlišil vstup do takové instituce. Velkou pozornost a péči je třeba věnovat rovněž tzv. vstupním prostorám, které by měly vytvořit základní zázemí služeb – tj. pokladna, informace, šatna, obchod. Velice dobré je i vytvořit odpočinkové minizóny. Celkový prožitek, který návštěvník získává, je silně ovlivněn a vytvářen prostředím, tedy kvalitou interiéru. Nedostatečný objem finančních prostředků na rekonstrukce a údržbu objektů se zákonitě odráží i ve snížené kvalitě vnitřního prostředí, kde celková omšelost a opotřebování vedou ke snižování kvality a intenzity prožitku.

Dalším důležitým momentem je, aby všechny prostory, kudy se návštěvníci pohybují, byly označeny jednoduchým, ale graficky nápaditým orientačním systémem, který usnadní orientaci v prostředí kulturní organizace. V kvalitě interiéru hrají důležitou roli i osvětlení, barevné řešení vnitřních prostor a jejich výzdoba (týká se především muzeí) a určitým vnitřním komfortem.

Je třeba vycházet i z nezbytného předpokladu, že návštěva kulturní instituce, ať již je to muzeum, galerie nebo památkový objekt, by měla být bezproblémovou a bezpečnou aktivitou. Úkolem vedení institucí by tedy mělo být zajistit co nejbezpečnější prostředí a snažit se o prevenci nevhodného či násilného chování (kriminalita – odcizování peněženek, fotoaparátů,...) vůči návštěvníkům a jejich majetku.

Jedním z faktorů, který nejvíce ovlivňuje úspěch kulturní organizace a spoluvytváří image a postoje návštěvníků, je personál. Personál je de facto prostředníkem mezi památkou a

návštěvníkem a jeho chování a jednání ovlivňuje i vlastní prožitek z návštěvy. Veškerý personál by si měl uvědomit, že reprezentuje instituci navenek. Tomu by měl přizpůsobit nejenom své chování a jednání vůči veřejnosti, ale i styl svého oblékání. Dalo by se říci, že výběr kvalitního personálu, jeho zaškolení, kontrola a motivace k odpovídajícímu jednání je základem tzv. interního marketingu. Všichni zaměstnanci by se měli řídit určitými pravidly, jejichž dodržování výrazně ovlivňuje atmosféru muzea, památkového objektu. Odpočinek, příprava a konzumace jídla ze strany personálu mají probíhat zásadně v určených prostorách mimo dosah návštěvníků. Velice výrazná je role především průvodců na památkových objektech, kde průvodce je nejenom již zmiňovaným prostředníkem mezi památkou a návštěvníkem, ale zároveň podstatnou měrou spoluvytváří kvalitu produktu a ovlivňuje sílu vnitřního prožitku návštěvníka.

10.1 PROPAGACE

V současné době obrovského množství nabídek na trávené volného času nemůže kulturní instituce spoléhat jen na kvalitu svého produktu, ačkoliv by měl být samozřejmě základem. Dnešní prostředí útočících reklam je důkazem toho, že i sebekvalitnější a sebehodnotnější produkt nemůže sám o sobě zaujmout bez masivní propagační a reklamní kampaně, která navíc musí být viditelná. K takovým výstupům patří drobné tiskové materiály, ale i celoplošné kampaně a případně speciální akce, které upozorňují na daný produkt. Propagaci je třeba chápat jako určitý způsob komunikace s veřejností a prostředek k poskytování informací o dané kulturní organizaci a jejích produktech. Zároveň musí působit podpůrně i na podporu prodeje daného produktu.

Propagační strategie muzea, galerie nebo památkového objektu musí proto obsahovat tyto hlavní fáze:

- identifikace cílových skupin, kterým je produkt určen
- určení propagačních a komunikačních cílů ve vazbě na strategické cíle instituce
- stanovení určitého poselství pro specifické cílové skupiny
- zvolení propagačních kanálů a médií
- vyhodnocení efektivity a zpětná vazba

Každá kulturní organizace by se v rámci své komunikace s veřejností měla zaměřit buď na jediný cíl nebo i několik najednou. Nejdůležitější je:

- informovat potenciální uživatele o tom, že dané muzeum, galerie, památkový objekt vůbec existuje, informovat o jeho stále nabídce, čímž by měla vyvolat pozornost veřejnosti jako takové
- informovat o aktuální nabídce (např. nová expozice, výstava, nově zpřístupněný a zrestaurovaný interiér,...)
- udržovat neustálou a trvalou povědomost o kulturní instituce (forma neustálých informací v tisku, rozhlase,...)
- spoluvytvářet a posilovat image muzea
- neustále připomínat politickým a veřejným činitelům, médiím i sponzorům základní cíle a poslání dané kulturní organizace

Kulturní instituce musí svým působením navenek přesvědčit návštěvníka, aby opravdu danou destinaci navštívil. Takovou formou působení je tzv. propagační mix (někdy také marketingový mix), který obsahuje v různé intenzitě a míře výše uvedené faktory.

Jak již bylo řečeno, pro muzeum či památku je nutno vytvořit jakousi identitu, která ho odlišuje od ostatních. Identita je dána především povahou sbírek nebo mobiliárních fondů, zaměřením a kvalitou programů. Klíčovým v této oblasti je i dodržení jednotného vizuálního (grafického) stylu – např. řešení vstupenek (znázorňují např. památku, nebo logo instituce či mapku regionu, odkazující na další památky – viz např. strategie Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Liberci pro památkové objekty v jeho správě). Pokud jsou instituce absolutně odlišné je vhodný i výjimečný design, kde je důsledně a s pozorností k detailu vytvářena grafická podoba výstupů jako nástroje k podpoře identity. Vlastní grafický manuál, který jednoznačně definuje styl muzea nebo památky, je velice důležitý. Měl by mimo jiné definovat podobu loga, volbu barev, fontů, tiskových stylů a zásady užití v jednotlivých produktech.. Schválená a jednotná podoba grafického stylu by se měla projevovat ve všech tištěných výstupech (katalogy, průvodce, letáčky, plakáty, pozvánky, kancelářské potřeby, visačky personálu,...)

Marketingové materiály

Důležitým aspektem základního produktu muzea, galerie nebo památkového objektu jsou katalogy, průvodce, sborníky,... Současně by ale měly kromě odborné stránky naplňovat i marketingové a propagační cíle, čehož lze dosáhnout důslednou péčí o grafickou podobu,

uváděním kontaktních adres a odkazů na další informační kanály, případně i vhodně vloženým listem s aktuální nabídkou.

Dalším typem jsou materiály, které jsou vydávány k marketingové a propagační činnosti, k nimž řadíme především leporela, letáčky, skládačky. Prioritou by měla být pozornost umístování těchto materiálů na místa s vysokou koncentrací turistů (informační centra, ubytovací zařízení, restaurace,...).

Reklama je v případě kulturních institucí vhodná jako specifický marketingový kanál pro komunikaci omezeného množství informací velkému počtu osob. Má sloužit k:

- zviditelnění kulturní organizace
- zviditelnění jejich specifických produktů . expozic, instalací, výstav, programů
- Většina komplexních celoplošných reklamních kampaní v sobě zahrnuje:
- podání informace o existenci kulturní organizace
- prosazení dané destinace do povědomí potenciálních klientů
- vybudování preference a rozhodnutí o návštěvě

V rámci muzeí, galerií či památkových objektů by měla reklamní strategie obsáhnout sled těchto fází, které na sebe navazují:

- stanovení hlavního cíle
- definice cílových skupin
- vyspecifikování toho, co se od jednotlivých cílových skupin očekává jako odpověď na kampaň
- vazba reklamní kampaně na další propagační kanály a komunikační mix
- rozpočet
- obsah kampaně
- média a kanály, jejichž prostřednictvím bude kampaň realizována
- časový harmonogram

V dnešní době kulturní organizace využívají prakticky celé šíře dostupných reklamních médií:

- tištěné materiály
- televizní a rozhlasová reklama

- venkovní reklama (plakáty, billboardy, pouliční panely, vozy MHD, neony,...)
- mobilní reklama (chodící reklamy, balony, létající poutače,..

Pochopitelně, že možnosti využití placených reklam jsou v kulturní sféře hodně limitovány disponibilními finančními prostředky. Plošné televizní reklamy mají svou značnou účinnost, ale jsou finančně velice náročné. Proto pro většinu lokálních kulturních institucí nepřipadá z finančních důvodů v úvahu. Zde je pak vhodnou formou k jejich propagaci zařazení do pořadů vysílaných Českou televizí typu Toulavá kamera, O korunu krále Karla,... Nosnou alternativou k televizním spotům je reklama rozhlasová, která je cílená na určité cílové skupiny (např. kulturní programy vážené hudby na stanici ČR 2).

Kromě volby vhodného reklamního média je důležité i sprvné načasování kampaně, která se většinou vztahuje k časově omezené nabídce.

10.2 PUBLICITA A PUBLIC RELATIONS

Tato forma obsahuje systematickou a plánovitou činnost, která směřuje k vytváření a upevňování důvěry a dobrých vztahů kulturní organizace s klíčovými skupinami veřejnosti. Public relations je jednak činností reaktivní, tj. reaguje na vzniklé situace (např. i neutralizace nepřátelských postojů (historicky tento aspekt dominoval). Dále je i činností proaktivní, kde se zaměřuje na plánovité formování a ovlivňování postojů veřejnosti a specifických cílových skupin

V rámci muzeí, galerií, památkových objektů můžeme rozlišovat public relations:

- image PR – tj. budování a řízení image
- rutinní PR – představování nových produktů spolupráce s médii, zájmovými skupinami, místní komunitou, zvyšování viditelnosti
- krizové PR
- Hlavní nástroje PR v prostředí kulturních institucí jsou:
- tisková zpravodajství, výroční zprávy
- tiskové konference, semináře, vernisáže a speciální akce
- osobní vztahy a lobování

Za rozhodující, zejména u menších kulturních organizací, je publicita, tedy bezplatná zmínka o dané organizaci v médiích v různých formách (zde nejcennější jsou doporučení

k návštěvě formou osobních svědectví a doporučení). Při tom je samozřejmě důležitá již zmiňovaná kvalita produktu a poskytovaných služeb. Neméně důležitá v této oblasti je i koncepční a kontinuální práce instituce s médii. Kulturní instituce typu muzeí, galerií, památkových objektů mají v dnešním světě plném překotných změn především zosobňovat určitou kontinuitu, trvalost. Média se orientují na kulturní sféru (nejenom u nás, ale i ve světě) vepíše ve spojování s určitými krizovými situacemi (krádež exponátu, živelné pohromy, nedostatek financí na obnovu památek, nedostatek ostatních osobních nákladů na památkových objektech a s tím související problematika zajištění průvodcovské služby,...). Mnohem hůře se získává publicita pro základní nabídku určité kulturní instituce.

Jaké jsou možnosti kulturní organizace ovlivnit tvorbu publicity žádoucím směrem?

- tvorbou kvalitních tiskových materiálů (v případě otevření nějaké expozice by měly mít podobu podrobného tiskového zpravodajství s obrazovou dokumentací)
- pořádáním tiskových konferencí, které předcházejí významné akci, kde by se měli zástupci médií možnost dozvědět podrobnější informace
- taktikou vytváření událostí – např. výročí založení, publikování knihy o dané památce, pořádání konference
- zmiňování kulturních organizací v různých informačních zdrojích pro kulturní veřejnost, turisty (např. kulturní přehledy, mapy, bedekry, magazíny leteckých společností,...)

Za velice důležitý nástroj PR je třeba považovat výroční zprávu, která přináší informace o činnosti organizace za uplynulé období, včetně základního přehledu hospodaření. Kromě informací, které výroční zpráva poskytuje, je pro veřejnost i signálem, že jí záleží na transparentních vztazích s veřejností.

Z hlediska PR se kromě komunikace s běžnými návštěvníky kulturní organizace orientuje i na určité specifické a zájmové skupiny (odborná veřejnost, politici, představitelé státních a místních orgánů, představitelé podnikatelské sféry – sponzoři). Intenzita a povaha vztahů s klíčovými zájmovými skupinami je dána především osobnostmi jednotlivých ředitelů kulturních organizací a jejich přístupem. Ředitelé musí vystupovat jako reprezentanti, mluvčí, lobbyisté „svých“ organizací. Prostředkem rozvíjení tohoto PR jsou především vernisáže a jiné speciální akce.

10.3 KRIZOVÉ PUBLIC RELATIONS

Kulturní organizace jsou vystaveny poměrně širokému spektru situací, které mohou vyvolávat negativní publicitu a z hlediska public relations být krizovými. Jejich zdrojem mohou být reálné problémy organizace, jejich zaměstnanců – může jít o krádež exponátů, poškození exponátů zjevné chyby při řízení, chyby v řízení, špatná kvalita poskytovaných služeb, kontroverze vyvolaná vystavením určitých děl. Pochopitelně, že krize může být vyvolána i určitými zájmovými skupinami a s nimi spřízněnými médii. Každá kulturní organizace by měla mít proto připraven základní mechanismus pro případ krize. Stěžejním zájmem by mělo být:

- udržení dlouhodobého vztahu důvěry v kulturní organizaci
- v případě jakéhokoliv problému ho otevřeně zhodnotit a pojmenovat
- přiznání vlastní spoluodpovědnosti za danou situaci

Jaké jsou procedury k přípravě řešení krizových situací:

- identifikace a analýza možných rizik a potíží
- stanovení způsobu komunikace – stanovení konkrétních zaměstnanců, kteří budou komunikovat s médii
- výběr komunikačních zařízení
- trénink zaměstnanců

Pro kulturní organizace by mělo být v dnešní době samozřejmostí profesionalizovat agendu public relations a stanovit, kdo a jakým způsobem bude komunikovat s médii.

10.4 INTERNET

V podmínkách kulturních organizací sehrává internet tyto dvě základní role:

- produkt muzea
- nástroj komunikace a propagace

Prostřednictvím internetu získávají informace:

- potenciální návštěvníci kulturní organizace (charakter expozic nebo instalací, specifika kulturní organizace,...)

- pravidelní návštěvníci – aktuální informace o novinkách programu
- specializované skupiny návštěvníků (badatelé, studenti,..)
- široká cílová skupina mladé generace, která se spíše než o kulturní organizace zajímá o nové informační technologie a pracuje pravidelně s internetem a návštěva internetových stránek je může dovést až k návštěvě kulturní organizace

Díky rychlému rozvoji tohoto média platí dvojnásob nutnost pravidelné údržby a aktualizace. Budování adekvátních stránek kulturní instituce by proto mělo být chápáno nikoliv jako jednorázový proces, ale jako proces kontinuální. Musí proto být pro tuto činnost vyčleněny jak stálé finanční, tak i lidské zdroje.

10.5 PŘÍMÝ MARKETING

Jeho metody se v našich podmínkách v rámci kulturních organizací zatím příliš nerozšířily. Pro praxi kulturních institucí má největší význam přímý marketing pomocí pošty a elektronický marketing. Formu lze využít i při budování členské základny – např. informací o vytvoření spolku přátel spojenou s nabídkou členství. Základním předpokladem je vytvoření databáze adresátu přímého marketingu. Výhody této formy marketingu:

- adresnost ve vztahu k definovanému segmentu
- možnost personalizace obsahu a stylu sdělení
- operativní načasování
- vybudování a udržování osobního vztahu s klientelou

V poslední době se rozšiřují rovněž metody tzv. přímého prodeje, jejichž cílem může být:

- přilákání návštěvníků = zvýšení návštěvnosti a výnosů ze vstupného
- oslovení a přilákání specifického segmentu návštěvníků
- zvýšení prodeje v obchodě se suvenýry
- usměrnění poptávky o návštěvu např. výstavy na určité období

K nejběžnějším formám podpory prodeje v rámci kulturních organizací patří slevy vstupného či dny volného vstupu pro určité kategorie návštěvníků (Mezinárodní dny památek a sídel, Dny evropského dědictví,...).

Mnohem méně jsou využívány formy různých soutěží, her nebo odměn – např. v podobě produktového balíčku – např. spojení s jiným subjektem – při předložení vstupenky na prohlídku zámku je sleva v restauraci (např. zámek Sychrov). Další formou jsou turistické produkty podporující vzájemně návštěvnost památek v regionu – např. „Po stopách Albrechta z Valdštejna“ – turisté sbírají razítka partnerských objektů a nasbírání určitého množství získávají pamětní minci.

Působení kulturní organizace mimo vlastní objekt.

Jedná se o zvláštní formu produktu formou:

- putovních výstav
- přednášek, osvětové a odborné činnosti pracovníka kulturní organizace

11 ROZVOJ FINANČNÍCH ZDROJŮ KULTURNÍCH INSTITUCÍ

Důležitým cílem marketingu kulturní organizace je rovněž generování finančních zdrojů pro organizaci. Vzhledem k omezeným veřejným financím je tento aspekt velice důležitým. Těžko lze počítat s vyššími dotacemi ze státního rozpočtu, ale na druhé straně je třeba kalkulovat s narůstajícími ekonomickými potřebami kulturních organizací., což je ovlivněno následujícími skutečnostmi:

- chronické podfinancování v oblasti péče o nemovitosti, movité památky i infrastrukturu
- nutnost investic do nových expozic, výstav, publikací – kulturní instituce si musí udržet své postavení na trhu volného času a musí být konkurenceschopné
- vytvářet nové kapacity v souvislosti s plněním nových úkolů (edukační, marketingové,...)
- potřeba rozšířit základnu návštěvníků
- postupné vyrovnávání podhodnocení ohodnocování lidí pracujících v kulturní sféře
- růst cen vstupů, které zvyšují provozní náklady

Z toho vyplývá, že organizace, které se chce dále rozvíjet a nechce stagnovat, musí rozvíjet svoji nabídku a úroveň služeb. Zde vše naráží na legislativní bariéry, určité myšlenkové stereotypy i psychologické bariéry.. Je nutno najít vždy pro každou kulturní instituci hranici, aby její tržní chování památku nedegradovalo a nebylo v konfliktu s jejím posláním a prioritami, pro něž byla zřízena.

Rozvoj vlastních zdrojů není smyslem kulturních institucí, ale snižuje závislost na veřejných financích a zvyšuje tak odolnost organizace v rizikovém vnějším prostředí. Do budoucna bude rozvoj vlastních zdrojů financování patřit ke stěžejním úkolům managementu. K tomu je na druhé straně ale potřeba z pozice zřizovatele garantovat, že budování vlastních zdrojů příjmů negativně neovlivní snižování dotace a organizace si může ponechat veškeré získané prostředky a posilovat jimi svůj rozpočet.. Rozvoj komerčních aktivit v prostředí

českých kulturních organizací naráží i na nedostatek investic. V důsledku to vede i k nemožnosti poskytovat kvalitní služby.

11.1 VSTUPNÉ A CENOVÁ POLITIKA

Vstupné je bezesporu základním zdrojem příjmů z vlastní činnosti. Do roku 1990 bylo v našich podmínkách tradičně velice nízké – symbolické.. Po roce 1989 dochází jednak k jeho nárůstu a i diferenciaci, která je podmíněna poptávkou. Stanovení ceny vstupného nemá ale pouze rozměr ekonomický. Je rovněž jedním z nástrojů řízení a naplňování strategických cílů kulturní organizace. V této oblasti je velice produktivní cenová diferenciacie různých produktů (např. základní produkty – ceny nižší, specializované velké výstavy – vstupné vysoké). Existují i formy určitých cenových pobídek – rodinné vstupné nebo vstupné formou „kulturních pasů“, kde je pak zlevněné vstupné na více objektů, které do projektu vstoupily.

11.2 KOMERČNÍ ČINNOSTI A SLUŽBY

11.2.1 Obchod

Provozování obchodu má pro každou kulturní organizaci dvě základní funkce:

- rozšíření nabídky služeb, dnes už považováno za standardní součást nabídky
- finanční výnosy jako jeden ze zdrojů příjmů

Stěžejní pro úspěšnost obchodu je volba správného sortimentu Sortiment by měl obsahovat následující kategorie výrobků:

- katalogy, průvodce, pohledy, leporela, tištěné i elektronické publikace
- suvenýry zboží s motivy památkového objektu, muzea, sbírek – např, plakáty, záložky, bloky, tužky, hrací karty, přáníčka, kalendáře,...
- další sortiment suvenýrů (např. repliky vystavených exponátů,...)

11.2.2 Catering

Provozování pohostinského zařízení at' již vlastními silami nebo na základě smluvního vztahu v areálu kulturní organizace patří k základním standardům nabídky služeb. V případě, že kulturní organizace provozuje takové zařízení sama, musí být taotomožnost tzv. jiné činnosti zakotvena v jejím statutu, musí mít živnostenské oprávnění a po dohodě se

zřizovatelem plně odpovídá za hospodářský výsledek této jiné činnosti. Ziskem z ní pak posiluje svůj rozpočet. V případě, že je tato služba zabezpečována jiným subjektem na základě smluvního vztahu, je nezbytná vzájemná vazba a společně tvořené balíčky služeb.

11.2.3 Pronájmy a speciální akce

K jedněm z nejdůležitějších zdrojů financí patří i pronajímání prostor na pořádání akcí (Např. na zámku Sychrov se uskuteční ročně kolem 300 svatebních obřadů) Přínosy z těchto akcí musí být samozřejmě velice pečlivě zvažovány ve vztahu k základnímu poslání muzea nebo památkového objektu. Základní zásadou při takovýchto akcích je zajištění bezpečnosti prostorů a v nich prezentovaných sbírek nebo mobiliárních fondů. K obecnému požadavku patří i zpracování důkladné smlouvy, která stanoví co pronajímatel může činit, včetně sankcí za porušení pravidel. Toto se týká i tak specifických pronájmů, jakými jsou filmování.

Důležité je i hledisko kulturní. Např. pokud je sál, který slouží k pořádání koncertů, pronajat ke stejnému účelu jinému subjektu, může se tato možnost nabídnout jako produkt k rozšíření základní nabídky. Rovněž pořádání různých odborných konferencí, symposií, které jsou pořádány jiným subjektem v pronajatém prostoru kulturní organizace, může tuto organizaci velice zviditelnit.

V případě, kdy jsou pořádány společenské akce typu svateb, prezentací, firemních večírků a oslav je třeba tyto striktně oddělit od běžného návštěvnické provozu a pořádat je pokud možno mimo otevírací dobu

11.2.4 Sponzoring a fund raising

Devadesátá léta 20. století bychom mohli charakterizovat jako dobu poměrně značného rozmachu sponzoringu. Po roce 2000 však sponzorování kulturní sféry, včetně kulturních organizací spíše stagnuje. Je to zapříčiněno jednak tím, že různých podmocích a bankách vystřídaloby bývalé vedení nové, generace, které se více orientuje na finanční stabilitu a hospodářské výsledky svěřených podniků, a proto omezují i sponzorské aktivity. V současné politicko – ekonomické situaci lze těžko předpokládat, že by se situace ve prospěch muzeí a památkových objektů zlepšila. Daleko perspektivnější je šance využívat podpory místních akcí ze stran místních dárců (zde se ale situace v různých regionech naší republiky značně liší). Velmi důležité je kromě získávání sponzorských finančních příspěvků rovněž i navazování úzkých kontaktů a dobrých vztahů s místním prostředím a snažit se kultivovat vědomí, že kulturní instituce by měla být podporována.

Důležitá jako u public relations je i zde profesionalizace těchto aktivit. Fund raising je činnost, která se zaměřuje k mobilizaci potencionální zdrojů a získávání prostředků. Všechny fund raisingové aktivity musí vycházet z několika důležitých zásad:

- vhodné je hledat sponzory a partnery pro jednotlivé konkrétní projekty, programy a produkty a to i velmi úzce definované (např. vydání katalogu)
- účelné je podrobné zpracování nabídky a poptávky pro jednotlivé typy sponzorů – tedy co kulturní organizace sponzorovi nabízí a co za to chce.
- Pro jednotlivé sponzorské produkty (např. katalog, výstava, ...) sestavit jednoduché prezentační materiály a specifikovat, zda jde o peněžní nebo naturální plnění.
- Motivy a důvody k podpoře jsou různé. V našich podmínkách jde především o publicitu, zlepšení image společnosti, budování prestiže
- Instituce poukazují při získávání finančních prostředků i na výsledky, které dosahují díky této podpoře
- Musí se vycházet ze zásady, že kulturní organizace je plnohodnotným partnerem a nikoliv pouhým prosebníkem

11.2.5 Kluby nebo spolky přátel, členské programy

V zahraničí je velice častým nástrojem podpory kulturní instituce určitý klub nebo spolek přátel, které zároveň i tvoří trvalou návštěvnickou základnu a často jsou i nezanedbatelným zdrojem příjmů. Zpravidla tyto spolky nezřizuje např. muzeum, ale pracují při muzeu. Po vzoru ze zahraničí se u nás vytvořily rovněž spolky přátel muzea (např. UMRUM, Národní galerie). Typickým spolkem tohoto typu u památkového objektu je „Spolek přátel zámku Sychrov“, který se vytvořil v roce 1990. Zde se podařilo do této společnosti aktivně včlenit a zapojit i potomky posledních soukromých vlastníků – Rohanů. Díky nim spolek získal na prestiži a vytvořily se i jeho pobočky ve Velké Británii, Francii, Rakousku, Německu a USA. Spolek se snaží nejenom získávat finanční prostředky, které z větší části směřuje na rekonstrukci zámeckého parku, ale má i velký význam jako spolupořadatel kulturních akcí – např. v roce 1992 byla členy Spolku z Velké Británie pozvána oblíbená klavíristka anglické královny, Moura Limpany, jejíž koncert na Sychrově

přinesl benefit ve výši 400.000 Kč, který byl použit na rekonstrukci fasády západního křídla. Spolek pravidelně v zahraničí na českých zastupitelstvech pořádá i odborné přednášky, které popularizují nejenom Sychrov ale celou Českou republiku. Významná je i odborná spolupráce – kontakty s různými zahraničními experty např. na péči o dřeviny. Členové spolku jsou každoročně formou dopisu, který je koncipován ve spolupráci se správou zámku o dění a vynaložených finančních příspěvcích. Zároveň je vytýčen i společný projekt správy zámku a spolku, na který jsou sbírány od členů finanční prostředky (např. rekonstrukce bazénu s fontánou, rekonstrukce branky, restaurování apod.)

Velice důležité u takovýchto spolků je vytváření vzájemných vazeb mezi kulturní organizací a členy spolků nebo klubů. I přesto, že v řadě případů nelze tyto činnosti spojit s přímým ekonomickým výnosem, dochází k vytváření a upevňování společenských vazeb a integraci kulturní organizace do širší společnosti.

11.3 Případová studie: Stávající možné finanční zdroje na obnovu památkového fondu v České republice z vládních i nevládních zdrojů.

„Vlastníci kulturních památek – státní subjekty, soukromí vlastníci, subjekty spravující majetek měst, obcí a církví či různých organizací, občanská sdružení či zájmové organizace – odpovídají za uchování kulturních hodnot v náležitém stavu. Ochrana těchto hodnot vyžaduje průběžnou péči, spolupráci s odborníky i značný objem finančních prostředků. Při aktivním přístupu k péči o památku a její konzervaci, revitalizaci či prezentaci lze kromě vlastních zdrojů získat též podporu prostřednictvím programů, grantů a účelových projektů zřízovaných a organizovaných státními či mezinárodními institucemi a nevládními organizacemi – nadacemi.

Kulturní dědictví, na něž jsou tyto programy zaměřeny, zahrnuje nemovitě i movité kulturní památky, památky vztahující se k významným historickým událostem či osobnostem, dochované urbanistické celky městského či vesnického charakteru, historické zahrady a parky, kulturní krajinu, archeologické lokality atd.

Podmínky týkající se druhu vlastnictví a charakteru památky si stanoví každý program zvlášť, některé programy upřednostňují výjimečné kulturní památky např. evropské dimenze či památky mimořádně ohrožené, jiné jsou zaměřeny na drobné či opomíjené objekty, jež ani nemusí být zapsány v Ústředním seznamu kulturních památek ČR. Spolupráci v jednotlivých programech vždy předchází účast v konkurzu, výběrovém řízení, v němž jsou podle stanovených kritérií předložené návrhy projektů vybírány. Účast tedy vyžaduje dobrou předchozí přípravu, stanovenou koncepci a zpracování návrhu projektu, s nímž zájemce do konkurzu vstupuje, většinou také finanční spoluúčast a další požadavky. Formální podoba předkládaného návrhu je stanovena v podmínkách k účasti a může být u jednotlivých programů různá (vyplněný formulář či dopis představující projekt, přílohy atd.) s určeným nejpozdějším datem k odeslání nebo s možností zasílat návrhy průběžně.

Je věcí úspěšnosti ve výběrovém řízení, do jaké míry budou zhodnoceny prostředky a práce vložené do přípravy projektu. Účast v jednom programu a získané zkušenosti však otevírají cesty k úspěšnému zapojení do programů dalších. Aktivita spojená s přípravou projektu může zahájit spolupráci různých zainteresovaných subjektů včetně veřejnosti např. na záchraně či prezentaci památky přímo v lokalitě i mimo ni, ke které by jinak nedošlo a která může přinést podporu a pomoc při péči o kulturní dědictví i mimo uvedené programy.

Vlastníci kulturních památek – státní subjekty, soukromí vlastníci, subjekty spravující majetek měst, obcí a církví či různých organizací, občanská sdružení či zájmové organizace – odpovídají za uchování kulturních hodnot v náležitém stavu. Ochrana těchto hodnot vyžaduje průběžnou péči, spolupráci s odborníky i značný objem finančních prostředků. Při aktivním přístupu k péči o památku a její konzervaci, revitalizaci či prezentaci lze kromě vlastních zdrojů získat též podporu prostřednictvím programů, grantů a účelových projektů zřizovaných a organizovaných státními či mezinárodními institucemi a nevládními organizacemi – nadacemi.

Kulturní dědictví, na něž jsou tyto programy zaměřeny, zahrnuje nemovitě i movitě kulturní památky, památky vztahující se k významným historickým událostem či osobnostem, dochované urbanistické celky městského či vesnického charakteru, historické zahrady a parky, kulturní krajinu, archeologické lokality ad.

Podmínky týkající se druhu vlastnictví a charakteru památky si stanoví každý program zvlášť, některé programy upřednostňují výjimečné kulturní památky např. evropské dimenze či památky mimořádně ohrožené, jiné jsou zaměřeny na drobné či opomíjené objekty, jež ani nemusí být zapsány v Ústředním seznamu kulturních památek ČR. Spolupráci v jednotlivých programech vždy předchází účast v konkurzu, výběrovém řízení, v němž jsou podle stanovených kritérií předložené návrhy projektů vybírány. Účast tedy vyžaduje dobrou předchozí přípravu, stanovenou koncepci a zpracování návrhu projektu, s nímž zájemce do konkurzu vstupuje, většinou také finanční spoluúčast a další požadavky. Formální podoba předkládaného návrhu je stanovena v podmínkách k účasti a může být u jednotlivých programů různá (vyplněný formulář či dopis představující projekt, přílohy atd.) s určeným nejpozdějším datem k odeslání nebo s možností zasílat návrhy průběžně.

Je věcí úspěšnosti ve výběrovém řízení, do jaké míry budou zhodnoceny prostředky a práce vložené do přípravy projektu. Účast v jednom programu a získané zkušenosti však otevírají cesty k úspěšnému zapojení do programů dalších. Aktivita spojená s přípravou projektu může zahájit spolupráci různých zainteresovaných subjektů včetně veřejnosti např. na záchraně či prezentaci památky přímo v lokalitě i mimo ni, ke které by jinak nedošlo a která může přinést podporu a pomoc při péči o kulturní dědictví i mimo uvedené programy⁵¹

⁵¹ Citát z internetové stránky programu CULTURE 2000

11.3.1 Státní programy a fondy

11.3.1.1 Ministerstvo kultury ČR

Garantem státních programů pro konzervaci a obnovu kulturního dědictví je v České republice resort Ministerstva kultury. Pro oblast evidovaných kulturních památek bylo otevřeno několik účelových programů, které jsou financovány přímo z rozpočtu ministerstva.

11.3.1.1.1 Odbor památkové péče

Program záchrany architektonického dědictví (usnesení vlády č.110/1995.)

Prostředky tohoto programu jsou určeny **na obnovu a zachování kulturních památek, které tvoří nejcennější část architektonického dědictví České republiky** (jako jsou hrady, zámky, kláštery, kostely, paláce, historické zahrady, obranné městské a pevnostní systémy a podobně). Obnova musí mít povahu záchrany existence objektu nebo záchrany těch jeho částí, které tvoří podstatu kulturní památky. **O zařazení do Programu záchrany architektonického dědictví žádají vlastníci památek Ministerstvo kultury prostřednictvím územně příslušných výkonných orgánů státní památkové péče. V případě organizací zřizovaných Ministerstvem se žádosti s Projekty záchrany kulturní památky podávají přímo u Ministerstva kultury České republiky, odboru památkové péče.** Žádosti o zařazení do Programu na daný rok se podávají v květnu roku předchozího. K návrhům projednaným v předkládacím týmu a doporučeným k zařazení do Programu se vyjadřuje schvalovací komise, jmenovaná ministrem kultury. **Sleduje se výše finanční spoluúčasti žadatele.**

Informace o programu poskytují územně příslušné státní orgány státní památkové péče a ministerstvo kultury – odbor památkové péče, oddělení regenerace.

Havarijní střešní program

Z tohoto programu jsou přidělovány prostředky na krytí finančních potřeb pro zabezpečení naléhavé opravy architektonické památky, především odstranění havarijního stavu střechy a staticky narušených nosných konstrukcí.

O příspěvek **žádá vlastník památky** – soukromá osoba, církevní organizace, obecní, okresní a městské úřady, zájmová a občanská sdružení. **Žádost v předepsané podobě se podává v určeném termínu, tj. v lednu daného roku na formulářích dostupných na územně příslušných památkových ústavech.**

Prostředky jsou rozdělovány prostřednictvím výběrových komisí zřízených u každého regionálního památkového ústavu z pověření Ministerstva kultury České republiky.

Informace o programu poskytují územně příslušné památkové ústavy a ministerstvo kultury – odbor památkové péče, oddělení regenerace.

* * *

Program regenerace městských památkových rezervací (MPR) a městských památkových zón (MPZ) (usnesení vlády č.209/1992)

Cílem tohoto programu je **aktivní účast historických měst s vyhlášenou městskou památkovou rezervací nebo městskou památkovou zónou v jejich regeneraci a všestranná pomoc při přípravě, zpracování a realizaci městských programů regenerace.** Prostředky lze použít na obnovu památkových objektů ve vlastnictví obce, církví, jiných právnických a fyzických osob, případně ve státním vlastnictví (pouze pokud je státní objekt spravován organizací zřízenou městem a pokud město zažádalo o převod vlastnického práva ze státu na obec). Obnova se financuje na principu vícezdrojového financování s povinnou spoluúčastí obcí. Hodnotí se: zpracování územně plánovací dokumentace, práce pracovní skupiny programu, zpracování programu regenerace MPR a MPZ a informace o daňové výtěžnosti. **Vlastníci památek požádají o zařazení do programu městský úřad, který do poloviny listopadu vyrozumí o svém záměru pro program regenerace na příští rok Ministerstvo kultury České republiky.**

Informace o programu poskytují územně příslušné orgány státní památkové péče

a Ministerstvo kultury České republiky – odbor památkové péče, oddělení regenerace

Program péče o vesnické památkové rezervace a zóny a krajinné památkové zóny

Účelem programu je podpora **obnovy a zachování kulturních památek, zejména památek lidové architektury**, jakými jsou například zemědělské usedlosti, chalupy, kapličky, boží muka apod., které se nacházejí na území prohlášených vesnických památkových rezervací a zón a krajinných památkových zón, a to v rámci celkové péče o dochované kulturní hodnoty v těchto územích. **Návrhy o zařazení do Programu se předkládají Ministerstvu kultury prostřednictvím regionálních památkových ústavů.**

Prostředky lze využít na obnovu památkových objektů **bez ohledu na druh vlastnictví, sleduje se finanční spoluúčast vlastníka** při obnově nemovitosti.

Informace o Programu poskytují územně příslušné památkové ústavy a ministerstvo kultury – odbor památkové péče, oddělení regenerace

Program restaurování movitých kulturních památek (usnesení vlády č.426/1997)

Program je určen pro **zachování, obnovu, vhodné užívání a prezentaci movitých kulturních památek a jejich souborů**, historických mobiliářů a sbírek, které jsou umístěny na veřejnosti zpřístupněných hradech a zámcích, movitých kulturních památek sakrálních a kultovních a dalších movitých kulturních památek (dalších děl výtvarného umění, uměleckého řemesla, atd.).

Příspěvek je poskytován na obnovu movité kulturní památky **bez ohledu na druh vlastnictví. Záměr na restaurování památky a žádost o příspěvek předkládá vlastník nebo organizace, která k ní vykonává právo hospodaření, v určeném termínu Ministerstvu kultury prostřednictvím územně příslušného památkového ústavu.** Poskytnutí příspěvku je podmíněno finanční spoluúčastí vlastníka movité kulturní památky. Základní podmínkou je, že restaurování movitých kulturních památek mohou provádět pouze fyzické osoby na základě povolení uděleného Ministerstvem kultury České republiky.

Informace k Programu poskytují územně příslušné památkové ústavy a ministerstvo kultury – odbor památkové péče, oddělení regenerace.

Program podpory záchranných archeologických výzkumů

Program je určen na **finanční pomoc pro terénní archeologické výzkumy a jejich zpracování** zajišťované organizacemi oprávněnými provádět archeologické výzkumy a dokumentaci ohrožených archeologických pramenů. Jedná se o výzkum vyvolaný stavební činností a hrazený organizací provádějící archeologický výzkum ve smyslu §22 zákona č.20/1987 Sb., o státní památkové péči.

Návrh na zařazení do Programu předkládá oprávněná organizace ve spolupráci s vlastníkem v určeném termínu Ministerstvu kultury prostřednictvím příslušných regionálních památkových ústavů, které mají v Programu koordinační úlohu jako zřizovatelé krajských archeologických komisí.

Informace o Programu poskytují územně příslušné památkové ústavy a oddělení regenerace a Ministerstva kultury České republiky.

Příspěvek podle zákona o památkové péči

Kromě uvedených resortních programů je možnost získat **příspěvek na obnovu kulturní památky** zakotvena přímo v zákoně č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů. V současné době (tzn. do 31.12.2002) podle § 16 uvedeného zákona může **vlastník kulturní památky požádat okresní úřad o příspěvek na zvýšené náklady spojené se zachováním nebo obnovou kulturní památky**⁵². Finanční příspěvek je přísně účelový, určený na práce zabezpečující uchování a hodnotu kulturní památky, nikoli na modernizace a jiné úpravy provedené v zájmu vlastníka.

Příspěvky přidělují územně příslušné okresní úřady z účelových prostředků svého rozpočtu.

Ve výjimečných případech mimořádného společenského zájmu může poskytnout příspěvek Ministerstvo kultury (pro národní kulturní památky, památky v Seznamu světového dědictví, ojedinělou památka svého druhu na území České republiky apod.).

Odbor památkové péče zároveň přiděluje příspěvky pro aktivity **občanských sdružení**, které jsou zaměřené na osvětu a pro publikace propagující určitou památku či

⁵² V současné době není legislativně ustanoveno, který státní úřad bude shromažďovat žádosti o příspěvek.

památkovou péči, pro tématické semináře, konference, výstavy, soutěže a jiné aktivity spojené s oborem památkové péče.

11.3.1.1.2 Odbor ochrany movitého kulturního dědictví, muzeí a galerií

Odbor organizuje **konkurzy pro projekty v oblasti kultury, umění a humanitních věd**, s vyhlášením tématických priorit pro jednotlivé roky. Podpora je určena pro města a obce, muzea, galerie a památníky, zřizované okresními úřady, obcemi a jinými právníckými osobami, pro fyzické osoby na projekty, které lze navrhovat v těchto oblastech: restaurování nebo náročné konzervování sbírkových předmětů muzeí a galerií, instalace veřejných expozic, vydávání katalogů sbírkových předmětů muzeí a galerií, publikování výsledků tématických výzkumů v oborech archeologie, historie, přírodních věd a etnografie, přispívajících k získání dokladového materiálu, zejména nových přírůstků do sbírek muzeí a galerií. Podpora nemá přitom směřovat na zajištění běžné činnosti uvedených institucí.

Zároveň jsou vyhlášovány **konkursy pro občanská sdružení na veřejně prospěšné úkoly, zaměřené na činnost podporující kulturní aktivity v oblasti muzeí a galerií**, a to zejména na: restaurování nebo náročné konzervování předmětů, které jsou movitými kulturními památkami, nebo jsou předměty kulturní hodnoty, k nimž má občanské sdružení právo hospodaření; instalaci veřejných expozic, vzniklých jako výsledek činnosti občanských sdružení a vydávání katalogů; materiálové náklady na výzkumy v oborech přírodních a společenských věd přispívajících k získání dokladového materiálu, včetně publikování výsledků této činnosti; zajišťování odborných seminářů, školení, konferencí a publikování studijních materiálů a závěrů těchto akcí, orientovaných na činnost muzeí a galerií, s celostátním významem; na ochranu a odborné zpracování sbírek muzeí a galerií.

Kontakt: odbor ochrany movitého kulturního dědictví, muzeí a galerií ministerstva kultury

V garanci odboru ochrany movitého kulturního dědictví, muzeí a galerií je též **podpora při instalaci zabezpečovacích zařízení** pro sakrální památky, hrady a zámky a kulturní instituce se sbírkovými fondy okresní a městské úrovně. Písemná žádost o podporu se v případě sakrálních památek zasílá Státnímu ústavu památkové péče, oddělení ochrany sakrálních památek, v případě ostatních památek odboru ochrany movitého kulturního dědictví, muzeí a galerií Ministerstva kultury České republiky.

Informace o programu: odbor ochrany movitého kulturního dědictví, muzeí a galerií Ministerstva kultury.

Pro sakrální památky: Státní ústav památkové péče, Valdštejnské nám. 3, 118 01 Praha 1 – oddělení ochrany sakrálních památek.

11.3.1.1.3 Státní podpora výzkumu a vývoje

Některé **vědecké a odborné práce spojené s péčí o kulturní dědictví** lze zpracovávat s pomocí prostředků státní podpory výzkumu a vývoje. Tyto prostředky se přidělují podle zákona č. 2/1995 Sb., o státní podpoře výzkumu a vývoje, a to dvěma základními formami:

a) **účelovým financováním**, tj. podporou výzkumných projektů:

- podporou „**grantových projektů**“, tj. projektů navržených fyzickými nebo právníckými osobami
- podporou „**programových projektů**“, tj. projektů naplňujících programy vycházející ze zásad vlády pro oblast výzkumu a vývoje.

b) **institucionálním financováním**, tj. podporou výzkumných organizací zřízených zákonem nebo ústředními orgány (jejich provozu, mezd, investic apod.):

- podporou příspěvkových a rozpočtových organizací zabývajících se výzkumem a vývojem, poskytovanou na základě hodnocení výsledků činnosti těchto organizací.

Za resort Ministerstva kultury jsou proto vyhlašovány veřejné soutěže na řešení programových a grantových projektů, v nichž jsou specifikovány tématické priority pro dané období. Základními okruhy v posledních letech bylo například vědecké zpracování sbírkových předmětů muzeí a galerií, ochrana, zachování a prezentace památkového fondu, vědecko-dokumentární zhodnocení vývoje vybraných složek umění. Konkursy jsou zveřejňovány v tisku a na internetových stránkách ministerstva kultury (<http://www.mkcr.cz>).

11.3.1.2 Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky

Ministerstvo pro místní rozvoj má ve své gesci též oblasti společenského a hospodářského rozvoje. S uchováním kulturního dědictví nejvíce souvisí obory územního

plánování, stavebního řádu, podnikání a celá oblast cestovního ruchu a turistiky, ve kterém jsou kulturní památky České republiky jednou ze základních priorit.

Program obnovy venkova

Program obnovy venkova je mezíresortní program, v němž má Ministerstvo pro místní rozvoj hlavní a koordinační garanci. Smyslem programu je podporovat obyvatele venkova a samosprávy venkovských obcí k tomu, aby se vlastními silami snažili o harmonický rozvoj zdravého životního prostředí, udržování přírodních a kulturních hodnot venkovské krajiny a rozvoj ekologicky nezávadného hospodářství.

Mezi mnoha konkrétními cíli programu je i **zachování a obnova vlastního obrazu vesnic, jejich organického sepětí s krajinou, zachování specifického rázu venkovské zástavby, jeho přirozené a jedinečné působivosti v místě a krajině a obnova kulturních památek na venkově**. Z dalších cílů lze k ochraně dochovaného kulturního a přírodního dědictví vztáhnout snahy o úpravu veřejných prostorů a staveb a částečně obnovu tradiční cestní sítě.

Zpracované místní programy obnovy vesnic směřují m.j. k **zachování, obnově a údržbě venkovské zástavby (historická urbanistická struktura, kulturní památky, doklady lidového stavitelství, veřejné budovy vytvářející obraz obce, drobná historická architektura, náprava architektonických a stavebních nešvarů, adaptace nevyužívaných budov pro nové vhodné využití apod.) a dále k úpravě veřejných prostranství (úprava návsi a veřejných prostranství, úprava parků, výsadba zeleně, obnova vodních ploch a vodotečí, úprava hasičských nádrží apod.)**.

Podmínkou přijetí žádosti je zpracovaný projekt místního programu obnovy venkova, podložený aktuální územně plánovací dokumentací v úrovni územního nebo regulačního plánu nebo alespoň urbanistickou studií. **Předkladatelem místního programu a žadatelem o dotaci je obec.**

Program je financován vícezdrojově, základním předpokladem je finanční spoluúčast obcí.

Dotace nejsou poskytovány na akce, které jsou dotovány z jiných státních fondů nebo státního rozpočtu. V rámci Programu obnovy venkova jsou poskytovány dotace na akce týkající se objektů zapsaných v Ústředním seznamu nemovitých kulturních památek a na akce situované do vesnických památkových rezervací a zón.

REGENERACE – Program podpory podnikání v památkových rezervacích a zónách

Tento program resortu Ministerstva pro místní rozvoj se částečně dotýká obnovy nemovitostí v památkově chráněných územích. Hlavním cílem programu je **podpora rozvoje malého a středního podnikání v městských památkových rezervacích (MPR), památkových rezervacích (PR) vesnického typu, městských památkových zónách (MPZ) a památkových zónách (PZ) vesnického typu v České republice a v objektech zapsaných v Ústředním seznamu kulturních památek České republiky.** Záměr jejich oživení vychází z Programu regenerace MPR a MPZ a Programu obnovy vesnice. Podporovány jsou proto projekty, které jsou v souladu s požadavky orgánů památkové péče. O zařazení do programu může **požádat jakýkoli podnikatelský subjekt se sídlem na území České republiky s počtem zaměstnanců menším než 50 osob** v době podání žádosti, jehož podnikatelský projekt bude v souladu s požadavky orgánů památkové péče.

Program umožní poskytnout podnikatelským subjektům finanční příspěvek **ve výši 3 procentního úroku z bankovního úvěru** určeného na realizaci podnikatelského projektu. Podpora se poskytuje pouze k úvěrům určeným na nákup know-how, pozemků, budov, strojů a zařízení včetně již existujících a na výstavbu, **rekonstrukci a modernizaci nemovitého a movitého majetku bezprostředně souvisejícího s realizací podnikatelského projektu.** Realizátorem programu je Českomoravská záruční a rozvojová banka, a.s., podle jejíž dispozic jsou projekty na příslušných formulářích předkládány.

11.3.1.3 Ministerstvo životního prostředí České republiky

Ministerstvo životního prostředí je správcem Státního fondu životního prostředí, ze kterého poskytuje žadatelům finanční prostředky. Z Fondu jsou podporovány projekty z oblasti ochrany ovzduší, vod, nakládání s odpady a v **oblasti ochrany přírody a péče o krajinu.** V oblasti ochrany přírody a péče o krajinu lze m.j. navrhopvat opatření k **regeneraci významných krajinných prvků, památných stromů, regeneraci významných a památkově chráněných parků a zahrad.**

Státní fond životního prostředí

Žádosti se předkládají Fondu průběžně na jednotném formuláři, který obsahuje základní parametry předmětu podpory a žadatele. Žadatelem mohou být nejrůznější subjekty – **obce, občanská sdružení a církve, nadace, příspěvkové a rozpočtové organizace, fyzické osoby,**

apod. Podpora má formu dotace. Není možno čerpat současně na stejný projekt další prostředky z jiných součástí státního rozpočtu.

Informace o postupu podávají referáty životního prostředí okresních úřadů, agentura ochrany přírody.

Kontakt: Státní fond životního prostředí, Kaplanova 1931/1, 140 00 Praha 4

internetová adresa: <http://www.sfzp.cz> .

Program péče o krajinu

V současné době zajišťuje Ministerstvo životního prostředí Program péče o krajinu a Program revitalizace říčních toků.

V rámci **Programu péče o krajinu** lze částečně podpořit projekty s tématem kulturního dědictví. Jedním z cílů programu je **udržení kulturního stavu krajiny**, kterého lze dosahovat m.j. **udržováním typického krajinného rázu** a základních mimoprodukčních funkcí krajiny. **Žadatelem** o finanční podporu **jsou subjekty, které jsou vlastníkem nebo nájemcem pozemků**, na nichž mají být realizována konkrétní ochranná a krajinotvorná opatření. **Žádost se předkládá na příslušném sběrném místě (jímž do 31.12. 2002 byl podle povahy projektu buď okresní úřad nebo Správa chráněné krajinné oblasti, Národního parku nebo Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky)**. K programům je vydána informační brožura s podrobnostmi a seznamem náležitostí pro předkládané projekty.

Adresa: Ministerstvo životního prostředí České republiky, Vršovická 65, 100 10 Praha 10

internetové stránky: <http://www.env.cz> .

Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, Kališnická 4–6, P.O. Box 85, 130 23 Praha

internetové stránky: <http://www.nature.cz> .

11.3.1.4 Česko-německý fond budoucnosti

Zřizovatelem nadačního fondu je vláda ČR a Spolkové republiky Německo a jejím cílem je všestranně podpořit porozumění mezi Čechy a Němci, zvyšovat počet jejich vzájemných setkání a rozšiřovat formy spolupráce podporou společných projektů.

Fond budoucnosti podporuje projekty z mnoha oblastí, např. přeshraniční spolupráci, setkávání mládeže, jazykovou výuku, společenské, vědecké, kulturní a ekologické projekty, a další. Součástí podporovaných témat je i **péče o stavební památky a hroby a jejich obnova**.

U památek je důležitým hlediskem celoroční návštěvnost a význam památky jak pro českou, tak pro německou veřejnost.

Podporovány jsou zpravidla takové projekty, kde žadatel **zabezpečí krytí výrazné části nákladů, tj. více než 50% z vlastních nebo jiných zdrojů**. Výjimky jsou možné u finančně méně náročných projektů. Při posuzování projektů jsou upřednostněny takové projekty, u kterých budou **nositeli český a německý subjekt**. Žádost o podporu z Fondu musí obsahovat kompletní koncepci financování a využití projektu.

Žádosti se podávají na **jednotných formulářích**, které kancelář Fondu poskytuje na základě písemné nebo telefonické žádosti.

Formulář s přílohami obsahuje především požadavky na popis a cíl projektu, realizační plán projektu a jeho podrobný rozpočet včetně zajištění finančních zdrojů. V případě odsouhlasení příspěvku, uzavře sekretariát fondu s žadatelem resp. se statutárním zástupcem žadatele **smlouvu o poskytnutí příspěvku**. Smlouva obsahuje mimo jiné také termíny splátek příspěvku a průběžné i závěrečné zprávy, způsob vyúčtování a informace o sankcích za nedodržení smluvních podmínek. Doporučuje se předkládat projekty v předstihu, nejlépe 6 měsíců před termínem realizace.

Kontaktní adresa: Česko-německý fond budoucnosti, Na Kazance 634/7, 171 00 Praha 7

internetové stránky: <http://www.fondbudoucnosti.cz> , <http://www.zukunftsfond.cz>.

11.3.2 Nestátní organizace, nadace a fondy

Podpora péče o kulturní dědictví, záchranu, konzervaci a prezentaci památek, vzdělávání odborníků či podpora akcí přibližujících památky veřejnosti je součástí programů řady nestátních organizací, nadací a fondů působících na území České republiky i v mezinárodním měřítku. Podle poslání těchto organizací je jejich zájem většinou zaměřen na specifickou část kulturního dědictví či konkrétní oblast aktivity. Podpora může směřovat ke všem vlastníkům památek, nežádka se však domácí i zahraniční nadační podpora obrací k vlastníkům a aktivitám nestátním, k občanským sdružením, k regionálním či místním projektům spojeným s ochranou a prezentací památek, jež mají rozhodující význam pro život místní komunity. Mezinárodní organizace či fondy se často zaměřují na památky evropského či světového významu a na řešení odborných, např. restaurátorských problémů, jež jsou předmětem spolupráce odborníků v oblasti památkové péče v mezinárodním měřítku.

11.3.2.1 Výběr z nadací se sídlem v České republice

ABF – Nadace pro rozvoj architektury a stavitelství

ABF – Nadace pro rozvoj architektury a stavitelství je **subjektem v oblasti informatiky architektury a stavebnictví**, úzce spolupracuje s mnoha odbornými a profesními organizacemi a sdruženími, disponuje i rozsáhlou stavební knihovnou. V síti Internetu je ABF, a.s. provozovatelem českého serveru ve stavebnictví.

Kromě řady soutěží pořádaných pro zvýšení úrovně a prestiže oboru, Nadace příležitostně **přispívá na obnovu historických staveb**. Žadatel musí předložit projekt s uvedením záměru, postupu realizace, svého finančního podílu, zapojení dalších institucí nebo místní správy, apod. Správní rada nadace projekt posoudí a rozhodne, zda jej Nadace podpoří. Grantová pravidla se utvářejí podle povahy konkrétního projektu.

Kontakt: ABF–Nadace pro rozvoj architektury a stavitelství, Václavské nám. 31, 111 21 Praha 1
internetové stránky: <http://www.abf.cz>.

Nadace českých památek

Cílem **Nadace českých památek** je pomoci při záchraně a zachování kulturních památek, a to zejména těch, které nejsou v popředí veřejného zájmu, jsou opomíjeny či považovány za méně významné. Jedná se převážně o drobné stavby, obrazy, plastiky, nástěnné malby apod.

Nadace vyvíjí činnost od r. 1993, spravuje jmění, které pochází výlučně ze soukromých prostředků a dosud podpořila řadu projektů. Příspěvky jsou poskytovány ročně na několik vybraných menších projektů, zpravidla se předpokládá vícezdrojové financování a zejména spoluúčast majitele či uživatele památky.

11.3.2.2 Kontakt: Nadace českých památek, Senohraby 57, 251 66

Nadace Občanského fóra – Nadace OF

Posláním Nadace Občanského fóra (NOF) je **podporovat obnovu a ochranu kulturního dědictví v České republice se zvláštním důrazem na opomíjené památky**.

Toho se nadace snaží dosáhnout zvyšováním zájmu veřejnosti o kulturní památky a prosazováním partnerské spolupráce při jejich záchraně mezi podnikatelskou, neziskovou a právní sférou. Od roku 1995 se nadační aktivity soustředí výhradně do oblasti památkové péče a k podpoře ojedinělých kulturních projektů.

Příspěvky související s obnovou kulturního dědictví jsou udělovány ve dvou grantových programech nadace:

Program PaZ – Památky a zdraví

je grantový program pro projekty v navzájem propojených oblastech zdravotní či sociální péče.

Účastníky programu mohou být **občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, nadace a nestátní zdravotnická zařízení se zaměřením na zdravotní a sociální péči, která provozují nebo chtějí provozovat svoji činnost v budovách s charakterem kulturních památek**. Účastníky programu nemohou být rozpočtové a příspěvkové instituce.

Je nezbytné, aby přihlášený projekt přispěl ke zlepšení prostředí a životních podmínek osob, kterých se týká. Přihlášené projekty lze realizovat pouze v **objektech, které jsou zapsány v Ústředním seznamu nemovitých kulturních památek** a s jejichž obnovou nebo úpravou bude projekt přímo spojen.

Konkurs je vypisován jednou ročně a z předložených projektů jsou vybrány tři nejlepší, které obdrží grant.

Předepsaný formulář a podrobnější podmínky grantového programu si mohou zájemci vyžádat na adrese NOF.

Program Opomíjené památky

je grantový program zaměřený podle svého názvu **na drobné, často neprávem opomíjené památky**, jakými jsou malé modlitební kapličky, venkovské kostelíky, boží muka, svaté sošky, fontánky apod. Vytvářejí jedinečný a neopakovatelný charakter malebné české krajiny. Mnohé z nich se v dnešní době nacházejí ve velmi špatném stavu a mají malou šanci, že získají potřebnou státní podporu na renovaci.

Granty budou použity k záchraně těchto objektů před úplným zchátráním. **Přihlášená památka nemusí být registrována v Ústředním seznamu nemovitých kulturních památek ČR.**

O grant mohou požádat **pouze právnické osoby**, zejména obce, místní nadace, farnosti, občanské spolky apod. Při záchraně místní opomíjené památky je nezbytná spoluúčast občanské iniciativy, kterou je nutno doložit.

Kontakt: Nadace OF, ul.Karolíny Světlé 4, 110 00 Praha 1

internetové stránky: <http://www.radio.cz/nadace-of>

Nadace Partnerství

Posláním nadace je podporovat místní i celonárodní ekologicky zaměřené aktivity a jejich prostřednictvím zvyšovat účast občanů ve věcech veřejných. Napomáhá spolupráci různých zájmových skupin ve společnosti udělováním grantů, organizováním stáží a zprostředkováním odborných informací a kontaktů z oblasti životního prostředí.

Nadace Partnerství má i **speciální programy** se specifickými tématy: Právo na informaci o životním prostředí, Program energetických úspor a redukce emisí CO₂, Program Greenways/Zelené stezky, Partnerství pro veřejná prostranství, Program německo-polsko-české spolupráce.

Z uvedených programů lze v oblasti kulturního dědictví spolupracovat s programy:

Program Greenways – Zelené stezky

Greenways – Zelené stezky je **program pro ochranu přírodního a kulturního prostředí a podporu regionálního rozvoje prostřednictvím šetrné turistiky**. Je zaměřen na tvorbu koridorů, které plní v krajině i urbanizovaném prostředí funkce rekreační, turistické a podílí se i na tvorbě nových pracovních příležitostí. Program je příležitostí pro občanské iniciativy zaměřené na ochranu přírodního a kulturního dědictví, rozvoj rekreačních, sportovních a turistických služeb a budování místní komunity.

O vyhledávání a vývoj vhodných projektů pečuje koordinátor neziskové části, který zároveň iniciuje mezisektorovou spolupráci s cílem široké podpory těchto projektů.

Program Greenways hledá vhodné nápady a projekty a nabízí pomoc a podporu pro přípravu a realizaci projektů ze zájmové oblasti programu.

Kontakt: Greenways – Zelené stezky, Nadace Partnerství, Panská 7/9 602 00 Brno

internetové stránky: <http://www.ecn.cz/greenways>

Program Partnerství pro veřejná prostranství

Tento program nadace Partnerství si klade za cíl revitalizaci sídel pomocí postupného zapojování členů komunity do procesu rozvoje vlastní obce. Podporuje lokální, především neziskové organizace a spolky, které se ve spolupráci s co nejširší veřejností snaží o konkrétní zlepšení prostředí ve svém okolí. Podporované projekty se týkají **úprav parků, náměstí, návsi, dětských hřišť, konkrétních veřejných prostranství** a zároveň napomáhají rozvoji občanské společnosti. Nadace poskytuje technickou pomoc, různé metodické materiály, připravuje informační semináře, pomáhá vyhledat finanční zdroje a částečně poskytuje i finanční podporu.

Kontakt: Nadace Partnerství, Panská 7, 602 00 Brno

internetové stránky: <http://www.ecn.cz/epce> .

NROS – Nadace pro rozvoj občanské společnosti

Nadace byla založena v roce 1993 a spravuje finanční prostředky Phare určené pro **Program rozvoje občanské společnosti**.

Cílem programu je podpora veřejně prospěšných občanských neziskových organizací, které usilují o řešení závažných společenských problémů v České republice, kterým nadace poskytuje granty na jejich konkrétné programy a projekty.

Mimo jiné jsou podporovány **projekty na ochranu a péči o životní prostředí a trvale udržitelný život a projekty zaměřené na rozvoj kulturního, společenského a komunitního života obcí, měst a regionů**.

Cílem programu v těchto oblastech je podpora projektů, které přispívají k dlouhodobému místnímu rozvoji, účasti občanů ve veřejném životě a vedou ke spolupráci neziskových občanských organizací, státní správy, samosprávy a podnikatelských subjektů v regionu a které zároveň respektují regionální zvláštnosti.

Projekt musí oslovovat veřejnost a obsahovat prvky spolupráce občanských organizací alespoň s jedním z dalších subjektů (místní správa, státní správa, podnikatelé, zástupci jiných občanských organizací reprezentujících malé komunity nebo zájmové skupiny). Vymezení a popis spolupráce s veřejností a obyvateli v místě je nutnou součástí projektu.

Projekty z Programu rozvoje občanské společnosti mohou být zaměřeny mimo jiné i na témata **informační, osvětové a vzdělávací aktivity tematicky zaměřené na daný region** (místní zpravodaj, přednáškové cykly a výstavy, občanské poradenství apod.), úprava veřejných prostranství, péče o životní prostředí obce (regionu), rozvoj místních tradic (obnova tradičních řemesel, **ochrana lokálních památek** apod.)

O grant může žádat občanská nezisková organizace registrovaná v ČR **jako občanské sdružení, nadace, obecně prospěšná společnost či účelové zařízení církví. Granty jsou poskytovány max. do výše 70 % nákladů projektu.**

Podrobnosti a příslušný formulář žádosti o grant lze získat na adrese nadace:

Nadace rozvoje občanské společnosti, Jelení 196/15, 118 00 Praha 1

internetové stránky: www.ecn.cz/nros

OSF – Open Society Fund

Open Society Fund je součástí světové sítě nadací George Sorose, jejichž programy jsou zaměřeny na nejrůznější společenská témata. Cílem činnosti těchto nadací je zejména podpora aktivní otevřené občanské společnosti.

V oblasti kultury jsou podporovány **kulturní akce, publikování knih a kulturních časopisů a zejména činnost muzeí, směřující k většímu zpřístupnění sbírek a posílení jejich vzdělávacích funkcí.**

Kontaktní adresa: Open Society Fund Praha, Seifertova 47, Praha 3, 130 00

internetová adresa: <http://www.osf.cz/> .

Grantový program zaměřený na podporu komunitních projektů

Hlavním cílem grantového programu je podpořit místní a regionální projekty, které vznikají z iniciativy místního nevládního neziskového sektoru a reagují na potřeby místního společenství. Cílovou skupinou grantové podpory ze strany OSF Praha jsou **místní nevládní a neziskové organizace a občanské aktivity.**

Projekty mohou být předloženy mimo jiné i v oblasti **tvorba a ochrana životního prostředí** a v oblasti **kulturní a společenské**.

Přednostně budou podpořeny ty místní projekty, které v dané lokalitě posilují nevládní neziskových sektor jako celek (např. spoluprací více neziskových organizací při organizování projektu, stanovování společných strategií neziskových organizací atd.). Projekt by měl podporovat hledání kvalitativně nových forem spolupráce při řešení konkrétních problémů lokality či makroregionu.

Grantový program na podporu iniciativ mladých lidí

Program je zaměřen na mládež středoškolského věku (12–18 let). Cílem programu je podpora aktivit mladých lidí, které vedou k jasnému formulování myšlenek, toleranci vůči menšinovým názorům, zodpovědnému rozhodování a zejména k začlenění mladých lidí do místní komunity. Projekty mohou být iniciovány samotnými mladými lidmi nebo dospělými ve prospěch mladých lidí.

Obsahem projektu může být také **záchrana kulturních památek**, ochrana a údržba přírodních hodnot, bourání bariér a myšlenkových stereotypů, oživení místních tradic, vztahy mezi lidmi a národy, **místní historické a významné události a osobnosti** a podobně. Předkládané projekty mohou být vyjádřeny nejrůznější formou např. pozitivní kampaní, zpracováním studentských vědeckých prací, nastudováním divadelních představení, literárními projekty, studentskými novinami, zpracováním materiálů pro regionální čítanky. Důležité je, aby byl projekt přínosem nejen pro mladé lidi samotné (např. úpravy parků, **pomoc při zachování historických objektů**, pomoc starým lidem, divadelní představení pro děti, integrace handicapovaných). **Hlavním kritériem je zřetelný dopad a vazby na místní komunitu.** Přidělená částka závisí na tom, kolik mladých lidí je do projektu zapojeno, na jak dlouhé časové období je projekt plánován a jaký dopad budou mít výsledky realizace.

Pro Helvetia

Švýcarská kulturní nadace, založená v roce 1939 s mezinárodní působností., od r. 1992 se samostatnou částí **Pro Helvetia Východ/Západ**. Nadace podporuje kulturní přítomnost Švýcarska a kulturní výměny. Kromě toho dává Pro Helvetia Východ/Západ přednost projektům, které jsou věnovány **současnému umění a méně nebo málo známému kulturnímu dědictví**, projektům, které umožňují nezávislým kulturním seskupením rozvoj

vlastního působení za účelem rozšiřování a prezentace jejich práce a projektů, které se realizují mimo velká kulturní centra, tzn. v provinčních městech.

Z dalších témat lze uvést podporu projektům **aktivní spolupráce východoevropských a švýcarských partnerů, projekty, zprostředkující know-how a zejména podpora prezentace východoevropských kulturních tvůrců. Jsou podporovány krátkodobé informační a studijní cesty, lze získat příspěvky na publikování literárních děl a monografií, mohou být podpořena i zvláštní čísla uměleckých a kulturních časopisů. S ohledem na množství prostředků, které jsou k dispozici, nadace upřednostňuje větší projekty. Individuální granty přiděluje výjimečně.**

Podle povahy plánovaného projektu, akce nebo cesty jsou nadací specifikovány požadavky na formální podobu žádosti o grant.

Kontakt: Pro Helvetia, Budova Akademie věd, Jilská 1, 110 00Praha 1, ČR,

internetové stránky: www.pro-helvetia.ch/ .

11.3.2.3 Výběr ze zahraničních organizací, fondů a nadací, působících v oblasti podpory kulturního dědictví

World Monuments Fund – World Monuments Watch

World Monuments Fund je soukromou, neziskovou organizací, založenou v roce 1965 se sídlem v New Yorku. Nadace je zaměřena **na ochranu uměleckých děl a architektury, podporuje také vzdělávací a interpretační aktivity.** Díky své široké členské základně vytváří prostor pro finanční podporu od soukromých přispěvatelů, vládních dotací a z vlastních příjmů.

Organizace spolupracuje s místními komunitami, vládními orgány a památkářskými autoritami na zajištění mezinárodní pomoci při nezbytném zásahu. **WMF financuje také výzkum, výuku a výměnné programy,** které umožní získat studentům a uměleckým řemeslníkům restaurátorské zkušenosti přímo na místě.

World Monuments Fund spravuje **několik grantových programů, které disponují prostředky od největších přispěvatelů nadace: American Express World Monuments Watch Fund, The Kress Foundation European Preservation Program, Ralph F. Ogden**

**Foundation President's Discretionary Fund, The Robert W. Wilson Challenge Grant,
The Jewish Heritage Program.**

Kontakt: World Monuments Fund, 949 Park Avenue, New York, N.Y. 100 28

internetové stránky: <http://worldmonuments.org/>.

World Monuments Watch

WMW jako součást WMF je nejvýznamnějším grantovým programem nadace. Ve dvouletých obdobích sestavuje **Seznam 100 nejohroženějších světových památek**. Do seznamu jsou nominovány ohrožené lokality mimořádného významu včetně projektu s návrhem na zlepšení jejich stavu. Žádosti jsou posouzeny kolektivem mezinárodních odborníků a vybraní žadatelé jsou vyzváni k předložení podrobné specifikace projektu spojeného se záchrannými činnostmi nebo obnovou uvedených památek a požadavkem na výši grantu. **Hlavními kritérii pro nominované lokality je jejich umělecký a historický význam, naléhavost zásahu a reálnost realizace projektu. Zvláště vybrané památky ze Seznamu 100 nejohroženějších obdrží grantovou podporu.**

Návrhy jsou přijímány **od různých předkladatelů na jednotném nominačním formuláři**, který WMW zájemcům zašle. Vždy se doporučuje konzultovat přípravu projektu se specialistou památkové péče. Formulář podepisuje předkladatel a zároveň sponzor projektu, tj. (vládní instituce, nezisková organizace památkové péče nebo zainteresovaná nevládní organizace). Spolupodepsání vlastníkem není nutné, v případě poskytnutí grantu bude písemný souhlas vlastníka však jednou z podmínek.

Kontaktní adresa: World Monuments Fund, 949 Park Avenue, New York, NY 10028, U.S.A.

WMF European Office, 34 avenue de New York, 75016 Paris, France,

internetové stránky: <http://worldmonuments.org/html/main.htm>.

The World Heritage Fund (WHF)

World Heritage Fund (Fond na ochranu světového kulturního a přírodního dědictví) je jedním z prostředků pro naplňování Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví.

Jeho zdroje tvoří povinné a dobrovolné příspěvky smluvních států a další příspěvky, dary nebo odkazy aj., podle textu Úmluvy. Příspěvky tohoto fondu mohou být určeny pouze na účely, které určuje Mezivládní výbor pro ochranu světového kulturního a přírodního dědictví. Výbor sleduje mimo jiné spravedlivé zastoupení různých oblastí a kultur světa. Základní podmínkou pro získání podpory z WHF je finanční příspěvek dané smluvní země do rozpočtu UNESCO.

Finanční pomoc zahrnuje tyto základní formy: **pomoc při přípravě materiálů** (pro zpracování návrhů na zařazení určité památky do Seznamu světového dědictví), **technickou spolupráci** (různé formy pomoci pro přípravné a vlastní konzervační práce nebo i výhodné finanční půjčky), **vzdělávání odborníků na všech úrovních** (přednostně pro skupinové regionální výukové kursy) a **pomoc při naléhavých událostech**.

O mezinárodní pomoc z WHF **může požádat vláda smluvního státu pro lokality tvořící součást kulturního a přírodního dědictví**, nacházející se na jeho území. Spolu se žádostí předkládá předepsané informace a dokumentaci, včetně stanovisek expertů a důvodů, proč zdroje žádajícího státu nedovolují pokrýt všechny náklady. Žádosti se každoročně předkládají k 1. květnu a 1. září.

Další podrobnosti o fondu obsahuje text Sdělení FMZV č. 159/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví.

**Kontaktní adresa Fondu: The World Heritage Centre, UNESCO, 7, Place de Fontenoy
75352, Paris 07 SP**

internetová stránka: http://www.unesco.org/whc/ab_fund.htm .

Getty Fund

J. Paul Getty Trust je soukromá nadace založená sedmi organizacemi. Od roku 1984 uděluje granty v mnoha oblastech odborné činnosti spojené s kulturním dědictvím, je

zaměřená na Evropu. O granty se mohou ucházet neziskové organizace jako muzea s uměleckými sbírkami, regionální restaurátorská centra ad.

Největší objem grantů je určen pro restaurování a konzervaci a pro muzea.

Kontakt: The Getty Grant Program, 1200 Getty Centre Drive, Suite 800, Los Angeles, CA 90049–1685, U.S.A.

internetové stránky: <http://www.getty.edu> .

Granty pro konzervování a restaurování architektonických památek se přidělují v těchto kategoriích:

I. úvodní studie k projektu konzervování – zahrnují archívní rešerše a shromažďování podkladů, vstupní dokumentační práce, dokumentace současného stavu, zpracování studií proveditelnosti.

II. projekční příprava – zahrnuje detailní rozbor a průzkumy a výsledné restaurátorské a konzervační projekty, statické zabezpečení stavby před započítáním vlastních prací, apod.

III. vlastní realizace konzervačních a restaurátorských prací – granty na stabilizaci a restaurování historických konstrukcí. Projekty by měly zahrnovat i obecné aspekty, které by mohly sloužit jako modelové příklady pro obdobné akce v daném regionu.

Žádosti o granty na restaurování architektury je možno podávat průběžně, výběrová řízení probíhají obvykle dvakrát ročně – 10. dubna a 10. října. Předběžné charakterizující žádosti by proto měly být zasílány nejlépe dva měsíce před těmito termíny. Pokud nadace shledá projekt přijatelným, je žadatel vyzván k předložení oficiální detailní žádosti podle zaslanych instrukcí.

Kontakt a další informace: Timothy P. Whalen, Senior Program Officer, The Getty Grant Program, 1200 Getty Centre Drive, Suite 800, Los Angeles, California, 90049–1685, U.S.A.

Ford Foundation

Fordova nadace přiděluje granty přednostně organizacím. Finanční pomoc nesměruje k zajištění běžné činnosti instituce, upřednostňovány jsou vzdělávací, charitativní a výzkumné projekty. Mimo ojedinělé výjimky není podpora určena na stavební činnost a údržbu budov.

Granty pro jednotlivce jsou zpravidla přidělovány formou stipendií pro příslušné univerzity a jiné vzdělávací organizace, které na tato stipendia vyhláší konkurs.

Před zpracováním vlastní žádosti o grant s konkrétním projektem se doporučuje zaslat krátký předběžný dopis, na základě kterého nadace sdělí, zda projekt spadá do okruhu dotačních zájmů nadace v daném období. **Dopis by měl obsahovat stručný záměr projektu, jeho obsah, informace o nositeli projektu, odhad celkového rozpočtu, časové období, na které bude grant požadován.**

Žádosti lze podávat v průběhu celého roku. Vzhledem k velkému počtu žádostí směřuje nadace své granty na projekty s velkým dosahem a nadnárodním významem.

Kontaktní adresa: Secretary, Ford Foundation, 320 East 43 Street, New York, N.Y. 100 17

internetové stránky: <http://www.ford.org/home.txt.html>.

Europa Nostra

Europa Nostra je neziskovou celoevropskou organizací, zastřešující velké množství nevládních organizací, zapojených do aktivit v oblasti kulturního dědictví, řadu místních a regionálních správních subjektů a mnoho individuálních členů z většiny evropských zemí.

Hlavními cíli organizace EN je **ochrana a zlepšování stavu evropského architektonického a přírodního dědictví** a také zároveň **podpora vyšší úrovně architektury projektování ve městském a venkovském prostředí.**

Nejznámější aktivitou EN je systém ocenění kvalitních výsledků v oblasti kulturního dědictví – **Europa Nostra Award Scheme**. Udílejí se dvě kategorie ocenění – medaile a diplomy. V systému ocenění jsou předložené projekty hodnoceny v těchto oblastech: **restaurování staveb, adaptace historických staveb pro nové využití, zachovávající jejich původní charakter, restaurování a konzervování parků a zahrad a krajiny,** které mají zvláštní kulturní nebo historickou hodnotu a **nová výstavba v památkově chráněných územích** citlivě zapojená do historického nebo přírodního prostředí.

Projekty k hodnocení **mohou předkládat majitelé objektů, uživatelé, architekti a projektanti nebo jiné zainteresované osoby či instituce.** EN uděluje rovněž čestné medaile osobnostem, které se významně zasloužily o ochranu a obnovu kulturního architektonického nebo přírodního dědictví.

Europa Nostra Restoration Fund je fondem pro restaurování a konzervaci památek, který EN spravuje. Z těchto prostředků lze poskytnout příspěvek na restaurování

památky, která není ve státním nebo jiném veřejném vlastnictví a která je ohrožena. Každý rok EN rozhoduje, který druh památky může v daném roce příspěvek získat. Projekt předložený se žádostí musí obsahovat specifikaci využití příspěvku na konzervační práce a zároveň musí zahrnovat představu na zapojení veřejnosti a orgánů státní správy a samosprávy.

**Kontaktní adresa na sekretariát: Europa Nostra, Lange Voorhout 35, 2514 EC
The Hague, The Netherlands
e-mail: office@europanostra.org**

Samuel H. Kress Foundation

Nadace byla založena v r. 1929. Kromě původních aktivit nadace, směřujících k výkupu a následnému věnování významných uměleckých děl muzeím a galeriím, rozvinula nadace samostatnou část věnovanou **ochraně významných evropských stavebních památek**. Tato činnost se stala součástí působnosti World Monument Fund. Dalšími dotovanými oblastmi jsou projekty v základním výzkumu, moderních technologiích, výchově, publikačních aktivitách a právních otázkách památkové péče. Nadace rovněž rozvinula systém stipendií, která mají nadaným mladým odborníkům dát příležitost cestovat za uměním a studovat v zahraničí.

Grantové programy Kressovy nadace jsou zaměřeny především na **evropské umění od antiky po rané 19. století**. Žádosti lze zasílat v průběhu akademického roku. v žádosti má být uveden popis projektu, životopis hlavního badatele nebo nositele projektu, rozpočet a doporučující dopis pro žádající instituci. Nadace uděluje granty charitativním organizacím ve Spojených státech. Kromě své kmenové činnosti pro organizace v USA má však nadace **samostatnou složku, která je otevřena i žadatelům z Evropy: The Kress Foundation European Preservation Program**.

Další informace lze získat na adrese: Program Administrator, Kress Foundation European Preservation Program, World Monuments Fund, 949 Park Avenue, New York, NY 10028

internetové stránky: <http://www.shkf.org/>.

J. Skaggs and Mary C. Skaggs Foundation

Tato nadace byla založena v r. 1967 a podporuje projekty z řady oborů – umění, sociologie, historie, folklór, ekologie a jiné.

Podpůrný systém v historických oborech zahrnuje tyto oblasti: **ochrana a restaurování historických lokalit a objektů, interpretace historických památek, objektů a událostí, ochrana historických dokumentů formou výzkumu, nepsaná historie, archivní práce, výchova kurátorů a zaměstnanců, šíření historických dokumentů prostřednictvím konferencí a publikací.**

Žádosti o granty jsou iniciovány dopisem, popisujícím záměr projektu v průběhu kalendářního roku. **Dopis se záměrem lze zasílat v období od 15. ledna do 1. června, aby mohl být zařazen do projektů pro další kalendářní rok.** Dopis má obsahovat charakteristiku žádající instituce, objem požadovaných prostředků a cíle, pro které mají být vynaloženy, dále informace o příjmech a výdajích instituce, nástin zkušeností a odbornosti vedoucích osob. Pokud nadace rozhodne, že navržený projekt splňuje aktuální kritéria a priority, oznámí žadateli, zda má zaslat úplný projekt s žádostí. Oficiální žádosti jsou přijímány do 1. září a výběrové řízení probíhá v listopadu.

Kontakt: David Knight Office Manager/ Program Director, 1221 Broadway, 21 Floof, Oakland, California 94612–1837, USA,

internetová stránka: [University of Manitoba, ...](#)

King Baudouin Foundation

Nadace vznikla v roce 1976. Podporuje aktivity spojené s oblastmi životního prostředí, **architektonických památek**, ekonomické prosperity, sociálních oblastí, s problematikou seniorů, mládeže, sociální výchovy, rozvoje třetího světa.

Jedná se o nadaci s vlastní činností, která své finance věnuje v první řadě na programy a projekty, jež sama iniciovala, a jen na projekty, které jsou spojeny s vlastními aktivitami nadace. **Ve střední a východní Evropě se činnost nadace soustřeďuje na výměnu praktických programů v sociální oblasti a ochranu národnostních menšin, lze však formulovat projekty i z dalších oblastí působnosti nadace a informovat se o možnostech získání příspěvku.** Další informace lze získat na adrese nadace.

Kontakt: Luc Tayart de Borms, Programme Coordinator, 21 rue Brederode, 1000 Brussels, Belgie

internetové stránky: <http://www.kbs-frb.be> .

Programy Evropské unie

Česká republika, jako asociovaná země Evropské Unie, spolupracuje v předstrukturálních programech EU zaměřených na podporu rozvoje regionu zemí střední a východní Evropy a přípravu pro budoucí členství v Evropské Unii a rovněž v komunitárních programech EU zaměřených na jednotlivé sektory. Uvedený **výběr zahrnuje fondy a programy, jejichž poslání také souvisí s oblastí ochrany a prezentace kulturního dědictví**. Aktuální informace lze sledovat na internetové stránce EU: <http://www.europa.eu.int>

SAPARD

SAPARD je program Evropských společenství pro rozvoj zemědělství a venkova, určený pro kandidátské země přijetí do Evropské unie. Má těmto zemím napomoci při **zavádění komunitární legislativy, která se týká společné zemědělské politiky (CAP – common agricultural policy) a strukturálnímu připojení jejich zemědělských a venkovských oblastí**.

SAPARD je plánován pro období od 1. ledna 2000 a bude financován do roku 2006. Kandidátské země ho budou moci využívat pouze po období, než budou přijaty do EU.

Hlavní cíle a priority programu směřují k aktivitám v zemědělství (např. zvyšování zaměstnanosti, zvyšování efektivnosti farem, recyklace odpadů, uplatnění místní produkce a podpory místních specialit, zlepšování životního prostředí v zemědělských chovech, kvalitní pozemkové úpravy, **podpora investic do cestovního ruchu, obnova vesnice, ochrana vesnického kulturního dědictví** apod.). Z priorit, které se týkají obnovy venkovských sídel **lze připravovat projekty, směřující k zachování, údržbě a obnově venkovské zástavby,**

kteře směřují k obnově tradičních řemesel a jsou spojeny s venkovskou turistikou a obecně k uchování venkovského kulturního dědictví.

Pro priority, které budou při výběru projektů upřednostňovány, je zpracován národní plán rozvoje zemědělství a venkova pro období 2000 – 2006. Výběr projektů provádějí komise na regionální a národní úrovni, které sledují potřebnost a proveditelnost přihlášených projektů.

Výše příspěvku z fondu SAPARD může dosáhnout až 75 % celkových prokázaných nákladů. U investic, které vytvářejí zisk, může pomoc z veřejných zdrojů dosáhnout 50% celkových prokázaných nákladů, z nichž pomoc EU může tvořit až 75%.

Příspěvek Společenství na odbornou pomoc při přípravě a monitorování programu může dosáhnout až 100 %.

V České republice je realizací programu pověřeno Ministerstvo zemědělství, které spolupracuje s resortem ministerstva pro místní rozvoj. Pro pomoc na návrhu a přípravě projektů je zajištěna síť poradců. Projekty se překládají v češtině na územních odborech ministerstva zemědělství. Jednotné formuláře, seznamy povinných dokladů a dokumentace zveřejňuje MZe a jsou k dispozici na stránkách <http://www.mze.cz>.

Kontakt:

Ministerstvo zemědělství ČR – odbor strukturální politiky a ekologie, oddělení strukturální politiky,

Těšnov 17, 117 05 Praha 1

Informace o programu lze získat i na internetové stránce Ministerstva pro místní rozvoj: <http://www.mmr.cz> (v kapitole Regionální politika).

Komunitární programy EU

V rámci Evropského společenství byly od roku 1996 otevřeny tři různé programy, věnované podpoře kultury:

program **Kaleidoscope** (1996 – 98) pro umělecké a kulturní aktivity;

program **Ariane**(1997–98), věnovaný podpoře literatury a četby;

program **Raphael** (1997 – 2000), určený pro ochranu kulturního dědictví, podporu evropské spolupráce ve prospěch kulturního dědictví a zpřístupňování kulturního dědictví veřejnosti, uskutečňovaný formou vícestranných nadnárodních projektů.

Tyto programy měly společné tři priority, a to spolupráci mezi subjekty v odvětví kultury, zejména výměnu informací, zkušeností a znalostí, přístup veřejnosti a její účast na kulturních aktivitách a podporu umělecké tvorby a kulturního dědictví. Na základě analýz a zkušeností z těchto programů byl připraven pro oblast kultury na období let 2000–2004 jeden celkový rámcový program – Culture 2000.

CULTURE 2000

Rámcový program Evropského společenství pro oblast kultury na období let 2000–2004 **Culture 2000** je zaměřen na podporu společného evropského kulturního regionu, podporu tvůrčích umělců a spolupráci kulturních subjektů a institucí. Program je otevřen členskými zeměmi EU a dalšími zeměmi v souladu s Asociačními dohodami a dodatkovými protokoly. Cílem programu je podpořit znalosti a rozšiřování kultury evropských národů, obzvláště v oblasti hudby, literatury, interpretačního a divadelního umění, **nemovitého a movitého kulturního dědictví** a nových forem kulturního vyjadřování. Spolupráce je deklarována **víceletými dohodami o kulturní spolupráci mezi stanoveným minimálním počtem účastnických zemí**. Tematická náplň je upřesňována každoročními výzvami k podání návrhů projektů a **příhlášky s vyplněnými formálními požadavky a potvrzenými závazky všech zúčastněných subjektů z jednotlivých zemí zasílá koordinátor projektu Evropské komisi v Bruselu ve stanoveném termínu**.

Culture 2000 je tedy také základním programem EU pro oblast kulturního dědictví, navazuje na Program Raphael a je zaměřen na kulturní památky evropského významu.

Bližší informace o programu Raphael a programu Culture 2000 lze získat na adrese:

Národní kancelář Raphael, Valdštejnské nám. 3, 118 01 Praha 1

internetové stránka: <http://www.pvtnet.cz/www/program.rafael> ,

na stránce EU: <http://europa.eu.int/comm/dg10/culture/calls/culture2000.htm>.

Aktuální informace k programům EU v sektoru kultury lze sledovat na internetové adrese:

http://europa.eu.int/comm/dg10/index_en.html.

V. FRAMEWORK PROGRAMME – 5. rámcový program

5. rámcový program je programem Evropské komise pro výzkum, technologický rozvoj a demonstraci, založený pro období 1998–2002.

Program má několik základních tématických okruhů:

1. Kvalita života a zacházení s živými zdroji (LIFE)
2. Uživatelsky přátelská informační společnost (IST – Information Society Technologies)
3. GROWTH – Konkurenceschopný a trvalý růst
4. **EESD – Energie, životní prostředí a udržitelný rozvoj**

Základní informace k programu lze nalézt na internetových stránkách <http://www.cordis.lu/eesd/home.html> a ve čtvrtletníku věnovaném evropské vědě a výzkumu RTD info: <http://europa.eu.int/comm/dg12/> .

V rámci čtvrtého tématu probíhá samostatné téma – **The City of Tomorrow and Cultural Heritage – Město zítřka a kulturní dědictví**. Toto téma rozvíjí evropskou spolupráci zaměřenou zejména na výzkum technologií pro restaurování a preventivní prostředky proti rizikům, jimž je vystaveno kulturní dědictví v současném životním prostředí. Zároveň obsahuje otázky péče o historické stavby, vazby na plánování a životní prostředí sídel.

Pro naplňování 5. rámcového programu pracují v ČR Národní kontaktní body při Technologickém centru Akademie věd ČR. Zde lze získat pomoc při formulaci návrhu výzkumného projektu nebo nalezení partnerů pro společné projekty.

Kontakt: Technologické centrum Akademie věd České republiky, Rozvojová 135, Praha 6

internetové stránky: <http://www.femirc.cas.cz> ,

informace o programu získáte též na internetových stránkách Českého Fóra pro informační společnost: <http://www.info-forum.cz/aktual/5rprog.html>.

Dále je možné v současné době čerpat ze **Strukturálních fondů EU** – informace např. na www.strukturalfondy.cz

12 DOPORUČENÁ LITERATURA

- Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči v platném znění
- Koncepce účinnější péče o památkový fond v české republice do roku 2005
Praha, Ministerstvo kultury ČR, 1998
- Kulturní politika v České republice
Praha, Ministerstvo kultury ČR, 2001
- Koncepce účinnější péče o movité kulturní dědictví v České republice na léta 2003 – 2008
In: Věstník Asociace muzeí a galerií ČR, 2003, č. 1 – 2, s. 24 – 36
- Cestovní ruch v České republice
Praha, Ministerstvo pro místní rozvoj, 2001
- Koncepce státní politiky cestovního ruchu ČR na období 2003 - 2007
Praha, Ministerstvo pro místní rozvoj, 2001
- Státní program ochrany přírody a krajiny ČR
Praha, Ministerstvo životního prostředí
- Muzea pro všechny. Příručka k fyzické a smyslové dostupnosti muzeí
Asociace muzeí a galerií, Praha 2004
- Brabcová, Alexandra, Brána muzea otevřená. Průvodce na cestě muzea k lidem a lidí do muzea, Praha 2003
- Drucker, Peter. Řízení neziskových organizací. Praxe a principy, Praha 1994
- Hlobil, Ivo: Alois Riedl a teorie moderní památkové péče, Praha, Národní památkový ústav, 2003
- Horyna, Mojmír, O smyslu památek a péče o ně.

- In: Brabcová, Alexandra, Brána muzea otevřená. Průvodce na cestě muzea k lidem a lidí do muzea, Praha 2003
- Kesner, Ladislav, Ekonomika a kultura. Partnerství pro 21. století
Sborník z mezinárodní konference, Praha 2001
- Kesner, Ladislav, Expozice jako prostor aktivního vnímání. Teoretická východiska, Strategie realizace. In: Bulletin Moravské galerie 2003, č. 58 – 59, s. 92 – 107
- Kesner, Ladislav, Marketing a management muzeí a památek, Praha 2005
- Pásková Martina a Zelenka, Josef, Výkladový slovní cestovního ruchu, Praha 2002

13 KLÍČOVÁ SLOVA

Kulturní památky

Památká

Historická památka

Nemovité kulturní památky

Movité kulturní památky

Národní kulturní památky

Památkový fond

Pamětihodnosti

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči

Mezinárodní památková péče

Metody péče o zachování památek

Kulturní sektor

Krajina

Národní parky

Chráněné krajinné oblasti

Chráněná území

Města a sídla

Muzea a galerie, sbírky

Kulturní kapitál

Cestovní ruch

Turistická destinace

Kulturní turistika

Památkový turismus

Umělecký turismus

Státní koncepce rozvoje cestovního ruchu

Národní rozvojový plán

Produkt kulturní destinace

Propagace

Publicita a Public Relations

Internet

Přímý marketing

Vstupné

Komerční činnosti a služby

Sponzoring a fund raising

Kluby, spolky přátel, členské programy

Tato skripta jsou spolufinancována
Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky